

En ny värnpliktslag

SOU^{1990:89}

Slutbetänkande av värnpliktslagutredningen

Statens offentliga utredningar
1990:89
Försvarsdepartementet

En ny värnpliktslag

Betänkande av värnpliktslagutredningen
Stockholm 1990

Sou och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget, som också på uppdrag av regeringskansliets förvaltningskontor ombesörjer remissutsändningarna av dessa publikationer.

Adress: Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 Stockholm
Tel. 08/739 96 30
Telefax: 08/739 95 48

Publikationerna kan också köpas i Informationsbokhandeln, Malmorgsgatan 5, Stockholm

ISBN 91-38-10665-5
ISSN 0375-250X

Graphic Systems AB, Stockholm 1990

Till Statsrådet och chefen för försvardepartementet

Regeringen beslutade den 28 april 1988 att bemyndiga chefen för försvarsdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över värnpliktslagstiftningen och delar av lagstiftningen om vapenfri tjänst.

Till särskild utredare förordnades den 22 september 1988 generaldirektören vid statens haverikommission Olof Forssberg. Till experter att biträda utredningsmannen förordnades från samma dag överstelöjtnanten Sven-Eric Andersson, generalmajoren Jörn Beckmann, krigsrådet Kurt Edman, departementsrådet Ann-Louise Eksborg, departementssekreteraren Herman Jentzen, överstelöjtnanten Hans Klinthof, generalmajoren Ingvar Rittsél och stabsjuristen Olof Söderström. Till sekreterare åt kommittén förordnades hovrättsassessorn Mats Orstadius. Arbetet har bedrivits under namnet värnpliktslagutredningen (VLU).

Regeringen har genom beslut den 17 november 1988 till utredningen överlämnat dels en skrivelse 1986-12-19 från arbetsmarknadsstyrelsen om totalförsvarsbefattningar inom totalförsvarets civila delar (dnr H 192/86) och dels en skrivelse 1988-04-19 från riksdagens ombudsmän om tillämpningen av 68 § kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m. m. (dnr 736/88).

Utredningen överlämnar nu sitt betänkande (SOU 1990:89) En ny värnpliktslag.

Utredningens uppdrag är med detta slutfört.

Stockholm i oktober 1990

Olof Forssberg

/Mats Orstadius

Innehåll

<i>Sammanfattning</i>	9
<i>Författningsförslag</i>	11
1 <i>Uppdraget</i>	91
1.1 Direktiven	91
1.2 Särskilda skrivelser	94
1.3 Arbetets bedrivande	95
1.4 Betänkandets uppläggning	95
2 <i>Behovet av ny lagstiftning</i>	97
2.1 Skälen att språkligt och redaktionellt ändra värnpliktsförfattningarna	97
2.1.1 Vårt uppdrag	97
2.1.2 De viktigaste författningarna om värnplikten	97
2.1.3 Våra överväganden och slutsatser	99
2.2 Skälen att i sak ändra värnpliktsförfattningarna	100
2.2.1 Direktiven	100
2.2.2 Skrivelse om tillämpningen av 68 § tredje stycket tjänstgöringskungörelsen (1969:380)	101
2.2.3 Skrivelse om totalförsvarsbefattningar	102
3 <i>Värnpliktslagen och regeringsformens bestämmelser om normgivningsmakten</i>	105
3.1 Allmänt om normgivningsmakten enligt regeringsformen	105
3.2 Närmare om normgivningsmakten och värnpliktslagstiftningen	109
3.2.1 Den värnpliktiges skyldigheter under värnpliktstjänstgöringen	109
3.2.2 Kravet att värnpliktsutbildningens längd skall vara preciserad i lagen	111
3.3 Regleringen av de värnpliktigas förmåner	117
4 <i>Ändringar i sak i värnpliktsförfattningarna</i>	119
4.1 Särregleringen av sjömän och renskötande samer	120
4.1.1 Vårt uppdrag	120
4.1.2 Nuvarande reglering av sjömännen	120

4.1.3	Bakgrund till särregleringen av sjömännen	122
4.1.4	Begreppet sjöman	126
4.1.5	Våra överväganden och slutsatser i fråga om sjömännen	126
4.1.6	Nuvarande reglering av renskötande samer	129
4.1.7	Bakgrund till särregleringen av renskötande samer ...	129
4.1.8	Våra överväganden och slutsatser i fråga om samerna	131
4.2	Inskrivningsnämndernas verksamhetsformer	132
4.2.1.	Vårt uppdrag	132
4.2.2	Den nuvarande regleringen	132
4.2.3	Värnpliktsutbildningskommitténs förslag	133
4.2.4	Våra överväganden och slutsatser	133
4.3	Den värnpliktiges tillhörighet	135
4.3.1	Vårt uppdrag	135
4.3.2	Den nuvarande regleringen	135
4.3.3	Värnpliktsutbildningskommitténs förslag	136
4.3.4	Våra överväganden och slutsatser	136
4.4	Tillgodoräknande av FN-tjänst som värnpliktstjänstgöring ...	137
4.4.1	Vårt uppdrag	137
4.4.2	Nuvarande förhållanden	138
4.4.3	Våra överväganden och slutsatser	138
4.5	Värnpliktens förhållande till andra tjänsteplikter	139
4.5.1	Vårt uppdrag	139
4.5.2	Något om de övriga tjänsteplikterna	139
4.5.3	Våra överväganden och slutsatser	140
5	<i>Disciplinansvaret för de vapenfria tjänstepliktiga m. m.</i>	141
5.1	Disciplinansvaret	141
5.1.1	Vårt uppdrag	141
5.1.2	Principerna enligt det nuvarande systemet	142
5.1.3	Våra överväganden och förslag	142
5.2	Vissa andra frågor	143
6	<i>Specialmotivering</i>	145
6.1	Värnpliktslagen	145
6.2	Vapenfrilagen	183
	<i>Bilaga 1 Direktiv</i>	193
	<i>Bilaga 2 Sammanställning av traktater</i>	203
	<i>Bilaga 3 Jämförelse mellan nuvarande och föreslagna bestämmelser</i>	211

Förkortningar

Dnr	Diarienummer
FFS	Försvarets författningssamling
FT	Förvaltningsrättslig tidskrift
FöU	Försvarsutskottets betänkande
InsK	Kungörelsen (1969:379) om inskrivning och redovisning av värnpliktiga
JO	Riksdagens ombudsman
LDK	Lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m. m.
2LU	Riksdagens andra lagutskott
MO	Riksdagens militieombudsman
prop.	Regeringens proposition
RF	1974 års regeringsform
RRV	Riksrevisionsverket
rskr	Riksdagsskrivelse
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
TjK	Kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m. m.
TjR F	Tjänstereglementet för försvarsmakten
VK-83	1983 års värnpliktsutbildningskommitté
VL	Värnpliktslagen (1941:967)
VUF	Värnpliktsutbildningsförordningen (1980:1035)

Sammanfattning

I betänkandet lägger vi fram förslag till en ny värnpliktslag och en ny värnpliktsförordning. Vi föreslår också en ny vapenfrilag och en ny vapenfriförordning.

Den föreslagna värnpliktslagen ersätter den nu gällande värnpliktslagen (1941:967) och lagen (1989:402) om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga. Förslaget till värnpliktsförordning ersätter de tillämpningsföreskrifter till värnpliktslagen som i dag finns i följande författningar:

1. Kungörelsen (1969:379) om inskrivning och redovisning av värnpliktiga.

2. Kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m. m.

3. Värnpliktsutbildningsförordningen (1980:1035).

4. Hämtningskungörelsen (1942:840).

5. Kungörelsen (1942:841) med vissa föreskrifter angående efterspaning av värnpliktiga m. fl. för överlämnande av order och andra meddelanden från militär myndighet.

6. Uppskovskungörelsen (1973:939).

7. Kungörelsen (1959:147) om viss lots- och fyrstaten tillhörande personals skyldighet att fullgöra militärtjänstgöring.

8. Förordningen (1989:624) om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga.

9. Förordningen (1977:1188) om ersättning till icke militära ledamöter i inskrivningsnämnd.

Vårt förslag innebär att värnpliktslagstiftningen har getts en modern form. Även i sak innebär förslaget flera ändringar i förhållande till den nuvarande värnpliktslagen och lagen om vapenfri tjänst. De viktigaste av dessa förändringar är följande.

- Tiderna som värnpliktiga är skyldiga att tjänstgöra för värnpliktsutbildning detaljregleras inte i lagstiftningen.
- Regeringens detaljreglering av myndigheternas verksamhet med värnpliktsutbildningen upphör.
- Särregleringen i värnpliktslagstiftningen för sjömännen och de renskötande samerna avskaffas.
- Bestämmelserna om inskrivning av värnpliktiga närmas till den praxis som har utvecklats hos värnpliktskontoren.

- Bestämmelserna om de värnpliktigas tillhörighet till militärområde, flottan eller kustartilleriet tas bort i värnpliktslagstiftningen.
- Disciplinansvaret för de vapenfria tjänstepliktiga närmas till det system som sedan år 1987 gäller för de värnpliktiga.
- Möjligheten för den som har fått tillstånd till vapenfri tjänst att fullgöra värnpliktstjänstgöring avskaffas.
- Handläggningen av ärenden om inkallelse på nytt av värnpliktiga och vapenfria tjänstepliktiga som har vägrat att fullgöra tjänstgöring överförs från regeringen till värnpliktsverket respektive vapenfristyrelsen.
- Värnpliktigas och vapenfria tjänstepliktigas grundutbildning som avbryts innan en femtedel av utbildningstiden har fullgjorts får inte tillgodoräknas som fullgjord tjänstgöring.
- En värnpliktig eller en vapenfri tjänstepliktig som på grund av skada eller sjukdom måste avbryta sin grundutbildning sedan han har fullgjort en femtedel av grundutbildningstiden blir därefter inte skyldig att fullgöra ytterligare tjänstgöring.
- Regleringen för de vapenfria tjänstepliktiga närmas till vad som gäller för andra värnpliktiga.

Författningsförslag

1. Förslag till Värnpliktslag

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Värnplikten

1 § Det militära försvaret skall vara en angelägenhet för hela svenska folket och bygga på allmän värnplikt.

2 § Varje manlig svensk medborgare är värnpliktig från början av det kalenderår när han fyller arton år till slutet av det kalenderår när han fyller fyrtiosju år.

3 § En värnpliktig är skyldig att

1. mönstra,
2. fullgöra tjänstgöring inom försvarsmakten (*värnpliktstjänstgöring*) och
3. iakttä de föreskrifter i övrigt som meddelas i denna lag.

4 § Värnpliktstjänstgöringen består av utbildning och tjänstgöring för att försvara landet. Utbildningen genomförs som grundutbildning och repetitionsutbildning. Tjänstgöringen för att försvara landet sker som beredskaps-tjänstgöring och krigstjänstgöring.

5 § Värnplikten gäller framför andra tjänsteplikter, om inte regeringen föreskriver något annat.

Bestämmelser om rätt för värnpliktiga att i stället för värnpliktstjänstgöring få fullgöra vapenfri tjänst finns i vapenfrilagen (199x:xxx). Skyldigheterna enligt 3 § 2 och 3 gäller inte för den som har fått tillstånd till vapenfri tjänst.

2 kap. Mönstring och inskrivning

Utredningen före värnpliktstjänstgöring

1 § Värnpliktsverket skall utreda den värnpliktiges prestationsförmåga och förutsättningar i övrigt att fullgöra värnpliktstjänstgöring. Utredningen skall göras vid en mönstring, om inte regeringen föreskriver annat.

2 § En värnpliktig är inte skyldig att fullgöra värnpliktstjänstgöring innan han har mönstrat och därefter skrivits in för grundutbildning till en befattning i krigsorganisationen (*krigsbefattning*).

Mönstringen

3 § Mönstringen skall ske i den värnpliktiges personliga närvaro och omfatta medicinska och psykologiska undersökningar samt annan utredning av hans personliga förhållanden.

4 § Den värnpliktige skall mönstra det kalenderår när han fyller arton år, om inte särskilda skäl föranleder något annat.

Kallelse till mönstringen skall utfärdas i god tid. Om den värnpliktige är förhindrad att inställa sig enligt kallelsen, skall han utan dröjsmål anmäla detta till värnpliktsverket.

5 § Vid mönstringen skall den värnpliktige underrättas om resultatet av de undersökningar som har gjorts och om de uppgifter i övrigt som har inhämtats om honom.

6 § Värnpliktsverket får genomföra en förnyad mönstring av den värnpliktige.

Inskrivningen

7 § Om inte den värnpliktige enligt 4 kap. 1 § eller 2 § 2 skall befrias från skyldigheterna enligt denna lag, skall värnpliktsverket skriva in honom för grundutbildning till en krigsbefattning som han är lämpad för. I den mån det kan ske skall därvid hänsyn tas till den värnpliktiges önskemål och till hans personliga förhållanden.

8 § Ett beslut om inskrivning får ändras av värnpliktsverket. Om den värnpliktige har påbörjat grundutbildningen, får beslutet också ändras av den myndighet som värnpliktsverket bestämmer.

Om ändringen innebär att tiden för grundutbildningen blir längre än enligt det tidigare beslutet, krävs att den värnpliktige godkänner ändringen.

9 § Ett beslut om inskrivning skall ange

1. den krigsbefattning som den värnpliktige skall grundutbildas till,
2. de förband eller skolor där den värnpliktige skall fullgöra sin grundutbildning,
3. grundutbildningens längd samt
4. året och månaden för inryckning till grundutbildning.

Förmåner

10 § En värnpliktig som inställer sig för mönstring har under de förutsättningar och med de belopp som regeringen föreskriver rätt till

1. dagersättning,
2. fri resa,
3. fri förplägnad,
4. fri inkvartering,
5. fri sjukvård samt
6. fri grupplivförsäkring.

Om den värnpliktige avlider under den tid när han har rätt till fri sjukvård, skall begravningshjälp betalas till hans dödsbo.

Bestämmelser om rätt till ersättning för skada eller sjukdom som den värnpliktige ådrar sig under mönstring finns i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada.

Skyldighet att lämna uppgifter

11 § Landsting, kommuner och enskilda vårdinrättningar skall till värnpliktsverket lämna de uppgifter om en värnpliktigs hälsotillstånd och personliga förhållanden i övrigt som behövs för att bedöma hans förutsättningar att fullgöra värnpliktstjänstgöring.

3 kap. Värnpliktstjänstgöringen m.m.

Utbildningen

1 § Grundutbildningen skall ge den värnpliktige de kunskaper och färdigheter som krävs för hans krigsbefattning.

Repetitionsutbildningen skall befästa och utveckla den värnpliktiges skicklighet i krigsbefattningen.

I grundutbildningen och repetitionsutbildningen ingår även uppgifter som syftar till att upprätthålla landets försvarsberedskap.

2 § Grundutbildningen får inte för någon värnpliktig understiga 150 dagar eller överstiga 615 dagar.

Grundutbildningens längd skall bestämmas särskilt för varje krigsbefattning.

Grundutbildningen skall genomföras i en följd, om inte det för vissa krigsbefattningar finns särskilda skäl att genomföra den i omgångar.

3 § Repetitionsutbildningen omfattar högst 240 dagar fördelade på flera tjänstgöringstillfällen. Under ett kalenderår är den värnpliktige skyldig att fullgöra repetitionsutbildning vid högst två tillfällen och med sammanlagt högst 34 dagar, om inte särskilda skäl föranleder något annat.

Repetitionsutbildningens omfattning för den värnpliktige skall bestämmas av hans krigsbefattning och behovet att öva det förband eller den funktion där han är krigsplacerad.

4 § Regeringen skall besluta hur många värnpliktiga som varje år skall kallas in till grundutbildning och repetitionsutbildning.

Krigsplacering m. m.

5 § En värnpliktig skall krigsplaceras, om han efter avslutad grundutbildning har de kunskaper och färdigheter som behövs för krigsbefattningen. En värnpliktig får ställas till förfogande för krigsuppgifter inom totalförsvarets civila del i stället för att krigsplaceras.

Beslut enligt första stycket får fattas och ändras utan att den värnpliktige ges tillfälle att yttra sig.

Tjänstgöringen för att försvara landet

6 § Om det behövs för landets försvarsberedskap, är en värnpliktig som är krigsplacerad skyldig att fullgöra beredskapstjänstgöring under högst 180 dagar fördelade på ett eller flera tjänstgöringstillfällen.

7 § Under högsta beredskap är en värnpliktig som är krigsplacerad eller genomgår grundutbildning skyldig att fullgöra krigstjänstgöring.

8 § Regeringen skall för varje tillfälle besluta hur många värnpliktiga som skall kallas in till beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring. Regeringen beslutar när beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring skall upphöra.

Inkallelse

9 § Order om inkallelse till värnpliktstjänstgöring utfärdas av värnpliktsverket eller den myndighet som värnpliktsverket bestämmer.

En order om inkallelse till grundutbildning eller repetitionsutbildning skall utfärdas i god tid, om inte särskilda skäl föranleder något annat. Detsamma gäller för återkallelse av en sådan order.

10 § En värnpliktig skall inställa sig till tjänstgöring enligt inkallelseordern. Om han är förhindrad att inställa sig, skall han utan dröjsmål anmäla detta till den myndighet som har utfärdat ordern.

Skyldigheter under tjänstgöringen

11 § En värnpliktig är under värnpliktstjänstgöringen skyldig att i den mån verksamheten kräver det tåla inskränkningar såväl i sin frihet att förflytta sig inom landet och att lämna detta som i sin personliga frihet i övrigt. Han är även skyldig att genomgå den medicinska undersökning och behandling som krävs för att utreda och upprätthålla hans fysiska och psykiska prestationsförmåga.

12 § En värnpliktig skall under värnpliktstjänstgöringen lyda en förmans order, om det inte är uppenbart att ordern inte angår tjänsten. Han skall även i övrigt rätta sig efter de tjänstgöringsföreskrifter som gäller för honom.

Förmåner

13 § En värnpliktig har i samband med värnpliktstjänstgöringen under de förutsättningar och med de belopp som regeringen föreskriver rätt till

1. dagersättning vid grundutbildning,
2. dagpenning vid annan värnpliktstjänstgöring,
3. särskild ersättning för tjänstgöring i viss befattning,
4. utryckningsbidrag,
5. reseförmåner,
6. fri förplägnad,
7. fri inkvartering,
8. fri utrustning,
9. fri hälso- och sjukvård samt
10. fri grupplivförsäkring.

Vid tjänstgöring för att försvara landet har en värnpliktig även rätt till fälttraktamente. Om en värnpliktig avlider under tid när han har rätt till fri sjukvård, skall begravningshjälp betalas till hans dödsbo.

14 § Bestämmelser om rätt för en värnpliktig och hans närstående till familjebidrag och om rätt till ersättning för skada eller sjukdom som den värnpliktige ådrar sig under tjänstgöring finns i familjebidragslagen (1978:520), lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada.

Bestämmelser om rätt för en värnpliktig att ha kvar sin anställning under värnpliktstjänstgöring finns i lagen (1939:727) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnpliktstjänstgöring m.m.

4 kap. Befrielse m. m.

Befrielse

1 § Värnpliktsverket eller den myndighet som värnpliktsverket bestämmer skall befria en värnpliktig från skyldigheterna enligt denna lag, om

1. han på grund av sjukdom, skada eller av någon annan orsak har så nedsatt fysisk eller psykisk prestationsförmåga att han inte kan fullgöra värnpliktstjänstgöringen,
2. han löper särskild risk att genom värnpliktstjänstgöringen få prestationsförmågan så nedsatt som avses under 1,
3. order om inkallelse till grundutbildning inte har utfärdats före utgången av det kalenderår då den värnpliktige fyller 26 år,

4. han även är medborgare i en annan stat och antingen har fullgjort militärtjänstgöring där eller före 19 års ålder väljer att göra detta samt tjänstgöringen till längd och effektivitet är åtminstone likvärdig med den som krävs av honom i Sverige,

5. han har andra, synnerliga skäl för befrielse.

Befrielse enligt 1 och 2 får begränsas till viss tid och skall i sådant fall avse endast skyldigheten att fullgöra värnpliktstjänstgöring. Befrielse för viss tid får meddelas endast om den värnpliktige inte fullgör värnpliktstjänstgöring.

2 § Värnpliktsverket får befria en värnpliktig från skyldigheterna enligt denna lag, om han

1. genom laga kraft vunnna dom har dömts för värnpliktsbrott till fängelse och det kan antas att han inte kommer att fullgöra värnpliktstjänstgöring,

2. med hänvisning till sin anslutning till religiöst samfund som regeringen bestämmer förklarar att han inte kommer att fullgöra vare sig värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst.

3 § Beslut om befrielse enligt 1 § 1 och 2 samt 2 § 2 får tas upp till ny prövning av värnpliktsverket, om ändring i förhållandena föranleder det. Om det behövs för prövningen, är den värnpliktige skyldig att mönstra.

Anstånd

4 § En värnpliktig får efter ansökan beviljas anstånd med grundutbildning eller repetitionsutbildning, om tjänstgöringen medför särskilda svårigheter med avseende på hans studier eller arbete eller medför väsentliga svårigheter i övrigt för honom eller någon nära anhörig till honom.

5 § Anstånd med grundutbildningen får inte beviljas för längre tid än till slutet av det kalenderår när den värnpliktige fyller 24 år, om det inte finns särskilda skäl.

6 § Ärenden om anstånd prövas av värnpliktsverket.

Avbrott i utbildningen

7 § Grundutbildning eller repetitionsutbildning som den värnpliktige fullgör skall avbrytas, om han

1. har varit eller kan antas komma att vara frånvarande från tjänsten på grund av sjukdom eller skada under så lång tid att utbildningsmålet inte kommer att nås eller om han under så lång tid av annan anledning har varit frånvarande från tjänsten,

2. ansöker om vapenfri tjänst enligt vapenfrilagen (199x:xxx) utan att tidigare ha gjort en sådan ansökan och det inte finns särskilda skäl för att

han ändå skall vara kvar i tjänst i avvaktan på att hans ansökan har prövats slutligt,

3. vägrar eller underlåter att fullgöra sina skyldigheter under tjänstgöringen och det kan antas att han inte heller i fortsättningen kommer att fullgöra dessa skyldigheter.

Om utbildningen inte avbryts för en värnpliktig som avses i första stycket 2, får han inte övas i bruk av vapen eller beordras att bära vapen eller ammunition. Utbildning under sådan tid skall inte tillgodoräknas honom som värnpliktstjänstgöring.

8 § Ärenden om avbrott enligt 7 § prövas av värnpliktsverket eller den myndighet som värnpliktsverket bestämmer.

9 § Regeringen får avbryta värnpliktigas grundutbildning, om utbildningsorganisationens resurser måste tas i anspråk för att höja landets försvarsberedskap.

Tillgodoräknande av tjänstgöringstid

10 § Om den värnpliktige beviljas anstånd med påbörjad grundutbildning eller om hans grundutbildning avbryts innan han har fullgjort en femtedel av det antal dagar som han är inkallad att tjänstgöra, får han inte tillgodoräkna sig tiden före anståndet eller avbrottet som fullgjord grundutbildning.

Beviljas anståndet eller sker avbrottet senare, får den värnpliktige tillgodoräkna sig dagarna före anståndet eller avbrottet i den mån de inte är tjänstgöringsdagar under vilka han har varit frånvarande. Om det enda skälet till ett avbrott som inträffar under denna tid är att den värnpliktige har varit frånvarande från tjänsten på grund av sjukdom eller skada, skall han anses ha fullgjort hela grundutbildningen. Om han begär det, skall han dock på nytt inkallas till grundutbildning. I sådant fall skall värnpliktsverket bestämma i vilken mån hans tidigare tjänstgöring skall tillgodoräknas honom.

11 § Om den värnpliktige beviljas anstånd med påbörjad repetitionsutbildningen eller om hans repetitionsutbildning avbryts, får han inte tillgodoräkna sig någon dag före anståndet eller avbrottet.

Offentliga uppdrag

12 § Den som har uppdrag som riksdagsledamot, ersättare för riksdagsledamot eller statsråd är inte skyldig att fullgöra värnpliktstjänstgöring under den tid som uppdraget varar. Detsamma gäller för en värnpliktig som är tjänsteman eller sakkunnig i en internationell organisation och på grund av en överenskommelse som Sverige har slutit med en främmande stat inte skall eller bör fullgöra värnpliktstjänstgöring.

Anställda inom försvarsmakten

13 § För en värnpliktig som på grund av sin anställning är krigsplacerad vid en myndighet inom försvarsmakten gäller denna lag endast i fråga om skyldigheterna att mönstra och, om inte regeringen föreskriver något annat, fullgöra grundutbildning. Om krigsplaceringen hävs, får han tillgodoräkna sig anställningstiden som fullgjord repetitionsutbildning med det antal dagar som regeringen föreskriver.

5 kap. Skyldigheter när tjänstgöring inte fullgörs**1 §** En värnpliktig skall

1. se till att han inom rimlig tid kan nås av postförsändelser från myndigheter inom försvarsmakten,

2. kvittera försändelser från myndigheter inom försvarsmakten och ta del av försändelsernas innehåll och

3. efter uppmaning lämna myndigheter inom försvarsmakten de upplysningar och handlingar som är av betydelse för hans tjänstgöring och värnpliktsförhållanden i övrigt.

2 § En värnpliktig är skyldig att ta emot, väl förvara och efter uppmaning återlämna handlingar och utrustning som rör hans tjänstgöring.

6 kap. Straff m.m.*Straff*

1 § En värnpliktig som utan giltigt skäl uteblir från mönstring till vilken han har kallats skall dömas till böter, högst ettusen kronor.

2 § En värnpliktig som utan giltigt skäl av oaktsamhet uteblir från värnpliktstjänstgöringen skall dömas till böter.

3 § En värnpliktig skall dömas för *värnpliktsbrott* till böter eller fängelse i högst ett år, om han olovligen avviker eller i annat fall än som avses i 2 § uteblir från värnpliktstjänstgöring, vägrar eller underlåter att lyda en förmans order eller på annat sätt inte fullgör sina skyldigheter och gärningen är ägnad att medföra avsevärt men för utbildningen eller tjänsten i övrigt.

Ansvar enligt första stycket inträder inte, om straff för gärningen är föreskrivet i 21 kap. brottsbalken.

4 § En värnpliktig som utan giltigt skäl inte fullgör sina skyldigheter enligt 5 kap. 1 eller 2 § skall dömas till böter, högst ettusen kronor, om gärningen inte är belagd med straff i brottsbalken.

En värnpliktig som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnar oriktig uppgift när han fullgör en uppgiftsskyldighet enligt denna lag skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Hämtning

5 § Om en värnpliktig som har kallats till mönstring eller har inkallats till värnpliktstjänstgöring underlåter att utan giltigt skäl inställa sig, får värnpliktsverket eller den myndighet som värnpliktsverket bestämmer besluta att han på egen bekostnad genom polismyndighetens försorg skall hämtas. Detsamma gäller, om en värnpliktig utan giltigt skäl avviker från mönstringen eller värnpliktstjänstgöringen.

Giltigt skäl

6 § Den värnpliktige har giltigt skäl att inte fullgöra en skyldighet enligt denna lag, om han har hindrats att fullgöra den på grund av

1. avbrott i de allmänna kommunikationerna,
2. sjukdom eller
3. annan omständighet, som han inte har kunnat förutse eller som av annat skäl bedöms utgöra giltig ursäkt.

7 kap. Förnyad prövning och överklagande

Förnyad prövning

1 § Vid värnpliktsverket skall finnas en eller flera inskrivningsnämnder för att genomföra förnyad prövning av vissa beslut av värnpliktsverket.

Inskrivningsnämnden består av en ordförande, som utses av värnpliktsverket, och valda ledamöter till det antal som regeringen föreskriver. För varje landsting eller kommun som hör till inskrivningsnämndens verksamhetsområde skall minst en ledamot väljas. De valda ledamöterna utses för tre år av de landsting och kommuner som skall vara företrädare i nämnden. För ordföranden och de valda ledamöterna skall finnas ersättare. Dessa utses på samma sätt som de ordinarie ledamöterna.

Inskrivningsnämnden är beslutför när ordföranden och minst två andra ledamöter är närvarande.

2 § Värnpliktsverkets beslut vid mönstringen om inskrivning eller befrielse skall prövas på nytt av en inskrivningsnämnd, om det begärs av den värnpliktige och hans önskemål inte tillgodoses genom beslut av en tjänsteman vid värnpliktsverket.

3 § En begäran om förnyad prövning skall göras skriftligt och ha kommit in till värnpliktsverket inom tre veckor från den dag då den värnpliktige fick del av beslutet. I begäran bör anges den ändring av beslutet som den värnpliktige önskar och de skäl som han vill åberopa till stöd för sin begäran.

Överklagande

4 § Endast följande beslut enligt denna lag får överklagas:

1. Inskrivningsnämndens beslut.
2. Beslut som meddelas senare än vid mönstringen i ärenden om befrielse.
3. Beslut i ärenden om ändring av ett inskrivningsbeslut.
4. Beslut i ärenden om anstånd.
5. Beslut i ärenden om avbrott i utbildningen enligt 4 kap. 7 § och om tillgodoräknande av tjänstgöring enligt 4 kap. 10 eller 11 §.

Överklagandet skall göras hos totalförsvarets tjänstepliktsnämnd.

5 § Inskrivningsnämndens beslut får inte omprövas enligt förvaltningslagen (1986:223).

6 § Ett beslut av totalförsvarets tjänstepliktsnämnd får inte överklagas.

Ikraftträdande

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992, då värnpliktslagen (1941:967) och lagen (1989:402) om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga skall upphöra att gälla.

Övergångsbestämmelser till 2 kap.

2. En värnpliktig som före lagens ikraftträdande har inställt sig till en inskrivningsförrättning enligt kungörelsen (1969:379) om inskrivning och redovisning av värnpliktiga skall anses ha mönstrat enligt den nya lagen.

3. Beslut som före lagens ikraftträdande har meddelats om uttagning för utbildning enligt 6 § den upphävda värnpliktslagen skall anses som beslut om inskrivning enligt den nya lagen.

Övergångsbestämmelser till 3 kap.

4. Värnpliktstjänstgöring som en värnpliktig har fullgjort enligt de gamla lagarna skall tillgodoräknas honom som värnpliktstjänstgöring enligt den nya lagen. Därvid skall grundutbildning enligt 27 § 1 A den gamla värnpliktslagen motsvara grundutbildning enligt 3 kap. 2 § den nya lagen, repetitionsutbildning enligt 27 § 1 B och C den gamla lagen motsvara repetitionsutbildning enligt 3 kap. 3 § den nya lagen samt beredskapsövning enligt 27 § 2 den gamla lagen motsvara beredskapstjänstgöring enligt 3 kap. 6 § den nya lagen. En värnpliktig får för varje fullgjord krigsförbandsövning enligt den gamla lagen tillgodoräkna sig repetitionsutbildning enligt den nya lagen med 35 dagar och för varje fullgjord särskild övning enligt den gamla lagen tillgodoräkna sig repetitionsutbildning enligt den nya lagen med 13 dagar.

Övergångsbestämmelser till 4 kap.

5. Vid tillämpningen av 4 kap. 2 § 1 skall den som före den 1 juni 1987 har dömts till fängelse för lydnadsbrott eller rymning anses ha dömts till samma straff för värnpliktsbrott.

6. Beslut om befrielse och anstånd samt om värnpliktigas tjänstgörings-skyldighet i övrigt som har meddelats enligt den gamla värnpliktslagen skall efter ikraftträdandet avse värnpliktstjänstgöring som den värnpliktige är skyldig att fullgöra enligt den nya lagen. Beslut om hemförlovning som har meddelats före den nya lagens ikraftträdande skall vid tillämpningen av den nya lagen anses som beslut om avbrott i utbildningen enligt 4 kap. 7 § den nya lagen.

7. Bestämmelsen i 4 kap. 7 § 2 den nya lagen skall tillämpas på en värnpliktig som tidigare har ansökt om tillstånd att fullgöra vapenfri tjänst, om ansökningen har avgjorts slutligt före den 1 juli 1978 eller om han har avslutat grundutbildning efter det att den tidigare ansökningen har lämnats utan bifall.

8. Beslut som regeringen eller värnpliktsverket före ikraftträdandet har meddelat att tills vidare eller för viss tid inte inkalla en värnpliktig till värnpliktstjänstgöring, skall anses som beslut om befrielse enligt 4 kap. 2 § den nya lagen.

Övergångsbestämmelser till 7 kap.

9. Äldre bestämmelser skall tillämpas vid överklagande av beslut som en inskrivningsnämnd har meddelat enligt den gamla värnpliktslagen.

Övrigt

10. Om det i en lag eller annan författning förekommer hänvisning till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i denna lag, skall hänvisningen i stället avse den nya bestämmelsen.

2. Förslag till Vapenfrilag

Allmänna bestämmelser

1 § En värnpliktig som har skrivits in för grundutbildning enligt värnpliktslagen (199x:xxx) kan enligt denna lag få tillstånd att fullgöra vapenfri tjänst i stället för värnpliktstjänstgöring, om det kan antas att bruk av vapen mot annan är så oförenligt med den värnpliktiges allvarliga personliga övertygelse att han inte kommer att fullgöra värnpliktstjänstgöring.

En värnpliktig som har erhållit tillstånd till vapenfri tjänst benämns vapenfri tjänstepliktig.

Tillstånd att fullgöra vapenfri tjänst får inte återkallas.

2 § En vapenfri tjänstepliktig skall fullgöra tjänst i verksamhet, som är betydelsefull för samhället under högsta beredskap. Tjänstgöringen skall ske hos en statlig myndighet, vid ett landsting, hos en kommun eller hos en förening eller stiftelse som regeringen bestämmer.

3 § En vapenfri tjänstepliktig får inte övas i bruk av vapen eller beordras att bära vapen eller ammunition.

4 § En vapenfri tjänstepliktig skall placeras i den verksamhet som han är bäst lämpad för. I den mån det kan ske skall hänsyn tas till den tjänstepliktiges önskemål. En vapenfri tjänstepliktig får inte placeras för tjänstgöring inom försvarsmakten, om han inte godtar det.

Vapenfristyrelsen beslutar om placering. Styrelsen har också tillsyn över vapenfria tjänstepliktigas utbildning och tjänstgöring.

5 § Ett beslut om placering skall ange

1. den verksamhet som den vapenfrie tjänstepliktige placeras i,
2. den myndighet, förening eller stiftelse där han skall tjänstgöra,
3. grundutbildningens längd samt
4. året och månaden då tjänstgöringen skall påbörjas.

Prövning av tillståndsärenden

6 § En ansökan om tillstånd att fullgöra vapenfri tjänst prövas av vapenfristyrelsen.

Tjänstgöringstid m. m.

7 § En vapenfri tjänstepliktig är skyldig att fullgöra grundutbildning och repetitionsutbildning. Den sammanlagda utbildningstiden skall vara minst 395 och högst 420 dagar.

Grundutbildningen får inte för någon vapenfri tjänstepliktig understiga 270 dagar eller överstiga 360 dagar.

Under ett kalenderår är en vapenfri tjänstepliktig skyldig att fullgöra repetitionsutbildning vid högst två tillfällen och med sammanlagt högst 34 dagar, om särskilda skäl inte föranleder något annat.

8 § Den tid under vilken en vapenfri tjänstepliktig skall tjänstgöra enligt 7 § skall minskas med tiden för fullgjord grundutbildning och repetitionsutbildning enligt värnpliktslagen (199x:xxx). Tiden för den vapenfria tjänstgöringen får dock inte bli kortare än 75 dagar.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får medge att en vapenfri tjänstepliktig, som har tjänstgjort i biståndsarbete utomlands, skall tillgodoräknas den tjänstgöringen som fullgjord del av grundutbildning enligt denna lag.

9 § Om värnpliktiga kallas in enligt 3 kap. 6 eller 7 § värnpliktslagen (199x:xxx) till tjänstgöring för att försvara landet får även vapenfria tjänstepliktiga kallas in till tjänstgöring. Tjänstgöringstiden får inte överstiga 180 dagar, om tjänstgöringen föranleds av inkallelse av värnpliktiga till beredskapstjänstgöring.

10 § Vapenfristytelsen bestämmer när en vapenfri tjänstepliktig skall tjänstgöra. Styrelsen får överlåta denna uppgift på en annan statlig myndighet i fråga om tjänstgöring där.

11 § I fråga om inkallelse till vapenfri tjänst samt vapenfria tjänstepliktigas skyldigheter och förmåner vid tjänstgöringen tillämpas 3 kap. 9–14 §§ värnpliktslagen (199x:xxx).

Befrielse m. m.

12 § Vapenfristytelsen skall befria en vapenfri tjänstepliktig från skyldigheterna enligt denna lag, om

1. han på grund av sjukdom eller skada eller av någon annan orsak har eller genom tjänstgöringen riskerar att få så nedsatt prestationsförmåga att han inte kan fullgöra den vapenfria tjänsten,

2. order om inkallelse till grundutbildning enligt denna lag eller värnpliktslagen (199x:xxx) inte har utfärdats före utgången av det kalenderår när den vapenfrie tjänstepliktige fyller 26 år,

3. han har andra, synnerliga skäl för befrielse.

Befrielse enligt 1 får begränsas till viss tid och skall i sådant fall avse enbart skyldigheten att fullgöra vapenfri tjänst. Befrielse för viss tid får meddelas endast om den vapenfrie tjänstepliktige inte fullgör tjänstgöring.

13 § Vapenfristytelsen får befria en vapenfri tjänstepliktig från skyldigheterna enligt denna lag, om han

1. har dömts för vapenfribrott till fängelse och det kan antas att han inte kommer att fullgöra vapenfri tjänst,

2. med hänvisning till sin anslutning till religiöst samfund som regeringen bestämmer förklarar att han inte kommer att fullgöra vapenfri tjänst.

14 § I fråga om anstånd, avbrott i utbildningen, tillgodoräknande av tjänstgöringstid, offentliga uppdrag och anställda inom försvarsmakten tillämpas 4 kap. 4–6 §§, 7 § första stycket 1 och 3 samt 8–13 §§ värnpliktslagen (199x:xxx).

Skyldigheter när tjänstgöring inte fullgörs

15 § I fråga om den vapenfria tjänstepliktiges skyldigheter när tjänstgöring inte fullgörs tillämpas 5 kap. värnpliktslagen (199x:xxx).

Straff m. m.

16 § En vapenfri tjänstepliktig som utan giltigt skäl av oaktsamhet uteblir från den vapenfria tjänsten skall dömas till böter.

17 § En vapenfri tjänstepliktig skall dömas för *vapenfribrott* till böter eller fängelse i högst ett år, om han olovligen avviker eller i annat fall än som avses i 16 § uteblir från den vapenfria tjänsten, vägrar eller underlåter att lyda en arbetsledares order eller på annat sätt inte fullgör sina skyldigheter och gärningen är ägnad att medföra avsevärt men för utbildningen eller tjänsten i övrigt.

Ansvar enligt första stycket inträder inte, om straff för gärningen är föreskrivet i 21 kap. brottsbalken.

18 § Om ett brott enligt 17 § är att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst fyra år.

Vid bedömningen av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om det har begåtts under tid då det råder högsta beredskap eller annars under sådana förhållanden att brottet medfört särskilt men för samhället.

19 § En vapenfri tjänstepliktig som utan giltigt skäl inte fullgör sina skyldigheter enligt 15 § skall dömas till böter, högst ettusen kronor, om gärningen inte är belagd med straff i brottsbalken.

En vapenfri tjänstepliktig som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämnar oriktiga uppgifter när han fullgör sin uppgiftsskyldighet enligt denna lag, skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

20 § Ifråga om hämtning och giltigt skäl tillämpas 6 kap. 5 och 6 §§ värnpliktslagen (199x:xxx).

Disciplinförseelser

Disciplinansvar

21 § En vapenfri tjänstepliktig som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter vad han på grund av instruktioner, arbetsledares order eller i övrigt skall iaktta i tjänsten skall åläggas disciplinpåföljd för *disciplinförseelse*. I ringa fall skall dock inte åläggas någon påföljd.

Första stycket gäller inte för den som lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m. m. är tillämplig på.

Disciplinpåföljder

22 § Disciplinpåföljderna är varning, extratjänst och löneavdrag.

Beslutande myndigheter

23 § Frågor om disciplinansvar eller åtalsanmälan prövas av vapenfristytelsen.

24 § Vapenfristytelsen får överlämna åt en chef eller annan tjänsteman som är ansvarig för verksamhet inom vilken vapenfria tjänstepliktiga tjänstgör att för myndigheten pröva frågor om disciplinansvar, under förutsättning att

1. förfarandet inte kan antas utgöra brott,
2. förseelsen har erkänts och
3. förseelsen inte bör medföra svårare påföljd än varning, extratjänst eller löneavdrag för högst tio dagar.

Handläggningen av disciplinärenden m. m.

25 § Följande bestämmelser i lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m. m. skall tillämpas på vapenfria tjänstepliktiga:

- 9 § om preskription,
- 11–13 §§ om disciplinpåföljderna,
- 16–18 §§ om åtalsanmälan m.m.,
- 24–31 a §§ om handläggningen av disciplinärenden,
- 32–34 §§, 37 § och 38 § tredje stycket om verkställighet av disciplinpåföljd.

Omprövning och överklagande av beslut om disciplinpåföljd

26 § I fråga om omprövning av ett beslut av en chef eller tjänsteman som avses i 24 § att ålägga en vapenfri tjänstepliktig disciplinpåföljd tillämpas 46 § första och andra styckena lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m. m.

27 § Då vapenfristytelsen omprövar ett beslut, skall bestämmelserna i 24–31 §§ och 47 § lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m. m. tillämpas.

28 § Vapenfristytelsens beslut att ålägga en vapenfri tjänstepliktig disciplinpåföljd får av honom överklagas hos den tingsrätt inom vars domkrets förseelsen begicks.

29 § I fråga om överklagande av beslut som avses i 28 § skall 49–55 §§ lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m. m. tillämpas.

Begreppsförklaringar

30 § Vid hänvisningar i denna lag till värnpliktslagen (199x:xxx) skall med

1. en värnpliktig avses en vapenfri tjänstepliktig,
2. värnpliktstjänstgöring avses vapenfri tjänst,
3. värnpliktsverket avses vapenfristytelsen.

Vid hänvisningar i denna lag till lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m. m. skall med

1. krigsman avses en vapenfri tjänstepliktig,
2. en myndighet där krigsmannen tjänstgör eller har tjänstgjort avses vapenfristytelsen,
3. försvarsmakten avses den verksamhet där den vapenfrie tjänstepliktige tjänstgör eller har tjänstgjort,
4. en förmans order avses en arbetsledares order.

Överklagande

31 § Frånsett beslut i ärenden om disciplinförseelse får endast följande beslut enligt denna lag överklagas:

1. Beslut i ärenden om tillstånd till vapenfri tjänst.
2. Beslut i ärenden om placering i viss verksamhet.
3. Beslut i ärenden om befrielse.
4. Beslut i ärenden om anstånd.

Överklagandet skall göras hos totalförsvarets tjänstepliktsnämnd. Ett beslut av totalförsvarets tjänstepliktsnämnd får inte överklagas.

Ikraftträdande

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992, då lagen (1966:413) om vapenfri tjänst skall upphöra att gälla.

2. De nya föreskrifterna om disciplinförseelser gäller även i fråga om handlingar som har begåtts före ikraftträdandet. Äldre bestämmelser tillämpas alltså i fråga om beslut om tillrättavisning och verkställighet av beslut om tillrättavisning som har meddelats före ikraftträdandet.

3. Beslut som regeringen eller värnpliktsverket före lagens ikraftträdande har meddelat att tills vidare eller för viss tid inte inkalla en vapenfri tjänstepliktig till värnpliktstjänstgöring, skall anses som beslut om befrielse enligt 13 § den nya lagen.

4. Om det i en lag eller annan författning förekommer hänvisning till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i denna lag, skall hänvisningen i stället avse den nya bestämmelsen.

3. Förslag till

Lag om ändring i lagen (1939:727) om förbud
mot uppsägning eller avskedande av
arbetstagare med anledning av
värnpliktstjänstgöring, m.m.

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1939:727) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnpliktstjänstgöring, m.m. skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Ej må någon sägas upp eller avskedas på grund av tjänstgöring, som åligger honom enligt *värnpliktslagen (1941:967)* eller som han eljest jämlikt stadgande i lag är skyldig att utföra åt det allmänna.

Ej må någon sägas upp eller avskedas på grund av tjänstgöring, som åligger honom enligt *värnpliktslagen (199x:xxx)* eller *vapenfri-lagen (199x:xxx)* eller som han eljest jämlikt stadgande i lag är skyldig att utföra åt det allmänna.

Ej heller må den som hör till krigsmaktens reservpersonal eller antagits såsom frivillig vid krigsmakten eller eljest enligt frivilligt åtagande blivit tjänstgöringsskyldig inom det totala försvarets krigsorganisation sägas upp eller avskedas med anledning av tjänstgöring som det på sådan grund åligger honom att fullgöra. Vad nu sagts skall även gälla beträffande den som enligt frivilligt åtagande blivit tjänstgöringsskyldig vid avdelning organiserad inom krigsmakten för att ställas till Förenta Nationernas förfogande och som ofördröjligen underrättat arbetsgivaren om sitt åtagande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1974:362.

4. Förslag till
Lag om ändring i uppbördslagen (1953:272)

Härigenom föreskrivs att 48 § 2 mom. samt anvisningarna till 48 § uppbördslagen (1953:272)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

48 §

2 mom.² Värnpliktig, som har ryckt in till *militärtjänstgöring* och vars skattebetalningsförmåga till följd härav har blivit nedsatt, får av skattemyndighet beviljas anstånd med erläggande av preliminär B-skatt, kvarstående skatt eller tillkommande skatt, som skall betalas under uppbördsmanad, vilken helt eller delvis infaller under tiden för *militärtjänstgöringen* eller under tiden därefter, dock senast under tredje kalendermånaden efter den då tjänstgöringen upphör. Anståndet får avse hela skatten eller en del av den. Anståndstiden får bestämmas till längst ett år. Anstånd får dock därutöver beviljas för tiden intill dess den värnpliktige efter *beviljad ledighet för återgång till civil verksamhet (hempermittering) eller hemförlovning* har varit fri från tjänstgöring tre kalendermånader i följd.

2 mom. Värnpliktig, som har ryckt in till *värnpliktstjänstgöring* och vars skattebetalningsförmåga till följd härav har blivit nedsatt, får av skattemyndighet beviljas anstånd med erläggande av preliminär B-skatt, kvarstående skatt eller tillkommande skatt, som skall betalas under uppbördsmanad, vilken helt eller delvis infaller under tiden för *värnpliktstjänstgöringen* eller under tiden därefter, dock senast under tredje kalendermånaden efter den då tjänstgöringen upphör. Anståndet får avse hela skatten eller en del av den. Anståndstiden får bestämmas till längst ett år. Anstånd får dock därutöver beviljas för tiden intill dess den värnpliktige efter *utryckning från tjänstgöring* har varit fri från tjänstgöring tre kalendermånader i följd.

Anvisningar
till 48 §

Med värnpliktig avses i 48 § 2 mom. värnpliktig, som *icke* är fast anställd vid [*krigsmakten*], dock att bestämmelserna i nämnda moment *icke* äga tillämpning å värnpliktig, som är elev vid krigsskolan eller un-

Med värnpliktig avses i 48 § 2 mom. värnpliktig, som inte är anställd vid försvarsmakten, dock att bestämmelserna i nämnda moment *inte* är tillämpliga på värnpliktig, som genomgår utbildning för vinnande

¹ Lagen omtryckt 1972:75. Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:771.

² Senaste lydelse 1990:329.

Nuvarande lydelse

dergår utbildning för vinnande av fast anställning på aktiv stat vid marinen eller flygvapnet, ej heller å värnpliktig som jämlikt 27 § 1 mom. värnpliktslagen fullgör tjänstgöring med en varaktighet av högst sextio dagar.

Vad om värnpliktig i 48 § 2 mom. stadgas skall äga motsvarande tillämpning i fråga om:

1) *civilmilitär personal*

på aktiv stat eller över stat, vars tjänstgöringsskyldighet i fredstid är begränsad till viss del av året;

2) *personal, som lönlös kvarstår i regemente (kår), i flottan, i kustartilleriet eller i flygvapnet;*

3) *personal, som frivilligt överförs till övergångsstat, så ock personal på reservstat eller i reserven med undantag av reserven tillhörande, från aktiv stat pensionsavgången personal;*

4) *väg- och vattenbyggnadskårens personal;*

5) *icke värnpliktig personal vid sjövärnsskåren;*

6) *vapenfri tjänstepliktig som inställt sig till tjänstgöring enligt 5 § första stycket lagen den 3 juni 1966 (nr 613) om vapenfri tjänst, om tjänstgöringen skall pågå mer än sextio dagar, eller som inställt sig till tjänstgöring enligt 5 § andra stycket samma lag.*

Föreslagen lydelse

av anställning inom försvarsmakten, inte heller på värnpliktig som genomgår utbildning enligt värnpliktslagen (199x:xxx) med en varaktighet av högst sextio dagar.

Vad om värnpliktig i 48 § 2 mom. stadgas skall tillämpas även på:

1) *reservofficerare,*

2) *väg- och vattenbyggnadskårens personal samt*

3) *vapenfri tjänstepliktig som har inställt sig till tjänstgöring enligt 7 § vapenfrilagen (199x:xxx), om tjänstgöringen skall pågå mer än sextio dagar, eller som inställt sig till tjänstgöring enligt 9 § samma lag.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

5. Förslag till
Lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för
brott

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1957:668) om utlämning för brott skall ha följande lydelse.

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
	5 § ¹
För gärningar som nämns i de föreskrifter i 16 kap. brottsbalken som avser brott av krigsman eller i 21 kap. brottsbalken eller i <i>värnpliktslagen (1941:967)</i> får utlämning inte medges.	För gärningar som nämns i de föreskrifter i 16 kap. brottsbalken som avser brott av krigsman eller i 21 kap. brottsbalken eller i <i>värnpliktslagen (199x:xxx) eller vapenfrilagen (199x:xxx)</i> får utlämning inte medges.

Vad nu sagts utgör ej hinder att, om gärningen innefattar jämväl brott för vilket utlämning eljest må ske, utlämna personen för det brottet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1986:658.

6. Förslag till Lag om ändring i studiestödslagen (1973:349)

Härigenom föreskrivs att 3 § studiestödslagen (1973:349)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 ²§

Studiemedel får ej beviljas för tid för vilken särskilt vuxenstudiestöd enligt 7 kap. redan har beviljats.

Beviljas studerande särskilt vuxenstudiestöd för sådan tid för vilken den studerande redan har beviljats studiemedel, får den studerande ej uppbära studiemedlen för denna tid. Har den studerande redan uppburit studiemedel för sådan tid gäller 7 kap. 20 §.

Studiemedel får ej heller beviljas eller uppbäras för tid för vilken utbildningsarvode under lärarutbildning, utbildningsbidrag under arbetsmarknadsutbildning eller utbildningsbidrag för doktorander utgår, om ej annat följer av bestämmelse som regeringen meddelar.

Studiemedel utgår inte för tid för vilken den studerande fullgör tjänstgöring enligt *värnpliktslagen* (1941:967), *lagen* (1966:413) om vapenfri tjänst, *civildödsvarslagen* (1960:74) eller *lagen* (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor eller fullgör utbildning till reservofficer.

Studiemedel utgår inte för tid för vilken den studerande fullgör tjänstgöring enligt *värnpliktslagen* (199x:xxx), *vapenfrilagen* (199x:xxx), *civildödsvarslagen* (1960:74) eller *lagen* (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor eller fullgör utbildning till reservofficer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Lagen omtryckt 1987:303.

² Senaste lydelse 1989:201.

7. Förslag till Lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som *fullgör tjänstgöring eller genomgår utbildning eller inskrivningsprövning enligt värnpliktslagen (1941:967), lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, civilförsvarslagen (1960:74), 6 § lagen (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m.m. eller lagen (1984:272) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret,*

1. den som *mönstrar enligt värnpliktslagen (199x:xxx) eller genomgår inskrivningsprövning enligt civilförsvarslagen (1960:74) eller fullgör tjänstgöring enligt någon av dessa lagar eller enligt vapenfrilagen (199x:xxx), 6 § lagen (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m.m. eller lagen (1984:272) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret,*

2. den som medverkar i räddningstjänst eller i övning med räddningsskår enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) eller i räddningstjänst enligt 11 kap. 1 § andra stycket luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som frivilligt deltar i verksamhet inom totalförsvaret eller i annat fall än som avses i första stycket deltar i verksamhet för att avvärja eller begränsa skada på människor eller egendom eller i miljön.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1990:57.

8. Förslag till Lag om ändring i semesterlagen (1977:480)

Härigenom föreskrivs att 17 § semesterlagen (1977:480) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Frånvaro från arbetet är semesterlönegrundande, när fråga är om

1. ledighet på grund av sjukdom, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 180 dagar eller om frånvaron beror på arbetsskada,

2. ledighet enligt lagen (1978:410) om rätt till ledighet för vård av barn, m. m. dels under tid för vilken havandeskapspenning utges enligt 3 kap. 9 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, dels under tid för vilken föräldrapenning utges i anledning av barns födelse eller adoption enligt 4 kap. 3 och 5 §§ samma lag, i den mån frånvaron för varje barn, eller vid flerbarnsbörd sammanlagt, icke överstiger 120 dagar eller, för ensamstående förälder, 180 dagar, dels under tid för vilken tillfällig föräldrapenning utges enligt 4 kap. 10 och 11 §§ samma lag,

3. ledighet på grund av risk för överförande av smitta, om arbetstagaren är berättigad till ersättning enligt lagen (1989:225) om ersättning till smittbärare, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 180 dagar,

4. ledighet för utbildning, som ej enligt annan lag medför rätt till semesterlön, om arbetstagaren erhåller korttidsstudiestöd eller vuxenstudiebidrag enligt studiestödslagen (1973:349) eller om utbildningen till väsentlig del avser fackliga eller med facklig verksamhet sammanhängande frågor, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 180 dagar,

5. ledighet på grund av *sådan i 27 § värnpliktslagen (1941:967) eller med stöd därav föreskriven tjänstgöring om högst 60 dagar, som ej är beredskapsövning och ej heller direkt ansluter sig till grundutbildning,* eller ledighet på grund av motsvarande vapenfri tjänst, i den mån frånvaron under intjänandeåret icke överstiger 60 dagar,

5. ledighet på grund av *utbildning om högst 60 dagar enligt värnpliktslagen (199x:xxx) eller vapenfrilagen (199x:xxx).*

6. ledighet på grund av att arbetstagaren efter det kalenderår då han fyllt tjugotvå år fullgör tjänstgöring i civilförsvaret på annan tid än då civilförvarsberedskap råder eller *beredskapsövning* får anordnas vid försvarsmakten, i den mån frånvaron under intjänandeåret *icke* överstiger 60 dagar,

6. ledighet på grund av att arbetstagaren efter det kalenderår då han fyllt tjugotvå år fullgör tjänstgöring i civilförsvaret på annan tid än då civilförvarsberedskap råder eller *beredskapstjänstgöring* får anordnas vid försvarsmakten, i den mån frånvaron under intjänandeåret *inte* överstiger 60 dagar,

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

7. ledighet enligt lagen (1986:163) om rätt till ledighet för grundläggande svenskundervisning för invandrare, eller

8. ledighet enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård.

Vid tillämpning av första stycket 1 skall frånvaron under de första 90 dagarna av frånvaroperiod ej i något fall anses bero på arbetsskada. Har arbetstagare av anledning som anges i första stycket 1 varit oavbrutet frånvarande från arbetet under två hela intjänandeår, grundar därefter infallande dag av frånvaroperiod icke rätt till semesterlön.

I frånvaroperiod som avses i första stycket inräknas även dagar under perioden då arbetstagaren icke skulle ha utfört arbete.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1989:339.

9. Förslag till Lag om ändring i förfogandelagen (1978:262)

Härigenom föreskrivs att 2 § förfogandelagen (1978:262) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Regeringen får föreskriva att 4–6 §§ helt eller delvis skall tillämpas från tidpunkt som regeringen bestämmer,

1. om riket är i krigsfara, 2. om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara vari riket har befunnit sig och om det till följd av dessa förhållanden föreligger knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på egendom av vikt för totalförsvaret eller folkförsörjningen, 3. om det befinnes nödvändigt att med hänsyn till försvarsberedskapen <i>inkalla</i> värnpliktiga <i>till tjänstgöring med stöd av 27 § 2 mom. eller 28 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967).</i>	3. om det befinnes nödvändigt att med hänsyn till försvarsberedskapen <i>kalla in</i> värnpliktiga <i>enligt värnpliktslagen (199x:xxx) till tjänstgöring för att försvara landet.</i>

Föreskrift enligt första stycket skall underställas riksdagens prövning inom en månad från det den utfärdades eller, om riksmöte ej pågår, från början av närmast följande riksmöte. Sker ej underställning eller godkänner riksdagen ej föreskriften inom två månader från det underställning skedde, upphör föreskriften att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

10. Förslag till Lag om ändring i familjebidragslagen (1978:520)

Härigenom föreskrivs att 3 § familjebidragslagen (1978:520) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Med tjänstepliktig avses den som har *inkallats* för att

1. enligt *värnpliktslagen* (1941:967) eller *lagen* (1966:413) om *vapenfritjänst* fullgöra grundutbildning eller *repetitionsutbildning* i omedelbar anslutning till grundutbildningen,

2. fullgöra sådan föreskriven utbildning till befattning för kompanibefäl eller motsvarande utbildning som icke fullgörs enligt värnpliktslagen,

3. tjänstgöra vid hemvärdet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret, om utbildningen eller tjänstgöringen skall pågå minst fyra dagar i följd och icke ger rätt till dagpenning som motsvarar vad värnpliktig erhåller under repetitionsutbildning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal.

Vid tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag avses med tjänstepliktig även den som har *inkallats* för att fullgöra tjänstgöring enligt civilförsvarslagen (1960:74), *lagen* (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m. m. eller *lagen* (1984:272) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret och den som har *inkallats* till annan utbildning eller tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller *lagen om vapenfri tjänst* än som anges i första stycket samt den som har *inkallats* för att tjänstgöra vid hemvärdet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret i andra fall än som anges i första stycket 3.

Föreslagen lydelse

3 §¹

Med tjänstepliktig avses den som har *kallats in* för att

1. enligt *värnpliktslagen* (199x:xxx) eller *vapenfrilagen* (199x:xxx) fullgöra grundutbildning,

Vid tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag avses med tjänstepliktig även den som har *kallats in* för att fullgöra tjänstgöring enligt civilförsvarslagen (1960:74), *lagen* (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m. m. eller *lagen* (1984:272) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret och den som har *kallats in* till annan utbildning eller tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller *vapenfrilagen* än som anges i första stycket samt den som har *kallats in* för att tjänstgöra vid hemvärdet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret i andra fall än som anges i första stycket 3.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1989:401.

11. Förslag till Lag om ändring i lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor

Härigenom föreskrivs att 2 och 5–8 §§ lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

2 §

Grundutbildningen skall till längd och innehåll motsvara den grundutbildning som en jämförbar kategori värnpliktiga fullgör enligt *värnpliktslagen* (1941:967).

5 §

I fråga om *laga förfall* skall 41 och 42 §§ *värnpliktslagen* (1941:967) tillämpas.

6 §¹

Sedan en kvinna har antagits till grundutbildningen gäller 32, 34, 35 och 37 §§ *värnpliktslagen* (1941:967) för henne tills utbildningen slutar.

7 §

Från grundutbildningen skiljs den som

1. visar sig olämplig för fortsatt utbildning till officer vid försvarsmakten, eller

2. på grund av sjukdom eller av annan anledning är *frånvarande från utbildningen i sådan utsträckning att hon inte kan tillgodogöra sig denna*.

Föreslagen lydelse

Grundutbildningen skall till längd och innehåll motsvara den grundutbildning som en jämförbar kategori värnpliktiga fullgör enligt *värnpliktslagen* (199x:xxx).

I fråga om *giltigt skäl att inte iakttä en skyldighet enligt denna lag* skall 6 kap. 6 § *värnpliktslagen* (199x:xxx) tillämpas.

Sedan en kvinna har antagits till grundutbildningen gäller 3 kap. 12 §, 5 kap. 1 och 2 §§ samt 6 kap. 4 § *värnpliktslagen* (199x:xxx) för henne tills utbildningen slutar.

2. på grund av sjukdom eller av annan anledning *har varit frånvarande från utbildningen under en så lång tid att det kan antas att målet med utbildningen inte kommer att nås under tjänstgöringstiden*.

¹ Senaste lydelse 1986:648.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

8 §

En kvinna har under grundutbildningen och i samband med antagningsprövningen rätt till samma förmåner som värnpliktiga har under grundutbildningen enligt *värnpliktslagen* (1941:967).

Om rätt till familjebidrag, ersättning vid personskada och grupplivförsäkring finns särskilda bestämmelser.

En kvinna har under grundutbildningen och i samband med antagningsprövningen rätt till samma förmåner som värnpliktiga har under grundutbildningen enligt *värnpliktslagen* (199x:xxx).

Om rätt till familjebidrag, ersättning vid personskada och grupplivförsäkring finns särskilda bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

12. Förslag till Lag om ändring i lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m.

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Följande personal är krigsmän:

1. värnpliktiga under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga enligt <i>värnpliktslagen (1941:967)</i> ,	1. värnpliktiga under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga enligt <i>värnpliktslagen (199x:xxx)</i> ,
2. kvinnor som genomgår utbildning enligt lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor,	
3. de som genomgår utbildning vid förberedande officersskola eller annan utbildning för att få militär anställning vid försvarsmakten,	
4. hemvärnsmän under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,	
5. de som genom krigsfrivilligavtal eller annat avtal åtagit sig att tjänstgöra frivilligt i befattningar i försvarsmaktens krigsorganisation, under den tid då de är tjänstgöringsskyldiga,	
6. anställda i svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst, när de tjänstgör utomlands.	

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

13. Förslag till Lag om ändring i lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Lagen gäller inte beslut av en sådan nämnd vars sammansättning är bestämd i lag och vars ordförande skall vara eller ha varit ordinarie domare.

Lagen gäller inte heller

1. beslut av en arrendenämnd, hyresnämnd eller övervakningsnämnd,	
2. beslut om svenskt medborgarskap,	
3. beslut om utlänningars vistelse i riket,	
4. beslut om värnpliktigas eller res-
servpersonals inkallelse eller tjänst-
göring inom försvarsmakten,	4. beslut av totalförsvarets tjäns-
tepliktsnämnd,
5. beslut enligt lagen (1966:413)
om vapenfri tjänst,	
6. beslut som rör skatter eller av-
gifter,	5. beslut som rör skatter eller av-
gifter,
7. beslut enligt lagen (1974:922)
om kreditpolitiska medel eller be-
slut i frågor om allmän likviditetsin-
dragning eller allmän prisreglering,	6. beslut enligt lagen (1974:922)
om kreditpolitiska medel eller be-
slut i frågor om allmän likviditetsin-
dragning eller allmän prisreglering,
8. beslut enligt lagen (1988:558)
om förbud mot utförsel av krigsma-
teriel, m.m.,	7. beslut enligt lagen (1988:558)
om förbud mot utförsel av krigsma-
teriel, m.m.,
9. andra beslut enligt lagen
(1983:1034) om kontroll över till-
verkningen av krigsmateriel, m.m.
än sådana som avser återkallelse av
tillstånd,	8. andra beslut enligt lagen
(1983:1034) om kontroll över till-
verkningen av krigsmateriel, m.m.
än sådana som avser återkallelse av
tillstånd,
10. beslut om tillstånd till sådan
verksamhet som avses i 1 § 3–5 la-
gen (1984:3) om kärnteknisk verk-
samhet.	9. beslut om tillstånd till sådan
verksamhet som avses i 1 § 3–5 la-
gen (1984:3) om kärnteknisk verk-
samhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1988:560

14. Förslag till Värnpliktsförordning

Regeringen föreskriver följande.

1 kap. Uppgiftsskyldighet

Folkbokföringsmyndigheter

1 § Skattemyndigheterna skall före den 1 juni varje år lämna värnpliktsverket uppgift om varje manlig svensk medborgare som är upptagen i myndighetens register över befolkningen i länet och som under kalenderåret fyller 17 år.

2 § Om en skattemyndighet företar en registreringsåtgärd av betydelse för en värnpliktigs inskrivning eller redovisning, skall myndigheten snarast underrätta värnpliktsverket.

3 § Värnpliktsverket skall lämna skattemyndigheten uppgift om den som enligt 4 kap. 1 § 1 eller 2 värnpliktslagen (199x:xxx) har blivit helt befriad från skyldigheterna enligt värnpliktslagen (199x:xxx).

Värnpliktsverket skall även underrätta skattemyndigheten om någon ändring sker av de förhållanden som har angetts i uppgiften.

4 § Om värnpliktsverket begär det, skall personnummer fastställas för de värnpliktiga som saknar sådant nummer.

5 § Närmare föreskrifter för tillämpning av bestämmelserna i 1 – 3 §§ meddelas av riksskatteverket efter hörande av värnpliktsverket.

Vårdinrättningar

6 § Omsorgsnämnder vid landsting och kommuner skall före den 1 juni varje år lämna värnpliktsverket uppgift om varje manlig svensk medborgare som under kalenderåret fyller 17 år och som av nämnden bereds särskilda omsorger enligt lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl.

En omsorgsnämnd eller en kommunal skolstyrelse som är lokal styrelse för en särskola skall före den 1 juni varje år lämna värnpliktsverket uppgift om varje manlig svensk medborgare som skall gå i särskolan och som under kalenderåret fyller 17 år.

7 § Överläkaren vid ett sjukhus eller en annan vårdinstitution där vård meddelas med stöd av lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall samt de läkare som anges i tredje stycket, skall lämna värnpliktsverket uppgifter av betydelse för inskrivning av värnpliktiga. Uppgifterna skall avse

1. de manliga svenska medborgare som under kalenderåret fyller 17 år och som den 15 maj var intagna på ett sjukhus eller annan vårdinstitution med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård samt

2. de manliga svenska medborgare mellan 17 och 48 år som intas på eller utskrivs från ett sjukhus eller annan vårdinstitution enligt lagen och som inte har helt befriats från skyldigheterna enligt värnpliktslagen (199x:xxx).

Uppgifterna som avses i första stycket 1 skall lämnas före den 1 juni samma år. Uppgifterna enligt första stycket 2 skall lämnas fortlöpande.

Samma uppgiftsskyldighet har även en biträdande överläkare som har anförtratts en särskild sjukavdelning på en vårdinstitution enligt samma lag eller en läkare som har fått uppdrag att fullgöra uppgifter som enligt lagen ankommer på en överläkare.

8 § Den som förestår vården vid ett sådant särskilt ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall lämna uppgift till värnpliktsverket om

1. de manliga svenska medborgare som under kalenderåret fyller 17 år och som den 15 maj med stöd av 3 § lagen var intagna för vård vid ungdomshemmet samt

2. de manliga svenska medborgare som är äldre än 17 år och som tas in i ungdomshemmet eller skrivs ut därifrån och som inte har helt befriats från skyldigheterna enligt värnpliktslagen (199x:xxx).

Uppgifterna enligt första stycket 1 skall lämnas före den 1 juni samma år. Uppgifterna enligt första stycket 2 skall lämnas fortlöpande.

9 § Bestämmelser om skyldighet för kriminalvårdsstyrelsen att lämna värnpliktsverket uppgift om intagning i och avgång från kriminalvårdsanstalt finns i kungörelsen (1970:517) om rättsväsendets informationssystem.

Riksförsäkringsverket

10 § Riksförsäkringsverket skall före den 1 juni varje år lämna värnpliktsverket uppgift om varje manlig svensk medborgare som under kalenderåret är mellan 17 och 48 år och som har folkpension eller tilläggspension enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Utbildningsmyndigheter och skolor

11 § Socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, universitets- och högskoleämbetet samt rektorn för en utbildningsanstalt eller skola med statsunderstöd skall på begäran lämna uppgifter till värnpliktsverket om värnpliktigas studieförhållanden.

Trafiksäkerhetsverket

12 § Trafiksäkerhetsverket skall på begäran av värnpliktsverket lämna uppgifter ur körkortsregistret.

Televerket

13 § Televerket skall på begäran av en myndighet inom försvarsmakten lämna uppgifter om certifikat som verket har utfärdat.

Sjöfartsverket

14 § Sjöfartsverket skall på begäran av värnpliktsverket lämna uppgifter ur sjömansregistret om adresser till värnpliktiga samt om deras behörigheter och tjänstgöring på fartyg.

2 kap. Mönstring och inskrivning*Kallelse till mönstring*

1 § En värnpliktig som inte är folkbokförd i Sverige eller som vistas utomlands på grund av studier eller anställning skall kallas till mönstring endast om han begär att få mönstra.

Utredning av den värnpliktiges förhållanden utan mönstring

2 § Utredningen och bedömningen av den värnpliktiges förutsättningar att fullgöra värnpliktstjänstgöring får genomföras utan att den värnpliktige mönstrar, om det genom läkarintyg eller på annat sätt är uppenbart att han skall befrias enligt 4 kap. 1 eller 2 § värnpliktslagen (199x:xxx).

Värnpliktiga med flera medborgarskap

3 § För att en värnpliktig enligt 4 kap. 1 § 4 värnpliktslagen (199x:xxx) skall anses ha valt att fullgöra militär tjänstgöring i en annan stat krävs att han gör troligt att han kommer att fullgöra tjänstgöring i den staten.

Information till de värnpliktiga

4 § Värnpliktsverket skall lämna de värnpliktiga råd och upplysningar som rör värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst.

Grundutbildningens förläggning under året

5 § Överbefälhavaren skall efter att ha hört försvarsgrenscheferna meddela de föreskrifter som behövs om grundutbildningens förläggning under året. Föreskrifterna skall meddelas i så god tid att de kan beaktas vid de värnpliktigas inskrivning.

Den närmare tidpunkten för in- och uttryckning skall fastställas av försvarsgrenscheferna.

Personregister

6 § Värnpliktsverket får inrätta och föra personregister enligt datalagen (1973:289) för inskrivning och redovisning av värnpliktiga.

3 kap. Inskrivningsnämnderna

Antal och verksamhetsområden

1 § Inskrivningsnämnder skall finnas till det antal och med de verksamhetsområden och benämningar som anges i tabellen i bilaga 1.

Sammansättning

2 § Bestämmelser om inskrivningsnämndernas sammansättning och beslutföret finns i 7 kap. 1 § värnpliktslagen (199x:xxx). Inskrivningsnämnderna skall bestå av det antal valda ledamöter som anges i tabellen i bilaga 1.

3 § Ordföranden och ersättaren för honom skall inneha en militär tjänst och ha lägst överstelöjtnants eller kommendörkapstens tjänstegrad.

4 § De valda ledamöterna utses genom val av fullmäktige i de landsting och kommuner som anges i tabellen i bilaga 1.

Valet skall vara proportionellt, om det begärs av minst så många ledamöter i fullmäktige som motsvarar den kvot, som man får om antalet närvarande ledamöter delas med det antal personer som valet avser, ökat med 1. Om kvoten är ett brutet tal, skall den avrundas till närmast högre hela tal. Bestämmelser om förfarandet vid sådant proportionellt val finns i lagen (1955:138) om proportionellt valsätt vid val inom landsting, kommunfullmäktige m.m. Om ersättarna inte väljs proportionellt, skall det vid valet även bestämmas i vilken ordning de skall kallas till tjänstgöring.

Ett landsting eller en kommun som har utsett en ledamot eller ersättare i en inskrivningsnämnd, skall underrätta värnpliktsverket och den som utsetts om valet.

5 § Ledamöterna och ersättarna skall vara svenska medborgare. Bestämmelserna i 2 kap. 4 § kommunallagen (1977:179) med undantag för föreskrifterna om hinder för valbarhet på grund av viss tjänsteställning skall tillämpas på ledamöterna och ersättarna.

6 § Om en ledamot som har utsetts vid proportionella val avgår före tjänstgöringstidens utgång, inträder en ersättare enligt den ordning mellan ersättarna som har bestämts vid valet. Avgår en ledamot eller ersättare som inte har utsetts vid proportionella val, utses en ersättare för återstoden av tiden.

Ärendenas handläggning

7 § Inskrivningsnämnden sammanträder på kallelse av ordföranden. Kallelserna skall utfärdas i god tid och om möjligt senast fem dagar före sammanträdesdagen. Om en ledamot anmäler förhinder, skall en ersättare kallas.

Till sammanträdena kallas bland de valda ledamöterna i första hand de

som företräder landsting eller kommuner varifrån de värnpliktiga som berörs av sammanträdet kommer.

8 § Ordföranden upprättar förslag till beslut i ärenden och lämnar dem till inskrivningsnämnden.

9 § Inskrivningsnämnden får bestämma att läkare, psykologer och annan personal skall närvara vid nämndens sammanträden för att lämna upplysningar i ärendena.

10 § Om inskrivningsnämndens ledamöter inte kan enas om ett beslut, skall omröstning äga rum. Vid omröstningen röstar ordföranden först, därefter den yngste ledamoten och sedan var och en efter levnadsålder. Som nämndens beslut gäller den mening som mer än hälften av ledamöterna är ense om. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst.

11 § Vid sammanträdena förs protokoll, som justeras av ordföranden.

12 § Den som är ersättare skall få tillfälle att genom information följa arbetet i nämnden. När det är lämpligt bör ersättaren kallas till sammanträde även när någon ordinarie ledamot inte har förhinder.

13 § Ledamöterna och ersättarna i en inskrivningsnämnd skall genom studiebesök eller på annat lämpligt sätt regelbundet följa verksamheten med mönstring av värnpliktiga.

Ersättning

14 § De valda ledamöterna i en inskrivningsnämnd och ersättarna för dem får av allmänna medel för sammanträde med nämnden

1. dagarvode,
2. ersättning för förlorad arbetsinkomst eller annan ekonomisk förlust samt
3. reseförmåner.

15 § Dagarvudet är lika stort som arvudet för sammanträde till nämndemän enligt förordningen (1982:814) om ersättning till nämndemän och vissa andra uppdragstagare inom domstolsväsendet m.m.

16 § Reseförmåner utgår enligt de bestämmelser om sådana förmåner som enligt kollektivavtal gäller för statstjänstemän i allmänhet. Kostnad för sovplats i enbäddskupé ersätts dock inte.

Vid en resa bör om möjligt gemensam färd ordnas, om det medför lägre kostnad.

17 § En ersättare som tjänstgör för en ledamot eller av någon annan anledning efter kallelse är närvarande vid ett sammanträde med nämnden får samma förmåner som ledamoten.

18 § Ersättning lämnas även för tid då en ledamot eller ersättare deltar i studiebesök med anledning av uppdraget i nämnden.

Ersättning för förlorad arbetsinkomst eller annan ekonomisk förlust lämnas även för dag som har tagits i anspråk för resa till eller från platsen för ett sammanträde eller studiebesök.

19 § Ersättning till de valda ledamöterna i en inskrivningsnämnd betalas av värnpliktsverket. En räkning med begäran om ersättning skall vara attesterad av ordföranden.

4 kap. Värnpliktstjänstgöringen m.m.

Inkallelse m.m.

1 § Order om inkallelse till värnpliktstjänstgöring skall delges den värnpliktige. Bestämmelserna i 5 § och 12–15 §§ delgivningslagen (1970:428) skall dock inte tillämpas.

2 § Order om inkallelse till tjänstgöring för att försvara landet och för att öva mobilisering får delges genom beredskapslarm, radio eller television. Ordern skall dessutom sändas till den värnpliktige med posten, om det inte är obehövligt.

Överbefälhavaren eller den myndighet som överbefälhavaren bestämmer får föreskriva att värnpliktiga skall delges order om att de med kort varsel skall kunna inställa sig till tjänstgöring för att försvara landet (*färdighållningsorder*).

3 § En värnpliktig som inte är folkbokförd i Sverige skall kallas in till värnpliktstjänstgöring endast om han begär det.

Grundutbildningen

4 § Överbefälhavaren skall bestämma grundutbildningens längd för varje krigsbefattning.

5 § Den värnpliktige skall kallas in till grundutbildning som påbörjas före utgången av det tredje kalenderåret efter inskrivningsbeslutet.

6 § Grundutbildningen skall avbrytas enligt 4 kap. 7 § 1 värnpliktslagen (199x:xxx), om den värnpliktige har varit frånvarande så många tjänstgöringsdagar som motsvarar en tiondel av det antal dagar, avrundat till närmast lägre tiotal, som han är inkallad att tjänstgöra. Frånvaro på grund av ledighet eller under del av en tjänstgöringsdag medräknas inte.

Beräkning av tjänstgöringstid vid kortare tjänstgöring

7 § Om en värnpliktig kallas in för att tjänstgöra under en tid av högst 48 timmar, räknas även dagar som helt eller delvis tas i anspråk för resa till och från tjänstgöringsplatsen som tjänstgöringsdagar.

Prövning av den värnpliktiges militära prestationsförmåga under pågående värnpliktstjänstgöring

8 § Om det i samband med värnpliktstjänstgöring framkommer att den värnpliktiges förhållanden är sådana att beslut om befrielse enligt 4 kap. 1 eller 2 § värnpliktslagen (199x:xxx) kan komma i fråga eller att hans inskrivningsbeslut bör ändras eller att värnpliktsutbildningen skall avbrytas, skall hans förhållanden närmare utredas enligt föreskrifter som meddelas av värnpliktsverket efter hörande av försvarets sjukvårdsstyrelse och försvarets forskningsanstalt.

Ansökan om anstånd

9 § Ansökan om anstånd skall göras hos värnpliktsverket. Ansökan skall vara skriftlig och innehålla de skäl som den värnpliktige vill åberopa. Intyg och andra handlingar som åberopas skall ges in tillsammans med ansökan.

Tjänstgöringsskyldighet för anställda vid försvarsmakten

10 § Om krigsplaceringen hävs för en värnpliktig som har varit anställd vid en myndighet inom försvarsmakten, får han tillgodoräkna sig repetitionsutbildning med det antal dagar som anges i bilaga 2 till denna förordning.

5 kap. Krigsplacering och uppskov m.m.*Krigsplacering m.m.*

1 § Överbefälhavaren får meddela närmare föreskrifter om krigsplacering av värnpliktiga inom försvarsmakten och om skyldighet för myndigheter att ansvara för krigsplacering.

Värnpliktsverket skall verkställa beslut om krigsplacering av värnpliktiga.

Beslut att ställa värnpliktiga till förfogande för krigsuppgifter inom totalförsvarets civila del meddelas av värnpliktsverket efter hörande av överbefälhavaren.

Uppskov

2 § En värnpliktig får medges uppskov med inkallelse till beredskaps-tjänstgöring eller krigstjänstgöring, om han fullgör arbetsuppgifter inom verksamheter som har sådan betydelse för totalförsvaret att de måste upprätthållas under högsta beredskap och hans arbetsuppgifter inte kan utföras av någon annan.

Uppskovet får tidsbegränsas och även i övrigt förses med villkor.

3 § De verksamheter för vilka uppskov beviljas är indelade i uppskovsgrupper med ansvariga myndigheter enligt tabellen i bilaga 3. Arbetsmarknadsstyrelsen får efter hörande av överstyrelsen för civil beredskap föreskriva att den inbördes fördelningen av verksamheterna inom uppskovsgrupperna 3 och 4 skall vara en annan än enligt tabellen.

Inom regeringskansliet är expeditionschefen i justitiedepartementet ansvarig för uppskovsfrågor inom statsrådsberedningen, chefen för utrikesdepartementets administrativa avdelning ansvarig för uppskovsfrågor inom utrikesdepartementet och utrikesrepresentationen samt expeditionscheferna i övriga departement ansvariga för uppskovsfrågorna där.

4 § Behovet av uppskov inom en verksamhet skall uppskattas utifrån en personalplan. Planen skall ange behovet av och tillgången till personal inom verksamheten under högsta beredskap. Personalplanen skall upprättas av den som bedriver verksamheten och ges in till den som är ansvarig för uppskovsfrågor inom verksamheten.

5 § Överbefälhavaren skall fastställa det högsta antal värnpliktiga som får beviljas uppskov inom uppskovsgrupperna 2, 3 och 4. Arbetsmarknadsstyrelsen skall inom uppskovsgrupperna 2 och 3 fördela dessa värnpliktiga på verksamheterna inom grupperna.

6 § Uppskov söks av den som är ansvarig för uppskovsfrågor inom verksamheten.

7 § En myndighet skall genast anmäla till den myndighet som har beslutat uppskovet, när behov av ett medgivet uppskov inte längre föreligger.

8 § Bestämmelser om skyldighet för den som har beviljats uppskov att tjänstgöra inom hemvärnet finns i hemvärnskungörelsen (1970:304).

9 § Värnpliktsverket eller den myndighet som värnpliktsverket bestämmer beslutar om uppskov.

Beslut att inte bevilja uppskov får av den som har sökt om uppskovet överklagas till totalförsvarets tjänstepliktsnämnd. Totalförsvarets tjänstepliktsnämnds beslut får inte överklagas.

10 § Värnpliktsverket skall före den 1 december varje år till arbetsmarknadsstyrelsen och överstyrelsen för civil beredskap överlämna statistik över de uppskov som gällde den 1 september samma år.

11 § Arbetsmarknadsstyrelsen skall utöva den allmänna tillsynen över verksamheten med uppskov och får efter hörande av de andra myndigheter som berörs meddela ytterligare verkställighetsföreskrifter.

6 kap. Handläggningen av vissa ärenden

Värnpliktsbrott m.m.

1 § Om en värnpliktig som är i tjänst förklarar att han inte vill bruka vapen eller i övrigt fullgöra värnpliktstjänstgöringen, skall han informeras om vad som gäller för den som vägrar att fullgöra värnpliktstjänstgöring. Han skall också informeras om bestämmelserna om vapenfri tjänst, om han inte har ansökt om sådan tjänst. Av informationen skall framgå förutsättningarna för vapenfri tjänst, prövningsförfarandet och tjänstgöringsområdena.

Om han inte ansöker om vapenfri tjänst eller befrias från skyldigheterna enligt värnpliktslagen (199x:xxx), skall han beordras att fullgöra tjänstgöringen. Innan en sådan order ges, skall den värnpliktige få betänketid längst till nästa dag.

2 § Religiöst samfund som avses i 4 kap. 2 § 2 värnpliktslagen (199x:xxx) är sekten Jehovas vittnen.

3 § Värnpliktsverket skall anmäla brott som avses i 6 kap. 1 och 4 §§ värnpliktslagen (19xx:xxx) till åklagarmyndigheten eller polismyndigheten i den ort där den värnpliktige är folkbokförd och bifoga den utredning som finns i saken.

4 § Den domstol som avgör ett mål om ansvar för en gärning som har föranlett en anmälan enligt 3 §, skall översända en kopia av domen eller beslutet till värnpliktsverket, när avgörandet har vunnit laga kraft.

Hämtning

5 § Värnpliktsverket får efter hörande av rikspolisstyrelsen meddela närmare föreskrifter om hämtning av värnpliktiga till mönstring och värnpliktstjänstgöring.

6 § En myndighet som har beslutat att hämta en värnpliktig skall ersätta polismyndigheten kostnaden för hämtningen.

Om rätt att innehålla ersättning till den värnpliktige för skuld på grund av hämningskostnad finns bestämmelser i värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008).

7 kap. Verkställighetsföreskrifter

1 § Ytterligare föreskrifter för verkställighet av värnpliktslagen (199x:xxx) meddelas av värnpliktsverket, om annat inte följer av denna förordning.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

Genom förordningen upphävs

1. kungörelsen (1969:379) om inskrivning och redovisning av värnpliktiga,
2. kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m.m.,
3. värnpliktsutbildningsförordningen (1980:1035),
4. hämtningskungörelsen (1942:840),
5. kungörelsen (1942:841) med vissa föreskrifter angående efterspaning av värnpliktiga m.fl. för överlämnande av order eller andra meddelanden från militär myndighet,
6. uppskovskungörelsen (1973:939),
7. kungörelsen (1959:147) om viss lots- och fyrstaten tillhörande persons skyldighet att fullgöra militärtjänstgöring,
8. förordningen (1989:624) om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga,
9. förordningen (1977:1188) om ersättning till icke militära ledamöter i inskrivningsnämnd.

Om det i en lag eller i en författning som har beslutats av regeringen hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en föreskrift i denna förordning tillämpas i stället den nya föreskriften.

Bilaga 1

Inskrivningsnämnd Kansliort	Verksamhetsområde och landsting eller kommun som väljer ledamöter		Antal ledamöter
Södra inskrivningsnämnden Kristianstad	Jönköpings län	Landstinget	1
	Kronobergs län	Landstinget	1
	Kalmar län	Landstinget	1
	Blekinge län	Landstinget	1
	Kristianstads län	Landstinget	1
	Malmöhus län	Landstinget	1
		Malmö kommun	1
Västra inskrivningsnämnden Göteborg	Hallands län	Landstinget	1
	Göteborgs och Bohus län	Landstinget	1
		Göteborgs kommun	1
	Älvsborgs län	Landstinget	1
	Skaraborgs län	Landstinget	1
Östra inskrivningsnämnden Solna	Stockholms län	Landstinget	2
	Uppsala län	Landstinget	1
	Södermanlands län	Landstinget	1
	Östergötlands län	Landstinget	1
	Gotlands kommun	Kommunen	1
	Västmanlands län	Landstinget	1
Bergslagens inskrivningsnämnd Karlstad	Värmlands län	Landstinget	1
	Örebro län	Landstinget	1
	Kopparbergs län	Landstinget	1
Nedre Norrlands inskrivningsnämnd Östersund	Gävleborgs län	Landstinget	1
	Västernorrlands län	Landstinget	1
	Jämtlands län	Landstinget	1
Övre Norrlands inskrivningsnämnd Boden	Västerbottens län	Landstinget	1
	Norrbottnens län	Landstinget	1

Bilaga 2

Anställningstid när krigsplaceringen upphör	Tjänstgöringstid för repetitions- utbildning som tillgodoräknas
Mindre än 5 år	0 dagar
5 men ej 10 år	50 dagar
10 men ej 15 år	100 dagar
15 men ej 20 år	150 dagar
Mer än 20 år	200 dagar

*Bilaga 3***Uppskovsgrupp 1 Statlig verksamhet i allmänhet****Verksamheten vid**

1. statliga myndigheter som inte ingår i uppskovsgrupp 2 eller 3

2. riksdagens förvaltningskontor
 3. förvaltningsmyndigheter under riksdagen
 4. civilbefälhavarnas kanslier

Ansvarig myndighet

Den centrala förvaltningsmyndigheten eller, om myndigheten inte lyder under någon central förvaltningsmyndighet, myndigheten själv
 Riksdagens förvaltningskontor
 Respektive förvaltningsmyndighet
 Respektive civilbefälhavare

Uppskovsgrupp 2 Kommunikationer**Verksamheten vid**

1. postverket
 2. televerket
 3. statens järnvägar
 4. banverket
 5. enskilda järnvägar
 6. statens vattenfallsverk
 7. de kommunala och enskilda kraft- och vattenregleringsföretag som arbetsmarknadsstyrelsen och statens vattenfallsverk i samråd bestämmer
 8. vägverket
 9. luftfartsverket
 10. de enskilda lufttrafikföretag som arbetsmarknadsstyrelsen i samråd med luftfartsverket bestämmer
 11. tullverket
 12. sjöfartsverket
 13. organ som lyder under sjöfartsverket för förvaltning av kanal eller farled

Ansvarig myndighet

Postverket
 Televerket
 Statens järnvägar
 Banverket
 Statens järnvägar
 Statens vattenfallsverk
 Statens vattenfallsverk
 Vägverket
 Luftfartsverket
 Luftfartsverket
 Tullverket
 Sjöfartsverket
 Sjöfartsverket

Uppskovsgrupp 3 Verksamhet på regional och kommunal nivå**Verksamheten vid**

1. landsting
 2. länsstyrelser
 3. den regionala och lokala polisorganisationen
 4. civilförsvaret utom statens räddningsverk
 5. andra ledningsorgan för vägtrafikområden och organisationer inom den kommunala förvaltningen än dem som hör till grupp 2

Ansvarig myndighet

Respektive länsstyrelse
 Respektive länsstyrelse
 Respektive länsstyrelse
 Respektive länsstyrelse
 Respektive länsstyrelse

Uppskovsgrupp 4**Annan verksamhet**

Övriga verksamhetsområden

Ansvarig myndighet

Arbetsmarknadsstyrelsen

15. Förslag till Vapenfriförordning

Ansökan om tillstånd att fullgöra vapenfri tjänst

1 § En ansökan om tillstånd att fullgöra vapenfri tjänst i stället för värnpliktstjänstgöring skall ges in till värnpliktsverket. Om sökanden fullgör värnpliktstjänstgöring, skall ansökningen dock ges in till förbandschefen, som vidarebefordrar ansökningshandlingarna till värnpliktsverket.

2 § Ansökan skall vara skriftlig och innehålla de skäl som sökanden vill åberopa.

Intyg och andra handlingar som sökanden önskar åberopa skall bifogas ansökningen.

3 § Värnpliktsverket skall utan dröjsmål sända ansökningshandlingarna till vapenfristyrelsen. Om sökanden inte är inskriven för grundutbildning, skall han dock först mönstra. Om sökanden befrias helt från värnpliktstjänstgöring enligt värnpliktslagen (199x:xxx), skall ansökningshandlingarna återlämnas till honom.

När värnpliktsverket översänder ansökningshandlingarna till vapenfristyrelsen, skall myndigheten bifoga myndighetens uppgifter om sökandens hälsotillstånd och övriga personliga förhållanden samt inskrivningsbeslutet.

Prövning av ansökan att fullgöra vapenfri tjänst

4 § Vapenfristyrelsen skall förordna en särskild utredare att biträda vid inhämtande av underlag för prövning av ansökan att fullgöra vapenfri tjänst, om inte styrelsen finner detta vara uppenbart obehövligt.

5 § Utredaren skall kalla sökanden till samtal. Vid samtalet skall sökanden informeras om förutsättningarna för att få vapenfri tjänst och få upplysning om bestämmelserna för denna tjänst. Sökanden skall ges möjlighet att för utredaren redogöra för skälen till att han inte vill bruka vapen mot annan.

Utredaren skall till vapenfristyrelsen lämna en skriftlig redogörelse över vad sökanden uppgett vid samtalet.

6 § En utredare som inte är anställd hos vapenfristyrelsen har rätt till skäligt arvode och ersättning för utgifter av allmänna medel. Ersättning för inställelse till den som har kallats att höras muntligen inför vapenfristyrelsen utgår efter samma grunder som gäller i fråga om ersättning av allmänna medel till vittnen. Beslut om detta fattas av vapenfristyrelsen.

Den som kallas till utredare för samtal har rätt till fri resa i Sverige från bostads- eller vistelseorten till platsen för samtalet och åter, om kortaste färdvägen mellan platserna överstiger 20 kilometer. Vid fri resa utgår ersätt-

ning för nattlogi, om det är befogat med hänsyn till resans längd. Fri resa erhålls genom färdbiljett. Har färdbiljett inte kunnat tillhandahållas, utgår resekostnadsersättning. Vid beräkning av resekostnadsersättningen tillämpas de bestämmelser om sådan ersättning som enligt kollektivavtal gäller för statstjänstemän i allmänhet. Kostnad för sovplats i enbäddskupé ersätts dock inte. Beslut över yrkande om fri resa, ersättning för nattlogi och resekostnadsersättning fattas av vapenfristyrelsen.

Registrering m.m. av vapenfria tjänstepliktiga

7 § Vapenfristyrelsen skall föra register över de vapenfria tjänstepliktiga. I registret införs i fråga om varje tjänstepliktig uppgift om den verksamhet där han skall tjänstgöra, när han skall tjänstgöra, tjänstgöringstidens längd, fullgjord tjänstgöring samt de uppgifter i övrigt som har samband med tjänsteplikten.

Vapenfri tjänstepliktig skall erhålla tjänstgöringsbok, upprättad enligt formulär som fastställs av vapenfristyrelsen.

8 § Vapenfristyrelsen skall efter samråd med arbetsmarknadsstyrelsen bestämma vid vilka myndigheter den vapenfria tjänsten skall anordnas.

Vapenfri tjänst får anordnas hos Svenska röda korset, Sveriges civilförsvarsförbund eller Sveriges kristna ungdomsråd.

Den allmänna kurs i u-landskunskap som anordnas av nämnden för u-landsutbildning får ingå som en del av den vapenfria tjänsten.

9 § Statliga myndigheter är skyldiga att inom sina verksamhetsområden anordna vapenfri tjänst enligt vad vapenfristyrelsen bestämmer.

Vapenfristyrelsen skall innan placering sker av de vapenfria tjänstepliktiga i viss verksamhet samråda med de myndigheter eller föreningar som under styrelsen har ansvaret för de tjänstepliktigas utbildning och tjänstgöring.

Myndigheter inom försvarsmakten skall enligt överbefälhavarens närmare bestämmande mot ersättning tillhandahålla viss personlig utrustning för vapenfria tjänstepliktiga vars tjänstgöring anordnas av statens vattenfallsverk. Överbefälhavaren får träffa överenskommelse i detta hänseende också med andra som anordnar vapenfri tjänst.

10 § En vapenfri tjänstepliktigs befattning vid tjänstgöring som avses i 9 § vapenfrilagen (199x:xxx) bestäms av vapenfristyrelsen eller, i fråga om tjänstepliktiga som har placerats för tjänstgöring inom hälso- och sjukvården, av socialstyrelsen.

Vapenfria tjänstepliktigas tjänstgöring m.m.

11 § Vapenfristyrelsen bestämmer närmare om utbildningstidens fördelning på grundutbildning och repetitionsutbildning inom de ramar som anges i 7 § vapenfrilagen (199x:xxx).

I fråga om läkarbefattningar får repetitionsutbildningen omfatta högst 40 dagar.

En vapenfri tjänstepliktig skall under sin tjänstgöring erhålla en effektiv och ändamålsenlig utbildning för det slag av tjänstgöring som han skall fullgöra.

12 § Ledighet från vapenfri tjänstgöring äger en vapenfri tjänstepliktig erhålla enligt samma grunder som ledighet från värnplikstjänstgöring. Ledighet beviljas av vapenfristytelsen. Styrelsen får överlåta åt annan som den tjänstepliktige tjänstgör hos att bevilja ledighet.

13 § I fråga om förmåner till vapenfria tjänstepliktiga i samband med tjänstgöring skall värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008) tillämpas i den mån regeringen inte meddelar särskilda bestämmelser. Befattningspenning betalas dock endast till en vapenfri tjänstepliktig som tjänstgör inom civilförsvaret. Befattningspenning beräknas därvid enligt de bestämmelser som gäller för civilförsvarspliktiga. Vapenfria tjänstepliktiga får för erhållande av tillägg till dagersättning tillgodoräkna sig tidigare tjänstgöring enligt värnpliktslagen (19xx:xxx).

Vid tillämpningen av värnpliktsförmånsförordningens bestämmelser skall med myndighet inom försvarsmakten avses vapenfristytelsen.

14 § Vapenfristytelsen skall samråda med försvarets civilförvaltning om tillämpningen av förmånsbestämmelserna inom sitt område.

15 § Medel för vapenfrias förmåner, utbildning och administration regleras i särskild ordning.

Disciplinansvar

Handläggningen av disciplinärenden

16 § Har en myndighet som en vapenfri tjänstepliktig tjänstgör hos på grund av anmälan eller på något annat sätt fått kännedom om att en vapenfri tjänstepliktig kan antas ha begått en disciplinförseelse skall myndigheten överlämna ärendet till vapenfristytelsen, om inte ärendet enligt 24 § vapenfrilagen (199x:xxx) kan prövas av en tjänsteman hos myndigheten.

Om ärendet inte överlämnas, skall tjänstemannen inleda utredningen av ärendet. Finner tjänstemannen därvid att någon av förutsättningarna enligt 24 § 1–3 vapenfrilagen inte föreligger, skall han överlämna disciplinärendet till vapenfristytelsen.

17 § När vapenfristytelsen får kännedom om ett disciplinärendet som styrelsen skall avgöra, skall styrelsen utreda ärendet. Om det därvid framkommer att den vapenfrie tjänstepliktige genom sitt förfarande skäligen kan misstänkas att även ha gjort sig skyldig till brott, skall styrelsen pröva om åtalsanmälan skall göras.

18 § En åtalsanmälan skall göras hos åklagarmyndigheten i det åklagar-distrikt inom vilket brottet förövades.

19 § Även om en åtalsanmälan görs, skall vapenfristyrelsen låta göra den utredning om brottet som behövs för att bevis inte skall gå förlorade eller för att utredningen inte skall avsevärt försvåras.

20 § Begär den vapenfrie tjänstepliktige att även andra personer skall höras eller annan utredning skall tillföras ärendet, skall hans begäran efterkommas, om det inte är uppenbart att utredningen saknar betydelse.

21 § Bestämmelser om rätt att anlita ombud eller biträde finns i 9 § förvaltningslagen (1986:223).

Verkställighetsåtgärder

22 § För verkställighetsåtgärder av extratjänst och löneavdrag skall 34 – 43 §§ förordningen (1987:187) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. tillämpas.

Vid tillämpningen skall med en krigsman avses en vapenfri tjänstepliktig och med överbefälhavaren avses vapenfristyrelsen.

Överklagande av beslut om disciplinpåföljd

23 § Bestämmelserna i 50 och 51 §§ förordningen (1987:187) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. skall tillämpas även i fråga om överklagande av beslut om disciplinförseelse som har ålagts en vapenfri tjänstepliktig.

Vid tillämpningen skall med en krigsman avses en vapenfri tjänstepliktig och med myndigheten avses vapenfristyrelsen.

Hämtning

24 § Vapenfristyrelsen får efter hörande av rikspolisstyrelsen meddela närmare föreskrifter om hämtning av vapenfria tjänstepliktiga till tjänstgöring.

25 § En myndighet som har beslutat att hämta en vapenfri tjänstepliktig skall ersätta polismyndigheten kostnaden för hämtningen.

Om rätt att innehålla ersättning till den vapenfrie tjänstepliktige för skuld på grund av hämtningskostnad finns bestämmelser i värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008).

Särskilda bestämmelser

26 § Vapenfristyrelsen skall anmäla brott som avses i 19 § vapenfrilagen (199x:xxx) till åklagarmyndigheten eller polismyndigheten i den ort där den vapenfrie tjänstepliktige är kyrkobokförd och bifoga den utredning som finns i saken.

27 § Den domstol som avgör ett mål om ansvar för en gärning som har föranlett en anmälan enligt 26 § skall översända en kopia av domen eller beslutet till vapenfristytelsen när avgörandet har vunnit laga kraft.

28 § Religiöst samfund som avses i 13 § 2 vapenfrilagen (199x:xxx) är sekten Jehovas vittnen.

Om en vapenfri tjänstepliktig hos en myndighet där han tjänstgör förklarar att han på grund av att han är medlem i sekten Jehovas vittnen inte kommer att fullgöra vapenfri tjänst, skall myndigheten genast anmäla detta till vapenfristytelsen.

29 § Ytterligare föreskrifter för verkställighet av vapenfrilagen (199x:xxx) meddelas av vapenfristytelsen.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992, då kungörelsen (1966:414) med vissa bestämmelser om vapenfria tjänstepliktiga skall upphöra att gälla.

16. Förslag till Förordning om ändring i kungörelsen (1941:720) om beredskapsregister m.m.

Regeringen föreskriver att 1 § kungörelsen (1941:720) om beredskapsregister m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Med beredskapspersonal förstås i denna kungörelse

a) *beredskapspliktiga* eller personer, som i annan ordning än med stöd av *värnpliktslagen* uttagits till eller frivilligt åtagit sig uppgift inom rikets militära eller civila försvarsberedskap (*beredskapsuppgift*) och som *icke enligt inskrivningsförordningen* äro att anse såsom fast anställda vid krigsmakten;

a) *beredskapspliktiga* eller personer, som i annan ordning än med stöd av *värnpliktslagen (199x:xxx)* uttagits till eller frivilligt åtagit sig uppgift inom rikets militära eller civila försvarsberedskap (*beredskapsuppgift*) och som *inte är* anställda inom försvarsmakten;

b) personer, som eljest vid planläggningen av rikets försvarsberedskap äro avsedda att tagas i anspråk för civil beredskapsuppgift.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1944:649.

17. Förslag till Förordning om ändring i kungörelsen (1944:407) med provisoriska bestämmelser angående meritberäkning för befälsutbildad värnpliktig m.m.

Regeringen föreskriver att 1 § mom. kungörelsen (1944:407) med provisoriska bestämmelser angående meritberäkning för befälsutbildad värnpliktig m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Med befälsutbildning förstås i denna kungörelse följande militära tjänstgöring, i den mån den *icke inbegripes* i den tjänstgöring, som jämlikt 27 § 1 mom. A värnpliktslagen åligger värnpliktiga i allmänhet, nämligen

1) utbildning enligt 27 § 1 mom. B-D värnpliktslagen;

2) utbildning till flygförare, bombfällare och navigatör eller flygskytt; samt

3) utbildning till reservofficer eller till fänrik vid sjövärnsskåren.

Med befälsutbildad förstås den, som med godkända vitsord genomgått befälsutbildning.

Med befälsutbildning förstås i denna kungörelse följande militära tjänstgöring, i den mån den *inte inbegrips* i den grundutbildning som värnpliktiga skall fullgöra enligt 3 kap. 2 § värnpliktslagen (199x:xxx), nämligen

1) repetitionsutbildning enligt enligt 3 kap. 3 § värnpliktslagen,

2) utbildning till flygförare samt

3) utbildning till reservofficer.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

18. Förslag till Förordning om ändring i personalkontrollkungörelsen (1969:446)

Regeringen föreskriver att 10 § personalkungörelsen (1969:446) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Är tjänst i skyddsklass 2 förenad med bevakningsuppgift, chefskap för förråd eller kassaförvaltning eller ansvar för penningmedel, får rikspolisstyrelsen på framställning lämna ut uppgift ur polisregister om att den som innehar eller avses skola tillträda tjänsten under de senaste tio åren har dömts för brott som avses i 8–11 eller 14 kap., 16 kap. 1–6 § eller 17 §, 17, 18, eller 20–22 kap. brottsbalken, 3 § lagen (1960:418) om varusmuggling, 4 § 1 mom. lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 1 eller 3 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller 39 § värnpliktslagen (1941:967).

Föreslagen lydelse

10 §¹

Är tjänst i skyddsklass 2 förenad med bevakningsuppgift, chefskap för förråd eller kassaförvaltning eller ansvar för penningmedel, får rikspolisstyrelsen på framställning lämna ut uppgift ur polisregister om att den som innehar eller avses skola tillträda tjänsten under de senaste tio åren har dömts för brott som avses i 8–11 eller 14 kap., 16 kap. 1–6 § eller 17 §, 17, 18, eller 20–22 kap. brottsbalken, 3 § lagen (1960:418) om varusmuggling, 4 § 1 mom. lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott, 1 eller 3 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller 6 kap. 3 § värnpliktslagen (199x:xxx).

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

¹Senaste lydelse 1988:900.

19. Förslag till Förordning om ändring i kungörelsen (1970:301) om frivillig försvarsverksamhet

Regeringen föreskriver att 14 och 15 §§ kungörelsen (1970:301) om frivillig försvarsverksamhet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

A- och B-personal är skyldig att fullgöra repetitionsutbildning, A-personalen högst 16 dagar för varje fyraårsperiod av avtalstiden och B-personalen högst 80 timmar för varje fyraårsperiod av avtalstiden.

Vid krig eller krigsfara eller då personal *inkallas till tjänstgöring jämlikt 27 § 2 mom. värnpliktslagen (1941:967)* är A- och B-personalen skyldig att fullgöra den tjänstgöring som behövs med hänsyn till verksamheten inom totalförsvaret.

Vid krig eller krigsfara eller då personal *kallas in till beredskaps-tjänstgöring enligt 3 kap. 6 § värnpliktslagen (199x:xxx)* är A- och B-personalen skyldig att fullgöra den tjänstgöring som behövs med hänsyn till verksamheten inom totalförsvaret.

15 §

Avtal med A- och B-personal träffas för fyraårsperioder och gäller med sex månaders uppsägningstid. Vid uppsägning från den avtalsslutande myndighetens sida får dock kortare uppsägningstid iakttas. Den avtalsslutande myndigheten får medge att avtalet upphör utan att gällande uppsägningstid iakttages. Avtal som ej sagts upp före avtalstidens utgång anses förlängt med ytterligare en fyraårsperiod. Frivillig personal får ej säga upp avtalet vid krig eller krigsfara eller då värnpliktiga *inkallas till tjänstgöring jämlikt 27 § 2 mom. värnpliktslagen (1941:967)*.

Avtal med A- och B-personal träffas för fyraårsperioder och gäller med sex månaders uppsägningstid. Vid uppsägning från den avtalsslutande myndighetens sida får dock kortare uppsägningstid iakttas. Den avtalsslutande myndigheten får medge att avtalet upphör utan att gällande uppsägningstid iakttages. Avtal som ej sagts upp före avtalstidens utgång anses förlängt med ytterligare en fyraårsperiod. Frivillig personal får ej säga upp avtalet vid krig eller krigsfara eller då värnpliktiga *kallas in till beredskapstjänstgöring enligt 3 kap. 6 § värnpliktslagen (199x:xxx)*.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

20. Förslag till Förordning om ändring i hemvärnskungörelsen (1970:304)

Regeringen föreskriver att 6, 8, 9 och 16 §§ hemvärnskungörelsen (1970:304) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §¹

Hemvärnets personal består av hemvärnsmän, hemvärnsungdom och B-personal enligt kungörelsen (1970:301) om frivillig försvarsverksamhet samt av fast anställd personal vid försvarsmakten som är krigsplacerad i hemvärdet. Till hemvärnsmän hör hemvärnsbefäl. Hemvärnsman är frivillig eller värnpliktig hemvärnsman. Hemvärnsman i driftvärdet får under tjänstgöring i driftvärdet benämnas driftvärnsman.

Om redovisning av hemvärnets personal finns bestämmelser i kungörelsen (1969:379) om inskrivning och redovisning av värnpliktiga.

8 §²

Värnpliktig hemvärnsman är sådan värnpliktig eller *fast* anställd vid försvarsmakten som har meddelats uppskov *eller* *kollektiv yrkesledighet enligt uppskovskungörelsen (1973:939)* eller som har krigsplacerats i civil befattning inom eller utanför försvarsmakten.

Värnpliktig hemvärnsman är sådan värnpliktig eller anställd vid försvarsmakten som har meddelats uppskov *enligt värnpliktsförordningen (199x:xxx)* eller som har krigsplacerats i civil befattning inom eller utanför försvarsmakten.

Till värnpliktiga hemvärnsmän räknas inte vapenfria tjänstepliktiga.

9 §³

Den som antas som ordinarie hemvärnsman skall

1. vara svensk medborgare och under antagningsåret fylla minst 18 år,
2. ha nöjaktiga förutsättningar för tjänstgöringen och ha tillfredsställande skjutskicklighet.

En man som antas till ordinarie hemvärnsman skall dessutom antingen

1. inte ha påbörjat grundutbildning enligt <i>värnpliktslagen (1941:967)</i> ,	1. inte ha påbörjat grundutbildning enligt <i>värnpliktslagen (199x:xxx)</i> ,

¹ Senaste lydelse 1977:184.

² Senaste lydelse 1979:401.

³ Senaste lydelse 1989:451.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2. vara helt befriad enligt 4 § värnpliktslagen från skyldigheten att fullgöra värnpliktstjänstgöring,

2. vara befriad från värnplikten enligt 4 kap. 1 § första stycket värnpliktslagen (199x:xxx),

3. vara krigsplacerad vid hemvärnet som värnpliktig,

4. inte beräknas bli inkallad enligt värnpliktslagen (199x:xxx) till tjänstgöring för att försvara landet på grund av uppskov eller av liknande anledning eller

4. inte beräknas bli inkallad till tjänstgöring enligt 28 § värnpliktslagen på grund av uppskov eller av liknande anledning eller

5. ha lämnat värnpliktsåldern.

En kvinna som antas till ordinarie hemvärnsman i det allmänna hemvärnet skall ha genomgått grundutbildning enligt lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor.

16 §

När beredskapstillstånd eller krig ej råder är ordinarie och extra hemvärnsman skyldig att varje år fullgöra utbildning under lägst 20 och högst 50 timmar. Tid för att behålla eller öka skjutskicklighet och allmän fältduglighet inräknas ej i denna utbildningstid. Inom allmänna hemvärnet skall utbildningen planläggas och genomföras så, att hemvärnsmannen kan fullgöra utbildningsskyldigheten under icke arbetstid. Extra hemvärnsman är ej skyldig att fullgöra utbildning under samma år som han tages i anspråk för värnpliktstjänstgöring.

Frivillig hemvärnsman som är värnpliktig inkallas ej till tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967) under tid då han är krigsplacerad i hemvärnet.

Frivillig hemvärnsman som är värnpliktig får inte kallas in till grundutbildning eller repetitionsutbildning enligt värnpliktslagen (199x:xxx) under tid då han är krigsplacerad i hemvärnet.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

21. Förslag till Förordning om ändring i studiestödsförordningen (1973:418)

Regeringen föreskriver att 3 kap. 43 § och 7 kap. 6 § studiestödsförordningen (1973:418)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

43 §²

Om inte något annat följer av 44 § lämnas inte studiehjälp för tid under vilken den studerande får utbildningsbidrag enligt förordningen (1987:406) om arbetsmarknadsutbildning. Studiehjälp lämnas inte heller för tid under vilken den studerande fullgör grundutbildningen enligt *värnpliktslagen* (1941:967), lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor eller utbildning till reservofficer eller, i den mån det anges i bestämmelser som centrala studiestödsnämnden meddelar, annan militärtjänstgöring.

Bekostas studerandes uppehälle i annat fall helt eller till väsentlig del av staten, kommun eller landstingskommun, utgår ej inackorderingstillägg.

Om den studerande i fall som avses i andra stycket erhåller folkpension i form av helt sjukbidrag eller hel förtidspension, får han ingen studiehjälp.

För studerande, som är föremål för kriminalvård inom eller utom anstalt, utgår studiehjälp enligt bestämmelser som centrala studiestödsnämnden efter samråd med kriminalvårdsstyrelsen meddelar.

7 kap.

6 §³

Särskilt vuxenstudiestöd lämnas inte för tid under vilken den studerande fullgör tjänstgöring enligt

Särskilt vuxenstudiestöd lämnas inte för tid under vilken den studerande fullgör tjänstgöring enligt

¹ Förordningen omtryckt 1987:304. Senaste lydelse av förordningens rubrik 1975:167.

² Senaste lydelse 1989:497.

³ Senaste lydelse 1989:497.

Nuvarande lydelse

värnpliktslagen (1941:967), lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, civilförsvarslagen (1960:74) eller lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor eller fullgör utbildning till reservofficer.

Föreslagen lydelse

värnpliktslagen (199x:xxx), vapenfrilagen (199x:xxx), civilförsvarslagen (1960:74) eller lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor eller fullgör utbildning till reservofficer.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

22. Förslag till Förordning om ändring i värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008)

Regeringen föreskriver att 2, 5–8, 17, 19, 27, 30, 33 och 38 §§ värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Med värnpliktig avses i denna förordning den som

1. fullgör tjänstgöring enligt *värnpliktslagen (1941:967)*,

1. fullgör tjänstgöring enligt *värnpliktslagen (199x:xxx)*,

2. utan att vara anställd genomgår utbildning som ej fullgörs enligt nämnda lag till yrkesofficer eller reservofficer.

5 §²

Inskrivningsskyldig erhåller dagersättning med trettioen kronor per dag under *inskrivningsförrättning* och prövning för antagning som aspirant vid försvarsmakten.

Den som är skyldig att mönstra erhåller dagersättning med trettioen kronor per dag under *mönstring* och prövning för antagning som aspirant vid försvarsmakten.

6 §³

Värnpliktig erhåller dagersättning med trettioen kronor per dag under

1. grundutbildning,

2. *repetitionsutbildning i omedelbar anslutning till grundutbildning*,

3. utbildning som avses i 2 § 2.

2. utbildning som avses i 2 § 2.

Efter 230 dagars tjänstgöring erhåller den värnpliktige tillägg till dagersättningen. Tillägget utgår per dag med femton kronor till och med den 300:e tjänstgöringsdagen, med trettio kronor för tid därefter till och med den 360:e tjänstgöringsdagen och med sextio kronor för tid därefter.

7 §⁴

Under annan tjänstgöring enligt *värnpliktslagen (1941:967)* än som anges i 6 § får de värnpliktiga dagpenning. Dagpenningen bestäms per dag till ett belopp som motsva-

Under annan tjänstgöring enligt *värnpliktslagen (19xx:xxx)* än som anges i 6 § får de värnpliktiga dagpenning. Dagpenningen bestäms per dag till ett belopp som motsva-

¹ Senaste lydelse 1984:385.

² Senaste lydelse 1989:622.

³ Senaste lydelse 1989:622.

⁴ Senaste lydelse 1987:1300.

Nuvarande lydelse

rar sådan hel sjukpenning som den värnpliktige är berättigad till vid sjukdom enligt 3 kap. 4 § första stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring. Är den värnpliktige inte berättigad till sjukpenning eller har sjukpenningen beräknats utan beaktande av inkomst av annat förvärvsarbete, bestäms dagpenningen till det belopp som sjukpenningen skulle ha utgjort enligt nyssnämnda lagrum om den hade beräknats med hänsyn till den värnpliktiges inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete. Dagpenningen skall alltid bestämmas till lägst femtiofem kronor.

Dagpenning utgår ej för dag för vilken den värnpliktige uppbär ersättning enligt 4 kap. lagen om allmän försäkring.

Föreslagen lydelse

rar sådan hel sjukpenning som den värnpliktige är berättigad till vid sjukdom enligt 3 kap. 4 § första stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring. Är den värnpliktige inte berättigad till sjukpenning eller har sjukpenningen beräknats utan beaktande av inkomst av annat förvärvsarbete, bestäms dagpenningen till det belopp som sjukpenningen skulle ha utgjort enligt nyssnämnda lagrum om den hade beräknats med hänsyn till den värnpliktiges inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete. Dagpenningen skall alltid bestämmas till lägst femtiofem kronor.

8 §⁵

Ersättning enligt 6 och 7 §§ utgår för in- och utryckningsdagar. Ersättning enligt 6 § utgår då med samma belopp som under närmast följande eller föregående tjänstgöringsdag. *Värnpliktig får för erhållande av tillägg till dagersättningen tillgodoräkna sig tidigare tjänstgöring enligt lagen (1966:413) om vapenfri tjänst.*

Ersättning enligt 6 och 7 §§ utgår för in- och utryckningsdagar. Ersättning enligt 6 § utgår då med samma belopp som under närmast följande eller föregående tjänstgöringsdag.

17 §

Inskrivningsskyldig är berättigad till fri resa till platsen för *inskrivningsförrättning* eller provning för antagning som aspirant vid försvarsmakten från den plats inom landet där han är kyrkobokförd eller vistas stadigvarande eller från annan plats inom landet som kan nås med allmänt kommunikationsmedel.

Inskrivningsskyldig är berättigad till fri resa från platsen för *förrätt-*

Den som är skyldig att mönstra är berättigad till fri resa till platsen för *mönstringen* eller provningen för antagning som aspirant vid försvarsmakten från den plats inom landet där han är kyrkobokförd eller vistas stadigvarande eller från annan plats inom landet som kan nås med allmänt kommunikationsmedel.

Den som är skyldig att mönstra är berättigad till fri resa från platsen

⁵ Senaste lydelse 1983:456

Nuvarande lydelse

ningen eller prövningen till plats inom landet varifrån han skulle vara berättigad till fri resa vid färd till förrättning eller prövning.

Föreslagen lydelse

för *mönstringen* eller prövningen till plats inom landet varifrån han skulle vara berättigad till fri resa vid färd till *mönstringen* eller prövning.

19 §⁶

Värnpliktig erhåller under sådan tjänstgöring som anges i 6 § en fri resa i veckan till och från den plats inom landet där han är kyrkobokförd eller vistas stadigvarande eller annan plats inom landet som kan nås med allmänt kommunikationsmedel. Under *annan tjänstgöring enligt 27 § värnpliktslagen (1941:967)* har värnpliktig för varje hel tjänstgöringsperiod om 14 dagar som inkallelsen avser rätt att på statens bekostnad företa en resa i samband med tjänstefri dag till och från den plats där han är kyrkobokförd eller vistas stadigvarande.

Värnpliktig erhåller under sådan tjänstgöring som anges i 6 § en fri resa i veckan till och från den plats inom landet där han är kyrkobokförd eller vistas stadigvarande eller annan plats inom landet som kan nås med allmänt kommunikationsmedel. Under *repetitionsutbildning och beredskapstjänstgöring enligt värnpliktslagen (199x:xxx)* har värnpliktig för varje hel tjänstgöringsperiod om 14 dagar som inkallelsen avser rätt att på statens bekostnad företa en resa i samband med tjänstefri dag till och från den plats där han är kyrkobokförd eller vistas stadigvarande.

Värnpliktig är utöver vad som följer av första stycket i samband med tjänstledighet för enskild angelägenhet berättigad till fri resa inom landet till och från den plats där han med hänsyn till ändamålet med tjänstledigheten avser att vistas.

En värnpliktig som vid utnyttjandet av rätten till fri resa vägras följa med transportmedlet eller avvisas från detta på grund av att han bedöms utgöra en fara för ordningen eller säkerheten skall ändå anses ha tillhandahållits en fri resa för det tillfället.

27 §

Inskrivningsskyldig erhåller fri förplägnad och fri inkvartering under *inskrivningsförrättning* och prövning för antagning som aspirant vid försvarsmakten.

Den som är skyldig att mönstra erhåller fri förplägnad och fri inkvartering under *mönstringen* och prövning för antagning som aspirant vid försvarsmakten.

30 §⁷

Värnpliktig erhåller förplägnadsersättning i stället för fri förplägnad när han har tillstånd att själv svara för sin förplägnad samt när han i samband med tjänstledighet eller på grund av sjukdom ej befinner sig vid förbandet.

⁶ Senaste lydelse 1989:622.

⁷ Senaste lydelse 1990:225.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Värnpliktig som fullgör grundutbildning erhåller dessutom förplägnadsersättning under annan tjänstgöringsfri dag när han ej befinner sig vid förbandet.

Värnpliktig erhåller måltidserättning i stället för fri förplägnad vid resa som han enligt order har att företaga i tjänsten samt när förplägnaden ej tillhandahålles honom under tjänstgöringen. Om synnerliga skäl föreligger kan måltidserättning också utgå till *inskrivningsskyldig* och värnpliktig vid fri resa.

Värnpliktig erhåller måltidserättning i stället för fri förplägnad vid resa som han enligt order har att företaga i tjänsten samt när förplägnaden ej tillhandahålles honom under tjänstgöringen. Om synnerliga skäl föreligger kan måltidserättning också utgå till *den som är skyldig att mönstra* och värnpliktig vid fri resa.

33 §

Inskrivningsskyldig erhåller fri sjukvård under *inskrivningsförrättningen* och prövning för antagning som aspirant vid försvarsmakten samt under färd till eller från *förrättningen* eller prövningen.

Den som är skyldig att mönstra erhåller fri sjukvård under *mönstringen och prövning* för antagning som aspirant vid försvarsmakten samt under färd till eller från *mönstringen* eller prövningen.

38 §⁸

Avlider den *inskrivningsskyldige* eller värnpliktige under den tid då han är berättigad till fri sjukvård, betalas begravningshjälp till den avlidnes dödsbo med ett halvt basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Avlider *den som är skyldig att mönstra* eller *den* värnpliktige under den tid då han är berättigad till fri sjukvård, betalas begravningshjälp till den avlidnes dödsbo med ett halvt basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Kostnad som föranledes av militärbegravning och kostnad för transport av den avlidne till hemorten ersättes helt av statsmedel. För transport till annan ort utgår ersättning med högst det belopp som svarar mot transportkostnaden till hemorten.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

I fråga om rätt för en värnpliktig att för erhållande av tillägg till dagersättningen tillgodoräkna sig tidigare tjänstgöring enligt lagen (1966:413) om vapenfri tjänst gäller 8 § i den gamla lydelsen.

⁸ Senaste lydelse 1988:415.

23. Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1977:284) om arbetsskadeförsäkring och statligt personskadeskydd

Regeringen föreskriver att 16 § förordningen (1977:284) om arbetsskadeförsäkring och statligt personskadeskydd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §¹

Underrättelse om skada som omfattas av statligt personskadeskydd och som visar sig under skyddstiden skall lämnas

1. beträffande värnplikstjänstgöring:

till kompanichefen eller motsvarande befäl eller, i fråga om *inskrivningsprövning*, till *inskrivningschefen*,

2. beträffande vapenfri tjänstgöring:

till den hos vilken tjänstgöringen fullgörs eller arbetsföreståndare eller, i fråga om prövning, till vapenfristyrelsen,

3. beträffande civilförsvarstjänstgöring:

till statens räddningsverk eller myndighet som verket bestämmer,

4. beträffande räddningstjänst eller övning med räddningskår:

till räddningschefen, räddningsledaren eller länsstyrelsen,

5. beträffande hemvärnstjänstgöring:

till hemvärnschefen eller driftvärnschefen,

6. beträffande verksamhet som någon som avses i 6 § 2–5 deltagar i:

till kompanichefen eller motsvarande befäl eller, i fråga om verksamhet som ej lyder under försvarsmakten, till länsstyrelsen,

7. beträffande intagning i anstalt, hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, hem som avses i 22 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, häkte eller polisarrest:

till föreståndaren,

8. beträffande utbildning och övning vid försvarsmakten enligt lagen (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m.m.:

till kompanichefen eller motsvarande befäl,

¹ Senaste lydelse 1990:188.

9. beträffande tjänstgöring enligt förordningen (1989:457) om uttagning av civilförsvarspliktiga till särskilda sjukvårdsenheter:

till statens räddningsverk eller socialstyrelsen.

Kompanichef eller motsvarande befäl inom försvarsmakten skall omedelbart underrätta regementschefen eller motsvarande chef om skada som han blivit underrättad om eller på annat sätt har fått kännedom om.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

24. Förslag till Förordning om ändring i körkortsförordningen (1977:722)

Regeringen föreskriver att 59 a § körkortsförordningen (1977:722) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

59 a §¹

Har inkallelser skett enligt 27 § 2 mom. eller 28 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967) får den som har ett körkort med behörigheten B och har ett särskilt förarbevis köra det slag av fordon som anges i det särskilda förarbeviset.

Har inkallelser enligt värnpliktslagen (19xx:xxx) skett till tjänstgöring för att försvara landet, får den som har ett körkort med behörigheten B och har ett särskilt förarbevis köra det slag av fordon som anges i det särskilda förarbeviset.

Det särskilda förarbeviset skall vara utfärdat enligt formulär som transportrådet fastställer. Transportrådet fastställer också vilka som får utfärda beviset och vilka krav som skall ställas på innehavaren.

I övrigt skall bestämmelserna i körkortslagen (1977:477) och i denna förordning gälla även det särskilda förarbeviset.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1985:432.

25. Förslag till Förordning om ändring i familjebidragsförordningen (1978:567)

Regeringen föreskriver att 3 § familjebidragsförordningen (1978:567) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Truppregreringsmyndighet skall snarast efter det att tjänstepliktiga har ryckt in till grundutbildning enligt *värnpliktslagen* (1941:967) till den familjebidragsnämnd som kan ha att utge familjebidrag med anledning av utbildningen sända en förteckning över de tjänstepliktiga med uppgifter om in och utryckningsdagar. *Truppregreringsmyndighet* och annan myndighet som svarar för tjänstepliktigs tjänstgöring skall, enligt föreskrifter som försvarets civilförvaltning meddelar, till familjebidragsnämnden anmäla förhållanden som inverkar på rätten till familjebidrag.

Värnpliktsverket skall snarast efter det att tjänstepliktiga har ryckt in till grundutbildning enligt *värnpliktslagen* (199x:xxx) till den familjebidragsnämnd som kan ha att utge familjebidrag med anledning av utbildningen sända en förteckning över de tjänstepliktiga med uppgifter om in och utryckningsdagar. *Värnpliktsverket* och annan myndighet som svarar för tjänstepliktigs tjänstgöring skall, enligt föreskrifter som försvarets civilförvaltning meddelar, till familjebidragsnämnden anmäla förhållanden som inverkar på rätten till familjebidrag.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

26. Förslag till
Förordning om ändring i förordningen (1978:592)
om vissa medbestämmandeformer i statlig tjänst
m.m.

Regeringen föreskriver att 2 § förordningen (1978:592) om vissa medbestämmandeformer i statlig tjänst m.m.¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Förordningen gäller inte, om Sverige kommer i krig eller om regeringen förordnar om beredskapstillstånd eller *inkallar* värnpliktiga till tjänstgöring med stöd av 27 § 2 mom. eller 28 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967).

Förordningen gäller inte, om Sverige kommer i krig eller om regeringen förordnar om beredskapstillstånd eller *kallar in* värnpliktiga enligt värnpliktslagen (199x:xxx) till tjänstgöring för att försvara landet.

Förordningen gäller inte heller frågor, som rör planläggningen för totalförsvarets verksamhet i krig.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Förordningen omtryckt 1982:1078.

27. Förslag till
Förordning om ändring i förordningen (1978:829)
om vissa medbestämmandeformer i statligt reglerade
läartjänster m.fl.

Regeringen föreskriver att 2 § förordningen (1978:829) om vissa medbestämmandeformer i statligt reglerade läartjänster m.fl. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Förordningen gäller inte, om Sverige kommer i krig eller om regeringen förordnar om beredskapstillstånd eller *inkallar* värnpliktiga till tjänstgöring med stöd av 27 § 2 mom. eller 28 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967).

Förordningen gäller inte, om Sverige kommer i krig eller om regeringen förordnar om beredskapstillstånd eller *kallar in* värnpliktiga enligt värnpliktslagen (199x:xxx) till tjänstgöring för att försvara landet.

Förordningen gäller inte heller frågor, som rör planläggningen för totalförsvarets verksamhet i krig.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

28. Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1980:1024) om militär grundutbildning för kvinnor

Regeringen föreskriver att 3 och 6 §§ förordningen (1980:1024) om militär grundutbildning för kvinnor skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Innan en kvinna antas till utbildningen skall hon vid värnpliktsverket genomgå en särskild antagningsprövning som motsvarar den *in-skrivningsprövning* som värnpliktiga genomgår.

Innan en kvinna antas till utbildningen skall hon vid värnpliktsverket genomgå en särskild antagningsprövning som motsvarar den *mönstring* som värnpliktiga genomgår.

Försvarsgrenscheferna bestämmer vilka sökande som skall kallas till antagningsprövningen.

6 §

Utbildningen skall börja snarast efter antagningen. I fråga om anstånd med utbildningens påbörjande eller fullgörande skall 22 § *kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m.m.* tillämpas.

Utbildningen skall börja snarast efter antagningen. I fråga om anstånd med utbildningens påbörjande eller fullgörande skall 4 kap. 4 § *värnpliktslagen (199x:xxx)* tillämpas.

Utbildningen får inte börja senare än att kvinnan hinner slutföra utbildningen senast det år hon fyller 25 år.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

29. Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1981:1145) om tandvård för värnpliktiga

Regeringen föreskriver att 2–4 §§ förordningen (1981:1145) om tandvård för värnpliktiga skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Bestämmelserna om värnpliktiga gäller också för

1. dem som har kallats in för att tjänstgöra enligt lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor eller <i>lagen (1966:413) om vapenfri tjänst</i> ,	1. dem som har kallats in för att tjänstgöra enligt lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor eller <i>vapenfrilagen (199x:xxx)</i> ,

2. dem som utan att vara anställda vid försvarsmakten genomgår utbildning där till officer.	

3 §

Med grundutbildning avses i denna förordning

1. <i>tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. A värnpliktslagen (1941:967)</i> ,	1. <i>grundutbildning enligt värnpliktslagen (199x:xxx)</i> ,
2. tjänstgöring enligt lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor,	
3. grundutbildning enligt <i>lagen (1966:413) om vapenfri tjänst</i> .	3. grundutbildning enligt <i>vapenfrilagen (199x:xxx)</i> .

4 §

Med repetitionsutbildning avses i denna förordning

1. annan tjänstgöring enligt <i>värnpliktslagen (1941:967) än som anges i 3 § 1</i> ,	1. annan tjänstgöring enligt <i>värnpliktslagen (199x:xxx) än grundutbildning</i> ,
2. repetitionsutbildning enligt <i>lagen (1966:413) om vapenfri tjänst</i> ,	2. repetitionsutbildning enligt <i>vapenfrilagen (199x:xxx)</i> ,
3. officersutbildning enligt 2 § 2.	

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

30. Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1983:261) om statlig trafikflygarutbildning

Regeringen föreskriver att 8 § förordningen (1983:261) om statlig trafikflygarutbildning skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §¹

Behörig att antas till trafikflygarutbildningen är den som

1. är svensk medborgare,
2. när utbildningen påbörjas, är minst tjugo och högst tjugofem år,
3. har genomgått särskild antagningsprövning enligt vad chefen för flygvapnet bestämmer,

4. om han är värnpliktig, har fullgjort grundutbildning enligt <i>värnpliktslagen (1941:967)</i> eller <i>lagen (1966:413) om vapenfri tjänst</i> ,	4. om han är värnpliktig, har fullgjort grundutbildning enligt <i>värnpliktslagen (199x:xxx)</i> eller <i>vapenfrilagen (199x:xxx)</i> ,
---	--

5. uppfyller de villkor som anges i 5 kap. 14, 15, 16 eller 17 § högskoleförordningen (1977:263),

6. antingen har sådana kunskaper i engelska som motsvarar en slutförd lärokurs om minst tre årskurser på någon linje i gymnasieskolan och efter genomgången utbildning fått lägst betyget 3 i ämnet eller har sådana kunskaper i engelska som motsvarar en slutförd lärokurs om minst två årskurser på tre- eller fyraårig linje i gymnasieskolan och dessutom genomgått utbildning i ett B- eller C-språk samt efter genomgången utbildning fått lägst betyget 3 i båda ämnena, 7. har sådana kunskaper i matematik som motsvarar en slutförd lärokurs om minst tre årskurser på någon linje i gymnasieskolan och efter genomgången utbildning fått lägst betyget 3 i ämnet,

8. har sådana kunskaper i fysik eller i naturkunskap som motsvarar en slutförd lärokurs om minst två årskurser på någon linje i gymnasieskolan och efter genomgången utbildning fått lägst betyget 3 i ämnet,

9. uppfyller de villkor som anges i 84 § tredje stycket luftfartsförordningen (1986:171), och

10. uppfyller de krav i psykologiskt och medicinskt hänseende som uppställs av Scandinavian Airlines System eller Linjeflyg AB för anställning som flygstyrman och befälhavare i tung civil luftfart.

Frågor huruvida sökanden till utbildningen uppfyller de villkor som avses i 9 prövas av luftfartsverket. Uppfyller en sökande villkoren, skall verket utfärda ett bevis därom.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1987:829.

31. Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1983:276) om verksamheten inom försvarsmakten

Regeringen föreskriver att 16 § förordningen (1983:276) om verksamheten inom försvarsmakten skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §¹

Överbefälhavaren får meddela övriga myndigheter inom försvarsmakten föreskrifter för att uppställda mål för produktionen skall nås med ett så rationellt utnyttjande av resurserna som möjligt. Övriga myndigheter med programansvar får meddela sådana föreskrifter för de myndigheter som genomför produktion för programmet.

Överbefälhavaren får meddela övriga myndigheter inom försvarsmakten föreskrifter för att tillgodose behovet av planering och budgetering. Sådana föreskrifter får dock inte avse frågor vid värnpliktsverket om bedömning, *uttagning*, fördelning, *tillhörighet* och registrering av enskilda värnpliktiga eller frågor om befrielse från eller anstånd med värnpliktstjänstgöring.

Överbefälhavaren får meddela övriga myndigheter inom försvarsmakten föreskrifter för att tillgodose behovet av planering och budgetering. Sådana föreskrifter får dock inte avse frågor vid värnpliktsverket om bedömning, *inskrivning*, fördelning och registrering av enskilda värnpliktiga eller frågor om befrielse från eller anstånd med värnpliktstjänstgöring.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1987:495.

32. Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1987:15) om expeditionsavgifter vid utlandsmyndigheter

Regeringen föreskriver att 4 § förordningen (1987:15) om expeditionsavgifter vid utlandsmyndigheter skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Fria från avgift är

1. domstolar och andra svenska myndigheter,	
2. svensk värnpliktig i fråga om
bestyrkande som avses i <i>kungörelsen</i> (1969:379) om inskrivning och
redovisning av värnpliktiga.	2. svensk värnpliktig i fråga om
bestyrkande som <i>han behöver i</i>
<i>ärende om inskrivning eller befrielse</i>
<i>enligt värnpliktslagen</i> (199x:xxx).

Om internationell hänsyn eller sedvänja kräver det eller om det i annat fall finns särskilda skäl till det, skall utlandsmyndigheten besluta att sökanden skall vara fri från avgift.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

33. Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1987:187) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m.

Regeringen föreskriver att 1 och 2 §§ förordningen (1987:187) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Om en krigsman fullgör grund-
utbildning *eller repetitionsutbildning*
i direkt anslutning till grundutbild-
ningen

Om en krigsman fullgör grund-
utbildning

1. vid en stabsmyndighet, en militärområdesförvaltning eller en myndighet inom huvudprogrammet Gemensamma myndigheter enligt bilagorna 1-5 till förordningen (1983:276) om verksamheten inom försvarsmakten, eller

2. som expeditjonsbiträde eller i bevaknings- eller depåttjänst, skall frågor om disciplinansvar eller åtalsanmälan enligt 19 § lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m. m. prövas av den myndighet som krigsmannen uttagits till enligt 6 § värnpliktslagen (1941:967).

2. som expeditjonsbiträde eller i bevaknings- eller depåttjänst, skall frågor om disciplinansvar eller åtalsanmälan enligt 19 § lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m. m. prövas av den myndighet där den värnpliktige enligt inskrivningsbeslutet skall fullgöra sin grundutbildning.

Detsamma gäller om det efter det att krigsmannen har avslutat nämnda utbildning uppkommer fråga om att ålägga honom disciplinpåföljd för förfarande under den tid då utbildningen pågick eller att göra åtalsanmälan.

2 §¹

När en krigsman fullgör repetitionsutbildning *som inte äger rum i direkt anslutning till grundutbildningen* skall han vid tillämpningen av 19 § lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. anses tjänstgöra, om han tillhör flottan, vid det marinkommando som ansvarar för genomförandet av repetitionsutbildningen, och i övrigt vid utbildningsredovisande myndighet.

När en krigsman fullgör repetitionsutbildning skall han vid tillämpningen av 19 § lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. anses tjänstgöra, om han tillhör flottan, vid det marinkommando som ansvarar för genomförandet av repetitionsutbildningen, och i övrigt vid utbildningsredovisande myndighet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1992.

¹ Senaste lydelse 1990:535.

34. Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1988:246) om grupplivförsäkring för vissa värnpliktiga

Regeringen föreskriver att 1 och 8 §§ förordningen (1988:246) om grupplivförsäkring för vissa värnpliktiga skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna förordning gäller grupplivförsäkring för dödsfall åt följande personal, som inte har försäkrings- eller efterskydd i en anställning med motsvarande förmåner under nedan angiven tjänstgöring, nämligen

a) för *värnpliktig personal* inbegripet sådan personal över värnpliktsåldern som avgått från anställning i någon av försvarsmaktens reserver eller i väg- och vattenbyggnadskåren och för vilken *värnpliktslagen* (1941:967) fortfarande gäller – under dels *inskrivningsförrättning*, dels *prövning* för antagning som yrkesofficers- eller reservofficersaspirant, dels *tjänstgöring* enligt värnpliktslagen, dels *föreskriven tjänstgöring* för utbildning till befattning för yrkesofficer eller reservofficer, som inte fullgörs enligt värnpliktslagen,

a) för *värnpliktig personal* inbegripet sådan personal över värnpliktsåldern som avgått från anställning i någon av försvarsmaktens reserver eller i väg- och vattenbyggnadskåren och för vilken *värnpliktslagen* (199x:xxx) fortfarande gäller – under dels *mönstring* dels *prövning* för antagning som yrkesofficers- eller reservofficersaspirant, dels *tjänstgöring* enligt värnpliktslagen, dels *föreskriven tjänstgöring* för utbildning till befattning för yrkesofficer eller reservofficer, som inte fullgörs enligt värnpliktslagen,

b) för *frivillig personal* under tjänstgöring vid försvarsmakten på grund av åtagande i krigsfrivilligavtal eller under annan frivillig utbildning för att nå eller bibehålla kompetens för placering inom totalförsvaret,

c) för *hemvärnets personal* under tjänstgöring vid hemvärdet,

d) för *civilförsvarspliktig personal* under föreskriven tjänstgöring som fullgörs efter inskrivning i civilförsvarsorganisationen, samt under tjänstgöring enligt lagen (1984:272) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret,

e) för *vapenfri tjänstepliktig* under tjänstgöring enligt *lagen* (1966:413) om *vapenfri tjänst*,

e) för *vapenfri tjänstepliktig* under tjänstgöring enligt *vapenfrilagen* (199x:xxx),

f) för *hälso- och sjukvårdspersonal* under tjänstgöring enligt lagen (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m. m.

¹ Senaste lydelse 1989:454.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

8 §

Försäkringsförmånerna skall minskas med begravningshjälp enligt värnpliktsförmånsförordning en (1976:1008), förordningen (1976:1011) om förmåner till civilförsvarspiktiga eller *kungörelsen* (1966:414) med vissa bestämmelser om vapenfria tjänstepliktiga och med begravningshjälp enligt familjebidragslagen (1978:520).

Försäkringsförmånerna skall minskas med begravningshjälp enligt värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008), förordningen (1976:1011) om förmåner till civilförsvarspiktiga eller *vapenfriförordningen* (199x:xxx) och med begravningshjälp enligt familjebidragslagen (1978:520).

Denna förordningen träder i kraft den 1 juli 1992.

35. Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1988:1179) med instruktion för transportrådet

Regeringen föreskriver att 3 § förordningen (1988:1179) med instruktion för transportrådet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Av förordningen (1986:294) om ledning och samordning inom totalförsvarets civila del framgår att transportrådet är ansvarig myndighet för funktionen Transporter.

Utöver vad som följer av den förordningen skall transportrådet

1. i fred efter samråd med överbefälhavaren samordna beredskapsplanläggningen av den civila transportverksamheten och svara för beredskapsplanläggningen av landsvägstransporter,

2. vid beredskapstillstånd eller i krig eller då *inkallelser skett enligt 27 § 2 mom. eller 28 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967)*, verka för att landets civila transportresurser utnyttjas så att de transporter som är nödvändiga för totalförsvaret genomförs,

2. vid beredskapstillstånd eller i krig eller då *värnpliktiga har kallats in enligt värnpliktslagen (199x:xxx) till tjänstgöring för att försvara landet*, verka för att landets civila transportresurser utnyttjas så att de transporter som är nödvändiga för totalförsvaret genomförs,

3. besluta föreskrifter i de avseenden som anges i 1 och 2.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

36. Förslag till
Förordning om ändring i förordningen (1989:447)
om förmåner m. m. till viss hälso- och
sjukvårdspersonal vid tjänstgöring inom
försvarsmakten

Regeringen föreskriver att 3 § förordningen (1989:447) om förmåner m. m. till viss hälso- och sjukvårdspersonal vid tjänstgöring inom försvarsmakten skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Bestämmelserna om anstånd i 20, 22, 23, 25 och 26 §§ kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m. m. skall tillämpas i fråga om utbildning och övning enligt 6 § lagen (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m. m. *I fråga om annan tjänstgöring tillämpas 28 § kungörelsen.*

Föreslagen lydelse

3 §

Bestämmelserna om anstånd i 4 kap. 4–5 §§ värnpliktslagen (199x:xxx) och om offentliga uppdrag som hinder för tjänstgöring i 4 kap. 12 § värnpliktslagen (199x:xxx) skall tillämpas i fråga om utbildning och övning enligt 6 § lagen (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m. m.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

37. Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1989:757) med instruktion för vapenfristyrelsen

Regeringen föreskriver i fråga om förordningen (1989:757) med instruktion för vapenfristyrelsen

dels att 13 § skall ha upphöra att gälla,

dels att 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Vapenfristyrelsen har till uppgift att pröva ärenden om tillstånd till vapenfri tjänst enligt 10 och 13 §§ lagen (1966:413) om vapenfri tjänst. Vapenfristyrelsen skall också svara för uttagningen till tjänstgöring, registrering och redovisning av vapenfria tjänstepliktiga.

Vapenfristyrelsen har till uppgift att pröva ärenden om tillstånd till vapenfri tjänst enligt 6 § vapenfrilagen (199x:xxx). Vapenfristyrelsen skall också svara för placeringen, registrering och redovisning av vapenfria tjänstepliktiga samt pröva ärenden om disciplinförseelser av vapenfria tjänstepliktiga.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

38. Förslag till Förordning om ändring i förordningen (1989:759) med instruktion för totalförsvarets tjänstepliktsnämnd

Regeringen föreskriver att 1 § förordningen (1989:759) med instruktion för totalförsvarets tjänstepliktsnämnd skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Totalförsvarets tjänstepliktsnämnd har till uppgift att pröva överklaganden som avses i

1. 29 § värnpliktslagen (1941:967),	1. 7 kap. 4 § värnpliktslagen (199x:xxx),
2. 22 § första stycket lagen (1966:413) om vapenfri tjänst och 13 § andra stycket kungörelsen (1966:414) med vissa bestämmelser om vapenfria tjänstepliktiga,	2. 31 § vapenfrilagen (199x:xxx),
3. 32 § andra stycket civilförsvarskungörelsen (1960:377) och 15 § tredje stycket förordningen (1977:577) om grundutbildning och övning inom civilförsvaret,	3. 5 kap. 9 § värnpliktsförordningen (199x:xxx),
4. 3 § förordningen (1986:616) om beredskapspolisen,	4. 32 § andra stycket civilförsvarskungörelsen (1960:377) och 15 § tredje stycket förordningen (1977:577) om grundutbildning och övning inom civilförsvaret,
5. 4 § förordningen (1989:447) om förmåner m. m. till viss hälso- och sjukvårdspersonal vid tjänstgöring inom försvarsmakten,	5. 3 § förordningen (1986:616) om beredskapspolisen,
6. 10 § förordningen (1989:457) om uttagning av civilförsvarspliktiga till särskilda civila sjukvårdsenheter.	6. 4 § förordningen (1989:447) om förmåner m.m. till viss hälso- och sjukvårdspersonal vid tjänstgöring inom försvarsmakten,
	7. 10 § förordningen (1989:457) om uttagning av civilförsvarspliktiga till särskilda civila sjukvårdsenheter.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

39. Förslag till Förordning om ändring i reservofficersförordningen (1990:202)

Regeringen föreskriver att 8 § reservofficersförordningen (1990:202) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

Reservofficerare är skyldiga att tjänstgöra i krig och när värnpliktiga i annat fall *tas i anspråk för Sveriges försvar eller säkerhet eller för fullgörande av beredskapsövning.*

Reservofficerare är skyldiga att tjänstgöra i krig och när värnpliktiga i annat fall *kallas in för att försvara landet.*

En reservofficer är därutöver skyldig att tjänstgöra i den omfattning som behövs för att han skall utveckla och bibehålla kompetensen för sin krigsbefattning.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1992.

Förteckning över andra författningar i vilka följdändringar bör göras

1. Kungl. Maj:ts provisoriska bestämmelser (TKG 220:730230) om värnpliktsutbildning

2, 4, 5, 6, 7, 14, 49, 50, 52 och 53 §§ samt tabellerna

(Överbefälhavarens föreskrifter (FFS 1988:40) för grundutbildning av värnpliktiga 2–4 §§)

2. Förordningen (FFS 1980:29) om utbildning till och av yrkesofficerare m.m.

2 §

3. Förordningen (FFS 1984:29) om utbildning till reservofficer vid armén, marinen och flygvapnet

2, 3, 6 §§

4. Förordningen (FFS 1984:37) om särskild ekonomisk hjälp och flyttningsbidrag till värnpliktiga

1 och 4 §§

5. Förordningen (FFS 1987:12) om krigsfrivilliga vid försvarsmakten

5 §

6. Förordningen (FFS 1987:30) om medinflytande för värnpliktiga

2 §

7. Riksåklagarens beslut (1990:250) om ordningsbot för vissa brott

1 Uppdraget

1.1 Direktiven

Regeringen beslutade den 28 april 1988 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över värnpliktslagstiftningen och delar av lagstiftningen om vapenfri tjänst. Direktiven till utredningen återges i *bilaga 1*.

De grundläggande bestämmelserna om värnplikten finns i värnpliktslagen. Där föreskrivs att varje svensk man är värnpliktig från och med det kalenderår under vilket han fyller 18 år till och med det under vilket han fyller 47 år. Värnpliktslagen innehåller vidare bestämmelser om förfarandet vid inskrivning, befrielse och uttagning av värnpliktiga, om värnpliktigas skyldighet att genomgå värnpliktsutbildning och fullgöra annan värnplikts-tjänstgöring samt om vissa andra skyldigheter som följer av värnplikten. Där finns också bestämmelser om påföljder för den som inte följer föreskrifterna och om laga förfall.

Till värnpliktslagen hör ett stort antal av regeringen utfärdade författningar som närmare reglerar förhållandena för de värnpliktiga. I direktiven nämns särskilt följande regeringsförfattningar.

Kungörelsen (1969:379) om inskrivning och redovisning av värnpliktiga som lägger fast organisationen för det militära inskrivnings- och redovisningsväsendet samt reglerar förfarandet vid inskrivning av värnpliktiga.

Kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m.m. som innehåller bestämmelser om inkallelse, anstånd med tjänstgöring, hemförloving och beräkning av tjänstgöringstid. I kungörelsen finns även bestämmelser om krigsplacering av försvarsmaktens personal och om den anställda personalens tjänstgöringsskyldighet enligt värnpliktslagen.

Värnpliktsutbildningsförordningen (1980:1035) som reglerar och preciserar de värnpliktigas skyldighet att genomgå värnpliktsutbildning inom de ramar för grundutbildning och repetitionsutbildning som värnpliktslagen anger.

Värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008) som innehåller de närmare bestämmelserna om värnpliktigas förmåner. Där finns således bestämmelser om dagersättning, dagpenning, befattningspenning, utbildningspremier och särskilda kontantersättningar. Värnpliktsförmånsförordningen innehåller också de grundläggande reglerna om reseförmåner och om fri förplägnad, inkvartering, hälso- och sjukvård m.m.

Andra författningar som kan anses utgå från de grundläggande föreskrifterna i värnpliktslagstiftningen är uppskovskungörelsen (1979:393) och

förordningen (1983:276) om verksamheten inom försvarsmakten. I den förstnämnda författningen regleras möjligheten för andra delar av totalförsvaret än försvarsmakten att ta i anspråk värnpliktiga för tjänstgöring. I den s.k. verksamhetsförordningen ges instruktionsmässiga föreskrifter för värnpliktsverkets centrala och regionala delar.

Slutligen nämns i direktiven hämningskungörelsen (1942:840) och kungörelsen (1942:841) med vissa föreskrifter angående efterspaning av värnpliktiga m. fl. för överlämnande av order eller andra meddelanden från militär myndighet.

Enligt direktiven har värnpliktslagen med åren kommit att bli en mycket omodern lag. Det kommer till uttryck inte bara i ett alderdomligt språk utan även i en svåröverskådlig utformning i övrigt. Det finns t.ex. centrala bestämmelser som har samlats i en enda paragraf över flera trycksidor.

Också i andra avseenden är värnpliktslagen enligt direktiven föråldrad. Den innehåller t.ex. en detaljreglering som är främmande för modern lagstiftning. I lagen finns sålunda bestämmelser om handläggning av värnpliktsärenden som i andra motsvarande sammanhang tas in i myndighetsinstruktioner eller i föreskrifter som regeringen meddelar. Vissa bestämmelser i värnpliktslagen är också sådana att de kanske inte alls behöver meddelas av riksdag eller regering. Andra regler som nu finns i olika regeringsförfattningar är i stället av sådan art att de enligt regeringsformen kräver lagform.

I direktiven redogörs vidare för de förslag till ändringar i värnpliktslagstiftningen som har aktualiserats av 1983 års värnpliktsutbildningskommitté (VK-83) och i 1987 års värnpliktsproposition (prop. 1987/88:54). I direktiven behandlas även disciplinsystemet för de vapenfria tjänstepliktiga. Därvid redogörs för de förslag till ändringar i detta system som VK-83 har lämnat och för föredragande statsrådets uttalande i anledning dessa förslag. Denne konstaterade att en anpassning av de vapenfria tjänstepliktigas disciplinsystem till vad som sedan år 1987 gäller för de värnpliktiga innebär en del tekniska problem som lämpligtvis bör lösas i särskild ordning.

I direktiven dras av det sagda den slutsatsen att värnpliktslagen och dess följdförfattningar bör ses över samt att översynen också bör omfatta de vapenfria tjänstepliktigas disciplinsystem.

Syftet med översynen skall enligt direktiven vara att åstadkomma ett regelverk som språkligt och redigeringsmässigt fyller de krav som kan ställas på en modern lagstiftning. Särskilt betonas vikten av den språkliga utformningen.

Den nya värnpliktslagen skall inte vara mer detaljerad än som följer av regeringsformens krav på lagform för normer som innebär förpliktelser för enskilda. Vid angivandet av tjänstgöringstidernas längd skall t.ex. kraven på den värnpliktige vara tillräckligt preciserade samtidigt som behoven av flexibilitet i utbildningssystemet skall beaktas.

En särskild fråga som berörs i direktiven är i vilken utsträckning värnpliktslagen också bör innehålla regler som tar sikte på vad som följer med värnplikten i form av skyldigheter för den värnpliktige att förläggas på

andra orter än hemorten, att uppträda i militär uniform, att genomgå läkarundersökningar, att vidkännas inskränkningar att utnyttja fritiden osv. Problemställningen är alltså om grundlagen kan anses kräva eller om det av andra skäl är lämpligt att delar av det som för närvarande finns i förordningen (FFS 1983:31) med tjänsteföreskrifter för försvarsmaktens personal tas in i värnpliktslagen.

En annan fråga som enligt direktiven bör klarläggas är värnpliktsens förhållanden till andra tjänsteplikter, exempelvis civilförsvarsplikten och den allmänna tjänsteplikten.

Utredaren skall även lämna förslag till följdändringar i andra lagar som berörs, såsom lagen (1966:413) om vapenfri tjänst och lagen (1980:1021) om militär grundutbildning av kvinnor.

Översynen skall också avse de regeringsförfattningar som kan anses utgöra verkställighetsföreskrifter till värnpliktslagen. Också här bör översynen enligt direktiven i första hand ta sikte på den språkliga och redaktionella utformningen. Utredaren bör dock pröva om bemyndiganden bör lämnas till myndigheterna under regeringen att reglera frågor där regeringens medverkan inte krävs. Över huvud taget skall utredaren enligt direktiven sträva efter att lämna förslag som främjar delegeringen av ärenden från regeringen till myndigheterna. Utredaren bör slutligen pröva om inte huvuddelen av föreskrifterna kan samlas till en författning – en värnpliktsförordning – som eventuellt i skilda kapitel redovisar föreskrifter som i dag finns i olika författningar.

När det gäller ändringar av värnpliktslagstiftningen i sak anger direktiven att utredaren skall utgå från de nuvarande principerna vad gäller värnpliktsens innehåll och omfattning. I några begränsade avseenden bör dock reformer övervägas.

Utredaren bör sålunda pröva om de skäl som ligger bakom den nuvarande särbehandlingen i värnpliktslagen av renskötande samer samt sjömän alltså är giltiga. Om visst undantag fortfarande bör göras, bör utredaren pröva om inte andra vägar kan finnas, exempelvis befrielse eller, som anfördes i 1987 års värnpliktsproposition, att sådant undantag prövas inom ramen för uppskovsinstitutet.

Utredaren bör också pröva om det finns något behov av särskilda regler i värnpliktsförfattningarna om tillhörighet till visst militärområde m.m.

Riksrevisionsverket genomförde år 1985 en förvaltningsrevision för att belysa försvarsmaktens förmåga att dimensionera och inrikta den tekniska utbildningen i förhållande till behovet i krigsorganisationen. Under år 1987 har verket som ett led i sin uppföljande verksamhet på nytt studerat krigsplaceringsläget inom det tekniska området. Undersökningen visar bland annat att vakansläget i de studerade befattningarna inom armén genomsnittligt sett inte är tillfredsställande. En slutsats av utredningen är att det krävs en större flexibilitet när det gäller förläggningen av det antal tjänstgöringsdagar som den värnpliktige kan tas i anspråk för kurser med fackutbildning, s.k. teknisk repetitionsutbildning. Enligt direktiven ligger dessa överväganden i linje med tankar både inom försvarsmakten och på annat

håll om en mer flexibel värnpliktsutbildning. Framför allt är det den av överbefälhavaren ledda s.k. försvarsmaktsutredningen (FU 88) som kan visa på ytterligare behov av systemförändringar för värnpliktstjänstgöringen. Utredaren bör därför i sitt arbete väga in riksrevisionsverkets förslag i sina överväganden men också hålla en fortlöpande kontakt med överbefälhavaren för att få underlag för överväganden om andra förändringar av nu nämnt slag som bör göras i värnpliktsutbildningen.

Utredaren bör vidare utreda förutsättningarna för att låta värnpliktsverket (värnpliktskontoren) ta över inskrivningsnämndernas uppgifter utan att allmänhetens insyn i verksamheten därigenom försämras.

En annan fråga som utredaren enligt direktiven bör belysa gäller möjligheterna att få tillgodoräkna sig annan tjänstgöring som värnpliktstjänstgöring. Det är främst tjänstgöring vid svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst som aktualiserar en sådan avräkning i förhållande till värnplikten. Regeringen har ibland att ta ställning till framställningar av detta slag varvid en viss praxis har utbildats. Utredaren bör pröva om denna praxis eller några andra principer bör författningsregleras.

När det gäller de vapenfria tjänstepliktigas disciplinsystem finns det enligt direktiven ett behov att anpassa detta till det särskilda förvaltningsrättsliga disciplinsystem som sedan år 1987 gäller inom försvarsmakten. Enligt direktiven är behovet av reformer här inte särskilt stort, då reglerna för de vapenfria har en modern prägel och de skillnader som finns kan motiveras av olikheter i tjänstgöringsförhållandena. I ett viktigt avseende behöver reglerna dock ändras. Föreskrifterna om omedelbar verkställighet i lagen om vapenfri tjänst kan enligt direktiven inte längre motiveras när motsvarande regel inom det militära försvaret har förändrats väsentligt. Också i andra delar kan enligt direktiven ändringar behöva göras i lagen om vapenfri tjänst för att undanröja omotiverade skillnader mellan de båda disciplinsystemen.

1.2 Särskilda skrivelser

JO Ragnemalm har i en skrivelse 1988-04-19 gjort regeringen uppmärksam på ett problem som har uppkommit i samband med tillämpningen av 68 § tredje stycket kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m.m. Regeringen beslutade den 17 november 1988 att överlämna skrivelsen till utredningen för beaktande i dess arbete.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i en skrivelse 1986-12-19 till regeringen redovisat resultatet av ett utredningsarbete i anledning av ett uppdrag från regeringen. Enligt uppdraget skulle förslag lämnas till föreskrifter om s.k. totalförsvarsbefattningar. Föreskrifterna skulle syfta till att från personell synpunkt säkerställa ansvarsförhållanden och ledning inom de civila delarna av totalförsvaret genom att befattningshavare, som innehar en ledande befattning i fred inom en sådan verksamhet som skall fortgå i krig, skall

kvarstå i denna befattning i krig. Regeringen beslutade den 17 november 1988 att överlämna förslaget till utredningen.

1.3 Arbetets bedrivande

Utredningen har bedrivit arbetet vid sammanträden. Vid dessa har diskuterats förslag till författningstexter avseende värnplikten och motiven till dessa. Vidare har experterna i utredningen, som företrätt värnpliktsverket, överbefälhavaren, ett militärområde, försvarets civilförvaltning och försvarsdepartementet, vid föredragningar belyst olika sakfrågor avseende värnplikten.

Företrädare för de värnpliktiga (genom Sveriges Centrala Värnpliktsråd) och de vapenfria tjänstepliktiga (genom de Vapenfria Tjänstepliktigas Aktionsgrupp) har varit närvarande vid flera av sammanträdena.

Studiebesök har gjorts vid Östra Värnpliktskontoret varvid utredningen har följt arbetet vid kontoret och ett sammanträde med en inskrivningsnämnd. Erfarenheter från verksamheten har därvid diskuterats med nämndens ledamöter.

Företrädare för arméstaben har närmare redogjort för utbildningssystemet inom armén. Företrädare för vapenfristytelsen har vid ett sammanträde redogjort för tillämpningen av bestämmelserna om tillrättavisning av vapenfria tjänstepliktiga.

Utredningen har samordnat arbetet med utredningen om administration av familjebidragen m.m. som i februari 1990 lämnade betänkandet (SOU 1990:26) Förmånssystemet för värnpliktiga m. fl.

1.4 Betänkandet uppläggning

I betänkandets 2 kap. redogör vi närmare för behovet av en ny lagstiftning på värnpliktens område. Därefter, i 3 kap., diskuterar vi hur bestämmelserna om värnplikten förhåller sig till regeringsformens bestämmelser om normgivningsmakten. De ändringar i sak som vi har att överväga behandlar vi i 4 kap. I 5 kap. diskuterar vi vilka ändringar som bör göras i de vapenfria tjänstepliktigas disciplinansvarssystem. 6 kap. innehåller specialmotivering till de särskilda bestämmelserna i våra förslag till ny värnpliktslag och ny vapenfrilag.

2 Behovet av ny lagstiftning

2.1 Skälen att språkligt och redaktionellt ändra värnpliktsförfattningarna

2.1.1 Vårt uppdrag

Enligt våra direktiv skall vi åstadkomma ett regelverk som språkligt och redigeringsmässigt fyller de krav som kan ställas på en modern lagstiftning. Eftersom reglerna angår en mycket stor del av befolkningen skall vi fästa särskild vikt vid bestämmelsernas språkliga utformning. I direktiven uttalas också att en ny värnpliktslag inte skall vara mer detaljerad än vad som följer av RFs krav på lagform för regler som innebär förpliktelser för enskilda. När det t.ex. gäller regleringen av tjänstgöringstidernas längd skall lagen sålunda tillräckligt tydligt precisera vad som krävs av den värnpliktige samtidigt som behoven av flexibilitet i utbildningssystemet beaktas.

2.1.2 De viktigaste författningarna om värnplikten

Värnpliktslagen (1941:967; omtryckt 1969:378, ändrad senast 1990:66) (VL) innehåller de centrala bestämmelserna om värnplikten. VL är uppdelad i sex kapitel som innehåller grundläggande bestämmelser om värnplikten, inskrivning och redovisning av värnpliktiga, de värnpliktigas tjänstgöring, skyldighet att göra adressanmälan och lämna uppgifter, påföljder och laga förfall samt vissa särskilda förhållanden.

Till VL anknyter ett antal regeringsförfattningar. De viktigaste av dessa är kungörelsen (1969:379; omtryckt 1973:509, ändrad senast 1990:191) om inskrivning och redovisning av värnpliktiga (InsK), kungörelsen om (1969:380; omtryckt 1974:414, ändrad senast 1989:625) om värnpliktigas tjänstgöring m.m. (TjK) samt värnpliktsutbildningsförordningen (1980:1035; ändrad senast 1990:537) (VUF).

Enligt 1 § VL är varje svensk man värnpliktig från och med det kalenderår då han fyller 18 år till och med det under vilket han fyller 47 år. Vid krig eller omedelbar krigsfara kan värnplikten kvarstå även efter denna tid.

Den som är värnpliktig är skyldig att fullgöra värnpliktstjänstgöring. Enligt 4 § VL kan den som är värnpliktig befrias från skyldigheten att fullgöra värnpliktstjänstgöring under vissa närmare angivna förutsättningar. De viktigaste av dessa är om han på grund av sjukdom eller av någon annan orsak har sin fysiska eller psykiska prestationsförmåga nedsatt i sådan grad

att han inte kan fullgöra tjänstgöringen eller om han genom tjänstgöringen löper särskild risk att få en sådan nedsättning av prestationsförmågan.

Om den värnpliktige inte befrias från skyldigheten att fullgöra värnpliktstjänstgöring skall han inskrivas. Det sker av en inskrivningsnämnd vid en inskrivningsförrättning. Nämnden skall vid förrättningen även besluta om uttagning av den värnpliktige för utbildning och besluta om hans tillhörighet till militärområde, flottan eller kustartilleriet. Uttagningen för utbildning skall enligt 6 § VL ske

- a) vid försvarsgren eller vid truppslag eller vapenslag inom försvarsgren,
- b) i särskild tjänst eller till särskild tjänstgöring,
- c) till befattning eller grupp av befattningar och
- d) vid förband eller utbildningsanstalt.

I 2 kap. VL regleras närmare inskrivningen och redovisningen av de värnpliktiga. Kapitlet innehåller organisatoriska bestämmelser samt bestämmelser om de värnpliktigas skyldigheter och förmåner i samband med inskrivningsförfarandet. I InsK finns bestämmelser om skyldigheten för myndigheter att lämna uppgifter och biträde för inskrivning och redovisning, närmare bestämmelser inskrivningsnämnderna och om verksamheten vid inskrivningsförrättningarna samt bestämmelser om redovisningen av värnpliktiga.

Enligt 8 § VL är värnpliktsverket den centrala förvaltningsmyndigheten för inskrivning och redovisning inom försvarsmakten. För inskrivning och redovisning av värnpliktiga skall enligt 9 § VL finnas inskrivningsnämnder och värnpliktskontor. Inskrivningschef är chefen för ett värnpliktskontor. Av 1 § InsK framgår att det skall finnas sex värnpliktskontor och inskrivningsnämnder med geografiska verksamhetsområden som överensstämmer med militärområdena.

En värnpliktig är skyldig att efter kallelse inställa sig vid ett värnpliktskontor för att närvara vid en inskrivningsförrättning (16 § VL). Om han underlåter att inställa sig kan han dömas till böter, högst ettusen kronor (36 § VL). Vid förrättningen skall den värnpliktige genomgå en inskrivningsprövning. Denna omfattar medicinska och psykologiska undersökningar som skall ge underlag för en bedömning av hans hälsotillstånd och fysiska och psykiska kvalifikationer samt lämplighet för uttagning till befattningar och grupper av befattningar (26 § InsK). Efter undersökningarna, som i allmänhet pågår under två dagar, får en värnpliktig som skall inskrivas sammanträffa med en mönstringsförrättare, som jämför resultaten från undersökningarna med de utbildningsplatser som skall fyllas. Den värnpliktige får därefter ett skriftligt besked om preliminär uttagning. Av beskedet framgår var han skall fullgöra sin grundutbildning och tiden för inryckningen. Om han är missnöjd med uttagningen kan han inom viss tid anmäla detta till inskrivningsnämnden, som vid ett sammanträde behandlar hans fall mer ingående. Sådana sammanträden, vid vilka de värnpliktiga i allmänhet inte är närvarande, hålls med några månaders mellanrum. Prövningsverksamheten sker däremot fortlöpande året runt.

I InsK finns även översiktliga bestämmelser om redovisningen av perso-

nalen vid försvarsmakten. Dessa tar sikte på såväl värnpliktiga som har inskrivits som den anställda personalen.

Skyldigheten för värnpliktiga att fullgöra värnpliktstjänstgöring omfattar såväl värnpliktsutbildning som beredskapsövningar och krigstjänstgöring. Värnpliktsutbildningen utgörs av grundutbildning och repetitionsutbildning. Skyldigheten för en enskild att fullgöra värnpliktsutbildning och beredskapsövningar finns reglerad i 27 § 1 mom. resp 2 mom. VL. I 3 kap. VL finns dessutom bestämmelser om skyldigheter och förmåner för värnpliktiga som fullgör värnpliktstjänstgöring. Den närmare regleringen av tjänstgöringen finns i TjK och VUF. I TjK regleras bland annat förutsättningarna för att erhålla anstånd med tjänstgöring och för att avbryta tjänstgöring genom hemförlovning och om tillgodoräknande av tjänstgöringstid efter hemförlovning.

I 4 kap. VL finns bestämmelser som ålägger en värnpliktig att lämna vissa uppgifter, bl.a. om var han kan nås med postförsändelser. Straffbestämmelserna och bestämmelserna om laga förfall har samlats i 5 kap. VL. I 6 kap. finns bestämmelser som bl.a. innehåller vissa undantag från lagen.

Genom lagen (1989:402; ändrad senast 1990:223) om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga har undantag gjorts i värnpliktlagens bestämmelser om tiderna för grundutbildning av värnpliktiga till vissa befattningar. Med stöd av denna provisoriska lagstiftning minskas de kortaste grundutbildningarna för meniga från mellan 220 och 245 dagar till mellan 150 och 165 dagar och för kompanibefäl vid armén från mellan 415 och 450 dagar till mellan 325 och 360 dagar. Även vissa andra värnpliktskategorier omfattas av försöket.

Bestämmelser som är av betydelse för värnpliktiga finns även i andra författningar.

Med stöd av uppskovskungörelsen (1973:939) kan värnpliktiga som har fullgjort sin grundutbildning undantas från skyldigheten att tjänstgöra under beredskapstillstånd eller krig om det oundgängligen behövs för att tillgodse behovet av personal inom andra delar av totalförsvaret än försvarsmakten. Undantaget kan meddelas som uppskov eller som kollektiv yrkesledighet inom vissa yrkesområden.

I hämningskungörelsen (1942:840) finns förfarandet vid hämtning av värnpliktiga till inskrivningsförrättning och tjänstgöring närmare reglerat. I kungörelsen (1942:841) med vissa föreskrifter angående efterspaning av värnpliktiga m.fl. för överlämnande av order eller andra meddelanden från militära myndigheter finns bestämmelser om förfarandet när order och andra meddelanden skall överlämnas till värnpliktiga genom polismyndighetens försorg.

2.1.3 Våra överväganden och slutsatser

De centrala reglerna om värnplikten återfinns alltså i ett flertal författningar. De kännetecknas genomgående av en relativt långt gående detaljreglering. Genom denna uppsplittring av bestämmelserna på flera för-

fattningar och den genomgående relativt långt drivna detaljregleringen är det svårt att enkelt tillägna sig regelverket i dess helhet och sortera ut de bestämmelser som är av vikt för att bedöma någon särskild fråga. Därtill kommer att flera av bestämmelserna har en språkdräkt som har blivit föråldrad och därför försvårar möjligheterna att förstå dem.

Vi ser det därför som en viktig del av vårt uppdrag att redaktionellt och språkligt utforma bestämmelserna så att författningarna blir så lätta som möjligt att tillgodogöra sig och att regelverket som helhet blir enkelt och tydligt uppbyggt.

I vårt förslag till värnpliktslag har vi genomgående samlat de grundläggande bestämmelserna om de värnpliktigas skyldigheter och förmåner. I lagen har vi också tagit in de bestämmelser som bryter igenom dessa skyldigheter, dvs. reglerna om befrielse, anstånd, avbrott och tillgodoräkande av tjänstgöringstid. Även bestämmelserna med de mer speciella undantagen för innehavare av vissa offentliga uppdrag och för anställda vid försvarsmakten har vi ansett böra finnas i lagen. Reglerna om påföljder och rätten att få beslut överprövade återfinns också i lagen. I viss utsträckning måste även organisatoriska bestämmelser om inskrivningsnämnderna finnas med i lagen, eftersom dessa innebär åligganden för landstingen.

I värnpliktsförordningen har vi tagit in de verkställighetsföreskrifter till lagen som vi har bedömt böra meddelas av regeringen. Där återfinns bl.a. bestämmelser om statliga myndigheters skyldighet att lämna upplysning. Våra förslag kännetecknas av en minskad detaljreglering och ger därför myndigheterna inom försvarsmakten stort utrymme att inom en relativt vid ram på eget ansvar använda den resurs som den värnpliktiga personalen utgör. Kraven på rättssäkerhet inom dessa ramar har vi tillgodosett genom att i lagen relativt utförligt reglera inskrivningsförfarandet och de olika undantagen från tjänstgöringsskyldigheten. Därtill kommer möjligheterna till överklagande och annan överprövning av beslut enligt lagen. Enligt vår uppfattning innebär förslagen inte någon risk för att den enskildes rättssäkerhet sätts i fara.

2.2 Skälen att i sak ändra värnpliktsförfattningarna

2.2.1 Direktiven

Enligt våra direktiv skall vi i arbetet med översynen utgå från de nuvarande principerna vad gäller värnpliktens innehåll och omfattning. Vi bör dock enligt direktiven i några begränsade avseenden överväga reformer. De frågor som avses är följande.

I den nuvarande värnpliktslagstiftningen särbehandlas sjömän och renskötande samer. Frågan om att behålla den särbehandlingen tas upp i avsnitt 4.1.

Värnpliktsförfattningarnas reglering av inskrivningsnämndernas verksamhet överensstämmer inte längre med den praxis som har utvecklats vid

värnpliktskontoren när det gäller inskrivningen av värnpliktiga. Förutsättningarna för att låta värnpliktsverket ta över inskrivningsnämndernas uppgifter behandlar vi i avsnitt 4.2.

De värnpliktiga erhåller i dag vid inskrivning tillhörighet till ett visst militärområde, till flottan eller till kustartilleriet. Vi belyser den frågan i avsnitt 4.3.

Det förekommer att värnpliktiga bland annat genom en praxis som har utvecklats inom regeringskansliet får tillgodoräkna sig annan tjänstgöring som värnplikts-tjänstgöring. Möjligheterna till sådant tillgodoräknande tas upp i avsnitt 4.4.

Utöver de angivna frågeställningarna skall vi enligt direktiven väga in synpunkter som riksrevisionsverket har framfört i en revisionsrapporten (Dnr 1987:159) Krigsplacering av värnpliktiga tekniker. RRV förordar i rapporten att utbildningen av värnpliktiga tekniker görs mer flexibel för att minska utbildningskostnaderna och antalet vakanser för sådana befattningar i krigsorganisationen. Vi har utrett det nuvarande vakansläget för värnpliktiga tekniker inom krigsorganisationen och funnit att det numera är godtagbart. Våra förslag i fråga om repetitionsutbildningen ger dessutom den flexibiliteten i förläggningen av repetitionsutbildningen som riksrevisionsverket efterlyser. Om vakanssituationen skulle försämrats har myndigheterna därför möjlighet att genomföra RRVs förslag om s.k. teknisk repetitionsutbildning.

Behovet av ökad flexibilitet i värnpliktsutbildningen har påpekats även av överbefälhavaren (FU 88 delrapport 1988-09-30 - Armén mot sekelskiftet s. 67 ff) och företrädare för arméstaben. I våra förslag till författningsreglering har vi tillmötesgått dessa önskemål genom att inte detaljreglera de värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet. Vi anser att en sådan lagstiftningsteknik också ligger i linje med det sätt på vilket en modernt utformad lagstiftning på området bör vara utformad.

2.2.2 Skrivelse om tillämpningen av 68 § tredje stycket tjänstgöringskungörelsen (1969:380)

JO Ragnemalm har i en skrivelse till regeringen fäst regeringens uppmärksamhet på vissa tillämpningsproblem som har uppkommit när det gäller bestämmelsen i 68 § tredje stycket tjänstgöringskungörelsen. Regeringen har genom beslut den 17 november 1988 överlämnat skrivelsen till värnpliktslagutredningen för att beaktas i utredningens arbete.

I bestämmelsen regleras frågan om hur värnpliktsverket skall handla när en värnpliktig har dömts för att ha vägrat eller underlåtit att efterkomma en order om att fullgöra värnplikts-tjänstgöringen. Enligt bestämmelsen skall värnpliktsverket överlämna ärendet till regeringen för prövning av frågan om den värnpliktige skall kallas in på nytt, om domstolens val av påföljd eller andra omständigheter ger anledning att anta att den värnpliktige inte kommer att fullgöra värnplikts-tjänstgöringen.

JO kritiserar i skrivelsen bestämmelsens utformning som oklar och anser

att den knappast entydigt speglar de intentioner som ligger bakom regleringen.

I våra förslag till värnpliktslag och vapenfrilag föreslår vi att regleringen i denna del ändras. Vi förordar i förslagen en ordning som innebär att värnpliktsverket respektive vapenfristytelsen alltid skall pröva om en värnpliktig som har dömts till fängelse för värnpliktsbrott eller vapenfribrott fortsättningsvis skall vara befriad från sina skyldigheter enligt dessa lagar. Förslagen innebär alltså att dessa frågor inte kan komma under regeringens prövning. Den föreslagna regleringen innebär att de problem som JO pekar på i skrivelsen inte längre kommer att föreligga.

2.2.3 Skrivelse om totalförsvarsbefattningar

Bakgrund

Regeringen uppdrog den 5 december 1985 åt arbetsmarknadsstyrelsen att i samråd med överbefälhavaren utarbeta ett förslag till föreskrifter för att under beredskap och krig säkerställa ansvarsförhållanden och ledning inom totalförsvarets civila del. Genom förslaget skulle de delar av det civila totalförsvaret som inte ingår i civilförsvaret tillförsäkras personal för den centrala och regionala ledningen. En utgångspunkt för förslaget skulle vara att en befattningshavare som innehade en ledande befattning i fred inom verksamheter som skall fortgå i krig skulle kvarstå i den befattningen och inte med stöd av någon pliktlag kunna tas i anspråk för andra uppgifter. Sådana befattningar benämndes i uppdraget totalförsvarsbefattning.

I en skrivelse den 19 december 1986 redovisade arbetsmarknadsstyrelsen sitt förslag till föreskrifter om totalförsvarsbefattningar inom totalförsvarets civila del.

Arbetsmarknadsstyrelsen redovisning, som är underkastad sekretess, innehåller

1. ett förslag till förordning om totalförsvarsbefattningar,
2. en sammanställning av yttranden från ett sjuttiofem myndigheter inom totalförsvaret åtföljda av synpunkter från den arbetsgrupp som har utarbetat förslaget och
3. ett förslag till förteckning över befattningar som regeringen bör fastställa som totalförsvarsbefattningar.

Enligt förslaget till förordning skall till totalförsvarsbefattningar hänföras befattningar med chefsfunktion där byte av befattningshavare inte kan tillåtas vid ett överraskande krigsutbrott. Enligt förordningen skall en innehavare av en totalförsvarsbefattning vara undantagen från skyldigheten att tjänstgöra vid försvarsmakten och civilförsvaret under beredskapstillstånd och krig. Undantaget skall för en värnpliktig eller för en person som är anställd vid försvarsmakten ske i form av uppskov. För den som är inskriven i civilförvarsorganisationen skall undantaget göras genom att inskrivningen

hävs. Enligt motiven till förslaget skall uppskovet för den som är värnpliktig beslutas efter ett enkelt anmälningförfarande. För den som är reservofficer bör en prövning i det enskilda fallet göras av var personen gör bäst nytta inom totalförsvaret. Därvid skall rutinerna för uppskov tillämpas.

Våra överväganden och slutsatser

Syftet med det framlagda förslaget är att personer med viktiga uppgifter i ledningen för vissa verksamheter inte skall kunna tas i anspråk för tjänstgöring inom försvarsmakten eller inom civilförsvarsorganisationen i krig eller under beredskapstillstånd. Skälet till detta är att ett byte av en person i en sådan befattning skulle kunna skada verksamheten, särskilt i ett inledande skede av övergången till krigsorganisation.

För vår del ifrågasätter vi om den lösning som förslaget anvisar är den lämpligaste för att uppnå det angivna syftet.

Som framhålls i arbetsgruppens redovisning finns det till en början inte förutsättningar för att ange totalförsvarsbefattningar inom näringslivet. Ledningsstrukturerna inom företagen är nämligen sådana att de inte låter sig beskrivas i generella befattningskategorier.

Inom den statliga förvaltningen är dessa förutsättningar något bättre. Frågan är emellertid om det ändå är lämpligt att genom den föreslagna författningsregleringen generellt försöka lösa den aktuella intresseavvägningen mellan å ena sidan försvarsmaktens och civilförsvarets behov av personal samt å andra sidan behovet av personal inom det övriga totalförsvaret.

I de nuvarande värnpliktsförfattningarna löser man problemet genom uppskovshanteringen. Värnpliktsverket avgör på grundval av en personalplan om det av hänsyn till det övriga totalförsvarets behov är nödvändigt att undanta vissa värnpliktiga från tjänstgöring under beredskapstillstånd och krig. Beslutet om uppskov knyts då till en person i stället för till en befattning.

I förslaget anknyts däremot undantaget till innehavet av en befattning. Som vi ser saken kan två viktiga invändningar riktas mot ett sådant system.

Den viktigaste av dessa är att man ändå inte kommer ifrån att göra en bedömning av den person som innehar befattningen. Som anförs i arbetsgruppens kommentar till författningsbestämmelsen måste först avgöras om innehavaren av befattningen har någon annan viktig uppgift inom försvarsmakten, t.ex. som reservofficer. Vid en sådan bedömning skall man enligt förslaget falla tillbaka på en bedömning enligt de nuvarande uppskavsreglerna.

Den andra invändningen är att den föreslagna ordningen förutsätter att förteckningen över totalförsvarsbefattningar fortlöpande ses över för att vara aktuell. Om syftet med förslaget skall uppnås, skulle även mindre ändringar i organisationen inom någon av de myndigheter som omfattas av förteckningen kräva ändring i förordningen.

Vi gör sammantaget den bedömningen att frågan om vilka personer som

bör vara undantagna från skyldigheten att fullgöra värnplikt på grund av att de har viktiga uppgifter inom det övriga totalförsvaret bäst avgörs enligt reglerna för uppskov. Inom ramen för denna hantering kan emellertid de tankegångar som ligger till grund för förslaget om totalförsvarsbefattningar kunna vara till god ledning. Vi motsätter oss alltså inte att uppskov regelmässigt beviljas för värnpliktiga som innehar befattningar som omfattas av den föreslagna förteckningen. Vi finner däremot inte lämpligt att principerna författningsregleras i en förordning med tillhörande förteckning på det sätt som har föreslagits.

Vad vi nu har sagt om värnpliktiga bör gälla även för civilförsvarspliktiga som innehar befattningar av detta slag. I samband med att en civilförsvarspliktig anställs på en sådan tjänst bör alltså hans inskrivning i civilförsvarsorganisationen regelmässigt hävas.

3 Värnpliktslagen och regeringsformens bestämmelser om normgivningsmakten

Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår att de värnpliktigas utbildningstider anges mindre detaljerat än i den nuvarande värnpliktslagstiftningen. Grundutbildningens längd begränsas därför i vårt förslag genom att endast det högsta och det minsta antalet dagar som varje värnpliktig är skyldig att tjänstgöra anges i lagen. Repetitionsutbildningens längd begränsas genom att det sammanlagda högsta antalet dagar som den värnpliktige är skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring anges i lagen. Därutöver anges i lagen det högsta antalet dagar och tillfällen som en värnpliktig är skyldig att fullgöra repetitionsutbildning under ett och samma kalenderår. Inom dessa ramar får myndigheterna bestämma vilken utbildning och vilka övningar som den värnpliktige skall genomgå. För den enskilde värnpliktige avgör den krigsbefattning som han skall utbildas till längden av hans värnpliktsutbildning.

Vi föreslår även att i värnpliktslagen tas in en bestämmelse som uttryckligen ger stöd för myndigheterna att utfärda föreskrifter och för befäl att ge order som innebär inskränkningar i vissa av den värnpliktiges grundläggande fri- och rättigheter.

När det gäller regleringen av värnpliktsförmånerna lämnar vi inget förslag till ändring.

3.1 Allmänt om normgivningsmakten enligt regeringsformen

I motsats till vissa andra länders grundlagar innehåller 1974 års regeringsform inte någon bestämmelse som lägger fast principen om allmän värnplikt. Detsamma gällde för 1809 års regeringsform.

I 1809 års regeringsform var inte heller otvetydigt reglerat under vilka former frågor om värnplikt skulle beslutas. Vid tiden för tillkomsten av 1974 års regeringsform stod det emellertid sedan länge klart att värnplikten

skulle regleras genom lag som stiftades samfällt av Konung och riksdag (se om utvecklingen i praxis Strömberg, Värnpliktslagstiftningen ur statsrättslig synpunkt, Statsvetenskaplig Tidskrift 1958 s. 329 ff).

Bestämmelserna i 1974 års regeringsform (RF) om normgivningsmaktens fördelning innebär såvitt här är av intresse följande.

I RF anges ett antal ämnen för normgivning där behörigheten att meddela föreskrifter skall ligga hos riksdagen och utövas genom lagstiftning. När det gäller den offentliga rätten finns den grundläggande av de bestämmelser som beskriver detta s.k. *primära lagområde* i 8 kap. 3 § RF. Enligt denna bestämmelse skall föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna, som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga och ekonomiska förhållanden, meddelas genom lag. Bestämmelsen är utformad så att kravet på lagform också omfattar ändringar i föreskrifter även om ändringarna går i en för den enskilde gynnande riktning.

Till det primära lagområdet hör också sådana föreskrifter som innebär en begränsning av *de grundläggande fri- och rättigheterna enligt 2 kap. RF*. Sådana föreskrifter skall alltså beslutas av riksdagen och meddelas genom lag.

När det gäller vissa av dessa fri- och rättigheter, de s.k. *absoluta fri- och rättigheterna*, får, fransett några speciella undantag, begränsningar över huvud taget inte förekomma. De absoluta fri- och rättigheterna enligt RF är

1. religionsfriheten, dvs. friheten att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion,

2. skyddet mot tvång att ge till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende,

3. skyddet mot tvång att delta i sammankomster för opinionsbildning eller i demonstrationer eller andra meningsyttringar,

4. skyddet mot tvång att tillhöra någon politisk sammanslutning, något trossamfund eller någon annan sammanslutning för åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende,

5. förbudet mot att enbart på grund av en persons politiska åskådning göra anteckning om honom i ett allmänt register utan hans samtycke,

6. förbudet mot dödsstraff,

7. förbudet mot kroppsstraff, mot tortyr och mot medicinsk påverkan i syfte att framtvunga eller hindra yttranden,

8. förbudet mot landsförvisning,

9. rätten att resa in i riket,

10. skyddet för det svenska medborgarskapet,

11. rätten att utan oskäligt dröjsmål få ett frihetsberövande prövat av domstol, när det skett med anledning av brott eller misstanke om brott,

12. rätten att utan oskäligt dröjsmål få ett frihetsberövande, som har skett av någon annan anledning, prövat av domstol eller av en med domstol likställd nämnd,

13. förbudet mot tillbakaverkande föreskrifter om påföljder för brott eller om förverkande eller annan särskild rättsverkan av brott,

14. förbudet mot tillbakaverkande föreskrifter om skatt eller statlig avgift,

15. förbudet mot att inrätta en domstol för en redan begången gärning eller för en viss tvist eller i övrigt för ett visst mål samt

16. rätten till ersättning för uppkommen förlust vid expropriation eller annat sådant förfogande.

När det gäller *övriga grundläggande fri- och rättigheter* får begränsningar göras under vissa i RF närmare angivna förutsättningar. Dessa fri- och rättigheter är

1. yttrandefriheten, dvs. friheten att i tal och skrift eller bild eller på något annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor,

2. informationsfriheten, dvs. friheten att inhämta och ta emot upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden,

3. mötesfriheten, dvs. friheten att anordna och bevista sammankomster för upplysning, meningsyttring eller annat liknande syfte eller för framförande av konstnärligt verk,

4. demonstrationsfriheten, dvs. friheten att anordna och delta i demonstrationer på allmän plats,

5. föreningsfriheten, dvs. friheten att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften,

6. skyddet mot sådana påtvingade kroppsliga ingrepp som inte är skyddade som en absolut fri- och rättighet,

7. skyddet mot kroppsvisitation,

8. skyddet mot husrannsakan och liknande intrång,

9. skyddet mot undersökning av brev eller andra förtroliga försändelser och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller andra förtroliga meddelanden,

10. skyddet mot frihetsberövanden,

11. friheten att förflytta sig inom riket och att lämna riket samt

12. offentligheten vid domstolsförhandlingar.

Dessa övriga fri- och rättigheter får alltså begränsas genom lag. I vissa undantagsfall, såsom när det gäller förbud att röja sådant som någon har erfarit i allmän tjänst eller under utövande av tjänsteplikt, får begränsningen efter bemyndigande i lag ske genom annan författning.

Begränsningar av dessa grundläggande fri- och rättigheter får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. En begränsning får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. En begränsning får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning. För begränsningar i yttrandefriheten, informationsfriheten, mötesfriheten, demonstrationsfriheten och föreningsfriheten gäller därutöver särskilda villkor.

I 2 kap. RF finns därutöver stadgat två särskilda diskrimineringsförbud. Enligt 15 § får en lag eller annan föreskrift inte innebära att någon med-

borgare missgynnas därför att han med hänsyn till ras, hudfärg eller etniskt ursprung tillhör en minoritet. Enligt 16 § får inte heller lag eller annan föreskrift innebära att någon medborgare missgynnas på grund av sitt kön, om inte föreskriften utgör ett led i strävanden att åstadkomma jämställdhet mellan män och kvinnor eller avser värnplikt eller motsvarande tjänsteplikt.

RF tillåter att normgivningsmakten när det gäller andra föreskrifter än dem som avser de grundläggande fri- och rättigheterna i viss utsträckning delegeras från riksdagen till regeringen och förvaltningsmyndigheter. Ämnen för de föreskrifter som riksdagen på detta sätt får överlåta åt regeringen att besluta är närmare angivna i 8 kap. 7 § RF (*det delegeringsbara området*). Ämnena är följande:

1. skydd för liv, personlig säkerhet eller hälsa,
2. utlännings vistelse i riket,
3. in- eller utförsel av varor, av pengar eller av andra tillgångar, tillverkning, kommunikationer, kreditgivning, näringsverksamhet, ransoner eller utformning av byggnader, anläggningar och bebyggelsemiljö,
4. jakt, fiske, djurskydd eller natur- och miljövård,
5. trafik eller ordningen på allmän plats,
6. undervisning och utbildning samt
7. förbud att röja sådant som någon har erfarit i allmän tjänst eller under utövande av tjänsteplikt.

Föreskrifter i övriga ämnen inom det primära lagområdet får inte meddelas på annat sätt än genom lag (*det obligatoriska lagområdet*). Inom detta område liksom inom andra lagstiftningsområden får regeringen emellertid genom förordning meddela *föreskrifter om verkställighet av lag* (8 kap. 13 § första stycket 1 RF). Med sådana föreskrifter förstås till en början tillämpningsföreskrifter av enbart administrativ karaktär. I viss utsträckning anses emellertid även föreskrifter som fyller ut en lag vara verkställighetsföreskrifter. Enligt förarbetena krävs det i så fall att den lagbestämmelse som skall kompletteras är så detaljerad att regleringen inte tillförs något väsentligt nytt genom verkställighetsföreskrifterna. En verkställighetsföreskrift får sålunda inte föreskriva något som för den enskilde innefattar ett helt nytt åliggande eller ingrepp. Genom verkställighetsföreskrifterna får inte heller på annat sätt avsteg göras från innehållet i den bakomliggande lagen (jfr prop 1973:90 s. 211).

I ämnen som ligger utanför det primära lagområdet får regeringen meddela föreskrifter utan bemyndigande av riksdagen (8 kap. 13 § första stycket 2 RF). Till denna s.k. *restkompetens* hör den enbart administrativa normgivningen och föreskrifter som enbart ger den enskilde förmåner (s.k. *berättigande föreskrifter*) eller som inte påverkar den enskilde i vare sig positiv eller negativ riktning (s.k. *neutrala föreskrifter*).

Regeringen får vidare genom förordning överlåta åt underordnad myndighet att meddela bestämmelser i ett ämne där regeringen får meddela verkställighetsföreskrifter eller har restkompetens. Sådana bestämmelser behöver inte vara detaljbetonade utan kan avse alla sådana normer inom ämnet som regeringen får meddela.

3.2 Närmare om normgivningsmakten och värnpliktslagstiftningen

3.2.1 Den värnpliktiges skyldigheter under värnpliktstjänstgöringen

Föreskrifterna om värnplikt innebär tveklöst sådana ålägganden för enskilda som avses i 8 kap. 3 § RF. De grundläggande bestämmelserna skall följaktligen meddelas genom lag. Dit hör reglerna om värnpliktstjänstgöringen samt skyldigheterna att inställa sig till inskrivningsprövning, underrätta myndigheten om sin uppehållsort, ta del av försändelser samt lämna upplysningar i frågor som rör värnpliktsförhållandena.

Föreskrifterna om värnpliktstjänstgöringen innebär bland annat att den enskildes grundlagsskyddade rörelsefrihet begränsas. Sådana föreskrifter får inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett dem eller sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Enligt vår mening är detta inte fallet, om den enskilde värnpliktige genom föreskrifterna endast åläggs sådana begränsningar i sina grundläggande fri- och rättigheter som föranleds av de krav som tjänstgöringen ställer på honom.

Det viktigaste av dessa krav är skyldigheten att inställa sig till tjänstgöring och att lyda de order som ges av den som har befälsrätt över den värnpliktige.

De krav som tjänstgöringen ställer på den värnpliktige går emellertid längre än till att inställa sig och lyda order. Sådana krav finns också generellt utformade och fastlagda i olika tjänstgöringsföreskrifter. De centrala bestämmelserna i detta avseende är intagna i förordningen (FFS 1983:31) med tjänsteföreskrifter för försvarsmaktens personal och överbefälhavarens kungörelse (FFS 1983:32) med tjänsteföreskrifter för försvarsmaktens personal (TjR F).

De krav som under tiden för värnpliktstjänstgöringen ställs på den värnpliktige kan vara långtgående. Utöver de nämnda skyldigheterna är den värnpliktige skyldig att t.ex. bära uniform och att iaktta ett visst uppträdande exempelvis vid tilltal och hälsning. Även ett förbud för en värnpliktig, som bär uniform, att delta i en politisk demonstration rymmer inom de krav som kan följa av tjänstgöringen. De krav som under värnpliktstjänstgöringen kan ställas på en värnpliktig kan komma att göras gällande mot honom såväl under tjänstetid som på fritid.

Enligt 32 § VL skall en värnpliktig lyda en förmans order, om det inte är uppenbart att ordern inte angår tjänsten. Enligt andra stycket i samma paragraf är han skyldig att även i övrigt rätta sig efter de tjänstgöringsföreskrifter som gäller för honom. Bestämmelsen om lydnadsplikt fick sin nuvarande utformning år 1987 i samband med att det nya förvaltningsrättsliga disciplinsystemet infördes för de värnpliktiga. Dessförinnan, då ansvarssystemet var enbart straffrättsligt, framgick lydnadsplikten av stad-

gandet i brottsbalken om ansvar för lydnadsbrott enligt 21 kap. 1 § brottsbalken. Värnpliktslagen innehöll i detta avseende enbart att den värnpliktige skulle ställa sig till efterrättelse de tjänstgöringsföreskrifter som meddelades honom. Före redaktionella ändringar år 1969 uttrycktes saken så att den värnpliktige var skyldig att verkställa den tjänsteförrättning som anvisades honom av vederbörande befälhavare.

Genom bestämmelserna i 32 § VL ges alltså lagligt stöd för lydnadspikten i förhållande till en förmans order och när det gäller skyldigheten att följa mer allmänna tjänstgöringsföreskrifter.

Enligt vår mening finns det ett behov att därutöver i en värnpliktslag ange de yttersta ramar inom vilka den värnpliktiges grundlagsskyddade rättigheter får inskränkas under den tid då han är tjänstgöringsskyldig. Svårigheten med en sådan bestämmelse är emellertid att den måste formuleras i så allmänna ordalag att dess innehåll blir vagt. Vi föreslår trots detta att en sådan bestämmelse införs och vi har i vårt förslag tagit in den i 3 kap. 11 § under rubriken Skyldigheter under tjänstgöringen. Vi har utformat bestämmelsen enligt följande.

11 § En värnpliktig är under värnpliktstjänstgöringen skyldig att i den mån verksamheten kräver det tåla inskränkningar såväl i sin frihet att förflytta sig inom landet och att lämna detta som i sin personliga frihet i övrigt. Han är även skyldig att genomgå den medicinska undersökning och behandling som krävs för att utreda och upprätthålla hans fysiska och psykiska prestationsförmåga.

Genom den paragrafen avgränsas alltså de ingrepp som myndigheter får göra i en enskild värnpliktigs personliga förhållanden under den tid då han är skyldig att fullgöra värnpliktstjänstgöring. Sådana ingrepp kan ta sig uttryck i order till den värnpliktige eller som mer generellt utformade tjänstgöringsföreskrifter. Det som regleras genom bestämmelsen i 11 § är gränserna för vad sådana order och föreskrifter får innehålla.

Avgörande för om ett ingrepp får göras är alltså om detta är motiverat av hänsyn till verksamheten som bedrivs vid det förband eller den myndighet där den värnpliktige skall tjänstgöra. Skäl till ingrepp kan föreligga om det behövs för utbildningen av förbandet. Men även åtgärder som mer allmänt syftar till att verksamheten vid förbandet skall kunna bedrivas i säkra och ordnade former motiverar ingrepp. Upprätthållandet av den allmänna ordningen och säkerheten vid förbandet är alltså exempel på skäl som motiverar ingrepp. Den yttersta gränsen bestäms av den verksamhet som skall bedrivs vid förbandet eller myndigheten. Verksamhetsområdena för de myndigheter där värnpliktiga tjänstgör i fred är fastlagda av regeringen i förordningen (1983:276) om verksamheten inom försvarsmakten.

Ingreppen får innebära att den värnpliktiges rätt att fritt förflytta sig inom landet och att resa utomlands begränsas. Även andra inskränkningar i hans personliga förhållanden kan komma i fråga. Det kan, som vi redan har berört, röra sig om att den värnpliktige förpliktas att bära uniform, vara förlagd på visst sätt, iaktta vissa ordningsregler vid en förläggning och uppföra sig enligt vissa normer. Inskränkningarna kan avse skyldigheter under såväl tjänstetid som fritid. Det ligger emellertid i sakens natur att de

krav som verksamheten ställer på den värnpliktige under hans fritid i allmänhet är mer uttunnade och kan vara beroende av om han bär uniform och befinner sig på ett militärt område eller inte.

Därutöver bör den värnpliktige genom en särskild bestämmelse förpliktas att genomgå den medicinska undersökning och behandling som krävs för att utreda och upprätthålla hans fysiska och psykiska prestationsförmåga. I detta ligger att han är skyldig att låta sig vaccineras mot smittsamma sjukdomar och att lämna blodprov. Han kan också åläggas att genomgå sådan behandling mot sjukdomar och skador som är medicinskt motiverad för att han skall upprätthålla sin förmåga att fullgöra tjänstgöringen. Enligt 2 kap. 6 § RF kräver sådana ingrepp i den enskildes rättssfär lagstöd, som skall vara motiverat av ändamål som avses i 2 kap. 12 § RF. Enligt vår mening föreligger sådana motiv för en lagstiftning som inskränker den enskildes rättigheter i dessa avseenden.

Inom de ramar som anges i den föreslagna 11 § får alltså myndigheterna och förbanden rätt att ålägga den enskilde värnpliktige att fullgöra uppgifter och underkasta sig inskränkningar i sådana grundläggande fri- och rättigheter som annars tillkommer den enskilde. Sådana förpliktelser kan komma till uttryck i order från den värnpliktiges förmän eller i mer allmänt avfattade tjänstgöringsföreskrifter. Bestämmelsen i den nuvarande värnpliktslagen om skyldighet för den värnpliktige att lyda sådana order och att rätta sig efter sådana tjänstgöringsföreskrifter bör behållas. Lämpligen bör denna bestämmelse placeras efter 11 § under samma mellanrubrik. Vi föreslår att den får följande avfattning.

12 § En värnpliktig skall under värnpliktstjänstgöringen lyda en förmäns order, om det inte är uppenbart att ordern inte angår tjänsten. Han skall även i övrigt rätta sig efter de tjänstgöringsföreskrifter som gäller för honom.

Frågan hur långt lydnapplikten sträcker sig är inte helt lätt att besvara. Klart är att den värnpliktige är skyldig att bruka vapen mot en fiende med avsikt att döda denne. Han måste dock anses ha rätt att vägra att delta i sådana handlingar som folkrättens regler förbjuder. Vidare är han inte skyldig att delta i operationer som inte syftar till att försvara landet. Det innebär bl.a. att det saknas laglig möjlighet att kommendera värnpliktiga att delta i förband som på begäran av FN skickas till ett annat land för fredsbevarande uppgifter.

3.2.2 Kravet att värnpliktsutbildningens längd skall vara preciserad i lagen

Den nuvarande regleringen

Bestämmelser om utbildningstider återfinns f.n. i 27 § 1 mom. VL. I momentets inledning anges att värnpliktsutbildningen utgörs av grundutbildning och repetitionsutbildning samt att repetitionsutbildningen kan utgöras

av krigsförbandsövningar, särskilda övningar, fackövningar, särskilda fackövningar och mobiliseringsövningar. Återstoden av momentet är uppdelat i tre avdelningar, som benämns A, B och C. Under A behandlas grundutbildningen, under B krigsförbandsövningarna och under C de övriga övningar som kan ingå i repetitionsutbildningen. Efter den senaste ändringen (se SFS 1989:1064) omfattar 27 § 1 mom. inte mindre än 98 rader trycktext som fyller mer än två sidor i Svensk författningssamling.

Därutöver finns i 2 mom. bestämmelser om skyldigheten för värnpliktiga att, om det är nödvändigt för krigsberedskapen, fullgöra särskilda beredskapsövningar samt i 3 mom. bestämmelser om tjänstgöringsskyldigheten vid vissa utomordentliga förhållanden och om beräkning av tjänstgöringstiden i vissa fall.

De nuvarande relativt korta spännvidderna vid angivandet av grundutbildningens längd tillkom efter en ändring år 1976 för att möta kravet enligt 8 kap. 3 § i RF att åligganden för enskilda skall meddelas genom lag. I prop. 1975/76:199 s. 34–35 hänvisade försvarsministern till följande uttalande av justitieministern i propositionen angående grundlagsreformen (prop. 1973:90 s. 211).

Det har under remissbehandlingen påpekats att det, om man accepterar beredningens nu angivna synsätt, blir möjligt att få till stånd en långtgående faktisk delegation av normgivning till regeringen vid sidan av den i grundlagen förutsatta och därmed sätta hela dennas kompetensfördelning ur kraft. Det skulle vara tillräckligt att riksdagen begränsade sig till att besluta mycket allmänt hållna lagregler vilka sedan fylldes ut av regeringen med "verkställighetsföreskrifter". Jag delar de kritiskt inställda instansernas uppfattning att någon sådan möjlighet självfallet inte bör finnas. Med föreskrifter om verkställighet av lag bör enligt min mening i första hand förstås tillämpningsföreskrifter av rent administrativ karaktär. I viss utsträckning torde det emellertid vara ofrånkomligt att tillåta, att regeringen med stöd av sin behörighet att besluta verkställighetsföreskrifter även i materiellt hänseende "fyller ut" en lag, även om lagen i och för sig skulle befinna sig inom det obligatoriska lagområdet. En förutsättning för att regeringen skall få göra detta måste emellertid vara, att den lagbestämmelse som skall kompletteras är så detaljerad att regleringen inte tillförs något väsentligt nytt genom den av regeringen beslutade föreskriften. I verkställighetsföreskriftens form får således inte beslutas om något som kan upplevas som ett nytt åliggande för enskilda eller om något som kan betraktas som ett tidigare ej föreliggande ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden.

Mot bakgrund av detta uttalande ansåg försvarsministern i propositionen till 1976 års ändring i värnpliktslagen att de i värnpliktslagen och lagen om vapenfri tjänst angivna utbildningstiderna måste preciseras mera än som var fallet. I den dåvarande värnpliktslagen angavs nämligen grundutbildningstiden i spännvidder som varierade mellan 145 och 340 dagar. Tiden för krigsförbandsövningarna angavs i ett högsta antal tjänstgöringsdagar för samtliga de fem övningar som kunde åläggas värnpliktiga. Enligt försvarsministerns uppfattning borde det vara tillräckligt att liksom dittills ange maximi- och minimitider men göra spelrummen däremellan avsevärt mindre än vad som var fallet. Den exakta bestämningen av utbildningens längd fick emellertid liksom tidigare ske genom verkställighetsföreskrifter till lagen (prop. 1975/76:199 s. 34–35).

Grundutbildningen enligt 27 § 1 mom. A VL

Bestämmelsen i 27 § 1 mom A VL, som alltså behandlar grundutbildningen, är nu uppdelad så att den i tur och ordning beskriver grundutbildningens längd för värnpliktiga som har uttagits för utbildning vid armén, flottan, kustartilleriet och flygvapnet, för vissa särskilda befattningar samt för värnpliktiga som har uttagits till bevaknings- och depåttjänst. I bestämmelsen preciseras grundutbildningens omfattningen inom vardera av dessa utbildningar genom att det minsta och högsta antalet dagar som en värnpliktig är skyldig att tjänstgöra anges särskilt för de olika kategorierna värnpliktiga.

Dessa värnpliktskategorier är för värnpliktiga inom armén, flottan, kustartilleriet och flygvapnet följande.

1. menig G,
2. menig F,
3. menig E,
4. menig E i särskilt kvalificerad befattning (armén),
5. menig E i befattning i kustjägarförband (kustartilleriet),
6. gruppbefäl,
7. gruppbefäl i särskild befattning i underhålls- eller underrättelsetjänst (flygvapnet),
8. plutonsbefäl,
9. plutonsbefäl i särskilt kvalificerad befattning (armén),
10. plutonsbefäl som har avlagt sjökaptens- eller sjöingenjörsexamen (flottan) samt
11. kompanibefäl.

De särskilda befattningar som avses i bestämmelsen är följande:

1. apotekare,
2. läkare,
3. läkarassistent,
4. fältpräst,
5. personalvårdsassistent,
6. tekniker vid armén,
7. systemtekniker vid flygvapnet samt
8. meteorolog.

Grundutbildningens längd för värnpliktiga i bevaknings- eller depåttjänst anges särskilt.

Genom denna långt gående uppspaltning av grundutbildningen på olika utbildningar och kategorier uppnås att den i lagen angivna spännvidden mellan det lägsta och det högsta antalet dagar för de olika kategorierna värnpliktiga kan göras förhållandevis snäv. Enligt VL är spännvidden mellan kortaste och längsta utbildningstid 25 dagar för de flesta värnpliktiga. För några befälsutbildningar uppgår den till 35, 40 och 55 dagar. Vid flottan är den emellertid för vissa utbildningar 115 och, som längst, 130 dagar.

I VUF har regeringen föreskrivit det exakta antal dagar som värnpliktiga inom de olika kategorierna och utbildningarna skall fullgöra grundutbildning. Det antalet får frångås av myndigheterna endast under vissa i VUF särskilt angivna förutsättningar.

Hela detta system genombryts för närvarande av lagen (1989:402) om försök med förkortad grundutbildning av värnpliktiga. Enligt den får försöksvis för ett bestämt antal värnpliktiga grundutbildningen omfatta

- minst 325 dagar och högst 360 dagar för kompanibefäl vid armén,
- minst 220 och högst 245 dagar för gruppbefäl och meniga kategori E vid armén,
- minst 290 och högst 315 dagar för gruppbefäl i flygbasjägerförband vid flygvapnet samt
- minst 150 och högst 165 dagar för meniga kategori G och F vid armén och marinen.

För de vapenfria tjänstepliktiga används en något annorlunda lagstiftnings-teknik. Enligt 5 § lagen (1966:413) om vapenfri tjänst skall grundutbildning för alla vapenfria tjänstepliktiga vara minst 270 och högst 360 dagar, dvs. fastställas inom en spännvidd om 90 dagar. Repetitionsutbildningen skall omfatta högst fem övningar om vardera högst 30 dagar, eller i vissa befattningar, högst 40 dagar. Den sammanlagda utbildningstiden skall vara minst 395 och högst 420 dagar.

Repetitionsutbildningen enligt 27 § 1 mom. B och C VL

Repetitionsutbildningens omfattning anges i 27 § 1 mom. B. Inledningsvis föreskrivs att det högsta antalet krigsförbandsövningar är fem vid armén och flygvapnet, två vid flottan och fyra vid kustartilleriet. I bestämmelsen anges vidare hur många dagar krigsförbandsövningarna skall omfatta för värnpliktiga i olika befattningar vid armén, marinen och flygvapnet. Befattningarna är följande.

1. menig,
2. särskilt kvalificerad befattning för menig,
3. befattning för menig kategori E i kustjägarförband,
4. gruppbefäl,
5. särskilt kvalificerad befattning för gruppbefäl samt
6. plutons- eller kompanibefäl.

Det högsta antalet dagar som en krigsförbandsövning får omfatta för dessa olika kategorier varierar mellan 15 dagar för menig vid marinen och flygvapnet och 32 dagar för plutons- och kompanibefäl vid armén och marinen.

Enligt 27 § 1 mom. B VL kan tiden för krigsförbandsövningen utsträckas till att omfatta ytterligare två dagar därutöver för en värnpliktig i befattning som kompanichef eller kompanikvartermästare eller i motsvarande befattning eller med uppgift som materielredogörare. Inom armén får krigsförbandsövningarna delas upp på två delövningar om sammanlagt högst 23 dagar för meniga och gruppbefäl och högst 30 dagar för plutons- och

kompanibefäl. Tiden för en krigsförbandsövning får vidare tas i anspråk för en fackövning.

I 27 § 1 mom. C VL regleras skyldigheten att fullgöra repetitionsutbildning som särskilda övningar, mobiliseringsövningar och särskilda fackövningar. Särskilda övningar får åläggas värnpliktiga i befattning för plutons- eller kompanibefäl samt värnpliktiga i särskilt kvalificerade befattningar för meniga eller gruppbefäl. En sådan övning skall omfatta högst elva dagar vid armén och marinen samt högst fyra dagar vid flygvapnet. Varje värnpliktig får åläggas högst fem särskilda övningar. Inom flygvapnet får med den värnpliktiges medgivande en särskild övning uppdelas i två delövningar.

Mobiliseringsövningar får åläggas dels värnpliktiga som vid förband skall fullgöra en uppgift som är av särskild betydelse för genomförandet av förbandets mobilisering och dels värnpliktiga som är krigsplacerade vid förband vars mobilisering är avsedd att kunna genomföras på avsevärt kortare tid än som gäller för huvuddelen av försvarsmaktens förband. En värnpliktig är skyldig att fullgöra högst fem mobiliseringsövningar om sammanlagt högst åtta dagar.

Särskild fackövning får åläggas värnpliktiga inom ramen för den tjänstgöringsskyldighet som är avsatt för särskilda övningar.

Våra överväganden och slutsatser

I våra direktiv anges som ett exempel på att värnpliktslagen numera har en svåröverskådlig utformning att den centrala bestämmelsen om tjänstgöringsskyldighetens omfattning har samlats i en enda paragraf med ett omfång över flera trycksidor vilket medför att även små ändringar tar onödigt lång tid eftersom stora textmängder måste tryckas om.

En fördel med den nu gällande värnpliktslagens system med uppdelning på olika utbildningar och värnpliktskategorier kan emellertid sägas vara att tjänstgöringsskyldigheten därigenom är möjlig att lägga fast i lagen inom en ram som för de flesta värnpliktiga är 25 tjänstgöringsdagar. En värnpliktig som har uttagits för grundutbildning är således genom lagen tillförsäkrad att grundutbildningens längd håller sig inom en snäv ram och att regeringen eller myndigheterna inte i någon nämnvärd utsträckning har möjlighet att påverka längden av denna utbildning. Som vi tidigare har konstaterat är det också just detta som är skälet till att lagstiftaren har valt denna lagstiftningsteknik.

En nackdel med det nuvarande systemet är emellertid att det är svåröverskådligt och tungrott. Det låser också myndigheterna på ett sätt som är främmande för modern lagstiftning. Om ändringar behöver göras som går utöver någon av de i lagen angivna ramarna kräver detta nämligen att värnpliktslagen ändras.

De angivna olägenheterna uppvägs knappast av några väsentliga vinster från rättssäkerhetssynpunkt för den enskilde värnpliktige eftersom utbildningstidens längd är knuten till befattningen och lagen innehåller vaga

kriterier för urvalet till befattning. Om den värnpliktige har uttagits till en befattning kan han däremot ur lagen, åtminstone i de flesta fall, utläsa den ungefärliga längden av den grundutbildning som han är skyldig att fullgöra.

Det skydd som VL ger den värnpliktige är alltså att den relaterar en inom snäva ramar bestämd utbildningstid till en viss befattning.

Enligt vår mening är det av ringa betydelse för den enskilde värnpliktiges rättssäkerhet om längden av grundutbildningen till olika befattningar är fastställd i lagen eller av regeringen eller en myndighet. Avgörande för den enskilde är i stället om de bedömningar som ligger till grund för uttagningen till olika befattningar och tjänstgöringar tillgodoser rimliga krav på förutsebarhet och saklighet. Tyngdpunkten i en ny värnpliktslag bör därför ligga på att reglera förfarandet vid uttagning till grundutbildning och förutställningarna för att ändra och överklaga beslut om sådan uttagning.

Fråga är då om bestämmelsen i 8 kap. 3 § RF utgör hinder för att öka spännvidderna för de i lagen angivna tjänstgöringstiderna så att endast de yttersta ramarna för tjänstgöringsskyldigheten anges i lagen och att myndigheterna inom dessa ramar ges rätt att självständigt bestämma längden av de olika utbildningarna. Vi gör i denna fråga följande överväganden.

Till en början kan konstateras att bestämmelsens ordalydelse inte ger någon vägledning när det gäller kravet på lagtextens precisering. I förarbetena har departementschefen emellertid i det ovan citerade uttalandet i grundlagspropositionen konstaterat att ett utrymme finns att i materiellt hänseende fylla ut en lag genom verkställighetsföreskrifter. Kravet på lagbestämmelsen är dock att den skall vara så detaljerad att regleringen inte tillförs något väsentligt nytt genom sådana föreskrifter. Dessa får alltså inte medföra nya åligganden för den enskilde.

För värnpliktslagstiftningens del framgår av det nu sagda att det är tillräckligt att en bestämmelse i värnpliktslagen anger de yttersta ramarna för den tjänstgöringsskyldighet som kan göras gällande gentemot den värnpliktige och att genom föreskrifter om verkställighet av denna bestämmelse får anges i vilken omfattning denna tjänstgöringsskyldighet skall fullgöras. Sådana verkställighetsföreskrifter bör enligt vår mening inte meddelas av regeringen utan av de myndigheter som ansvarar för utbildningen av de värnpliktiga.

En sådan ordning innebär alltså att riksdagen inte får något inflytande över de olika utbildningarnas längd. Detta är formellt en skillnad i förhållande till dagens system. I praktiken är skillnaden emellertid obetydlig. Beskrivningen i 27 § 1 mom. av de olika kategorierna värnpliktiga är nämligen trots den långt gående uppspaltningen så allmänt hållen att det i praktiken är värnpliktsmyndigheten som genom uttagning till befattning avgör längden av de olika utbildningarna för de allra flesta värnpliktiga. Detta är särskilt framträdande när det gäller utbildning till befattningar som menig där myndigheten avgör om en befattning skall hänföras till kategori G, F eller E.

Vi föreslår alltså när det gäller skyldigheten att fullgöra grundutbildning att värnpliktslagen endast anger det lägsta och det högsta antalet dagar som

en värnpliktig är skyldig att fullgöra tjänstgöring i form av grundutbildning. Dessa antal dagar blir om man beaktar de försök med förkortad grundutbildning som nu pågår 150 dagar respektive 615 dagar.

När det gäller repetitionsutbildningen anser vi på motsvarande sätt att det är tillräckligt att värnpliktslagen anger det högsta antal dagar som en värnpliktig är skyldig att fullgöra sådan tjänstgöring. Regleringen av hur dessa dagar används för olika övningar får sedan göras av de myndigheter som ansvarar för utbildningen av krigsförbanden. Med den nuvarande omfattningen av repetitionsutbildningen blir det högsta antalet tjänstgöringsdagar som får tas ut av en värnpliktig något mindre än 240 dagar. Vi föreslår att detta antal blir det som anges i lagen.

Utöver denna begränsning anser vi att det behövs en regel som förhindrar att den värnpliktige tvingas att tjänstgöra för mycket och för ofta. Vi föreslår därför en bestämmelse som innebär att den värnpliktige under ett kalenderår är skyldig att fullgöra repetitionsutbildning vid högst två tillfällen och med sammanlagt högst 34 dagar, om inte särskilda skäl föranleder annat.

Genom att vårt förslag till värnpliktslag och värnpliktsförordning inte kommer att innehålla någon uppdelning av tjänstgöringsskyldigheten på specialiserade övningar tillgodoser vi önskemål som från olika håll har framställts om en större flexibilitet när det gäller möjligheten att ta i anspråk värnpliktiga för olika utbildningar.

3.3 Regleringen av de värnpliktigas förmåner

Värnpliktslagstiftningens nuvarande reglering av de värnpliktigas förmåner har i olika sammanhang kritiserats från konstitutionella utgångspunkter (jfr RÅ 1984 2:19 (s 353–354) samt Strömberg, Normgivningsmakten enligt 1974 års regeringsform s 119 och Normprövning i nyare praxis (FT 1988 s 130–131)). Kritiken har gått ut på att en uppräkningslista i värnpliktslagen av de värnpliktigas förmåner inte är tillräckligt, om man anser att föreskrifterna skall ha lagform. Något hinder skulle emellertid inte föreligga att reglera värnpliktsförmånerna med stöd av regeringens restkompetens.

Före en lagändring år 1975 hänvisades i värnpliktslagen endast till vad som var särskilt stadgat om de värnpliktigas förmåner. Då frågan det året behandlades i ett lagstiftningsärende anförde departementschefen följande (prop 1975:37 s. 78):

Som framgår av vad som har anförts i närmast föregående avsnitt skall sådana föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna, som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden, meddelas i lag enligt den nya RF. Föreskrifter om värnpliktens närmare innehåll får anses vara att hänföra till sådana åligganden för enskild som avses i 8 kap. 3 § den nya RF. Till dessa föreskrifter får också räknas föreskrifter som reglerar de ekonomiska förmåner som skall utgå under värnpliktstjänstgöringen. Motsvarande gäller föreskrifter om vapenfri tjänst och civilförsvarsplikt. Här ifrågakarande föreskrifter tillhör de delar av det primära lagområdet som inte kan öppnas för regeringen genom delegation.

Av vad jag nu har sagt får anses följa att de grundläggande föreskrifterna om förmåner under värnpliktstjänstgöring och liknande obligatorisk tjänstgöring måste meddelas i lag. I enlighet härmed har i förslagen till lag om ändring i värnpliktslagen, lagen om vapenfri tjänst och civilförsvarslagen tagits in föreskrifter som dels fastslår rätten till ersättning under tjänstgöring, dels anger de olika slagen av ersättning.

Lagkravet kan emellertid inte i förevarande fall anses sträcka sig till att avse bestämmelserna om ersättningarnas storlek. Det får ankomma på regeringen att inom de anslagsramar som riksdagen årligen anvisat genom verkställighetsföreskrifter bestämma härom. De författningsändringar som föranleds av den föreslagna höjningen av penningbidrag och uttryckningsbidrag kräver av nu angivna skäl inte lagform utan kan beslutas av regeringen.

Försvarsutskottet fann inte anledning till erinran mot förslaget till författningsändringar och detta antogs av riksdagen (FöU 1975:18, rskr 195, SFS 1975:555). Bestämmelserna i 17 och 33 §§ VL fick därigenom i dessa delar sin nuvarande lydelse.

Vi finner inte anledning att nu föreslå några ändringar i reglerna om värnpliktsförmåner utan att en översyn av dessa regler får göras sedan statsmakterna på grundval av 1988 års försvarskommittés förslag tagit ställning till hur värnpliktsförmånssystemet skall utformas i framtiden.

4 Ändringar i sak i värnpliktsförfattningarna

Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår att den nuvarande särbehandlingen av vissa sjömän och renskötande samer upphör.

Regleringen av inskrivningsnämndernas verksamhet närmas till det arbetssätt som nämnderna i dag tillämpar i praktiken. Vi föreslår att beslutet om den värnpliktiges inskrivning skall meddelas av värnpliktsverket vid mönstringen och inte som i dag av en inskrivningsnämnd vid ett senare sammanträde i den värnpliktiges frånvaro. Om den värnpliktige är missnöjd med beslutet, får han begära en förnyad prövning vid en inskrivningsnämnd. Nämndens beslut överklagas som i dag till totalförsvarets tjänstepliktsnämnd. Inskrivningsnämnderna inlemmas organisatoriskt i värnpliktsverket. Begreppen värnpliktskontor, inskrivningschef och truppregistreringsmyndighet utmönstras ur lagen och förordningen.

Reglerna om att en värnpliktig skall tillhöra ett visst militärområde, flottan eller kustartilleriet stryks. Genom beslutet om inskrivning av den värnpliktige kommer det därigenom inte att läggas fast inom vilken av dessa enheter som den värnpliktige skall tjänstgöra.

De möjligheter som i dag finns för värnpliktiga läkare att få tillgodoräkna sig annan tjänstgöring som värnpliktstjänstgöring avskaffas. Vi avvisar också tanken att den värnpliktige skall få tillgodoräkna FN-tjänstgöring och annan tjänstgöring t.ex. inom det civila försvaret som värnpliktstjänstgöring. Vi avskaffar den nuvarande möjligheten för vapenfria tjänstepliktiga att få tillståndet till vapenfri tjänst återkallat och på så sätt välja att fullgöra värnpliktstjänstgöring i stället för vapenfritjänstgöring.

Vårt förslag till värnpliktslag och värnpliktsförordning innehåller även andra ändringar av regleringen i sak. Förslagen innebär bl.a. att förutsättningarna skärps för att få dela upp grundutbildningen i omgångar. Denna och andra ändringar kommenteras närmare i specialmotiveringen till värnpliktslagen.

4.1 Särregleringen av sjömän och renskötande samer

4.1.1 Vårt uppdrag

I betänkandet *Befrielse från värnpliktstjänstgöring* (SOU 1986:43 s. 123–124) övervägde 1983 års värnpliktsutbildningskommitté (VK-83) att avskaffa särregleringen för de angivna grupperna värnpliktiga. Kommittén föreslog att sådana ändringar skulle genomföras men lämnade inget förslag till författningsändringar i denna del.

I 1987 års värnpliktsproposition (prop. 1987/88:54 s. 24) gjorde departementschefen den bedömningen att behovet av särskilda bestämmelser för värnpliktiga som är sjömän eller samer borde prövas i särskild ordning. Som skäl till sin bedömning anförde departementschefen följande.

Förslaget att avskaffa anstånds- och befrielsereglerna för värnpliktiga som är sjömän behöver enligt min uppfattning beredas ytterligare innan det läggs till grund för författningsändringar. Frågan om behovet av särregler för värnpliktiga tillhöriga samebefolkningen hör författningstekniskt samman med motsvarande regler för sjömän. Frågorna bör därför enligt min mening bedömas i sammanhang med reglerna om uppskov från militärtjänstgöring för att tillgodose behovet av personal inom andra delar av totalförsvaret än försvarsmakten. Jag anser det lämpligt att dessa frågor tas upp i samband med en samlad översyn av värnpliktsförfattningarna.

I våra direktiv hänvisas till VK-83:s betänkande och 1987 års värnpliktsproposition. Föredraganden anförde därutöver om behandlingen av sjömän och renskötande samer följande.

Undantagsbestämmelserna har motiverats av att dessa grupper har så viktiga uppgifter inom andra samhällssektorer att värnplikten i deras fall fått stå tillbaka. Utredaren bör alltså pröva om de skäl som ligger bakom den hittillsvarande särbehandlingen i värnpliktslagen av samer och sjömän alltjämt är giltiga. Om visst undantag alltjämt bör göras, bör utredaren pröva om inte andra vägar kan finnas, exempelvis befrielse eller, som anfördes i 1987 års värnpliktsproposition, att sådant undantag prövas inom ramen för uppskovsinstitutet.

4.1.2 Nuvarande reglering av sjömännen

De särskilda reglerna av sjömännens värnpliktstjänstgöring återfinns i 34 § och 41 § andra stycket VL samt 8, 21, 23, 24 och 26 §§ TjK.

Bestämmelserna i VL har följande innehåll:

34 § Inskriften värnpliktig, som ej är inkallad till tjänstgöring eller inskriven i sjömansregister och anställd som sjöman enligt sjömanslagen (1973:282) på svenskt handelsfartyg i när- eller fjärrfart, skall vidtaga sådan åtgärd att postförsändelse från militär myndighet utan dröjsmål kan komma honom tillhanda.

41 § Såsom laga förfall enligt denna lag anses att någon är intagen i sådant hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga med stöd av 3 § sagda lag, intagen i häkte eller kriminalvårdsanstalt, eller att han är sjuk eller genom annan omständighet, som han ej bort förutse eller som eljest utgör giltig ursäkt, hindrats att fullgöra vad som ålegat honom.

Värnpliktig som är inskriven i sjömansregister skall anses ha laga förfall när han är anställd som sjöman enligt sjömanslagen (1973:282) på svenskt handelsfartyg i när- eller fjärrfart.

Bestämmelserna i 8 och 20–26 §§ TjK innehåller följande (bestämmelserna om anstånd redovisas i dess helhet):

8 § Värnpliktsverket eller truppregistreringsmyndighet som värnpliktsverket bestämmer kan medge att inställelse till tjänstgöring får ske senast åttonde dagen efter den fastställda inställedagen, om den värnpliktige skall avlägga examen eller tentamen eller har ansökt om att bli antagen som aspirant vid flottan eller flygvapnet eller är anställd som sjöman enligt sjömanslagen (1973:282) på svenskt handelsfartyg i när- eller fjärrfart.

Anstånd m.m.

19 § Bestämmelserna i 20–27 §§ avser tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen. Vad som sägs om tjänstgöring gäller även tjänstgöringsomgång eller del av tjänstgöring när tjänstgöringen är uppdelad.

20 § Anstånd med tjänstgöring skall beviljas värnpliktig som är tjänsteman eller sakkunnig i internationell organisation och på grund av bestämmelse i internationellt avtal, till vilket Sverige anslutit sig, är eller bör vara befriad från nationell tjänsteplikt. Anstånd beviljas för den tid som uppdraget avser.

Ledamot av riksdagen får ej inkallas till tjänstgöring som kan hindra honom från att utöva sitt uppdrag.

21 § Anstånd med att börja tjänstgöring skall beviljas värnpliktig som

a) är anställd som sjöman enligt sjömanslagen (1973:282) på svenskt handelsfartyg i när- eller fjärrfart,

b) är elev vid sjömansskola eller sjöbefälsskola eller gör sannolikt att han under tiden för tjänstgöringen kommer att söka inträde i sådan skola,

c) tillhör samebefolkningen och ej kan avvaras i rörelse där han arbetar som renskötare.

Förlångt anstånd med grundutbildning för värnpliktig som avses i första stycket a) och b) beviljas om han varit anställd som sjöman enligt sjömanslagen på svenskt handelsfartyg i när- eller fjärrfart eller fullgjort utbildning vid sjömansskola eller sjöbefälsskola under minst halva den föregående anståndsperioden.

22 § Anstånd med att börja tjänstgöring eller att fullgöra påbörjad tjänstgöring kan beviljas värnpliktig som visar att tjänstgöringen skulle medföra avsevärt avbräck i påbörjade studier eller vålla väsentlig olägenhet i hans arbete eller bereda honom eller nära anhörig till honom väsentliga svårigheter.

23 § Anstånd med att börja tjänstgöring eller att fullgöra påbörjad tjänstgöring beviljas för högst ett år i sänder, om ej annat följer av 20 §.

Anstånd med att börja grundutbildning får ej beviljas för längre tid än till det år den värnpliktige fyller 24 år eller, om han är anställd som sjöman enligt sjömanslagen (1973:282) på svenskt handelsfartyg i när- eller fjärrfart eller tillhör samebefolkningen, det år han fyller 28 år.

Anstånd med att fullgöra tjänstgöring får ej beviljas för längre tid än sammanlagt fyra år eller i fråga om värnpliktig som tillhör samebefolkningen till det år han fyller 28 år.

Om särskilda skäl föreligger, får anståndet beviljas under längre tid än som är medgivet i första – tredje styckena.

24 § Begär värnpliktig, som är anställd som sjöman enligt sjömanslagen (1973:282) på svenskt handelsfartyg i när- eller fjärrfart eller som tillhör samebefolkningen och icke börjat sin grundutbildning före det år han fyller 28 år, fortsatt anstånd med eller befrielse från tjänstgöring, skall truppregistreringsmyndigheten anmäla detta till

värnpliktsverket, som beslutar om han vidare skall inkallas till tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. värnpliktslagen (1941:967).

25 § Ansökan om anstånd göres hos truppregistreringsmyndigheten. Ansökan skall vara skriftlig samt innefatta sökandens skäl för ansökningen. Vid ansökningshandlingen fogas de intyg och andra handlingar som han önskar åberopa.

26 § Behov av anstånd styrkes

1. om sökanden är anställd som sjöman enligt sjömanslagen (1973:282) på svenskt handelsfartyg i när- eller fjärrfart, genom utdrag ur sjöfartsbok eller sjömansregister eller genom intyg av arbetsgivare eller fartygsbefäl.

2. om sökanden tillhör samebefolkningen, genom intyg av tjänsteman vid lantbruksnämnds rennäringsavdelning,

3. om sökanden åberopar studieskäl, genom intyg av rektor, föreståndare, studierektor eller annan tjänsteman vid utbildningsanstalt som är väl förtrogen med sökandens studier,

4. i övrigt genom intyg av person i förtroendeställning eller annan som är väl förtrogen med sökandens förhållanden.

27 § har upphävts.

4.1.3 Bakgrund till särregleringen av sjömännen

Särbehandlingen av handelsflottans sjömän går tillbaka till 1849 års ändringar (SFS 1849 n:o 8) i kungörelsen 1812 om utskrivningssättet och inrättningen av allmänna Bewäringsmanskapet. Genom ändringarna utsträcktes skyldigheten för de sjömän som tillhörde rikets handelsflotta och som vid ett krigsutbrott var inskrivna på sjömanshusen eller i magistraternas rullor att i krigstid tjänstgöra vid flottan även efter den gängse beväringstidens slut vid fyllda 25 år till fyllda 30 år. I gengäld frikallades dessa sjömän från all vapenövning under fredstid. Som skäl för denna ordning angavs bland annat att "handelsflottans personal större delen af året är ute på sjöresor, ofta flera år efter hvarandra, utan att under denna tid till riket återkomma, och därför vanligen undgår den vapenövning, hvilken landets öfriga i beväringens ålder varande medborgare måste vidkännas".

Genom ändringar år 1860 utsträcktes tiden för sjömannens tjänstgörings-skyldighet i krig till och med det år då de uppnådde 35 år trots att den allmänna beväringen eljest fortfarande inte utkrävdes efter utgången av det år då 25 års ålder uppnåtts. Kretsen av sjömän som omfattades av undantaget utvidgades till att omfatta samtliga sjökaptener, styrmän samt maskinister på ångfartyg. Vidare infördes en bestämmelse om att de sjömän som omfattades av undantaget skulle anses ha laga förfall för inställelse till sjökrigstjänst om de var "på utrikes sjöresa stadd eller på inrikes sjöresa för tillfället från sin hemort avlägsnad". Även den som var inmönstrad på fartyg eller genom överenskommelse förbundit sig att tjänstgöra på fartyg ansågs ha laga förfall för sjökrigstjänst.

I 1885 års värnpliktslag befriades lotsar och sjömän från all övning i fredstid. För att som sjöman åtnjuta befrielsen krävdes att man vid 21 års ålder under minst 4 år hade varit inskriven vid sjömanshus och då under minst tolv månader hade haft anställning i utrikes sjöfart. Befrielsen var kopplad till en skyldighet att till fyllda fyrtio år tillhöra flottans reserv.

Värnplikten upphörde annars vid 32 års ålder. Värnpliktig som var inskriven på sjömanshus medgavs därtill "uppskof" till 22 års ålder med tjänstgöring under fredstid, om han var förhyrd för längre resa på handelsfartyg och till följd därav inte utan väsentlig olägenhet kunde inställa sig.

Genom en ändring år 1892 utvidgades kretsen sjömän som var befriade till att omfatta även inskrivna eldare och maskinister som hade varit i tjänst under minst ett år.

I 1901 års värnpliktslag utgick bestämmelsen om befrielse från övning i fredstid för de sjömän som hade längre tids sjöfart bakom sig. Skälet angavs vara att "dessa värnpliktige framför öfriga lämpa sig att utbildas för örlogstjänsten". Möjligheten att få anstånd ("uppskof") med den första tjänstgöringen kvarstod emellertid. Anstånd kunde beviljas för ett år åt gången till det år den värnpliktige fyllde 24 år.

Genom 1914 års ändringar i värnpliktslagen utvidgades kretsen anståndsberättigade till att omfatta även "å sjömanshus inskriven värnpliktig, som gör sannolikt, att han inom ett år efter inskrivningen kommer att söka inträde i sjökaptens-, styrmans-, förste maskinist- eller andre maskinistklass vid navigationsskola". Enligt propositionen var skälen till ändringen följande:

Med hänsyn till vikten därav, att försvaret får draga gagn av de mera bildade ynglingar, om vilka härvid kan vara fråga, under så stor del som möjligt av deras tjänstetid, är det givetvis av nöden, att en viss försiktighet iakttages vid beviljande för de av uppskov med tjänstgöring, då ju enligt § 5 sådant ej förlänger deras tjänstetid såsom värnpliktiga. Å andra sidan är det, sedan viss förvärvad bildning ansetts böra medföra ökad tjänstgöringsskyldighet, ävenledes ett försvarets intresse, att denna skyldighet inträder och att förutsättningarna härför bliva uppfyllda genom att tid beredes för examinas avläggande och kursernas genomgående. Sistnämnda intresse har, vad de värnpliktiga befälsämnen vid flottan angår, funnits böra föranleda en ny bestämmelse, som blivit införd under b).

Bestämmelserna överfördes i allt väsentligt oförändrade till 29 § VL.

I samband med ändringar i värnpliktslagen år 1950 infördes ett myndigande för Konungen att vid synnerliga skäl medge längre anstånd än de absoluta tider som angavs i 29 §. Skälet till ändringen angavs vara att erfarenheten visade att situationerna inte sällan är sådana att ett längre anstånd än lagen medger skulle ha varit befogat.

Navigationsskolan bytte namn till sjöbefälsskolan och förste maskinistklassen, som år 1936 omdöpts till övermaskinistklassen, fick namnet sjöingenjörsklassen. Detta föranledde formella ändringar i bestämmelsen år 1953. Efter ytterligare en namnändring angavs år 1960 de utbildningar som berättigade till anstånd enligt bestämmelsen till "sjökaptens-, styrmans-, sjöingenjör- eller maskinteknikerkurs vid sjöbefälsskola". Sjöbefälsskolan omfattade då en nautisk linje för utbildning av fartygsbefäl och en maskinteknisk linje för utbildning av maskinbefäl. Linjerna bestod av styrmanskurs och sjökaptenskurs resp. maskinteknikerkurs och sjöingenjörskurs. Sjökapten- och sjöingenjörskurserna omfattade två läsår; styrmans- och maskinteknikerkurserna vardera ett år.

År 1966 inrättades värnpliktsnämnden. I samband med det decentralise-

rades beslutsrätten i fråga om bl.a. ärenden om anstånd från Konungen till truppregistreringsmyndigheten och värnpliktsbyrån. Bestämmelserna i 20 § VL med villkoren för anstånd med första tjänstgöringen överfördes därvid från värnpliktslagen till 103 – 111 §§ i 1956 års inskrivningsförordning (1956:188). Vissa smärre ändringar gjordes också i avfattningen. Bestämmelsen om anstånd för sjömän och elever vid sjöbefälsskola med att påbörja grundutbildningen fick efter ändringen följande lydelse (SFS 1966:433):

104 § Anstånd med att påbörja tjänstgöring kan beviljas värnpliktig som

a) är inmönstrad på handelsfartyg för utrikes sjöfart och därför icke utan väsentlig olägenhet kan inställa sig så länge resan varar,

b) gör sannolikt att han under tiden för tjänstgöringen kommer att söka inträde i sjökaptens-, styrmans-, sjöingenjörs-, radiotelegrafist- eller maskinteknikerkurs vid sjöbefälsskola.

107 § Anstånd med att påbörja tjänstgöring beviljas till närmast följande kalenderår eller för den kortare tid som är lämplig med hänsyn till tjänstgöringsförhållandena

Anstånd får dock icke beviljas för längre tid än till det år då den värnpliktige fyller 24 år

108 § Om synnerliga skäl föreligga får anstånd beviljas under längre tid än som är medgivet i 107 §.

Enligt 1941 och 1956 års inskrivningsförordningar (118 § e) resp 103 § b)) fick därutöver anstånd beviljas med repetitionsövning (efterutbildningsövning) för en sjömanshusinskriven värnpliktig, om han var anställd på fartyg för en tid som beräknades uppgå till minst en månad och som inföll under tiden för övningen.

I propositionen till 1966 års ändringar anförde departementschefen följande (prop. 1966:106 sid. 150).

De organisationer som företräder handelsflottan och dess personal har föreslagit att yrkessjömännen ges en mycket kort grundutbildning främst inriktad på verksamheten inom handelsflottan i krig. De hävdar vidare att de sjömän som efter ett antal år alltså tjänstgör i handelsflottan bör befrias från ytterligare värnpliktsutbildning. För egen del finner jag det principiellt betänkligt att i värnpliktsavseende ge en viss yrkesgrupp en undantagsställning av det slag som åsyftas. Jag kan därför inte biträda detta förslag. Jag kan däremot tillstyrka att de värnpliktiga som tjänstgör i handelsflottan normalt härunder likställs med uppskovsvärnpliktiga och därmed i regel inte inkallas till repetitionsutbildning.

Departementchefens betänkligheter delades av riksdagen (2LU 48, rskr 1966:271). Enligt den år 1966 antagna ordningen genomgick sålunda värnpliktiga yrkessjömän militär grundutbildning huvudsakligen i likhet med övriga värnpliktiga men fullgjorde däremot normalt inte repetitionsutbildning.

I prop. 1968:110 s. 83–86 behandlades på nytt värnpliktsutbildningen för yrkessjömännen. Fråga var dels om en särskild utbildning skulle anordnas för dem i syfte att tillgodose handelsflottans behov i en krigssituation och dels om sjömännens värnpliktsutbildning i fred skulle begränsas ytterligare. Departementschefen motsatte sig att en särskild utbildning inom värn-

pliktsystemet anordnades för handelsflottans behov och lade inte fram något förslag om detta. Beträffande värnpliktstjänstgöringens omfattning för sjömännen anförde ÖB i ett remissyttrande att det var angeläget att en långsiktig lösning nåddes. Enligt ÖB var det angeläget att öka inslaget av svenska medborgare i handelsflottan. Yrkessjömän som är varaktigt anställda ombord i utrikes sjöfart kan enligt ÖB i händelse av krig vara svårgripbara vid mobilisering varför det finns skäl att, som sker med utlandssvenskar, betrakta vissa yrkessjömän som speciella fall i värnpliktshänseende. I propositionen redogjorde departementschefen också för den uppfattning som 1965 års försvarsutredning hade i frågan. Utredningen hade med hänsyn till totalförsvarets behov övervägt önskemålet om att öka tillgången på svenskt sjöfolk i handelsflottan. Utredningen hade funnit ansträngningar i denna riktning vara den för svenska handelsflottan viktigaste beredskapsåtgärden och föreslagit att yrkessjömännens värnpliktsutbildning i fred ytterligare begränsades utöver vad som redan var fallet. I propositionen anslöt sig departementschefen till 1965 års försvarsutrednings bedömning i frågan och anförde därefter följande.

Jag föreslår under hänvisning till det anförda att värnpliktsutbildningen i fred i större omfattning än nu är fallet begränsas för yrkessjömän som uppfyller vissa krav i fråga om seglationstid m.m. Anstånd bör sålunda alltid beviljas sjömanshusinskriven värnpliktig som är anställd ombord på svenskt handelsfartyg i utrikes sjöfart. Som utrikes sjöfart bör bedömas sådan fjärr- eller närfart som avses i förordningen den 16 maj 1958 (nr 295) om sjömansskatt. Anstånd med att påbörja grundutbildning bör beviljas för ett år i taget. Vid beviljande av fortsatt anstånd bör krävas att den anståndssökande fortfarande är anställd ombord på svenskt handelsfartyg i utrikes sjöfart och att han har haft sådan anställning under minst halva den föregående anståndsperioden. Värnpliktiga som har upphört att vara yrkessjömän före uppnådda 28 års ålder bör fullgöra dem åliggande värnpliktstjänstgöring på sådant sätt att deras yrkeskunskaper tas till vara i största möjliga utsträckning. De bör i första hand tilldelas flottan. Om här avsedd värnpliktig inte har påbörjat grundutbildning före det år då han uppnår 28 års ålder bör han inte vidare kallas in till grundutbildning eller repetitionsutbildning.

Andra lagutskottet hade inte något att erinra mot förslaget i propositionen. Angående den närmare utformningen av anstånds-förfarandet anförde utskottet dock följande (2LU 1968:7).

Med ombordsanställd, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skall beviljas anstånd, bör jämföras värnpliktiga som utan att uppfylla de generella anståndsvillkoren uppenbarligen för framtiden avser att ägna sig åt sjömansyrket. Således bör anstånd beviljas elever vid sjömansskola eller sjöbefälsskola samt värnpliktiga som praktiserar för erhållande av maskinistbrev. Vid beviljandet av anstånd bör också skälig hänsyn tas till värnpliktiga yrkessjömän som drabbats av sjukdom eller som måste ta ut ledighet i avvaktan på att få hyra på ett nytt fartyg.

Riksdagen biföll propositionen (rskr 287). Bestämmelserna i 1969 års tjänstgöringskungörelse utformades i enlighet med propositionen och utskottsutlåtandet. Bestämmelserna fick den nuvarande lydelsen genom ändringar år 1974. Ändringarna innebar att begreppet sjöman anknöts till definitionen i 1973 års sjömanslag. Uttrycket "anställd ombord på svenskt handelsfartyg" ändrades till "anställd som sjöman enligt sjömanslagen (1973:282) på svenskt handelsfartyg".

4.1.4 Begreppet sjöman

I 3 § sjömanslagen (1973:282) finns följande definitioner:

sjöman: sådan arbetstagare som är anställd för fartygsarbete och som under tiden han tjänstgör ombord har befattning på fartyget

fartygsarbete: sådant arbete för fartygets räkning som utföres ombord på fartyget eller på annat ställe av arbetstagare som följer med fartyget

befattning på fartyg: sådan befattning ombord som huvudsakligen avser fartygsarbete och gäller annat än enbart tillfälliga görmål

VK-83:s definitioner på sid 123–124 i SOU 1986:43 är hämtade från sjömanslagskommitténs lagförslag, som inte innehöll någon uttrycklig definition av begreppet sjöman. Enligt det lagförslaget skulle sjömanslagen endast tillämpas på arbetstagare som var anställda av redaren. Efter remisskritik mot detta kom lagen att innehålla de ovan angivna definitionerna, som innebär att även arbetstagare ombord som är anställda av annan än redaren omfattas av lagen. Detta motiverades av dess karaktär av social skyddslagstiftning. Lagen har således en så bred definition av sjöman att däri omfattas även de kategorier anställda som anges av VK-83 på sid 124 nederst.

I sjömansskattelagen (1958:295) ges definitioner på närfart och fjärrfart vilka med hänsyn till departementschefens uttalande år 1965 får anses avgörande för tolkningen av dessa begrepp. Eftersom sjömansskattelagen har samma definition av begreppet sjöman som sjömanslagen kan dessutom, med den nuvarande lydelsen av bestämmelserna, frågan om sjömansskatt erläggs i praktiken i många fall vara avgörande för om rätt till anstånd med grundutbildning föreligger. Formellt föreligger dock sådan rätt även om anställningen avser ett fartyg med en bruttodräktighet av 100 ton eller mindre trots att sjömansskatt då inte skall erläggas.

4.1.5 Våra överväganden och slutsatser i fråga om sjömännen

Från totalförsvarets synpunkt är det angeläget att under beredskapstillstånd och krig ha möjlighet att bemanna den svenska handelsflottan med svenska besättningar. Värnpliktiga som kan bemanna fartyg inom handelsflottan bör därför kunna undantas från värnpliktstjänstgöring under beredskapstillstånd och krig. De skäl som finns för ett sådant undantag liknar mycket dem som motiverar uppskov för vissa andra kategorier värnpliktiga.

I den gällande ordningen undantas emellertid handelsflottans personal även från grund- och repetitionsutbildning. Som departementschefen framhöll år 1966 finns det principiella betänkligheter mot att på detta sätt undanta en hel yrkesgrupp från att fullgöra grundutbildningen. Det skäl som år 1968 främst anfördes för att likväl undanta sjömännen var intresset – från totalförsvarets synpunkt – att öka tillgången på svenskt sjöfolk i handelsflottan. Det är också vad remissinstanserna i yttranden över VK-83:s förslag anför som skäl för att nu behålla särreglerna för sjömän. Av redareföreningens yttrande framgår emellertid att den svenska handelsflottans

storlek i det närmaste halverats under den tid som de förmånliga värnpliktsreglerna för sjömän har varit i kraft (från 824 fartyg om 4,7 miljoner bruttoton och 20 000 sysselsatta till 438 fartyg om 2,3 bruttoton och 12 000 sjömän). Detta tyder på att problemet ur totalförsvarets synpunkt snarast är att det tillgängliga tonnaget blivit för litet. Huruvida personal skulle saknas att bemanna detta tonnage är oklart. I vad mån möjligheterna till undantag från värnpliktstjänstgöringen har betydelse för att rekrytera erforderlig personal saknas det också utredning om. En tänkbar orsak till att tonnaget minskat så drastiskt kan vara att rederiernas anställda numera i större utsträckning sysselsätts på fartyg under utländsk flagg och kanske även med annat än fartygsarbete. Branschens känslighet för ändringar i den ekonomiska konjunkturen kan också antas medföra en relativt stor rörlighet mellan sjömansyrket och andra yrken. Vilken betydelse de förmånliga värnpliktsreglerna för sjömän har för rekryteringen av sjömän till den svenska handelsflottan är följaktligen svårt att bilda sig en säker uppfattning om utan närmare undersökningar. En fråga är också om det från totalförsvarets synpunkt finns skäl att verka för att underlätta rekryteringen i ett läge när tonnaget har minskat.

Som en följd av arbetstidsregleringen ombord har ett avlösningssystem införts som regelmässigt innebär att besättningar är lediga lika länge som de har tjänstgjort. Detta innebär att varje fartyg har dubbla besättningar. I krig torde ett betydligt större arbetstidsuttag vara nödvändigt även i sjötjänst. Detta har till följd att det borde finnas möjlighet i krig att utnyttja vissa sjömän till annat än sjötjänst ombord i det "egna" fartyget.

Argumentet att dyrbara utbildningsplatser tas i anspråk av sjömän, som sedan på grund av uppskov inte kan tjänstgöra i det militära försvaret, träffar även andra uppskovsvärnpliktiga. Det kan inte sägas ha särskild tyngd just för sjömännen.

Om man väljer att ha kvar ett generellt undantag för sjömän bör gruppen avgränsas på ett annat sätt än enligt den nuvarande bestämmelsen. När det gäller svenska sjömän som tjänstgör på utlandsregistrerade fartyg med svenskt ägar- eller driftinflytande ligger – som remissinstanserna framhållit – en anknytning till skattereglerna för de s.k. internationaliseringsavtalen närmast till hands (54 § kommunalskattelagen, anvisningarna). Rätt till anstånd skulle då föreligga även vid tjänstgöring ombord på ett utländskt fartyg om arbetsgivaren är svensk och vistelsen utomlands har varat minst sex månader och fartyget huvudsakligen går i oceanfart, dvs. i stor sett utanför europeiska farvatten. När det gäller avgränsningen mot vissa befattningar ombord som inte bör omfattas av anståndsreglerna är sannolikt den enda praktiskt framkomliga vägen att anknyta till reglerna i fartygssäkerhetslagen och fartygssäkerhetsförordningen om fartygs minimibesättning. En sådan fastställs för varje fartyg av en viss storlek och i den skall ingå det minsta antalet besättningsmän i olika befattningar som krävs för att fartyget skall vara bemannat på ett betryggande sätt.

Vår principiella utgångspunkt är att grundutbildningen skall fullgöras av värnpliktiga utan hänsyn till deras yrkestillhörighet. Vi menar att detta

följer av principen om att värnplikten skall vara allmän. I detta ligger att det inte kan undvikas att några värnpliktiga kommer att genomgå en militär utbildning till en krigsbefattning som de senare aldrig kommer att tjänstgöra i. Så blir fallet om den värnpliktige civilt utbildar sig inom ett yrkesområde där han kommer att beviljas uppskov. Särskilt markant blir detta förhållande, om den värnpliktige redan innan han påbörjar grundutbildningen är färdig med en civil utbildning till exempelvis sjöman. Han kan då uppleva grundutbildningen som bortkastad, eftersom han vet att på grund av sitt yrke inte kommer att krigsplaceras i den krigsbefattning som grundutbildningen leder till.

Vi finner likväl skäl för att inte generellt undanta vissa yrkesgrupper från skyldigheten att genomgå grundutbildningen. Ett skäl är att den värnpliktige kan byta yrke efter grundutbildningen. Ett annat är rättvisesynpunkten. Ytterligare ett är att de kunskaper om det militära försvaret som den värnpliktige förvärvar under grundutbildningen många gånger kan vara värdefulla för honom även inom hans civila arbetsområden.

När det gäller frågan om det alltså finns skäl att generellt bevilja anstånd med grundutbildningen för just sjömän gör vi följande överväganden.

För en sådan särbehandling av hela yrkesgruppen har anförts att rekryteringen till handelsflottan härigenom skulle underlättas, vilket i sin tur skulle möjliggöra en full bemanning av denna under krisförhållanden.

Vi anser att det är av stor vikt för totalförsvaret att förutsättningar finns att upprätthålla sjöfarten i Sverige under tider av kris och krig. En sådan förutsättning är att handelsflottan kan bemannas med behöriga driftbesättningar. Enligt vår uppfattning ger värnpliktslagstiftningen ett instrument för detta i reglerna om uppskov med inkallelse till beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring. Sjömän som behövs för att bemanna handelsflottan i tider av kris och krig bör regelmässigt beviljas uppskov med sådan tjänstgöring. Som en följd därav bör de som regel inte inkallas till repetitionsutbildning så länge de tjänstgör som sjömän.

När det sedan gäller frågan om sjömännen generellt bör beviljas anstånd med grundutbildningen för att därigenom allmänt underlätta rekryteringen av personal till handelsflottan är vi av den uppfattningen att värnplikten inte bör användas som ett instrument för en sådan styrning av personal till en viss bransch. Vi ifrågasätter också om möjligheten att få anstånd med grundutbildningen har någon nämnvärd betydelse för personalrekryteringen till handelsflottan. Det torde väsentligen vara andra förhållanden som styr yrkesvalet för den som utbildar sig till sjöman.

Vi anser sammantaget att det inte finns skäl att behålla de generella reglerna om anstånd för sjömän med grundutbildningen.

Möjligheterna för den enskilde sjömannen att få anstånd med grundutbildningen kommer då att bedömas enligt bestämmelserna i 4 kap. 4 och 5 §§ i vårt förslag till värnpliktslag. Detta innebär att en sjöman kan beviljas anstånd om värnpliktslagstiftningen skulle medföra särskilda svårigheter med avseende på hans studier eller arbete. För en ombordanställd som

tjänstgör i ett fast avlösningssystem bör i allmänhet grundutbildningen anses medföra sådana särskilda svårigheter för hans arbete. Om han är anställd under sådana villkor att han en stor del av året är skyldig att tjänstgöra till sjöss föreligger också sådana särskilda skäl som motiverar att anstånd beviljas även efter utgången av det kalenderår då den värnpliktige fyller 24 år. Om han sedan på grund av upprepade anstånd inte har genomgått grundutbildning före utgången av det kalenderår då han fyller 26 år, finns möjlighet att befria honom från värnplikten enligt 4 kap. 1 § 5 i vårt förslag till värnpliktslag.

Sammanfattningsvis anser vi alltså att det inte finns skäl att i värnpliktsförfattningarna generellt särbehandla sjömän och dem som utbildar sig till sjömän men att värnpliktsverket vid tillämpningen av anståndreglerna särskilt skall beakta de speciella arbetsförhållanden som sjömännen tjänstgör under.

4.1.6 Nuvarande reglering av renskötande samer

De särskilda reglerna om samernas värnpliktstjänstgöring återfinns i 45 § VL samt 21, 23, 24 och 26 §§ TjK.

Bestämmelsen i VL har följande innehåll:

45 § Regeringen bestämmer, om och i vad mån samt under vilka villkor befrielse från de i denna lag föreskrivna skyldigheter må kunna tills vidare medgivas såsom renskötare sysselsatta värnpliktiga tillhörande samebefolkningen.

Vad gäller bestämmelserna om anstånd i 19 – 26 §§ TjK hänvisas till redogörelsen i avsnitt 4.1.2.

4.1.7 Bakgrund till särregleringen av renskötande samer

I 1885 års värnpliktslag fanns följande bestämmelse.

§ 54. Af Konungen bestämmes, om och i hvad mån samt under hvilka villkor befrielse från de i denna lag föreskrifna skyldigheter må kunna tills vidare medgivas den nomadiserande lappbefolkningen.

Enligt förordningen om inskrivning och redovisning av värnpliktiga var en värnpliktig som tillhörde den nomadiserande lappbefolkningen inte skyldig att personligen inställa sig vid inskrivningsförrättning. Om en sådan värnpliktig var vapenför skulle han inskrivas till vapentjänst men under fredstid frikallas från värnpliktens fullgörande i beväringen. Om han inte var vapenför skulle han befrias från värnpliktens fullgörande. Var han frånvarande vid förrättningen skulle han inskrivas som vapenför, om inte tillgängliga uppgifter föranledde annat.

I 1812 års kungörelse om inrättande av den allmänna beväringen var inte denna befolkningsgrupp undantagen från skyldigheterna enligt kungörelsen. Enligt ett Kungl. Maj:ts plakat den 27 september 1673 angående lappmarkernas bebyggande skulle de som flyttade till lappmarkerna åtnjuta befrielse från vissa pålagor under femton år och därefter inte åläggas högre

skatt än lapparna själva med vilka de jämställdes till följd varav de skulle bli "frie från knechteskriftning i alla tider". Sedan det ständiga knekthållet – roteringen – införts bestämdes att lappmarkerna skulle vara befriade från denna. Mellan åren 1812 och 1885 gjorde riksdagen dock flera uttalanden av innebörden att tidigare privilegieförsäkringar inte utgjorde hinder mot att även av lappbefolkningen och andra som bodde i lappmarkerna utkräva samma skyldigheter i värnplikts hänseende som ålagts andra medborgare. Under förarbetena till 1885 års värnpliktslag anförde lagutskottet: "att de lappar, som icke hava fast bostad, utan med sina renhjordar flytta från den ena trakten till den andra, ofta utom rikets gränser icke, så länge de äro ett nomadiserande folk, lämpa sig för fullgörande av värnplikten, har synts utskottet uppenbart". Utskottet förordade därför att Kungl. Maj:t skulle ta i omprövning i vad mån och under vilka villkor befrielse från skyldigheterna enligt värnpliktslagen "tills vidare kunde medgivas lapparna och den övriga befolkningen inom Lappmarkerna". Vad gäller den sistnämnda gruppen motiverades hemställan av att det var oklart om skyldigheterna enligt den nya lagen borde omedelbart utkrävas i områden som tidigare hade varit befriade från beväringsskyldighet.

Bestämmelsen i värnpliktslagen kvarstod i sak oförändrad till år 1953. Genom ändringar i inskrivningsförordningen infördes mellan åren 1914 och 1925 skyldighet för nomadlapparna att fullgöra en landstormsövning under fem dagar. Därefter och i övrigt kvarstod regleringen till 1956 års inskrivningsförordning, då det nuvarande systemet infördes. Upphovet till ändringen var en skrivelse från chefen för armén till Kungl. Maj:t med anhållan att värnpliktiga tillhörande den nomadiserande lappbefolkningen skulle åläggas personlig inställelse till inskrivning och i princip åläggas samma tjänstgöringsskyldighet som övriga medborgare. Efter remiss till MO, som lämnade en ingående redogörelse i saken och därvid bl.a. konstaterade att statsmakterna i lag givit uttryck åt den grundsatsen att även denna befolkningsgrupp i princip är fullt ut underkastad enahanda bestämmelser för värnpliktens fullgörande som gäller för övriga medborgare, framkom att behov fanns att i lagtexten precisera den kategori av lappbefolkningen som borde tillförsäkras fullständig befrielse från tjänstgöring i fredstid. Gruppen avgränsades i lagtexten till de "såsom renskötare satts till värnpliktiga tillhörande lappbefolkningen". Bortsett från en formell ändring år 1975 har bestämmelsen därefter inte ändrats.

Bestämmelserna i 1956 års inskrivningsförordning om särbehandling kom att utformas i linje med det förslag som MO (1951 s. 285) hade förordat. Detta innebar att till de redan befintliga bestämmelserna om anstånd fogades ett tillägg som möjliggjorde att anstånd kunde beviljas för lappbefolkningen tillhörande renskötare utan att sådana skäl förelåg som eljest krävdes och jämväl utan den begränsning av anståndstiden som vid upprepade anstånd gällde för dessa fall. Vidare förutsattes att den värnpliktige inte kunde avvaras i den rörelse där han arbetade som renskötare. Bestämmelserna överfördes i sak oförändrade till 1969 års inskrivningskungörelse och är alltså fortfarande gällande.

4.1.8 Våra överväganden och slutsatser i fråga om samerna

Skälen för att i värnplikts hänseende särbehandla de renskötande samerna har sålunda varit andra än de som har motiverat särbehandlingen av sjömännen. Rennäringen har knappast en sådan betydelse från totalförsvarets synpunkt att en särbehandling av den anledningen är motiverad.

Svenska Samernas Riksförbund har i ett remissvar 1986-12-01 yttrat sig över VK-83:s förslag att utmönstra särreglerna beträffande de renskötande samerna ur värnpliktslagstiftningen. Man pekar där på att samerna är ett folk med egen historia, kultur och samhällsstruktur och att det har ett eget bosättningsområde som omfattar delar av Norge, Sverige, Finland och Sovjetunionen. Det innebär att samer kan komma att strida mot personer i sin egen folkgrupp och släkt i ett krig där dessa stater står mot varandra. När det gäller renskötseln pekar man särskilt på de särdrag som utmärker denna jämfört med andra näringar. Renskötseln är i stor utsträckning beroende av att kunna anpassas efter naturen. Den kräver stor och oregelbunden arbetsinsats med betydande variationer under året. Sammanfattningsvis anser förbundet att särskilda regler måste finnas som beaktar att samerna är en egen folkgrupp och att rennäringen är en speciell näring.

Vi anser att det inte finns skäl att generellt undanta värnpliktiga av en viss befolkningsgrupp från de skyldigheter som följer av värnplikten. Någon sådan skyldighet för den svenska staten i förhållande till den samiska befolkningen föreligger inte heller på folkrättslig grund (jfr SOU 1986:36 s. 164). De svårigheter som detta under krig kan innebära för värnpliktiga som tillhör samebefolkningen är enligt vår mening inte av sådan art att de motiverar ett generellt undantag från värnplikten för hela befolkningsgruppen. Vi anser alltså att det i värnpliktslagstiftningen inte bör finnas bestämmelser som generellt undantar den samiska befolkningsgruppen eller någon del av denna från värnplikten eller skyldigheten att fullgöra värnpliktstjänstgöring.

Enligt vår uppfattning skall frågan om anstånd med värnpliktstjänstgöringen för värnpliktiga som är sysselsatta med renskötsel bedömas enligt de allmänna bestämmelserna om anstånd i 4 kap. 4 och 5 §§ i vårt förslag till värnpliktslag. Det innebär att anstånd med grundutbildningen får beviljas om tjänstgöringen skulle medföra särskilda svårigheter för den värnpliktige i hans arbete. En bedömning skall alltså göras i det enskilda fallet om särskilda svårigheter uppkommer på grund av den värnpliktiges frånvaro från verksamheten. Det finns därvid anledning att ta hänsyn till de speciella förhållanden som råder inom rennäringen. Om anståndsskäl föreligger även för tiden efter det år då den värnpliktige fyller 24 år, bör i allmänhet sådana särskilda skäl som avses i 4 kap. 5 § i vårt förslag anses föreligga. I bedömningen bör vägas in den betydelse som renskötseln tillmätts i samernas traditionella levnadssätt (jfr prop. 1975/76:209 s. 138). Om den värnpliktige inte har genomgått grundutbildning före utgången av det kalenderår då han fyller 26 år, finns möjlighet att befria honom från värnplikten enligt 4 kap. 1 § 5 i vårt förslag till värnpliktslag.

4.2 Inskrivningsnämndernas verksamhetsformer

4.2.1 Vårt uppdrag

Enligt våra direktiv skall vi utreda förutsättningarna för att låta värnpliktsverket (värnpliktskontoren) ta över inskrivningsnämndernas uppgifter utan att allmänhetens insyn i verksamheten därigenom försämrast.

4.2.2 Den nuvarande regleringen

Enligt VL är värnpliktsverket den centrala förvaltningsmyndigheten för inskrivning och personalredovisning inom försvarsmakten. Enligt lagen skall det för inskrivning av värnpliktiga finnas inskrivningsnämnder och värnpliktskontor till det antal och med de verksamhetsområden som regeringen bestämmer. Chefen för ett värnpliktskontor är även inskrivningschef.

Personalredovisningen handhas av truppregistreringsmyndigheter. Chefen för värnpliktsverket och cheferna för värnpliktskontoren är sådana truppregistreringsmyndigheter.

Inskrivningsnämnden består av inskrivningschefen som ordförande och icke militära ledamöter till det antal som regeringen bestämmer. Varje landsting eller kommun som inte hör till ett landsting skall vara företräd i nämnden med en icke militär ledamot. Nämnden är beslutför med ordföranden och två andra ledamöter. Det finns sex inskrivningsnämnder anknutna till sex värnpliktskontor. Verksamhetsområdena för inskrivningsnämnderna och värnpliktskontoren överensstämmer i dag med militärområdenas.

Inskrivningsnämndens uppgift är att vid en inskrivningsförrättning besluta om befrielse från värnpliktstjänstgöring, inskrivning av de värnpliktiga som inte befrias, uttagning för utbildning av de värnpliktiga som inskrivs samt fastställa den värnpliktiges tillhörighet till militärområde eller vapenslag inom marinen. Inskrivningsnämnden beslutar vid en inskrivningsförrättning.

Vid inskrivningsförrättningen genomgår den värnpliktige under i allmänhet två dagar en prövning som utförs av tjänstemän vid värnpliktskontoren. Prövningen består av medicinska och psykologiska undersökningar men även annan utredning inhämtas om hans personliga förhållanden. De medicinska undersökningarna syftar till att fastställa den värnpliktiges hälsotillstånd och fysiska kvalifikationer i övrigt. Den psykologiska undersökningen skall ge underlag för en bedömning av hans lämplighet för vissa befattningar.

Den värnpliktige får därefter sammanträffa med en mönstringsförrättare, som är en vid värnpliktskontoret anställd officer. Om prövningsresultatet visar att den värnpliktige är vapenför vägs resultatet mot de utbildningsplatser som finns tillgängliga. Den värnpliktige får tillfälle att ange egna önskemål om befattning samt tid och plats för grundutbildningen. Samman-

träffandet resulterar i ett preliminärt beslut om antingen befrielse eller uttagning till en befattning eller grupp av befattningar med uppgift om när och var grundutbildningen skall fullgöras.

När den värnpliktige får del av det preliminära beslutet, underrättas han om hur han skall förfara om han vill att det definitiva beslutet skall få ett annat innehåll än det preliminära beslutet. Han skall i så fall i en skrift till värnpliktskontoret uppge sina önskemål och skälen till dessa.

Det definitiva beslutet om den värnpliktige skall befrias eller inskrivas och om hans uttagning till befattning m.m. meddelas av inskrivningsnämnden. Beslutet fattas vid ett sammanträde med nämnden. Sådana sammanträden äger rum vid några tillfällen om året. Sammanträdena hålls i de värnpliktigas frånvaro. Vid sammanträdena får ledamöterna del av akterna i de ärenden där de värnpliktiga har inkommit med erinringar mot det preliminära beslutet. Inskrivningsnämnden beslutar vid sammanträdet även i de ärenden där någon sådan erinran inte har framställts. Någon prövning i sak av dessa ärenden sker inte.

Efter inskrivningsnämndens sammanträde underrättas den värnpliktige om nämndens beslut och om att beslutet kan överklagas hos totalförsvarets tjänstepliktsnämnd.

4.2.3. Värnpliktsutbildningskommitténs förslag

I betänkandet (SOU 1986:43) Befrielse från värnpliktstjänstgöring föreslog VK-83 att inskrivningsnämndernas beslutfunktioner skulle överföras till värnpliktsverket. Eftersom det behövs ett lekmannainflytande i inskrivningsprocessen föreslog kommittén vidare att inskrivningsnämnderna skulle omvandlas till ett organ för omprövning av värnpliktsverkets beslut i inskrivningsärenden och att lekmannainflytandet i inskrivningsnämnderna skulle utökas.

4.2.4. Våra överväganden och slutsatser

Av redogörelsen i avsnitt 4.2.2 framgår att inskrivningsnämnderna i dag i praktiken har kommit att fungera som en överprövningsinstans i förhållande till det preliminära beslut om befrielse eller inskrivning och uttagning som värnpliktskontoret meddelar vid inskrivningsprövningen. Den i värnpliktslagen och InsK beskrivna ordningen med en inskrivningsnämnd som prövar den värnpliktiges förhållanden vid en inskrivningsförrättning återger därför inte längre de faktiska förhållandena.

Enligt vår uppfattning fungerar verksamheten som den nu i praktiken har utvecklats väl. Prövningsverksamheten bör lämpligen handhas av värnpliktskontoren på sätt som nu sker. Om den värnpliktige är missnöjd med värnpliktskontorets beslut bör han ha en möjlighet att få sin sak prövad av ett organ som har ett dominerande lekmannainflytande med lokal eller i vart fall regional förankring. I sista hand bör som för närvarande ärendet

kunna överklagas till totalförsvarets tjänstepliktsnämnd. Denna ordning ser vi som väl ägnad att tillgodose krav på såväl effektivitet i verksamheten som rättssäkerhet. Den ger också tillfredsställande möjligheter till insyn i verksamheten från de politiska organens sida. Genom inskrivningsnämndernas regionala sammansättning underlättas också förståelsen av de särskilda problem som värnpliktiga i olika delar av landet ställs inför.

Eftersom verksamheten i praktiken alltså fungerar väl i dag ser vi det som vår uppgift att närma innehållet i författningsregleringen till den praxis som har utvecklats.

I värnpliktslagen bör främst de bestämmelser om verksamhet återfinnas som reglerar myndigheternas förhållande till den enskilde värnpliktige. Därutöver bör myndigheternas uppgifter inom verksamhetsområdet avgränsas.

En central fråga blir då vilka myndigheter som skall handha inskrivningsverksamheten. Om man vill åstadkomma ett så enkelt och rationellt system som möjligt, bör strävan vara att reducera antalet myndigheter som kommer i kontakt med inskrivningsverksamheten och verksamheten med personalredovisning.

Till en början bör frågan om de värnpliktigas redovisning lämnas utanför de centrala författningarna. Personalredovisningen inom försvarsmakten ingår enligt verksamhetsförordningen (1983:276) i den verksamhet som värnpliktsverket ansvarar för. Hur denna verksamhet närmare skall organiseras och genomföras bör avgöras av värnpliktsverket. Enligt vår mening bör dessa frågor helt lämnas utanför en ny värnpliktslag och värnpliktsförordning.

När det gäller de uppgifter i fråga om inskrivningsverksamheten som i den nuvarande värnpliktslagen och InsK ålagts värnpliktskontoren och inskrivningschefen gäller på motsvarande sätt att värnpliktsverket enligt verksamhetsförordningen har ansvaret för verksamhetsområdet inskrivning av personal enligt värnpliktslagen och därmed sammanhängande prövning och bedömning av inskrivningsskyldiga samt uttagning, fördelning och tillhörighet beträffande värnpliktiga. De sju värnpliktskontoren ingår också organisatoriskt i värnpliktsverket. Enligt vår mening finns det numera ingen anledning att i värnpliktsförfattningarna lägga särskilda uppgifter på värnpliktskontoren och inskrivningscheferna. I den mån uppgifter inom inskrivningsverksamheten bör handläggas regionalt eller lokalt bör detta beslutas internt inom värnpliktsverket.

När det så gäller inskrivningsnämnderna har dessa en mer fristående ställning än de andra organ som omnämns i den nuvarande värnpliktslagen. Vi förordar ingen ändring av nämndernas sammansättning. De bör alltså alltjämt bestå av en militär tjänsteman som ordförande och ledamöter som valts av landstingen och i vissa fall av kommuner.

Överprövningsförfarandet kan enligt vår mening utformas efter mönster av det förfarande med sjukförsäkringsnämnder som år 1986 infördes i 20 kap. 10 - 11 §§ lagen (1962:381) om allmän försäkring. Detta leder till följande ordning. En tjänsteman vid värnpliktsverket skall i samband med

mönstringen meddela ett beslut om den värnpliktige skall befrias eller inskrivas för grundutbildning. Om den värnpliktige inskrivs, så skall beslutet om detta innehålla uppgifter om hans befattning, tiden och platsen för grundutbildningen samt de förband och skolor där grundutbildningen skall fullgöras. Om den värnpliktige är missnöjd med beslutet kan han få till stånd en förnyad prövning. Det sker då genom ett skriftligt förfarande hos inskrivningsnämnden.

Inskrivningsnämnderna kommer organisatoriskt att ingå som en del av värnpliktsverket. Nämnden kan sägas utgöra värnpliktsverket i en särskild sammansättning. Sammansättning och beslutförhet kommer att vara identisk med vad som gäller i dag. Vårt förslag innebär i det avseendet ingen ändring. Innan ärendet tas upp i nämnden skall det beredas av en tjänsteman vid värnpliktsverket. Om det vid denna beredning framkommer att verket kan tillgodose den värnpliktiges önskemål, skall tjänstemannen på verkets vägnar meddela ett nytt beslut i enlighet med önskemålen. Om han däremot finner att önskemålen inte kan tillgodoses, skall han hänskjuta ärendet till inskrivningsnämndens prövning. Inskrivningsnämnden sammanträder i den omfattning som det behövs. Det torde innebära att sammanträdena kommer att ha ungefär samma frekvens som i dag. Vid sammanträdet är en tjänsteman som har utsetts av värnpliktsverket ordförande. I övrigt ingår som i dag minst två lekmän i nämnden. Nämndens beslut kan överklagas till totalförsvarets tjänstepliktsnämnd. Tjänstepliktsnämndens beslut går inte att överklaga.

4.3 Den värnpliktiges tillhörighet

4.3.1 Vårt uppdrag

Enligt våra direktiv skall vi pröva om det finns behov av särskilda regler i värnpliktsförfattningarna om värnpliktigas tillhörighet till visst militärområde, flottan och kustartilleriet.

4.3.2 Den nuvarande regleringen

Den nuvarande värnpliktslagen innehåller i 7 § följande bestämmelse:

Värnpliktig tillhör militärområde, flottan eller kustartilleriet enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller av myndighet som regeringen bestämmer.

Regeringen har i 29 § InsK meddelat följande tillämpningsföreskrift till bestämmelsen.

Värnpliktig som har uttagits för utbildning erhåller tillhörighet enligt 7 § värnpliktslagen.

Den svenska värnpliktslagstiftningen har redan från början innehållit bestämmelser som på detta sätt knyter den värnpliktige till en viss del av försvarsmakten. Enligt 1885 års värnpliktslag skulle en värnpliktig som

tillhörde beväringen sålunda under hela sin tjänstgöringstid tillhöra det vapen, vid vilket han hade fått sin första utbildning (33 §). Om han var inskriven vid hären skulle han dessutom tillhöra den truppavdelning där han var bosatt. Motsvarande gällde för flottan. I 1901 års värnpliktslag behölls denna ordning. Konungen gavs dock rätt att utfärda föreskrifter för särskilda fall. Enligt 1941 års värnpliktslag skulle den värnpliktige, enligt regeringens eller myndighets föreskrifter, under hela sin värnpliktstid tillhöra försvarsgren, militärområde och i förekommande fall förband. Bestämmelsen i 7 § VL fick sin nuvarande avfattning genom en ändring år 1976. Syftet med ändringen var att möjliggöra en rationellare personalredovisning genom att inte knyta den värnpliktige till ett visst förband.

Enligt den nuvarande regleringen erhåller den värnpliktige sin tillhörighet i samband med uttagningen för utbildning. Beslutet fattas i regel av inskrivningsnämnden vid en inskrivningsförrättning. Om frågan uppkommer senare än vid inskrivningsförrättningen, är värnpliktsverket eller den myndighet som värnpliktsverket bestämmer behörig att besluta. Beslutet kan ändras när som helst under värnpliktstiden av värnpliktsverket eller den myndighet som värnpliktsverket bestämmer. Ett beslut före avslutad grundutbildning om ändrad tillhörighet får överklagas hos totalförsvarets tjänstepliktsnämnd, om det inte avser ändrad tillhörighet efter fullgjord grundutbildning.

4.3.3 Värnpliktsutbildningskommitténs förslag

I betänkandet (SOU 1986:43) Befrielse från värnpliktstjänstgöring föreslog VK-83 att reglerna om tillhörighet i 7 § VL kunde utgå. Som skäl anförde kommittén följande.

Tillhörighetsbegreppet hade betydelse i tidigare inskrivnings- och redovisningssystem. Numera utgör regeln om särskild tillhörighet ett administrativt hinder till exempel för omfördelning av värnpliktiga och därmed ett visst hinder för effektivaste utnyttjande av de värnpliktiga i krigsorganisationen.

Vi anser att reglerna i värnpliktslagens sjätte paragraf täcker det behov av reglering av uttagning som finns.

4.3.4 Våra överväganden och slutsatser

Det kan som vi ser det finnas två skäl till att den värnpliktige skall tillhöra ett visst militärområde, flottan eller kustartilleriet. Det ena är att det skulle vara till fördel för den värnpliktige att veta inom vilken del av försvarsmakten han är skyldig att tjänstgöra. Det andra är att en sådan tillhörighet av administrativa skäl skulle vara lämplig när det gäller redovisningen av den värnpliktiga personalen.

Vad gäller det första skälet gör vi följande överväganden. I vårt förslag till värnpliktslag föreslår vi att den värnpliktige genom inskrivningsbeslutet

skall få reda på bl.a. vid vilka förband eller skolor han skall fullgöra sin grundutbildning (2 kap. 9 §). Därigenom är avgjort var grundutbildningen skall äga rum och vid vilket vapenslag den värnpliktige skall tjänstgöra. För den värnpliktige innebär det alltså inte någon ytterligare upplysning eller begränsning av skyldigheterna under grundutbildningen att få kännedom om i vilket militärområde eller vapenslag inom marinen han kommer att ingå.

När grundutbildningen är fullgjord, krigsplaceras den värnpliktige. Det sker i dag inom det militärområde eller vapenslag vid marinen som han tillhör. Därmed är den värnpliktiges skyldigheter begränsade till det militärområde eller vapenslag som han en gång kommit att tillhöra. Om bestämmelserna om tillhörighet slopades, kan det då sägas vara en försämring för honom genom att han kan bli skyldig att tjänstgöra även utanför det område som han tillhör. Ett sådant resonemang bygger emellertid på att tillhörigheten inte kan ändras. Enligt de nuvarande reglerna är det emellertid inte så. Slutsatsen blir att bestämmelserna om tillhörighet till ett visst militärområde respektive vapenslag inom marinen inte innebär något skydd för den enskilde värnpliktige och alltså inte av det skälet behöver behållas i värnpliktslagen.

När det gäller det andra skälet som kan finnas att behålla värnpliktigas tillhörighet, nämligen att det skulle underlätta personalredovisningen, har vi följande uppfattning. Redovisningen av den värnpliktiga personalen är enligt verksamhetsförordningen (1983:276) en uppgift inom värnpliktsverkets verksamhetsområde. Anledning saknas att reglera den närmare i värnpliktslagen. Inte heller bör regeringen styra den genom bestämmelser i värnpliktsförordningen. Frågan om det från redovisningssynpunkt finns behov av ett tillhörighetsbegrepp är av rent teknisk natur. Det bör därför ligga på värnpliktsverket att avgöra om tillhörigheten av sådan anledning bör behållas och, i så fall, meddela de föreskrifter som behövs.

4.4 Tillgodoräknande av FN-tjänst som värnpliktstjänstgöring

4.4.1 Vårt uppdrag

I våra direktiv anförts i denna del följande.

En annan fråga som utredaren bör belysa gäller möjligheterna att få tillgodoräkna sig annan tjänstgöring som värnpliktstjänstgöring. Det är främst tjänstgöring vid svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst som aktualiserar en sådan avräkning i förhållande till värnplikten. Regeringen har ibland att ta ställning till framställningar av detta slag varvid en viss praxis har utbildats. Utredaren bör pröva om denna praxis har eller några andra principer bör författningsregleras.

Vi redogör först för de nuvarande reglerna och praxis på detta område och därefter för våra överväganden och slutsatser.

4.4.2 Nuvarande förhållanden

När det gäller värnpliktstjänstgöring förekommer det i dag att viss FN-tjänst får tillgodoräknas som värnpliktstjänstgöring. Det sker efter beslut av regeringen.

Enligt en praxis som sedan början av 1980-talet vid sidan av författningarna på området har utvecklats inom regeringskansliet får en värnpliktig läkare i viss utsträckning tillgodoräkna sig tjänstgöring vid en svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst. Möjligheten är öppen endast för läkare och alltså inte för t.ex. tandläkare, apotekare, veterinärer eller andra värnpliktiga i särskilda befattningar. Skälet är att underlätta rekryteringen av läkare till FN-tjänst. Avräkning får ske endast mot repetitionsutbildning och medges vid enbart ett tillfälle. Ett tillgodoräknande förutsätter att FN-tjänsten har varat i 30 dagar och sker enligt följande:

Antal dagar i FN-tjänst	Avräknas från repetitionsutbildning
30– 59	2 särskilda övningar
60– 89	1 krigsförbandsövning
90–119	2 krigsförbandsövningar och 1 särskild övning
120–	3 krigsförbandsövningar

Regeringen beslutar om tillgodoräknandet sedan värnpliktsverket har yttrat sig i frågan.

4.4.3 Våra överväganden och slutsatser

Syftet med repetitionsutbildningen är att öva den värnpliktige i krigsbefattningen och att samöva krigsförbandet. Enligt vår mening nås inte detta syfte genom att den värnpliktige fullgör FN-tjänst. Vi anser därför att tjänstgöring i den svenska beredskapsstyrkan för FN-tjänst inte skall få tillgodoräknas som fullgjord värnpliktstjänstgöring. Eftersom det hittills bara har varit läkarna som åtnjutit denna förmån talar dessutom rättviseskäl för att slopa möjligheten till avräkning. Med den utformning av repetitionsutbildningen som vi har föreslagit tror vi inte heller att ett system med tillgodoräkning ger sådana fördelar att det påverkar rekryteringen av personal till FN-tjänst. Om det skulle uppstå svårigheter att anställa personal till vår beredskapsstyrka får andra utvägar sökas.

4.5 Värnpliktens förhållande till andra tjänsteplikter

4.5.1 Vårt uppdrag

Enligt våra direktiv bör vi klarlägga värnpliktens förhållande till andra tjänsteplikter, exempelvis civilförsvarsplikt och allmän tjänsteplikt.

4.5.2 Något om de övriga tjänsteplikterna

Genom lagstiftning kan för den värnpliktige också gälla andra tjänsteplikter än värnplikten. Dessa tjänsteplikter är

1. civilförsvarsplikten,
2. plikten för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal och personal vid miljö- och hälsoskyddsnämnderna att tjänstgöra inom sina verksamhetsområden,
3. den allmänna tjänsteplikten och tjänsteförlängningen samt
4. plikten för arbetstagare hos staten att kvarstå i sin anställning under krig och krigsfara.

Civilförsvarsplikten regleras i civilförsvarslagen (1960:74). Enligt 3 kap. 11 § lagen gäller civilförsvarsplikt för bland annat varje i Sverige bosatt svensk medborgare från och med det kalenderår då han eller hon fyller 16 år till och med det kalenderår då 65 års ålder uppnås. Skyldigheten föreligger endast i den mån kroppskrafterna och hälsotillståndet medger att tjänstgöringen fullgörs. Civilförsvarsplikten innebär en skyldighet för den civilförsvarspiktige att delta i utbildning och övning samt att under civilförsvarsberedskap eller om det annars krävs med hänsyn till försvarsberedskapen tjänstgöra i den omfattning som det behövs för den verksamhet i vilken han ingår. Tjänstgöringsskyldigheten är inte begränsad till uppgifter inom civilförsvarsorganisationen. Enligt lagen (1984:272) om skyldighet för civilförsvarspiktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret omfattar skyldigheten även tjänstgöring i annan verksamhet inom totalförsvaret än inom civilförsvaret. Enligt 3 kap. 13 § civilförsvarslagen får som regel civilförsvarstjänstgöring inte åläggas någon på sådan tid att han därigenom hindras att fullgöra värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, överbefälhavaren får emellertid tillåta undantag härifrån. Civilförsvarslagstiftningen är f.n. föremål för översyn inom regeringskansliet.

Tjänsteplikten för *hälso- och sjukvårdspersonal* samt *veterinärpersonal* och *miljö- och hälsoskyddsnämndernas personal* finns reglerad i lagen (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m.m. Enligt lagen är den som är sysselsatt inom en sådan verksamhet skyldig att efter anvisning av den myndighet som regeringen bestämmer fullgöra sådan tjänstgöring inom verksamhetsområdet i den mån hans kroppskrafter och hälsotillstånd medger det. Enligt ett senare tillägg till

bestämmelsen skall detsamma gälla för den som är anställd med tillsynsuppgifter hos en miljö- och hälsoskyddsnämnd. Den som omfattas av tjänsteplikten är också skyldig att under högst 60 dagar delta i utbildning och övning. Enligt 5 § tredje stycket lagen gäller inte tjänsteplikten för den som fullgör militärtjänst eller vapenfri tjänst.

Enligt allmänna tjänstepliktslagen (1959:83) får regeringen förordna om tjänsteförlängning eller allmän tjänsteplikt för en person från och med det kalenderår då han eller hon fyller 16 år till och med det kalenderår då 70 års ålder uppnås. Ett sådant förordnande får meddelas endast om Sverige är i krig, vid krigsfara eller under vissa utomordentliga förhållanden. *Tjänsteförlängningen* innebär att arbetstagaren efter ett föreläggande av en arbetsmarknadsmyndighet inte får lämna sin anställning utan särskilt medgivande eller på annat sätt lägga ned arbetet. Den *allmänna tjänsteplikten* innebär en skyldighet för en person att efter ett föreläggande av en arbetsmarknadsmyndighet anta och utföra sådant arbete som hans kroppskrafter och hälsotillstånd medger. Den som tas i anspråk för värnplikts tjänstgöring eller vapenfri tjänst är undantagen från skyldigheterna enligt lagen.

En *arbetstagare hos staten* får enligt 5 kap. 2 § lagen (1976:600) om offentlig anställning inte utan tillstånd lämna sin anställning i krig. Detsamma gäller efter regeringens förordnande vid krigsfara. Lagen innehåller inte någon uttrycklig bestämmelse som reglerar förhållandet till värnplikten eller andra tjänsteplikter.

4.5.3 Våra överväganden och slutsatser

Enligt vår uppfattning bör liksom i den nuvarande lagstiftningen värnplikten och den vapenfria tjänsten i princip ha företräde framför de övriga tjänsteplikter som gäller för en värnpliktig. Vi föreslår därför att en bestämmelse om detta tas in i värnpliktslagens första kapitel. Bestämmelsen bör emellertid tillåta att regeringen, om det finns ett särskilt behov av det, föreskriver att för vissa värnpliktiga någon av de andra tjänsteplikterna, t.ex. civilförsvarsplikten, har företräde.

5 Disciplinansvaret för de vapenfria tjänstepliktiga m.m.

Vårt förslag i sammanfattning

Vi föreslår att i princip samma disciplinansvar skall gälla för vapenfria tjänstepliktiga som för värnpliktiga. Bestämmelserna i den särskilda lagstiftningen om disciplinförseelser av krigsmän görs därför i stor utsträckning tillämpliga även på de vapenfria tjänstepliktiga. I några avseenden föreslår vi att reglerna för dem som fullgör vapenfri tjänst ges ett annat innehåll än för dem som fullgör värnplikts-tjänstgöring. Vi föreslår att disciplinpåföljden utgångsförbud inte skall kunna tillämpas på de vapenfria tjänstepliktiga. Disciplinpå-följderna skall i princip beslutas av vapenfristytelsen som dock i viss utsträckning kommer att kunna delegera beslutanderätten till den myndighet där den vapenfrie tjänstepliktige tjänstgör.

Vi föreslår även vissa andra ändringar i lagstiftningen om den vapenfria tjänsten. De flesta av dessa är av formell natur men några innebär ändringar i sak. Vi föreslår exempelvis att tillstånd till vapenfri tjänst inte skall kunna återkallas och att utbildningstiderna anges på liknande sätt som för värnpliktsutbildning.

5.1 Disciplinansvaret

5.1.1 Vårt uppdrag

I direktiven anför departementschefen i denna del följande.

Som jag har berört i det föregående finns det behov av att anpassa de vapenfrias disciplinsystem till det särskilda förvaltningsrättsliga disciplinsystem som sedan år 1987 gäller inom försvarsmakten. Behovet av reformer är här inte särskilt stort, då reglerna för de vapenfria har en modern prägel och de skillnader som finns kan motiveras av olikheter i tjänstgöringsförhållandena. I ett viktigt avseende behöver reglerna dock ändras. Föreskrifterna om omedelbar verkställighet i lagen om vapenfri

tjänst kan, som jag ser det, inte längre motiveras, när motsvarande regel inom det militära försvaret har förändrats väsentligt. Också i andra delar kan ändringar behöva göras i lagen om vapenfri tjänst för att undanröja omotiverade skillnader mellan de båda disciplinsystemet.

5.1.2 Principerna enligt det nuvarande systemet

De nuvarande sanktionerna enligt lagen (1966:413) om vapenfri tjänst är grundade på ett straffrättsligt synsätt. De överensstämmer till stor del med de regler som före 1987 års ändringar gällde för värnpliktiga.

Enligt 14–17 §§ lagen (1966:413) om vapenfri tjänst skall en vapenfri tjänstepliktig dömas till straff om han begår vissa brott. Bestämmelserna motsvarades när de tillkom av vissa av de ansvarsbestämmelser i brottsbalken som gällde för värnpliktiga under värnpliktstjänstgöring. Straff föreskrivs för undanhållande och rymning (14 §), onykterhet i tjänsten (15 §), tjänstefel (16 §) och underlåtenhet att lämna uppgift om vistelseadress m.m. (17 §). Enligt 18 § kan den vapenfrie tjänstepliktige i stället för straff för brott som avses i 14–16 §§ och som är ringa meddelas tillrättavisning i form av varning, extratjänst eller utgångsförbud. Befogenhet att meddela en sådan tillrättavisning tillkommer civilförsvarschef, räddningschef och arbetschef som är anställd hos staten eller en kommun. Den värnpliktige får begära omprövning av en tillrättavisning hos en statlig myndighet, om han tjänstgör där, och i annat fall hos vapenfristyrelsen.

5.1.3 Våra överväganden och förslag

Disciplinsystemet för de vapenfria tjänstepliktiga skiljer sig alltså i väsentliga hänseenden från motsvarande system för de värnpliktiga. Disciplinsystemet för de värnpliktiga regleras i lagen (1986:644) om disciplinförseelse av krigsmän, m.m. Enligt vår mening motiveras inte skillnaderna av olikheterna i tjänstgöringsförhållanden. Vi föreslår därför att de vapenfria tjänstepliktigas disciplinsystem närmas till det som i dag gäller för de värnpliktiga. Närmandet bör författningstekniskt genomföras så att de nödvändiga bestämmelserna i lagen om disciplinförseelser för krigsmän, m.m. genom hänvisningar i vapenfrilagen görs tillämpliga även på de vapenfria tjänstepliktiga.

Vissa skillnader i förhållande till vad som gäller för de värnpliktiga är emellertid påkallade.

Det har visat sig att *utgångsförbud* mycket sällan kommer till användning som tillrättaviseringsform. De vapenfria tjänstepliktigas tjänstgöringsförhållanden är nämligen endast sällan sådana att det är praktiskt möjligt att effektivt övervaka en sådan påföljd. Vi föreslår att man tar konsekvensen av detta och inte låter utgångsförbud ingå bland disciplinpåföljderna för vapenfria tjänstepliktiga.

Ansaret för prövningen av frågor om disciplinansvar och åtalsanmälan bör enligt vår uppfattning ligga på vapenfristyrelsen. Styrelsen får emeller-

tid viss möjlighet att delegera beslutanderätten i ärenden om åläggande av disciplinpåföljd till sådana chefer som är ansvariga för de vapenfria tjänstepliktigas tjänstgöring vid en myndighet. Om den vapenfrie tjänstepliktige inte tjänstgör vid en myndighet, bör alltid vapenfristyrelsen handläggas ärendet. Som förutsättning för delegering gäller att det som läggs den vapenfrie tjänstepliktige till last inte är ett brott, att han har erkänt förseelsen och att påföljden stannar vid varning, extratjänst eller löneavdrag för högst tio dagar. I förhållande till de värnpliktigas system innebär det den skillnaden att även ett mindre löneavdrag skall kunna åläggas på lägre nivå. Ett löneavdrag om högst tio dagar är enligt vår mening inte mer ingripande än att detta är motiverat. Erfarenheterna av de värnpliktigas disciplinsystem har också visat att det finns ett behov av att kunna besluta om ett sådant mindre löneavdrag på kompaninivå.

Omprövningen av ett beslut genom vilket den vapenfrie tjänstepliktige har ålagts en disciplinpåföljd skall alltid göras av vapenfristyrelsen och alltså inte av den myndighet där den vapenfrie tjänstgör.

Genom att disciplinansvaret även för de vapenfria tjänstepliktiga kommer att grundas på ett förvaltningsrättsligt förfarande skall de nuvarande ansvarsbestämmelserna om undanhållande och rymning, onykterhet i tjänsten samt tjänstefel i vapenfrilagen utgå. Sådana förseelser som avses i dessa bestämmelser kommer nämligen i fortsättningen att medföra disciplinpåföljd. Liksom för de värnpliktiga kvarstår emellertid ett behov att ingripa med *straff* mot vissa gärningar. Den viktigaste av dessa är motsvarigheten till värnpliktsbrottet som vi har kallat för vapenfribrott. I övrigt inför vi straffbestämmelser för oaktsam utevaro från den vapenfria tjänsten och för underlåtenhet att utom tjänstgöring iaktta vissa föreskrifter. Dessa bestämmelser överensstämmer med vad som gäller för de värnpliktiga.

5.2 Vissa andra frågor

Vi har även i vissa andra avseenden sett över lagstiftningen om den vapenfria tjänst. De viktigaste ändringarna som vi föreslår är följande.

Om en värnpliktig får tillstånd till vapenfri tjänst anser vi att detta tillstånd skall vara definitivt och alltså inte kunna återkallas. Det skall alltså inte som enligt dagens system vara möjligt för en vapenfri tjänstepliktig att återgå till värnpliktstjänstgöring sedan han väl en gång har fått tillstånd till vapenfri tjänst. Skälet till detta är att sådana byten är ägnade att försvåra myndigheternas planering och minskar möjligheterna att använda den värnpliktige i något av systemen.

Vi avskaffar regleringen i lagen av repetitionsövningarnas antal och längd. I stället fastställer vi ett högsta antal dagar som totalt får åläggas den vapenfrie tjänstepliktige i form av repetitionsutbildning. Tekniken är densamma som den vi tillämpar när vi beskriver de värnpliktigas motsvarande tjänstgöringsskyldighet.

Genom vårt förslag till ändringar i vapenfrilagen har vi i lagen samlat de

bestämmelser som blir tillämpliga på en värnpliktig som har fått tillstånd till vapenfri tjänst. Efter ett sådant tillstånd gäller värnpliktslagen inte längre för honom. Hans skyldigheter regleras i stället uttömmande av vapenfrilagen. Som en följd av detta betraktelsesätt måste även i vapenfrilagen tas in bestämmelser som reglerar förutsättningarna för att få befrielse och anstånd m.m. Innehållet i dessa bestämmelser överensstämmer i stort med dem som gäller för de värnpliktiga. De kommenteras närmare i specialmotiveringen (avsnitt 6.2).

6 Specialmotivering

Vårt förslag innebär att den grundläggande regleringen av värnplikten och den vapenfria tjänsten samlas i en ny värnpliktslag, en värnpliktsförordning (VF), en ny vapenfrilag och en vapenfriförordning.

I värnpliktslagen har vi främst tagit in de bestämmelser som anger gränserna för vad staten får utkräva i förhållandet till den enskilde. Eftersom mönstringen och inskrivningen till grundutbildning är av central betydelse för den värnpliktiges senare tjänstgöringsskyldighet har vi därutöver infört de viktigaste bestämmelserna om förfarandet kring detta i lagtexten. I lagen återfinns också bestämmelser som anger den värnpliktiges förmåner i samband med att han tas i anspråk samt bestämmelser om straff, hämtning och överklagande.

I värnpliktsförordningen har vi samlat de verkställighetsföreskrifter till värnpliktslagen som vi anser att regeringen bör meddela. De avser huvudsakligen förhållandet mellan statliga myndigheter samt den styrning av verksamheten som vi anser att regeringen bör utöva i värnpliktsfrågor. Därutöver regleras i förordningen inskrivningsnämndernas organisation och verksamhet. Bestämmelserna i förordningen kommenteras i fortsättningen endast om de mer direkt har anknytning till en bestämmelse i lagen.

I avsnittet 6.2 kommenterar vi de ändringar i sak som vi föreslår i förhållande till lagen (1966:413) om vapenfri tjänst. Ändringarna innebär att ett system för disciplinansvar liknande det för de värnpliktiga införs för de vapenfria tjänstepliktiga. Ändringarna har också kommenterats i avsnitt 5.

6.1 Värnpliktslagen

1 kap. Värnplikten

1 §

Enligt de mål för det svenska totalförsvaret som statsmakterna har lagt fast (prop 1986/87:95, FöU 11, rskr 310) har bland annat angetts att totalförsvaret skall vara så uppbyggt och organiserat att det är en hela folkets angelägenhet samt att detta har kommit till uttryck genom att totalförsvaret bygger på bland annat den allmänna värnplikten.

Detta mål har inte kommit till uttryck i VL. Enligt vår mening bör värnpliktslagen inledas med en föreskrift som återger detta mål. Bestämmelsen bör kunna utformas så att den anger att det militära försvaret skall vara en angelägenhet för hela svenska folket och bygga på allmän värnplikt.

Att värnplikten är allmän innebär i princip att alla svenska män i värnpliktsålder vid behov skall delta i det väpnade försvaret av landet och att de i fredstid skall genomgå utbildning som förbereder dem för denna uppgift. Den allmänna värnplikten innebär emellertid också att kraven på den enskilde inte skall gå utöver vad som är rimligt med hänsyn till hans förmåga. Principen är inte oförenlig med att vissa värnpliktiga under fredstid är skyldiga att tjänstgöra under en längre tid än andra, om detta är motiverat av sakliga skäl, t.ex. att deras krigsuppgifter kräver en längre utbildning. Att värnplikten är allmän medför alltså inte att tjänstgöringstiden måste vara lika lång för alla värnpliktiga eller att tjänstgöringens innehåll behöver vara detsamma för alla värnpliktiga. I dessa avseenden är det i stället försvarsmaktens behov som är styrande.

2 §

I bestämmelsen avgränsas den grupp av personer som är underkastad värnplikt och den tid under vilken värnplikten kan göras gällande mot var och en av dessa personer.

I sak föreslår vi endast en mindre ändring av den nuvarande bestämmelsen.

Enligt bestämmelsen i 2 § 2 st VL kvarstår vid krig och omedelbar krigsfara värnplikten även efter utgången av det kalenderår då den värnpliktiga har uppnått 47 års ålder, om han vid den tidpunkten är inkallad till tjänstgöring. Värnplikten pågår i sådant fall så länge behovet kräver det. När bestämmelsen infördes avsåg den endast tjänstgöringstiden i beväringen, som då utgjorde en mindre del av den totala värnpliktstiden. I VL utvidgades tillämpningsområdet så att värnpliktstidens längd gjordes beroende av om den inkallade behövdes för fortsatt krigstjänstgöring när han uppnådde värnpliktsålderns övre gräns. Det ansågs nämligen vara av vikt att de värnpliktiga som i en sådan situation ingick i krigsorganiserade förband skulle kvarstå i dessa så länge det behövdes.

Enligt vår bedömning finns det inte ett generellt behov att i krigstid förlänga värnpliktsåldern utöver det kalenderår då den värnpliktiga fyller 47 år. Om ett sådant behov skulle uppstå i en viss situation bör det i stället tillgodoses genom särskild lagstiftning. Vi föreslår därför att i värnpliktslagen inte tas in någon motsvarighet till bestämmelsen 2 § 2 st VL.

3 §

I denna bestämmelse anges sammanfattningsvis de skyldigheter för den enskilde som följer av värnplikten.

Skyldigheten att fullgöra värnpliktstjänstgöring är den

viktigaste av de uppräknade skyldigheterna. Värnpliktstjänstgöring definieras i 3 § som tjänstgöring inom försvarsmakten. Härigenom anger vi uttryckligen att annan tjänstgöring inom totalförsvaret inte är värnpliktstjänstgöring. Lagen ger alltså inte möjlighet till s.k. direktrekrytering av värnpliktiga för grundutbildning inom t.ex. räddningstjänsten. Vi vill emellertid i detta sammanhang peka på att regeringen i 1990 års anvisningar för programplaner efter ett uttalande av försvarsutskottet har uppdragit åt statens räddningsverk att lämna förslag till hur direktrekrytering av värnpliktiga till den civila delen av totalförsvaret och då särskilt till civilförsvarorganisationen skall kunna genomföras (regeringsbeslut 1990-02-20; jfr 1989/90:FöU3 s.11). Sådan direktrekrytering förutsätter att ändringar görs i vårt förslag.

Av värnplikten följer även en skyldighet att mönstra. Vid mönstringen bestäms den värnpliktiges utbildningsförhållanden, bl.a. längden av den grundutbildning som han skall fullgöra.

Bland de övriga skyldigheter som avses är de som anges i 5 kap. Dessa syftar till att myndigheterna inom försvarsmakten skall kunna nå den värnpliktige och kommunicera med honom när han inte tjänstgör.

4 §

För att underlätta den fortsatta läsningen av lagen presenteras i denna paragraf de olika slagen av värnpliktstjänstgöring.

Begreppen grundutbildning och repetitionsutbildning har i vårt förslag samma innebörd som i den nuvarande lagstiftningen. Tjänstgöring för att försvara landet använder vi som ett gemensamt begrepp för beredskaps-tjänstgöring och krigstjänstgöring. Beredskapstjänstgöringen motsvarar närmast tjänstgöring i form av beredskapsövningar enligt 27 § 2 mom. VL. Krigstjänstgöring motsvarar tjänstgöring enligt 28 § 1 mom. VL.

5 §

Första stycket innehåller en bestämmelse som lägger fast att värnplikten har företräde framför andra tjänsteplikter. Bestämmelsen har behandlats närmare i avsnitt 4.5.

Den som är värnpliktig har under vissa förutsättningar rätt att i stället för värnpliktstjänstgöring fullgöra vapenfri tjänst. Bestämmelser om detta finns i lagstiftningen om vapenfri tjänst. Genom en ändring av den lagstiftningen har nu uttryckligen angetts att en förutsättning för att få tillstånd till vapenfri tjänst är att den värnpliktige har inskrivits för grundutbildning. Detta innebär i sin tur att den värnpliktige först måste ha mönstrat innan han kan få tillstånd till vapenfri tjänst.

Om en värnpliktig har fått tillstånd att fullgöra vapenfri tjänst, reglerar inte längre värnpliktslagen hans skyldigheter. I vårt förslag har regleringen av de vapenfria tjänstepliktigas skyldigheter och förmåner överförs till vapenfrilagen. Genom hänvisningar i den lagen tillbaka till värnpliktslagen kommer emellertid många bestämmelser i värnpliktslagen likväl att bli

tillämpliga även för de vapenfria tjänstepliktiga. Dessutom kvarstår skyldigheten att genomgå en förnyad mönstring.

I paragrafens *andra stycke* ges först en allmän hänvisning till bestämmelserna i vapenfrilagen. I andra meningen undantas sedan de värnpliktiga som har fått tillstånd till vapenfri tjänst från skyldigheterna enligt värnpliktslagen med undantag för skyldigheten att mönstra. Endast den grundläggande bestämmelsen om värnplikt och bestämmelsen om skyldigheten att vid behov mönstra på nytt blir därigenom tillämpliga på de vapenfria tjänstepliktiga.

2 kap Mönstring och inskrivning

Utredningen före värnpliktstjänstgöring

1 §

Värnpliktsverket skall utreda den värnpliktiges prestationsförmåga och förutsättningar i övrigt att fullgöra värnpliktstjänstgöring. Genom utredningen skall klarläggas om den värnpliktige skall befrias från de skyldigheter som följer av värnplikten eller om han skall inskrivas för grundutbildning till en krigsbefattning. Utredningen skall alltså avse den värnpliktiges fysiska och psykiska prestationsförmåga och de särskilda risker som han genom värnpliktstjänstgöringen kan löpa att få denna prestationsförmåga nedsatt. Det skall även utredas om den värnpliktige på någon annan grund skall befrias från skyldigheterna enligt värnpliktslagen.

Om den värnpliktige inte befrias, skall han inskrivas för grundutbildning till en krigsbefattning. Den i paragrafen angivna utredningen skall ligga till grund för ett sådant beslut. Utredningen skall därför även mer allmänt avse de förutsättningar som den värnpliktige har att fullgöra värnpliktstjänstgöring i olika befattningar och på olika platser i landet. Genom utredningen skall alltså klarläggas om den värnpliktige har särskilda färdigheter eller intressen som kan vara av betydelse för hans värnpliktsförhållanden.

Utredningen skall som regel grundas på vad som framkommer vid en mönstring. Mönstringen motsvarar det som enligt dagens system är en inskrivningsförrättning i den värnpliktiges närvaro. Regeringen får emellertid föreskriva att utredningen och bedömningen i vissa fall får göras utan att den värnpliktige mönstrar. Det kan nämligen redan genom de uppgifter som värnpliktsverket före kallelsen till mönstring har tillgängliga stå klart att den värnpliktige skall befrias från värnpliktstjänstgöring enligt bestämmelserna i 4 kap. 1 § eller 2 § 2. I sådana fall är det både onödigt och olämpligt att kalla den värnpliktige till mönstring. Den värnpliktiges förutsättningar att fullgöra värnpliktstjänstgöring bör då fattas efter ett skriftligt förfarande och alltså utan personlig inställelse. Vi föreslår därför att regeringen närmare får avgränsa de grupper värnpliktiga, för vilka förutsättningarna att fullgöra värnpliktstjänstgöring får bestämmas på detta sätt. Enligt vårt förslag till bestämmelse i 2 kap 2 § VF får

utredningen ske utan mönstring, om det genom läkarintyg eller på annat sätt är uppenbart att den värnpliktige skall befrias enligt 4 kap. 1 § eller 2 § 2.

Ansvar för att de värnpliktiga mönstrar ligger på värnpliktsverket. Den värnpliktige är således inte skyldig att på eget initiativ anmäla sig eller uppsöka en myndighet för att mönstra. Hans skyldighet inskränker sig till att efter kallelse inställa sig för mönstring. Inget hindrar emellertid att han, om han av någon anledning inte har mönstrat, själv hos värnpliktsverket tar initiativ till detta. Det åligger då värnpliktsverket att ta ställning till om han skall kallas till mönstring eller om bedömningen med stöd av 2 kap. 2 § VF kan göras på den tillgängliga utredningen. Bestämmelsen ger alltså inte den värnpliktige en ovillkorlig rätt att få mönstra.

2 §

I bestämmelsen beskrivs sambandet mellan mönstring, inskrivning och värnpliktstjänstgöring.

Vid mönstringen skall den värnpliktiges förutsättningar att fullgöra värnpliktstjänstgöring utredas och bedömas. Bedömningen skall leda fram till ett beslut att den värnpliktige antingen skrivs in för grundutbildning till en krigsbefattning eller befrias från skyldigheterna enligt värnpliktslagen.

Begreppet inskrivning blir i vårt förslag något annorlunda avgränsat än i dag. Enligt vårt förslag förutsätter inskrivning alltid att den värnpliktige har mönstrat, dvs. personligen har inställt sig för inskrivningsprövning. Den möjlighet som i dag finns att i vissa fall inskriva värnpliktiga i deras frånvaro, t.ex. om de vistas utomlands, avskaffas alltså. Med vårt förslag inskrivs endast de värnpliktiga som kan tas i anspråk för grundutbildning. Begreppet inskrivning kommer emellertid dessutom att innefatta det som i dag kallas uttagning för utbildning, dvs. det beslut som fattas vid inskrivningsförrättningen om bl.a. den befattning till vilken den värnpliktige skall utbildas.

I bestämmelsen föreskrivs att ingen är skyldig att fullgöra värnplikts-tjänstgöring, om han inte dessförinnan har skrivits in för grundutbildning till en krigsbefattning och att en sådan inskrivning alltid skall föregås av mönstring. Bestämmelsen gäller all värnpliktstjänstgöring, dvs. även krigstjänstgöring och beredskapstjänstgöring. De krigsbefattningar som kan komma i fråga finns förtecknade i värnpliktsverkets befattningstypkatalog och de för varje försvarsgren upprättade krigsbefattningsregistren och krigsbefattningsskatalogerna.

Mönstringen

3 §

Av bestämmelsen framgår att mönstringen skall ske i den värnpliktiges personliga närvaro och att den skall omfatta medicinska och psykologiska undersökningar och annan utredning av hans personliga förhållanden. Un-

dersökningarna och den övriga utredningen skall naturligtvis inte vara mer ingående eller omfattande än vad som krävs för att uppnå syftet, dvs. att bedöma den värnpliktiges förutsättningar att fullgöra värnpliktstjänstgöring. De medicinska undersökningarna skall avse den värnpliktiges hälsotillstånd och fysiska förutsättningar i övrigt. De psykologiska undersökningarna skall avse den värnpliktiges mentala förutsättningar att klara av tjänstgöringen i krig samt ge underlag för inskrivning till befälsbefattning.

Vägran att medverka vid mönstringen är inte straffbelagd. Bedömningen av den värnpliktiges förutsättningar att fullgöra värnpliktstjänstgöring får i sådant fall göras på den utredning som på annat sätt kan inhämtas om honom.

4 §

Enligt *första stycket* skall den värnpliktige mönstra under det kalenderår då han fyller arton år, om inte särskilda skäl föranleder annat. Mönstringen kan under inga omständigheter äga rum tidigare, eftersom det är en förutsättning att den som mönstrar är värnpliktig.

Framst av hänsyn till den enskilde är det angeläget att mönstringen sker så snart som möjligt efter det att han har inträtt i värnpliktsåldern. Därigenom får han på ett tidigt stadium klarlagt om han kommer att tas i anspråk för värnpliktstjänstgöring och, i så fall, i vilken omfattning sådan tjänstgöring kommer att utkrävas av honom. Som regel bör han därför mönstra under det kalenderår då han fyller 18 år.

Å andra sidan visar erfarenheten att det många gånger är av värde att det inte hinner förflyta en alltför lång tid från inskrivningen till dess grundutbildningen påbörjas. Den värnpliktiges förhållanden kan nämligen i så fall hinna ändras i väsentliga hänseenden, vilket kan leda till att det tidigare inskrivningsbeslutet blir inaktuellt och måste ändras. En sådan ändring kan i sin tur behöva föregås av en förnyad mönstring.

Enligt vårt förslag skall alltså krävas särskilda skäl för att mönstringen skall få genomföras senare än vid utgången av det kalenderår då den värnpliktige fyller 18 år. Ett sådant skäl kan vara att det s.k. kvarståendeläget leder till att grundutbildningen inte kan påbörjas inom rimlig tid efter mönstringen. Ett annat sådant skäl kan vara att den värnpliktige bör vara i slutet av sin gymnasieutbildning när han mönstrar.

Det kan naturligtvis också förekomma att vissa värnpliktiga inte mönstrar förrän långt senare, t.ex. därför att de först då har förvärvat sitt svenska medborgarskap eller till dess har varit bosatta utomlands. I sådana fall skall mönstringen äga rum så snart förutsättningarna att kalla honom är uppfyllda.

Enligt *andra stycket* skall en kallelse till mönstring utfärdas i god tid. Tiden mellan utfärdandet och inkallelsedagen bör aldrig vara kortare än en månad. Om den värnpliktige accepterar en kallelse med kortare varsel, finns det emellertid inget som hindrar att han med samma verkan som annars kallas med sådant varsel.

Den värnpliktige är för egen del skyldig att utan dröjsmål anmäla till värnpliktsverket om han inte kan inställa sig enligt kallelsen. Syftet med denna bestämmelse är att underlätta för värnpliktsverket att planera mönstringens verksamheten och att bedöma om den värnpliktige har giltigt skäl att utebli.

Enligt den nuvarande värnpliktslagen är den värnpliktige vid straffansvar skyldig att anmäla om han av laga förfall är förhindrad att inställa sig till en inskrivningsförrättning.

Vi föreslår att anmälningsskyldigheten utvidgas till att avse varje hinder som den värnpliktige anser sig ha för att inställa sig enligt kallelsen. Vid den kontakt med värnpliktsverket som uppkommer i samband med en sådan anmälan får sedan klaras ut om verket anser att hindret utgör ett giltigt skäl för honom att utebli eller inte. Om den värnpliktige uteblir trots att han vid kontakten med värnpliktsverket har fått besked att hindret inte betraktas som ett giltigt skäl, får han hämtas till mönstringen. Han kan då också straffas för sin utevaro, om även domstolen bedömer att han inte hade giltigt skäl att utebli.

Däremot föreslår vi att straffsanktionen slopas när det gäller att inte anmäla frånvaro för vilken finns giltigt skäl. Vi räknar med att risken att bli hämtad till mönstringen skall utgöra ett tillräckligt påtryckningsmedel för att förmå värnpliktiga som har giltigt skäl att utebli att anmäla detta. Vi utgår då från att den värnpliktige genom kallelsen får upplysningar om hur han skall förfara om han kommer i en situation där han inte kan inställa sig. Av kallelsen bör också framgå att kallelsen gäller till dess den värnpliktige av värnpliktsverket har fått ett besked om något annat.

5 §

I bestämmelsen behandlas värnpliktsverkets kommunikationsplikt gentemot den värnpliktige vid mönstringen. Tillämpningsområdet sammanfaller delvis med 17 § i förvaltningslagen (1986:223), vars bestämmelser om myndighetsutövning mot enskilda också är tillämpliga i ärenden om mönstring och inskrivning av värnpliktiga. Värnpliktsverkets skyldigheter går dock enligt bestämmelsen i vissa avseenden längre än skyldigheterna enligt förvaltningslagen.

Innan ett beslut om inskrivning eller befrielse meddelas i samband med mönstringen skall den värnpliktige få del av resultaten av de undersökningar som han har genomgått. Han skall också få del av den utredning i övrigt som har inhämtats om honom och som läggs till grund för beslutet. Undersökningsresultaten kan meddelas honom muntligen eller skriftligen efter vad som är lämpligt. Uppgifterna skall lämnas självantaget av värnpliktsverket. Det skall ske vid mönstringen.

6 §

Som vi tidigare har påpekat kan det förekomma att lång tid förflyter från det att den värnpliktige inskrivs för en grundutbildning till dess han påbörjar denna. Den värnpliktiges personliga förhållandena kan under denna tid ha ändrats i väsentliga avseenden. Försvarsmaktens planläggning kan också ha ändrats. Det kan av dessa orsaker bli aktuellt att ändra ett tidigare inskrivningsbeslut. Bestämmelser om detta finns i 8 §. För att få en tillfredsställande utredning till grund för ett ändringsbeslut kan det vara av värde att den värnpliktige mönstrar på nytt.

Bestämmelsen i denna paragraf ger möjlighet för värnpliktsverket att ålägga den värnpliktige att åter mönstra. Vid den förnyade mönstringen skall bestämmelserna i 4 och 5 §§ beaktas. Omfattningen av undersökningarna och den övriga utredningen bör naturligtvis bli beroende av omständigheterna i varje särskilt fall. Bestämmelsen ger inte den värnpliktige någon rätt att få göra om mönstringen, även om förhållandena enligt hans uppfattning har ändrats så att detta skulle vara motiverat.

*Inskrivningen***7 §**

När den värnpliktige har mönstrat, skall värnpliktsverket utan dröjsmål ta ställning till om han skall befrias från värnpliktstjänstgöring enligt 4 kap. 1 § eller 2 § 2. Om han inte befrias, skall han inskrivas för grundutbildning till en krigsbefattning. När det gäller beslut i samband med mönstringen är det i det övervägande antalet fall befrielse på grund nedsatt fysisk eller psykisk prestationsförmåga eller risk för detta som är aktuellt. Om den värnpliktige är missnöjd med ett beslut om befrielse som har meddelats vid mönstringen, kan han få frågan prövad på nytt av en inskrivningsnämnd. Bestämmelser om detta finns i 7 kap.

I denna paragraf regleras även hur valet skall göras mellan olika utbildningsalternativ. Den motsvarar 6 § sista stycket i den nuvarande värnpliktslagen, enligt vilken huvudprincipen är att den värnpliktige såvitt möjligt skall genomgå den utbildning som han är bäst lämpad för.

I valet mellan olika befattningar skall den värnpliktiges önskemål och hans personliga förhållanden vägas in. Det är emellertid i ett sådant fall i sista hand försvarsmaktens behov av värnpliktig personal för en viss befattningstyp som är avgörande för hur valet utfaller. Detta synsätt leder till att en värnpliktig som kan sägas vara bäst lämpad för en viss befattning inte alltid kan räkna med att bli utbildad till denna.

I vissa fall kan den värnpliktiges personliga förhållanden ha en särskild tyngd vid valet mellan olika utbildningsalternativ. Det kan t.ex. vara så att han kommer i fråga för en befattning med en längre utbildningstid men att en sådan utbildning skulle medföra särskilt svåra olägenheter för honom eller för någon nära anhörig till honom som är beroende av hans arbete eller

omvårdnad. Ett praktiskt fall är att den värnpliktige driver ett jordbruk och endast under orimligt stora ekonomiska uppoffringar kan lämna den verksamheten under så lång tid som krävs för utbildningen till en befälsbefattning som han i och för sig passar för. Det kan också i andra fall finnas starka sociala skäl som talar mot att den värnpliktige genomgår en lång utbildning långt från hemorten. I sådana och liknande fall bör valet mellan olika utbildningsalternativ utfalla så att den värnpliktiges önskemål om en kortare utbildningstid tillgodoses.

Enligt vårt förslag får också inom ramen för denna bestämmelse avgöras i vilken utsträckning värnpliktiga bör inskrivas för utbildning till kompanibefäl. Någon motsvarighet till bestämmelsen i 6 § VL om krav på den värnpliktiges samtycke för utbildning till en sådan befattning vid marinen och flygvapnet har vi därför inte föreslagit. Vi vill dock betona att befälsbefattningarna bör så långt möjligt fyllas med värnpliktiga som – förutom att de måste fylla kraven – själva vill bli befäl.

8 §

I *första stycket* fastläggs huvudregeln att ett inskrivningsbeslut får ändras. Ändringen får göras så snart det finns ett behov av det. Initiativet till ändringen kan tas av den värnpliktige men kan också komma från värnpliktsverket eller den myndighet där den värnpliktige tjänstgör. Värnpliktsverket är alltid behörigt att besluta om ändringen. Efter det att den värnpliktige har påbörjat grundutbildningen är det i vissa fall lämpligare att beslutet fattas av den myndighet som svarar för hans utbildning. Värnpliktsverket har därför fått möjlighet att överlåta beslutanderätten i dessa fall till utbildningsmyndigheterna.

Vi har inte angett att några förutsättningar skall vara uppfyllda för att ett inskrivningsbeslut skall få ändras. Naturligtvis skall ett inskrivningsbeslut inte ändras om det inte finns skäl för det. Ändringen kan avse ett eller flera av de beslut som inskrivningsbeslutet enligt 9 § skall innehålla, exempelvis den värnpliktiges befattning eller tiden för hans inryckning till grundutbildning.

Ett beslut om inskrivning kan ändras flera gånger, även i samma del. Sådana upprepade ändringar av beslutet bör dock förekomma endast om det finns starka skäl som talar för det. Bestämmelserna i denna paragraf är tillämpliga också när ändringen avser ett tidigare ändringsbeslut.

Att ett beslut som avses i denna paragraf i regel skall föregås av kommunikering med den värnpliktige, vara motiverat och försett med underrättelse om hur man överklagar framgår av förvaltningslagen.

I *andra stycket* anges en viktig inskränkning i myndigheternas möjligheter att ändra ett inskrivningsbeslut. I likhet med vad som gäller för närvarande krävs den värnpliktiges samtycke för att ändra ett inskrivningsbeslut på ett sådant sätt att tiden för grundutbildning blir längre än enligt det tidigare beslutet.

9 §

Inskrivningen av den värnpliktige sker för grundutbildning till en krigsbefattning. I anslutning till mönstringen och inskrivningsbeslutet bör därför bestämmas den krigsbefattning som den värnpliktige skall utbildas till, utbildningstidens längd samt platsen och tiden för grundutbildningen. Vi föreslår att detta skall anges i inskrivningsbeslutet. Som framgår av vad som anförts vid 8 § kan inskrivningsbeslutet senare ändras om det finns skäl för det.

Enligt *första punkten* skall inskrivningsbeslutet innehålla uppgift om den krigsbefattning, som den värnpliktige skall utbildas till. Kravet får anses uppfyllt, om befattningstypen anges.

Enligt *andra punkten* skall de förband och skolor där den värnpliktige skall fullgöra grundutbildningen framgå av inskrivningsbeslutet. Om han under sin grundutbildning skall tjänstgöra vid flera förband eller skolor skall samtliga dessa anges. Om utbildningen endast under en viss kortare tid – mindre än en månad – skall genomföras vid en särskild skola eller ett särskilt förband behöver detta dock inte tas in i inskrivningsbeslutet. I kravet enligt denna punkt ligger att såväl förbandets eller skolans benämning som dess lokalisering vid tiden för beslutet skall framgå av inskrivningsbeslutet. Om förändring sker i förbandets eller skolans lokalisering efter inskrivningsbeslutet men innan grundutbildningen har slutförts så innebär detta emellertid inte att inskrivningsbeslutet skall anses ha fått ett annat innehåll för de värnpliktiga som skall utbildas vid skolan eller förbandet.

Enligt *tredje punkten* skall grundutbildningens längd framgå av inskrivningsbeslutet. Den skall anges i dagar. Om tiden på grund av förbiseende eller av liknande anledning har kommit att anges till ett annat antal dagar än som följer av den befattning som han skall utbildas till, kan förutsättningar föreligga att i enlighet med förvaltningslagens bestämmelser rätta beslutet.

Enligt *fjärde stycket* skall inskrivningsbeslutet innehålla uppgift om året och månaden för inryckning till grundutbildningen. Tidpunkten skall anges så precist som det är möjligt. Även dagen eller veckan för inryckningen skall anges, om den är känd vid tiden för beslutet.

*Förmåner***10 §**

Bestämmelserna i paragrafens *första och andra stycken* motsvarar i sak de materiella regler som nu återfinns i 17 § första – tredje meningarna i värnpliktslagen. Liksom i dessa bestämmelser uppräknas endast de förmånsformer som finns. Dessutom anges att förmånerna betalas under de förutsättningar och med de belopp som regeringen föreskriver. Vi föreslår inte någon ändring av reglerna om värnpliktsförmåner. Vårt förslag i 2 kap. 1 § VF att en värnpliktig som är stadigvarande bosatt utomlands får mönst-

ra om han begär det, innebär alltså inte någon ändring av reglerna om ersättning för hans resekostnad i samband med mönstringen.

Enligt särskild lagstiftning är den värnpliktige dessutom berättigad till ersättning för skada eller sjukdom som han ådrar sig i samband med mönstringen. Dessa bestämmelser finns i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977:266) om statlig ersättning vid ideell skada. En hänvisning till dessa lagar har tagits in i paragrafens *tredje stycke*.

Skyldighet att lämna uppgifter

11 §

Bestämmelsen motsvarar den nuvarande bestämmelsen i 26 § värnpliktslagen. Eftersom landsting, kommuner och enskilda vårdinrättningar förpliktas att utan anmaning biträda med att överföra information till myndigheter inom försvarsmakten är en bestämmelse i lagen erforderlig. När det gäller de statliga myndigheterna är det tillräckligt att motsvarande skyldigheter åläggs genom förordning. I överensstämmelse med kommunallaggruppens betänkande Ny lag om kommuner och landsting (Ds 1988:52) har vi i lagtexten valt ordet landsting framför ordet landstingskommun.

3 kap. Värnpliktstjänstgöringen m.m.

Utbildningen

1 §

Bestämmelsen anger syftet med grundutbildningen och repetitionsutbildningen. Bestämmelsen avser att tillgodose ett önskemål att i lagtext formulera statsmakernas viljeinriktning avseende värnpliktsutbildningen (jfr SOU 1985:36 s. 27–29). Vi har funnit det lämpligt att ange målet med grundutbildningen och repetitionsutbildningen var för sig.

Grundutbildningen syftar till att ge den värnpliktige en sådan militär utbildning att han kan fullgöra sina uppgifter i krigsförband. Den skall därför vara inriktad på att förbereda honom för hans uppgifter i sådana förband, dvs. för hans krigsbefattning. Utbildningens praktiska och teoretiska innehåll skall styras av detta mål. I paragrafens *första stycke* har detta uttryckts så att den värnpliktige genom grundutbildningen skall erhålla de kunskaper och färdigheter som krävs för hans krigsbefattning. Om man bortser från bestämmelsen i paragrafens tredje stycke anger inte värnpliktslagen något om utbildningens närmare innehåll eller dess uppdelning i olika faser såsom allmänmilitär utbildning, befattningsutbildning och förbandsutbildning. Regeringen och myndigheterna har här ett stort utrymme att inom tillgängliga resursramar anpassa omfattningen och inriktningen av grundutbildningen efter skiftande behov. Bestämmelsen ålägger dock statsmakterna att låta ge de värnpliktiga en sådan grundläggande militär ut-

bildning att de kan fullgöra de uppgifter som kommer att åläggas dem under tjänstgöring i krig.

Under repetitionsutbildningen övas krigsförbanden, vilket innebär att de värnpliktiga då tjänstgör i sina krigsbefattningar. Syftet med repetitionsutbildningen är att befästa och utveckla den värnpliktiges skicklighet i krigsbefattningen. *Andra stycket* innehåller en bestämmelse om detta.

För att oklarhet inte skall föreligga huruvida värnpliktiga är skyldiga att under utbildningen fullgöra beredskapstjänst har i paragrafens *tredje stycke* angetts att i grundutbildningen och repetitionsutbildningen även ingår uppgifter som syftar till att upprätthålla landets försvarsberedskap. Värnpliktiga som fullgör grundutbildning eller repetitionsutbildning får alltså som ett led i sin tillämpade utbildning beordras att utföra uppgifter som ankommer på ett beredskapsförband. Sådana uppgifter kan omfatta ingripanden enligt IKFN-förordningen (1982:756). Härigenom ges försvarsmakten möjlighet att upprätthålla den beredskap som behövs i fredstid.

2 §

I paragrafen behandlas frågan om i vilken utsträckning värnpliktiga får tas i anspråk för grundutbildning.

I *första stycket* anges den kortaste och längsta tid som en värnpliktig får åläggas grundutbildning. Liksom för närvarande har tiden uttryckts i antalet tjänstgöringsdagar. I detta antal ingår varken inryckningsdagen eller utryckningsdagen. Förslaget innehåller inte någon motsvarighet till den gällande värnpliktslagens långt gående uppspaltningen av tjänstgöringstiderna för olika värnpliktskategorier och befattningar. I avsnitt 3.2.2 har vi redovisat de närmare övervägandena bakom detta.

I *andra stycket* anges att det för varje krigsbefattning skall fastställas en grundutbildningstid. Härigenom skapas en anknytning mellan befattningen och det antal dagar som den värnpliktige är skyldig att fullgöra grundutbildning. Genom denna ordning kommer rättssäkerhetsgarantierna för den enskilde värnpliktige att väsentligen vara kopplade till inskrivningsförfarandet och möjligheterna att få inskrivningsbeslutet och senare ändringar av detta överprövade. Innehållet i grundutbildningen preciseras genom inskrivningsbeslutet och eventuellt senare beslutade ändringar av detta beslut. Att en ändring i ett inskrivningsbeslut som medför en längre grundutbildningstid kräver den värnpliktiges medgivande framgår av i 2 kap. 8 § *andra stycket*.

Enligt *tredje stycket* skall grundutbildningen som regel genomföras i en följd, om det inte för vissa krigsbefattningar finns särskilda skäl att genomföra den i omgångar.

Av 8 § VUF följer att överbefälhavaren i dag kan bestämma att värnpliktiga som har uttagits för kompanibefälutbildning i flottan eller flygvapnet eller för utbildning till befattning som apotekare, läkare, läkarassistent, personalvårdsassistent, fältpräst eller systemtekniker får genomföras i omgångar.

För närvarande genomgår de värnpliktiga som skall bli apotekare, läkare, läkarassistenter, personalvårdsassistenter och fältpräster en kortare grundläggande allmänmilitär utbildning innan de påbörjar sina civila studier. Efter avslutade studier fullgör de återstoden av grundutbildningen. I fråga om kompanibefälsuttagna och systemtekniker förekommer i dag ingen uppdelad grundutbildning.

I fråga om läkare har riksdagen beslutat att grundutbildningen till läkare skall upphöra. I stället skall behovet av värnpliktiga läkare tillgodoses genom att värnpliktiga som efter avslutad grundutbildning utbildat sig till läkare får en ändrad uttagning och ges erforderlig militärmedicinsk utbildning inom repetitionsutbildningens ram. Motiven till den nya ordningen är att den uppdelade tjänstgöringen enligt överbefälhavaren har gett otillräckliga allmänmilitära kunskaper och ledarskapsutbildning (se prop. 1989/90:9 s. 17, FöU 3, rskr 87).

Enligt vår uppfattning kan samma kritik riktas mot uppdelningen av tjänstgöringen för apotekare, läkarassistenter, personalvårdsassistenter och fältpräster. Vi anser att värnpliktiga som skall inneha befälsbefattningar bör ha en god militär miljökunskap och erfarenhet av att föra befäl. Denna kompetens erhålls bäst genom vanlig grundutbildning. Det finns därför inte tillräckligt starka skäl för att behålla en uppdelad grundutbildning.

Det har under vår utredning uttryckts farhågor för att rekryteringen av fältpräster försvåras om den uppdelade utbildningen för dem upphör. Det skulle då finnas en risk för att flera värnpliktiga som i dag utbildas till fältpräster väljer att söka vapenfri tjänst och därmed går förlorade för försvarsmakten. Vi vill i det sammanhanget påpeka att värnpliktsvägen inte är den enda för att rekrytera fältpräster. Lagen (1984:272) om skyldighet för civilförsvarspiktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret ger en möjlighet att placera präster för tjänstgöring inom försvarsmakten. Ingenting hindrar heller att vapenfria tjänstepliktiga tjänstgör inom försvarsmakten, låt vara att detta kräver medgivande av den vapenfrie tjänstepliktige. Vi ser därför farhågorna för rekryteringssvårigheten som överdrivna.

Även om vi nu inte ser något behov av en uppdelad grundutbildning kan det dock inte uteslutas att det i framtiden visar sig att grundutbildningen till någon enstaka krigsbefattning bör kunna genomföras i omgångar. Vi föreslår därför att möjligheten till en sådan uppdelning hålls öppen i lagen men att en uppdelningen får ske endast om det föreligger särskilda skäl. Det får ankomma på regeringen att i verkställighetsföreskrifter i så fall ange de krigsbefattningar för vilka en uppdelning av grundutbildningen får förekomma.

3 §

I paragrafen regleras den värnpliktiges skyldighet att fullgöra repetitionsutbildning.

I första stycket begränsas det antal dagar och utbildningstillfällen under vilka den enskilde värnpliktige får tas i anspråk för repetitionsutbildning.

Liksom vid grundutbildningen omfattar antalet dagar inte dagen för inryckning och dagen för utryckning. Begränsningen är uppbyggd efter två linjer. I *första meningen* anges det högsta antalet tjänstgöringsdagar som en värnpliktig under sin värnpliktstid totalt är skyldig att fullgöra som repetitionsutbildning. I *andra meningen* begränsas det antal tjänstgöringsdagar och utbildningstillfällen som får tas ut av en värnpliktig under ett kalenderår. Från begränsningsregeln i andra meningen får undantag göras för värnpliktiga i befattningar där det är särskilt angeläget att genomföra repetitionsutbildning i en annan omfattning. Ett sådant undantag kan också behöva göras om den värnpliktige kallas in till mobiliseringsövningar. Om möjligheten till undantag utnyttjas är det emellertid särskilt viktigt att hänsyn tas till den värnpliktige så att ianspråktagandet inte blir oskäligt betungande för honom.

Vårt förslag innebär att försvarsmaktens myndigheter kan ta i anspråk värnpliktiga för repetitionsutbildning på ett mer flexibelt sätt än enligt VL. Vi föreslår därför att myndigheterna inte längre skall vara bundna till ett system med bestämda övningar utan friare skall kunna disponera den personalresurs som de värnpliktiga utgör. Genom att ett sådant flexiblere system genomförs finns det inte något behov att låta värnpliktiga fullgöra repetitionsutbildning i direkt anslutning till grundutbildningen.

Vi har i förslaget inte heller gjort någon uppdelning av de värnpliktiga i kategorier eller grupper av befattningar och knutit tjänstgöringstiderna till dessa. En följd därav blir att de tidsramar som vi anger för uttaget av repetitionsutbildning för många värnpliktiga har vidgats jämfört med vad som gäller i dag. Detta är en förutsättning för att samtliga värnpliktskategorier skall kunna rymmas inom ramarna. Genom en sådan teknik skapas emellertid också en formell möjlighet för myndigheterna att utöka tjänstgöringsskyldigheten för många värnpliktiga i förhållande till vad som nu gäller. Avsikten med förslaget är emellertid inte att detta generellt skall bli följden. Syftet är i stället att uttaget av tjänstgöringsdagar i stort sett skall vara detsamma som i dag men att det skall vara mer anpassat till de krigsuppgifter som skall lösas av den värnpliktige och det förband som han ingår i.

Vi har genom bestämmelsen i *andra stycket* allmänt angett de kriterier som skall vara vägledande för uttaget av repetitionsutbildningsdagar av den enskilde värnpliktige. Uttaget bör enligt vår uppfattning bestämmas av såväl krigsbefattningen som behovet att öva det förband eller den funktion där han har sin krigsbefattning.

4 §

Enligt bestämmelsen i denna paragraf beslutar regeringen omfattningen av de årliga inkallelserna till grundutbildning och repetitionsutbildning. I dag gäller enligt 2 § andra stycket VUF att regeringen skall fastställa det högsta antal värnpliktiga som varje år skall inkallas för sådan utbildning. I regle-

ringsbrevet för försvarsdepartementets verksamhetsområde anges sålunda årligen det antal värnpliktiga som skall kallas in till grundutbildning och repetitionsutbildning samt det ungefärliga antalet tjänstgöringsdagar för dessa utbildningar.

Vi föreslår nu att regeringen i lagen åläggs att besluta hur många värnpliktiga som varje år skall kallas in till grundutbildning och repetitionsutbildning. Liksom för närvarande kan detta beslutas i regleringsbrevet för försvarsdepartementets verksamhetsområde.

Krigsplacering m.m.

5 §

Sedan den värnpliktige har fullgjort sin grundutbildning skall han så snart det är möjligt krigsplaceras, dvs. tilldelas en uppgift för krig och beredskap. Bestämmelsen om detta har vi tagit in i *första stycket*. I 5 kap 1 § VF reglerar vi vilka myndigheter som får meddela beslut om krigsplacering.

Samtliga värnpliktiga som efter avslutad grundutbildning har tillgodo-gjort sig utbildningen skall krigsplaceras inom försvarsmaktens krigsorgani-sation. Den värnpliktige placeras därvid i en krigsbefattning och vet då i vilken funktion och många gånger var han skall tjänstgöra, om han kallas in för krigstjänstgöring eller beredskapstjänstgöring. Placeringen kan vara i ett krigsförband eller i en mobiliseringsreserv. Vi föreslår emellertid därutöver att en placering i personalersättningsreserven eller personalreserven i övrigt också skall betraktas som en krigsplacering. Detta innebär en skillnad i förhållande till vad som gäller nu. I dag betraktas inte den värnpliktige som krigsplacerad, om han ingår i den del av personalersättningsreserven som inte primärt skall tas i anspråk för ersättningsförbanden. Skälet till denna utvidgning av krigsplaceringsbegreppet är att vi enligt bestämmelserna i de följande 6 och 7 §§ låter krigsplacering vara en förutsättning för skyldig-heten att fullgöra krigstjänstgöring och beredskapstjänstgöring. Sådan tjänstgöring bör kunna åläggas även de värnpliktiga som är placerade i personalreserven.

I motsats till vad som gäller i dag reserverar vi begreppet krigsplacering för de värnpliktiga som har krigsuppgifter inom försvarsmakten. En konse-kvens av detta blir att värnpliktiga som ställs till förfogande för krigsupp-gifter inom andra delar av totalförsvaret än försvarsmakten inte är krigspla-cerade enligt den terminologi som används i värnpliktslagen.

Det finns en del värnpliktiga som av olika skäl inte behövs i försvarsmak-tens krigsorganisation. Vi syftar bl.a. på de s.k. merbehovsvärnpliktiga, dvs. vissa värnpliktiga inom flottan och flygvapnet som behövs för att hålla i gång fartyg och flygplan i fred och därför utbildas till ett större antal än krigsorganisationen har behov av. Dessa värnpliktiga bör, om de inte kan överföras till någon annan krigsbefattning, ställas till det civila totalförsva-rets förfogande. En bestämmelse om detta har tagits in som en andra mening i första stycket. Däremot regleras inte den den s.k. 47-årsför-

delningen i värnpliktslagen. Genom den överlämnar värnpliktsverket namnen på de värnpliktiga som under kalenderåret fyller 47 år till arbetsmarknadsstyrelsen som därmed ges möjlighet att placera ut dem inom totalförsvarets civila del fr. o. m. den 1 januari påföljande år. Vi anser att denna åtgärd inte har samband med värnplikten som sådan och därför inte bör regleras i värnpliktsförfattningarna.

Vi föreslår i 5 kap. 1 § VF att besluten om att ställa värnpliktiga till förfogande för krigsuppgifter inom totalförsvarets civila del skall meddelas av värnpliktsverket.

En värnpliktig som är krigsplacerad får i vissa fall undantas från inkallelse till beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring. Ett sådant undantag kallar vi uppskov. Den närmare regleringen av uppskoven bör göras genom förordning. I vårt förslag finns bestämmelserna om detta i 5 kap. VF.

Vi har inte funnit skäl att behålla den form av undantagande från krigstjänstgöring som kallas kollektiv yrkesledighet. Enligt 19 och 20 §§ uppskovskungörelsen (1973:939) skall arbetsmarknadsstyrelsen bestämma inom vilka yrken behov finns av kollektiv yrkesledighet och de kategorier värnpliktiga som bör beviljas sådan ledighet samt tiden för ledigheten. I samband med inkallelser till krigstjänstgöring är det sedan tänkt att överbefälhavaren skall bestämma vilka av dessa värnpliktiga som skall beviljas kollektiv yrkesledighet och tiden för sådan ledighet. Enligt vår uppfattning är detta ett olämpligt förfaringsätt, som bl.a. kan medföra svårigheter att i en krissituation få överblick över personaluppfyllnaden i krigsförbanden. Vi föreslår i stället att samtliga undantag från inkallelse av värnpliktiga till krigstjänstgöring behandlas som uppskov.

Enligt 17 § förvaltningslagen (1986:223) är en myndighet i princip skyldig att kommunicera uppgifterna i ett ärende som rör myndighetsutövning mot en enskild innan ärendet avgörs. En sådan skyldighet bör emellertid inte föreligga i ärenden om krigsplacering av värnpliktiga. I andra *stycket* har därför tagits in en bestämmelse enligt vilken beslut om krigsplacering och ändring i sådana beslut får meddelas utan att den värnpliktige som berörs behöver beredas tillfälle att dessförinnan yttra sig i ärendet. Besluten behöver inte heller motiveras då de rör förhållanden som är underkastade sekretess med hänsyn till rikets säkerhet.

När den värnpliktige lämnar värnpliktsåldern ställs han till förfogande för krigsuppgifter inom totalförsvarets civila del. Detta görs vid den s k 47-årsfördelningen. Vid denna överlämnar värnpliktsverket namnen på de värnpliktiga som under kalenderåret fyller 47 år till arbetsmarknadsstyrelsen som därmed ges möjlighet att placera ut dem inom totalförsvarets civila del fr o m den 1 januari påföljande år.

Det finns en del värnpliktiga som inte behövs i försvarsmaktens krigsorganisation. Vi syftar bl a på de s k merbehovsvärnpliktiga, dvs vissa värnpliktiga inom flottan och flygvapnet som behövs för att hålla i gång fartyg och flygplan i fred och därför utbildas till ett större antal än krigsorganisationen har behov av. Dessa värnpliktiga bör, om de inte kan överföras till någon annan krigsbefattning, ställas till det civila totalförsvarets förfogande.

En bestämmelse om detta har tagits in i *andra stycket*. Enligt vårt förslag är en sådan åtgärd inte att anse som krigsplacering enligt 5 §. En värnpliktig som överlämnas skall alltså inte vara krigsplacerad. Beslut om att ställa värnpliktiga till förfogande för krigsuppgifter inom totalförsvarets civila del skall meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Vi föreslår i 5 kap. 1 § VF att besluten meddelas av värnpliktsverket.

Tjänstgöringen för att försvara landet

6 §

I paragrafen behandlas beredskapstjänstgöringen. Den motsvarar beredskapsövningarna enligt 27 § 2 mom. VL. Värnpliktiga som är krigsplacerade är enligt vårt förslag skyldiga att fullgöra beredskapstjänstgöring, om det behövs för landets försvarsberedskap.

Beredskapstjänstgöringen kan bl.a. komma i fråga för att upprätthålla en erforderlig beredskap i fredstid, om grundutbildningskontingenten innehåller få värnpliktiga med tillräcklig förbandsutbildning och antalet disponibla förband med repetitionsutbildning är otillräckligt.

Med beredskapstjänstgöring avser vi inte sådan tjänstgöring för insatsberedskapen som normalt fullgörs inom ramen för de värnpliktigas grundutbildning och repetitionsutbildning. Bestämmelsen tar främst sikte på sådana situationer då landets försvarsberedskap behöver höjas. Men regeringen kan också besluta om beredskapstjänstgöring i direkt anslutning till krigstjänstgöring, om förutsättningarna för krigstjänstgöringen inte längre föreligger.

Eftersom de förband som kallas in för att på detta sätt stärka försvarsberedskapen bör vara fullt stridsdugliga, bör endast värnpliktiga som har krigsplacerats komma i fråga.

Varje värnpliktig är skyldig att fullgöra beredskapstjänstgöring under sammanlagt högst 180 tjänstgöringsdagar under sin värnplikts tid. Dessa dagar får tas i anspråk vid flera olika tillfällen.

7 §

I paragrafen behandlas krigstjänstgöringen. Denna motsvarar tjänstgöring enligt 28 § 1 mom. VL.

Inkallelse till krigstjänstgöring får ske endast om högsta beredskap råder. I överensstämmelse med det förslag som lämnats av CFL-utredningen har vi valt att i lagen använda begreppet högsta beredskap för den beredskapsgrad som råder då hotet mot Sverige är störst (SOU 1989:42). Enligt utredningens förslag gäller högsta beredskap, om Sverige är i krig och, efter regeringens beslut, om Sverige är i krigsfara eller det finns särskilda skäl att höja en redan skärpt beredskap. Bestämmelsen innebär i sak ingen ändring i förhållande till vad som nu gäller (jfr prop 1980/81:13 s. 19). Vad som utgör krig eller krigsfara finns inte klart definierat i författningstext utan faller i

sista hand tillbaka på en bedömning av regeringen (jfr Holmberg-Stjernquist, *Grundlagarna* (1980) s. 360–363 och 421 med hänvisningar).

Eftersom de förband som skall försvara landet i en krigssituation måste vara väl förberedda för detta bör i första hand värnpliktiga som är krigsplacerade kallas in till krigstjänstgöring. Även värnpliktiga som fullgör grundutbildning bör emellertid kunna komma i fråga. En förutsättning för detta är självfallet att grundutbildningen har fortskridit så långt att de värnpliktiga kan fullgöra krigsuppgifterna, dvs. kan krigsplaceras i förband där det bedöms lämpligt att ersätta äldre värnpliktiga. Krigstjänstgöringen är inte tidsbegränsad.

8 §

Inkallelse av värnpliktiga till beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring bör inte kunna beslutas av någon annan myndighet än regeringen. Regeringens beslut skall ange både att värnpliktiga skall kallas in till sådan tjänstgöring och det antal värnpliktiga som skall omfattas av beslutet. Detta har i bestämmelsen kommit till uttryck så att regeringen för varje tillfälle skall besluta hur många värnpliktiga som skall kallas in till beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring.

Regeringen skall besluta när tjänstgöring för att försvara landet skall upphöra. Vad gäller beredskapstjänstgöringen, som förutsätter en bedömning av behovet med hänsyn till försvarsberedskapen, är det naturligt att regeringen, som kan överblicka hela totalförsvaret, fattar detta beslut. För krigstjänstgöringen är situationen något annorlunda. Sådan tjänstgöring får ju enligt vårt förslag åläggas endast under högsta beredskap, dvs. bl.a. vid krig utan särskilt beslut av regeringen. Denna förutsättning låter sig ju i och för sig konstateras mer objektivt. Enligt vår uppfattning är det ändå lämpligt att låta tidpunkten för tjänstgöringsskyldighetens upphörande även i denna situation vara beroende av regeringens beslut. Om krigstjänstgöringen övergår i beredskapstjänstgöring skall ett särskilt beslut meddelas om detta, eftersom det har betydelse för beräkningen av tjänstgöringstiden för de värnpliktiga som är inkallade. Enligt förslaget är det regeringen som meddelar ett sådant beslut. Sammanfattningsvis föreslår vi alltså att regeringen skall besluta när skyldigheten att fullgöra såväl beredskapstjänstgöring som krigstjänstgöring upphör.

Inkallelse

9 §

I paragrafens *första stycke* ges bestämmelser om vem som får aktualisera skyldigheten för en värnpliktig att fullgöra värnpliktstjänstgöring. Enligt vårt förslag skall detta ske genom att värnpliktsverket eller den myndighet som värnpliktsverket bestämmer utfärdar en inkallelseorder för den värnpliktige.

Ordern om inkallelse till värnpliktsutbildning skall delges den värnplikti-ge personligen enligt delgivningslagen (1970:428). Order om inställelse till beredskapstjänstgöring och krigstjänstgöring bör dessutom få delges på annat sätt, t.ex. genom beredskapslarm eller genom radio och TV. Bestämmelser i dessa frågor bör tas in i värnpliktsförordningen. I vårt förslag återfinns de i 4 kap. 1–2 §§ VF.

I *andra stycket* stadgas till skydd för den enskilde att en inkallelseorder till värnpliktsutbildning som regel skall utfärdas i god tid. Erfarenheten visar också att inkallelser som sker med kortare varsel ofta leder till sådana svårigheter för den värnpliktige att han blir berättigad till anstånd. Målet bör därför vara att inkallelserna utfärdas i så god tid som möjligt före inställedagen. Normalt bör en inkallelseorder till värnpliktsutbildning inte utfärdas eller hävas senare än tre månader och i vart fall inte senare en månad före inställelsen. Undantag härifrån får naturligtvis göras om den värnpliktiges samtycker till att inställa sig med kortare varsel eller accepterar en återkallelse kort före tjänstgöringens början. Men det kan också i vissa situationer föreligga andra särskilda omständigheter som bör föranleda att en kortare tid mellan inkallelseordern och tjänstgöringens början kan godtas. En sådan omständighet kan vara att det ingår som ett övningsmoment att inställelsen skall ske med kort varsel. Vi föreslår därför att huvudregeln att en order till värnpliktsutbildning skall utfärdas i god tid får frångås, om det finns särskilda skäl.

10 §

Bestämmelsen ålägger den värnpliktige att inställa sig till tjänstgöring enligt inkallelseordern och att anmäla eventuellt hinder att inställa sig till den myndighet som har utfärdat ordern. I sak innebär regleringen i denna del endast två mindre förändringar i förhållande till vad som gäller nu. Å ena sidan utvidgas anmälningsskyldigheten något och å andra sidan slopas straffsanktionen för underlåtenheten att anmäla laga förfall. Ändringarna motsvarar dem som vi har gjort genom bestämmelsen i 2 kap. 4 § för motsvarande situation vid mönstring. Motiven till ändringen är desamma som vi har angett i specialmotiveringen till den bestämmelsen.

Skyldigheter under tjänstgöringen

11 §

Bestämmelserna i denna paragraf saknar motsvarighet i VL. De har närmare kommenterats i avsnitt 3.2.1.

12 §

Bestämmelserna i denna paragraf har utan ändring i sak överförts från VL. Begreppet värnpliktstjänstgöring innefattar all den tid under vilken den

värnpliktige är tjänstgöringsskyldig, alltså även fritid och annan tid då han inte är i tjänst.

Förmåner

13 §

I denna bestämmelse regleras de värnpliktigas förmåner i samband med värnpliktstjänstgöring. Bestämmelserna är i sak oförändrade jämfört med motsvarande bestämmelser i VL. I fråga om rätten till förmånerna och dessas storlek hänvisas till de föreskrifter som regeringen meddelar. Vi har kommenterat bestämmelsen i avsnitt 3.3.

14 §

Till denna paragraf har överförts de hänvisningar till annan lagstiftning med bestämmelser om förmåner som återfinns i VL. Därutöver har införts en hänvisning även till lagen (1939:727) om förbud mot uppsägning eller avskedande av arbetstagare med anledning av värnpliktstjänstgöring.

4 kap. Befrielse m.m.

Befrielse

1 §

Enligt bestämmelserna i denna paragraf skall en värnpliktig helt eller delvis befrias från de skyldigheter som följer av värnpliktslagen om någon av förutsättningarna som uppräknas i de fem punkterna i första stycket föreligger.

Bestämmelserna i *första stycket första och andra punkterna* har utan ändring i sak överförts från 4 § 1 och 2 VL. Dessa regler har nyligen varit föremål för översyn (SOU 1986:43, prop 1987/88:54, FöU 4, rskr 116, SFS 1988:96). Vi finner inte skäl att nu ändra dem i sak.

Den i *tredje punkten* upptagna befrielsegrunden är ny. Den motsvaras närmast av 4 § punkterna 3 och 5 VL som reglerar befrielse av en värnpliktig som har erhållit sitt svenska medborgarskap efter naturalisation det år han fyller 28 år eller senare och befrielse för en värnpliktig som har vistats utomlands tills han uppnått den åldern.

Grundutbildningen skall som regel påbörjas inom en treårsperiod från inskrivningen. Det innebär att nära nog alla värnpliktiga får börja sin grundutbildning före utgången av det kalenderår då de fyller 21 år. Det kan emellertid förekomma att en värnpliktig av någon anledning inte påbörjar grundutbildningen förrän en längre tid har förflutit sedan mönstringen eller att han över huvud taget inte mönstrar enligt de normala rutinerna. Han

kan till exempel ha vistats utomlands eller ha förvärvat sitt svenska medborgarskap efter fyllda 18 år. Även andra orsaker kan tänkas ligga bakom att grundutbildningen inte påbörjas inom den vanliga tiden.

Hänsynen till den enskilde värnpliktige talar enligt vår uppfattning starkt för att han inom rimlig tid skall få klarlagt om myndigheterna kräver att han skall fullgöra värnpliktstjänstgöring eller inte. Om en värnpliktig inte har kallats in till grundutbildning innan han har uppnått en viss ålder, anser vi därför att han skall kunna utgå från att myndigheterna inte kräver att han skall fullgöra någon värnpliktstjänstgöring. Lagen bör enligt vår mening ange den åldersgräns som gäller i detta hänseende. Vi anser att gränsen bör gå vid utgången av det kalenderår då den värnpliktige fyller 26 år. Den bör anknytas till inkallelsen av den värnpliktige snarare än till tidpunkten då grundutbildningen börjas. Avgörande är nämligen om den värnpliktige före den angivna tiden genom en inkallelseorder får definitivt fastlagt om han kommer att tas i anspråk eller inte. Den värnpliktige kan alltså inte själv genom att exempelvis söka anstånd kunna påverka om han skall bli befriad enligt denna punkt. Det är å andra sidan inte tillräckligt att den värnpliktige genom inskrivningsbeslutet får kännedom om tiden för den planerade inryckningen till grundutbildning.

Om den värnpliktige inte kallas in till grundutbildning blir han inte heller skyldig att fullgöra annan värnpliktstjänstgöring. Han skall därför befrias helt från skyldigheterna enligt värnpliktslagen. Vi föreslår därför en regel av innebörd att en värnpliktig som inte har kallats in till grundutbildning före utgången av det kalenderår då han fyller 26 år skall befrias. Om den värnpliktige – trots att han har blivit inkallad till grundutbildning före utgången av denna tid – inte kan påbörja sin grundutbildning förrän efter det att han har fyllt 26 år, kan förutsättningar likväl finnas att befria honom, nämligen enligt paragrafens femte punkt. Det blir då andra övervägande än dem som ligger bakom befrielsebeslut enligt tredje punkten som blir avgörande för om han skall befrias eller inte.

I den *fjärde punkten* har vi som ett särskilt befrielsefall behandlat en speciell situation som kan uppkomma om den värnpliktige är stadigvarande bosatt i Sverige men har medborgarskap också i en annan stat, där han kan fullgöra militärtjänstgöring. Sverige är anslutet till en konvention slutet i Strasbourg den 6 maj 1963 om begränsning av flerfaldigt medborgarskap och angående militära förpliktelser i fall av flerfaldigt medborgarskap. Av en bestämmelse i konventionens artikel 6 följer att en värnpliktig med flerfaldigt medborgarskap har rätt att, innan han uppnår 19 års ålder, välja att fullgöra sina militära förpliktelser i en annan stat som han också är medborgare i, om tjänstgöringen där med avseende på längd och effektivitet är åtminstone likvärdig med den som han skulle ha fullgjort i Sverige.

Enligt vår uppfattning bör en värnpliktig befrias från värnpliktstjänstgöring i Sverige, om han på detta sätt väljer att fullgöra militärtjänst i den andra staten. En förutsättning för ett beslut om befrielse är emellertid att det står klart att den värnpliktige kommer att fullgöra tjänstgöringen i den andra staten och att denna tjänstgöring är åtminstone likvärdig med den

som han skulle ha fullgjort i Sverige. Det kan ske genom att han hos värnpliktsverket skriftligen intygar sitt val och att det klarläggs att tjänstgöringen kommer att utkrävas av honom i den andra staten. Vi föreslår att det i en bestämmelse i värnpliktsförordningen anges att den värnpliktige måste göra troligt att en sådan tjänstgöring kommer att utkrävas av honom för att han skall anses ha träffat ett val som avses i denna punkt. I vårt förslag till 2 kap. 3 § VF har vi tagit in en sådan bestämmelse.

Genom bestämmelsen i fjärde punkten inarbetas i värnpliktslagen den rätt att välja som tillkommer de värnpliktiga enligt 1963 års konvention. Av praktiska skäl och rättviseskäl bör valrätten emellertid inte begränsas till de västeuropeiska länder som är bundna av denna konvention. Även om den värnpliktige uppfyller samma krav i förhållande till en annan stat och på motsvarande sätt väljer att fullgöra militärtjänstgöring för den staten, skall han alltså befrias från värnpliktstjänstgöring i Sverige.

Rätt till befrielse föreligger naturligtvis också om den värnpliktige med sådant flerfaldigt medborgarskap har fullgjort den militära tjänstgöringen i den andra staten innan han påbörjar värnpliktstjänstgöring i Sverige. Därigenom omfattas även de fall av rätt till befrielse som avses i en militärtjänstgöringsöverenskommelse som Sverige år 1959 har träffat med Argentina och som innebär att om en värnpliktig med medborgarskap i de två staterna genom intyg styrker att han har fullgjort militärtjänstgöring i Argentina i fredstid skall vara befriad från värnpliktstjänstgöring i Sverige.

Sverige är emellertid i fråga om värnpliktiga med flerfaldiga medborgarskap bunden genom konventioner även i andra avseenden. En översiktlig sammanställning av denna reglering har fogats som bilaga nr 1 till betänkandet. Konventionsregleringen går i allmänhet ut på att värnpliktiga som är medborgare i fler än en stat och stadigvarande är bosatt i någon av dem inte är skyldig att fullgöra militärtjänstgöring i någon annan stat än den där han är bosatt.

I värnpliktsförordningen har vi tagit in bestämmelser enligt vilka värnpliktiga som inte är folkbokförda i Sverige inte heller skall kallas till mönstering eller inkallas till värnpliktstjänstgöring här. Vi uppfyller därigenom kraven i flera konventioner att en värnpliktig med flera medborgarskap som stadigvarande vistas utomlands inte skall förpliktas att fullgöra militär tjänstgöring i Sverige. Även denna reglering bör omfatta samtliga stater och alltså inte endast dem i förhållande till vilka Sverige är konventionsbundet.

Vi föreslår att i *femte punkten* bestämmelsen om befrielse vid andra, synnerliga skäl behålls. Avsikten är att befrielse enligt denna punkt liksom i dag endast bör förekomma i alldeles speciella undantagsfall.

Ett fall, som bör omfattas av tillämpningsområdet, är det då den värnpliktige har hunnit uppnå en för hög ålder innan grundutbildningen har kommit att påbörjas. Vi avser då den situationen att den värnpliktige visserligen har kallats in före utgången av det kalenderår då han fyller 26 år men t.ex. på grund av ett eller flera anstånd inte har påbörjat grundutbildningen dessförinnan. Sådana anstånd bör undvikas men resultatet kan likväl bli detta, om den värnpliktige har tunga och varaktiga skäl för

upprepade anstånd. Om en sådan situation skulle uppstå bör man sträva efter att senast under det år då den värnpliktige fyller 26 år ta slutlig ställning till om han skall befrias eller kallas in till grundutbildning.

Andra situationer då befrielse enligt denna punkt har beviljats i praxis är då den värnpliktige har särskilda konstnärliga anlag som riskeras genom tjänstgöringen eller har en extremt svår social situation. Vårt förslag syftar inte till att ändra denna praxis.

I *andra stycket* behandlas befrielse för viss tid. Enligt vårt förslag får liksom för närvarande ett beslut om befrielse som meddelas enligt första stycket 1 eller 2 begränsas till viss tid. Förutsättningarna för detta har vi emellertid inskränkt något i förhållande till vad som gäller enligt den nuvarande lagen.

Den viktigaste ändringen är att befrielse för viss tid får ske endast om den värnpliktige inte fullgör tjänstgöring. Om den värnpliktige under pågående värnpliktsutbildning drabbas av en övergående sjukdom eller skada, skall hans möjligheter att få fullgöra den återstående tjänstgöringen i stället bedömas enligt bestämmelsen i 7 § 1 om avbrott i utbildningen. Till denna bestämmelse anknuter i sin tur bestämmelserna om tillgodoräknande av tjänstgöringstid i 10 och 11 §§. Om en övergående sjukdom eller skada uppkommer i anslutning till tjänstgöring för att försvara landet, skall detta inte leda till att tjänstgöringen upphör.

Vi har inte funnit skäl att behålla möjligheten att begränsa ett beslut om befrielse till visst slag av tjänstgöring. I de fall då detta har varit aktuellt har det oftast rört sig om svenska medborgare som utomlands har fullgjort militär tjänstgöring som motsvarar svensk grundutbildning och som därför i Sverige har befriats från sådan utbildning men däremot inte från repetitionsutbildningen. Vårt förslag bygger emellertid på grundtanken att en värnpliktig skall ha fullgjort grundutbildning i Sverige innan han kan tas i anspråk för annan värnplikts-tjänstgöring. Om den värnpliktige i det nämnda fallet inte skall befrias på någon annan grund, skall han därför alltså först fullgöra sin grundutbildning i Sverige, innan han kan förpliktas att här fullgöra repetitionsutbildning.

Beslut i ärenden om befrielse får meddelas av värnpliktsverket eller den myndighet som värnpliktsverket bestämmer. Om beslutet meddelas vid mönstringen har den värnpliktige möjlighet att få det prövat på nytt av en inskrivningsnämnd enligt bestämmelserna i 7 kap. Om beslutet meddelas senare överklagas det direkt till totalförsvarets tjänstepliktsnämnd.

2 §

Denna paragraf innehåller en fakultativ regel som ger värnpliktsverket möjlighet att befria en värnpliktig som är s.k. totalvägrare. Bestämmelsen motsvaras närmast av 46 § VL.

I den *första punkten* behandlar vi värnpliktiga som har dömts till fängelse för värnpliktsbrott och som enligt vad som är känt kan antas komma att vägra fullgöra värnpliktstjänstgöring.

För att en värnpliktig skall befrias krävs till en början att han genom en eller flera domar har dömts för värnpliktsbrott till fängelse. När det gäller kravet på fängelsestraffets längd anser vi att den praxis som har utvecklats hos regeringen vid prövningar enligt 46 § VL bör vara vägledande. Enligt denna praxis krävs för ett beslut att inte på nytt kalla in en värnpliktig till värnpliktstjänstgöring att han har dömts till fängelsestraff av en sådan längd att i praktiken minst två månader kommer att avtjänas i anstalt.

Därutöver krävs att det kan antas att den värnpliktige inte kommer att fullgöra värnpliktstjänstgöring. Bedömningen skall göras av värnpliktsverket innan en värnpliktig som har dömts till fängelse för värnpliktsbrott kallas in till tjänstgöring på nytt. Till grund för bedömningen skall läggas vad som genom domarna och i övrigt har framkommit om motiven till värnpliktsbrotten. Om det står klart att den värnpliktige har för avsikt att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring skall han kallas in på nytt, trots att han kan ha avtjänat ett i och för sig erforderligt fängelsestraff. Om det däremot kan antas att han inte kommer att fullgöra värnpliktstjänstgöring i fortsättningen, skall han alltså befrias.

Vi anser inte att det bör ske någon ändring i den praxis som domstolarna utvecklat vad gäller påföljdsvalet för värnpliktsbrott vid s.k. totalvägran. Enligt den praxis som domstolarna utvecklat under senare år döms en värnpliktig som av principiella skäl vägrar att fullgöra värnpliktstjänstgöring första gången till villkorlig dom med ett kännbart bötesstraff och andra gången till fängelse av sådan längd att han inte behöver kallas in på nytt (jfr prop 1977/78:159 s. 122–124).

I krig och, efter regeringens förordnande, vid krigsfara och vissa andra utomordentliga förhållanden skall inte dömas för värnpliktsbrott om straff för gärningen är föreskrivet i 21 kap. brottsbalken. Om en värnpliktig enligt dessa föreskrifter gör sig skyldig till lydnadsbrott eller rymning, kan detta inte leda till befrielse enligt femte punkten oavsett strafftidens längd och de motiv som ligger bakom brottet.

I *andra punkten* har vi som en befrielsegrund infört den särskilda undantagsregel som nu gäller för medlemmar av sekten Jehovas vittnen. Efter en lagändring år 1978 kallas inte sådana värnpliktiga in till tjänstgöring, om de förklarar att de på grund av sitt medlemskap inte kommer att fullgöra vare sig värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst.

Om man även i fortsättning skall särbehandla denna grupp värnpliktiga, bör detta enligt vår uppfattning ske så att värnpliktiga som uppfyller förutsättningarna för särbehandlingen befrias från sina skyldigheter enligt värnpliktslagen. Vi föreslår att i denna punkt tas in en bestämmelse enligt vilken en värnpliktig får befrias om han med hänvisning till sin anslutning till religiöst samfund som regeringen bestämmer förklarar att han inte kommer att fullgöra vare sig värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst. I 6 kap. 2 § VF har vi tagit in en bestämmelse som utpekar sekten Jehovas vittnen som det enda samfund som kommer i fråga för en sådan särbehandling.

3 §

Enligt bestämmelsen i denna paragraf får ett beslut om befrielse i vissa fall tas upp till ny prövning av värnpliktsverket. En bestämmelse om detta finns i dag i 4 § sista stycket VL. Vi har övervägt att avskaffa denna möjlighet men funnit övervägande skäl tala för att den bör behållas för de fall att den värnpliktige befrias på grund av nedsatt prestationsförmåga eller tillhörighet till visst religiöst samfund. När det gäller befrielse på grund av nedsatt prestationsförmåga kan t.ex. möjligheterna att bota en sjukdom förändras så att skälet till ett tidigare befrielsebeslutet bortfaller. Om det behövs för prövningen så kan värnpliktsverket låta den värnpliktige genomgå mönstring.

Anstånd

4 §

Vårt förslag innebär inte några ändringar i sak när det gäller förutsättningarna för att bevilja anstånd med värnpliktstjänstgöring. Vi har emellertid omarbetat bestämmelsen i språkligt hänseende. I det följande anger vi också vissa riktlinjer för tolkningen av bestämmelsen.

Bestämmelsen om anstånd finns i dag i 22 § TjK. Enligt vår mening har bestämmelsen sådan vikt att den bör återfinnas i lagen. Vi finner det lämpligt att den tas in i detta kapitel efter bestämmelserna om befrielse. Liksom i dag får enligt förslaget anstånd meddelas endast med värnpliktsutbildning. När det gäller tjänstgöring för att försvara landet skall ledighet av sådana skäl som kan föranleda anstånd bedömas enligt reglerna för tjänstledighet.

Skäl till anstånd kan föreligga av hänsyn till studier, arbete eller den värnpliktiges sociala situation mer allmänt.

Enligt vår uppfattning bör praxis allmänt vara restriktiv när det gäller att bevilja anstånd med en del av en kortare repetitionsutbildning. Anstånd för en hel sådan övning bör enligt vår mening förutsätta att det står klart att den värnpliktiges behov inte kan tillgodoses genom att han i stället erhåller tjänstledighet.

När det gäller *studieskäl* föreslår vi den formuleringen att anstånd får beviljas om tjänstgöringen medför särskilda svårigheter med avseende på den värnpliktiges studier.

Regelmässigt bör anstånd med *grundutbildningen* beviljas den värnpliktige för att han skall få möjlighet att avsluta de gymnasiestudier eller motsvarande studier som han har påbörjat direkt efter grundskolan. För högskolestudier bör huvudregeln däremot vara den motsatta. Det kan visserligen förekomma fall då en värnpliktig har särskilda skäl att få anstånd med grundutbildningen för att bedriva högskolestudier. Ett sådant fall är om han har antagits till en eftertraktad utbildning som han inte kan räkna med att komma in på eller få skjuta upp till en senare tidpunkt. Ett annat fall är om

han skall fullgöra en så lång grundutbildning att mer än tre studietermineras i anspråk för honom. Detta kan i vissa fall bli följden genom systemet med förstegsutbildning. Om den värnpliktige i en sådan situation har påbörjat sina studier när han skall rycka in till grundutbildningen, kan förhållandena vara sådana att han bör beviljas anstånd.

Frånsett dessa och liknande undantagsfall bör man emellertid kunna kräva av den värnpliktige att han planerar sina högskolestudier så att de inte sammanfaller med värnpliktstjänstgöringen. Eftersom han redan vid mönstringen skall ha fått kännedom om när hans grundutbildning kommer att påbörjas finns goda förutsättningar för en sådan planering. Om inskrivningsbeslutet senare ändras med avseende på tidpunkten för grundutbildningens påbörjan kan planerna dock komma att kullkastats. En bedömning får då göras från fall till fall om grundutbildningen medför särskilda svårigheter med avseende på hans studier.

Sammanfattningsvis bör enligt vår mening gälla att den värnpliktige är skyldig att ta sin grundutbildning med i beräkningen när han planerar sina studier efter gymnasieskolan men också att han skall ha haft rimliga möjligheter att göra en sådan planering. Om anstånd beviljas av studieskäl bör man kräva av den värnpliktige att han i sin fortsatta planering beaktar att han kommer att kallas in sedan anståndstiden har löpt ut.

Ett beslut om anstånd behöver inte föranleda en formell ändring av inskrivningsbeslutet enligt 2 kap. 8 § trots att tiden för inryckning till grundutbildning ändras.

När det gäller anstånd från *repetitionsutbildning* av studieskäl anser vi att man som huvudregel kan kräva av den värnpliktige att han, om han får kännedom om inkallelsen i god tid, planerar sina studier så att värnpliktstjänstgöringen kan genomföras. I undantagsfall kan det emellertid förekomma att han inte kan tas i anspråk för värnpliktstjänstgöring ens under en kortare tid utan att detta får orimliga konsekvenser för hans studier. Om den värnpliktige på grund av inkallelsen förlorar en studietermi-
n eller mer så får sådana konsekvenser anses ha uppkommit. Eftersom möjligheten att bevilja tjänstledighet inte är tillräcklig för alla dessa situationer bör anstånd kunna beviljas för att undvika att repetitionsutbildningen drabbar den enskilde orimligt hårt.

När det gäller anstånd på grund av att tjänstgöringen medför särskilda svårigheter med avseende på den värnpliktiges *arbete* innebär vårt förslag att man liksom för närvarande skall beakta de svårigheter som tjänstgöringen medför såväl för den värnpliktige själv som för hans arbetsgivare.

Vad först avser *grundutbildningen* måste en arbetsgivare som anställer en värnpliktig vilken inte har fullgjort grundutbildning som regel räkna med det avbrott i anställningen som blir följden av denna. Detta får anses gälla även om tidpunkten för grundutbildningen ändras sedan anställningen har påbörjats. Endast i mycket sällsynta undantagsfall bör därför en anställning medföra att anstånd medges för grundutbildning.

Om den värnpliktige däremot är egen företagare eller är anställd under sådana förhållanden att han kan jämföras med en egen företagare kan

situationen vara en annan. Anledning kan då finnas att se mindre restriktivt på anståndsfrågan om inkallelsen enligt inskrivningsbeslutet skulle få orimliga konsekvenser på grund av förhållanden som för den värnpliktige har varit svåra att förutse eller gardera sig mot. Förhållandena är emellertid olika från fall till fall och mellan olika branscher. En generös praxis bör komma i fråga i de fall där det visar sig vara särskilt svårt att skaffa ersättare utan orimliga uppoffringar. Det kan vara fråga om lantbrukare, fiskare och renskötande samer. Även för sjömän som under långa tider måste tjänstgöra på fartyg utomlands kan förhållandena vara sådana att grundutbildningen medför särskilda svårigheter för arbetet. Frågan om anstånd för sjömän och renskötande samer har vi behandlat mer ingående i avsnitt 4.1.

I bedömningen av om anstånd bör beviljas med grundutbildningen bör emellertid även andra omständigheter vägas in. En sådan omständighet kan vara att den värnpliktiges grundutbildning skall fullgöras senare än vad som är normalt. En annan sådan omständighet är om anståndet leder till att den värnpliktiges förutsättningar att senare fullgöra sin grundutbildning utan ytterligare anstånd förbättras.

När det gäller anstånd med *repetitionsutbildning* på grund av arbetsskäl är det i regel fråga om en frånvaro om högst några veckor som det i allmänhet inte bör innebära några svårigheter att beakta i den ordinarie planeringen, om man får kännedom om den i god tid. Anstånd bör därför beviljas endast om det uppstår en oväntad situation som inte kan bemästras på annat sätt än att den värnpliktige är kvar på sin arbetsplats.

Utöver studieskäl och arbetsskäl bör möjligheten finnas kvar för värnpliktiga att få anstånd av *sociala skäl*. Vi har uttryckt förutsättningen för detta så att det liksom i dag skall krävas att tjänstgöringen medför väsentliga svårigheter för honom eller någon nära anhörig till honom. Det krävs alltså att tjänstgöringen skulle medföra betydande påfrestningar av socialt slag för den värnpliktige eller hans närmaste omgivning för att han skall få anstånd på denna grund.

5 §

Enligt bestämmelsen i denna paragraf får som huvudregel anstånd med grundutbildningen inte beviljas efter utgången av det kalenderår då den värnpliktige fyller 24 år. Åldersspridningen inom en värnpliktskontingent som fullgör grundutbildning bör enligt vår mening inte vara alltför stor. De ekonomiska och sociala påfrestningarna för den värnpliktige och hans närstående under grundutbildningen ökar dessutom erfarenhetsmässigt med stigande ålder. Även om den värnpliktige har skäl för anstånd finns det sålunda starka skäl för att han inte skall få uppskjuta påbörjandet av grundutbildningen efter en viss ålder. Vi anser att gränsen då ytterligare anstånd i allmänhet inte längre bör komma i fråga liksom i dag bör gå vid 24 år. Om det föreligger särskilda skäl, bör anstånd dock kunna beviljas även efter denna tid.

Vi reglerar i förslaget inte längden för de enskilda anstånden. Anståndet bör naturligtvis inte ges för längre tid än som är nödvändigt.

6 §

Enligt 25 § TjK görs en ansökan om anstånd hos truppregistreringsmyndigheten. I vårt förslag skiljer vi inte på denna myndighet och värnpliktsverket. Vi föreslår därför att anståndsfrågorna skall avgöras av värnpliktsverket.

En begäran om anstånd skall liksom i dag göras skriftligt samt ange de skäl som åberopas och vara åtföljd av de skriftliga intyg och andra handlingar som åberopas. Bestämmelser om detta har vi tagit in i 4 kap. 9 § VF.

Avbrott i utbildningen

7 §

Liksom enligt de nuvarande bestämmelserna bör det vara möjligt att avbryta värnpliktsutbildningen under vissa förutsättningar. Vi föreslår att de bestämmelser som reglerar sådana avbrott förs över till lagen och införs i denna paragraf. Endast grundutbildning och repetitionsutbildning får avbrytas med stöd av bestämmelsen. Med avbrott avser vi inte att utbildningen avslutas på grund av att tjänstgöringsskyldigheten har upphört, t.ex. efter ett beslut om befrielse. Vi har i detta sammanhang som föräldrat utmönstrat ordet hemförlovning.

I *första punkten* behandlar vi avbrott på grund av frånvaro från tjänsten.

Utbildningen skall avbrytas om den värnpliktige på grund av sjukdom eller skada har varit frånvarande från tjänsten under så lång tid att målet med utbildningen inte kommer att nås under tjänstgöringstiden. Detsamma gäller om han av ett sådant skäl kan antas komma att vara frånvarande under en så lång tid. Beslut om avbrott i utbildningen i dessa fall ersätter beslut om sådan befrielse för viss tid som i dag meddelas under den värnpliktiges tjänstgöring samt beslut om hemförlovning på grund av frånvaro.

Om den värnpliktige insjuknar eller skadar sig under värnpliktsutbildningen skall han i första hand vårdas vid sitt förband eller vid ett sjukhus. Om sjukdomen eller skadan leder till att han under en längre tid inte kan delta i tjänsten kan det bli aktuellt att befria honom från skyldigheterna enligt värnpliktslagen. Detta kan ske endast om förutsättningarna enligt 1 § 1 eller 2 är uppfyllda. Enligt vårt förslag får ett beslut om befrielse som meddelas under värnpliktstjänstgöring i motsats till vad som gäller i dag inte begränsas till viss tid. Om den värnpliktige inte skall befrias helt kan sålunda den situationen uppkomma att han på grund av sjukdomen eller skadan inte kan delta i tjänsten under en längre tid. Man kommer då så småningom till en gräns efter vilken ytterligare tjänstgöring under samma inkallelseperiod inte längre är meningsfull. Enligt vårt förslag går denna

gräns när det står klart att utbildningsmålet för den värnpliktige inte kommer att nås. I så fall skall utbildningen avbrytas med stöd av denna punkt.

I vissa fall, t.ex. vid skador av övergående natur, kan man omedelbart konstatera att den värnpliktige kommer att vara frånvarande från utbildningen under en så lång tid att utbildningsmålet inte kommer att nås. Det bör i sådana fall vara möjligt att avbryta den värnpliktiges utbildning utan att man först låter denna tid förflyta. Vi föreslår därför att utbildningen skall avbrytas redan om det kan antas att den värnpliktige kommer att vara frånvarande under så lång tid att utbildningsmålet inte kommer att nås.

I lagtexten anger vi inte att frånvaron skall ha uppgått till en viss andel av utbildningstiden innan avbrottet skall ske. För grundutbildningen anser vi emellertid att det finns behov av en fast regel som anknyter till utbildningstiden. Vi föreslår därför att det i 4 kap. 6 § VF tas in en verkställighetsföreskrift enligt vilken grundutbildningen skall avbrytas med stöd av första punkten, om frånvaron har uppgått till minst en tiondel av den totala tiden för grundutbildningen. När det gäller repetitionsutbildning anser vi däremot att man inte generellt bör sätta någon bestämd gräns utan att bedömningen bör göras i det enskilda fallet med en direkt tillämpning av den allmänna bestämmelsen i denna punkt.

I motsats till vad som gäller i dag gör vi alltså inte någon skillnad mellan sjukdom och skada som kan antas vara orsakad av tjänstgöringen och sjukdom och skada som inte har ett sådant samband. Enligt de nuvarande bestämmelserna har en värnpliktig som ådrar sig en sjukdom eller skada i tjänsten rätt att fullgöra återstoden av tjänstgöringen och får alltså inte utan eget medgivande hemförlovas. Han kommer därigenom så länge tjänstgöringen pågår i åtnjutande av de förmåner som gäller under värnplikts-tjänstgöring och får också tillgodoräkna sig tiden som fullgjord värnplikts-tjänstgöring.

Vi anser att denna ordning är förlegad, eftersom den låter den värnpliktiges tjänstgöring pågå trots att det står klart att han inte kommer att kunna fullgöra tjänsten. Vi föreslår därför att utbildningen skall avbrytas med stöd av denna punkt även om sjukdomen eller skadan kan antas ha orsakats av tjänstgöringen. Även rätten för den värnpliktige att tillgodoräkna sig tjänstgöringstid och att vid ett senare tillfälle få fullgöra utbildningen reglerar vi lika oavsett om sjukdomen eller skadan kan antas vara orsakad av tjänsten eller inte. Bestämmelser om detta finns i 10 och 11 §§.

Utbildningen skall också avbrytas, om den värnpliktige utan giltigt skäl har uteblivit från tjänsten under en så lång tid att utbildningsmålet inte kommer att nås. Det kan gälla en värnpliktig som inte inställer sig till tjänstgöringen eller som avviker från denna. Även för sådan olovlig utevaro bör den regeln gälla att frånvaro under mer än en tiondel av hela tiden för grundutbildningen bör föranleda att utbildningen avbryts. När det gäller avbrott av sådan anledning är ett antagande om den värnpliktiges framtida frånvaro inte tillräckligt utan det krävs att han faktiskt har varit frånvarande under en så lång tid att utbildningsmålet inte kommer att nås, vilket för grundutbildningen är en tiondel av hela tiden.

Enligt *andra punkten* skall liksom i dag den värnpliktiges utbildning som huvudregel avbrytas när han ansöker om vapenfri tjänst, om han inte tidigare har gjort en sådan ansökan. Om det finns särskilda skäl, skall utbildningen dock fortsätta. Ett sådant skäl kan vara att det är fråga om en ansökan som inte är allvarligt menad t.ex. därför att den utgör ett sätt att få anstånd eller annars inte är seriös.

Om tjänstgöringen inte avbryts skall den värnpliktige beordras att fullgöra tjänstgöringen men han får inte övas i bruk av vapen eller förpliktas att bära vapen eller ammunition. Den tid då sådan tjänstgöring pågår får den värnpliktige inte tillgodoräkna som värnpliktstjänstgöring. Bestämmelser om detta har vi tagit in i *andra stycket*.

Enligt *tredje punkten* skall utbildningen avbrytas om den värnpliktige vägrar att fullgöra värnpliktstjänstgöring. Detta överensstämmer med dagens ordning. I 6 kap. VF har vi tagit in bestämmelserna som reglerar hur myndigheterna skall handla i situationer när en värnpliktig vägrar att fullgöra tjänstgöringen.

8 §

Ärenden om avbrott i utbildningen enligt 7 § skall prövas av värnpliktsverket eller den myndighet som värnpliktsverket bestämmer. Avsikten är att värnpliktsverket skall delegera beslutanderätten till de förband där de värnpliktiga tjänstgör.

9 §

Grundutbildningen av värnpliktiga sker i stor omfattning av personal och med materiel som i krig behöver tas i anspråk av försvarsmaktens krigsorganisation. Om landets försvarsberedskap höjs, kan det därför bli nödvändigt att avbryta den pågående utbildningen av värnpliktiga, sedan dessa har bidragit till beredskapshöjningen. Genom bestämmelsen i denna paragraf har vi därför gett regeringen möjlighet att avbryta grundutbildningen för värnpliktiga om utbildningsorganisationens resurser behövs för att höja landets försvarsberedskap. Motsvarande behov finns inte när det gäller repetitionsutbildningen.

Tillgodoräknande av tjänstgöringstid

10 §

I paragrafen regleras vad som gäller i fråga om tillgodoräknande av tjänstgöringstid, om den värnpliktige under grundutbildningen har beviljats anstånd eller om hans utbildning har avbrutits enligt 7 eller 9 §.

Liksom i dag bör den värnpliktige som fullgjord grundutbildning inte få tillgodoräkna sig någon tjänstgöringstid, om grundutbildningen avbryts innan han har tjänstgjort en viss minsta andel av hela grundutbildningstiden.

Enligt de nuvarande bestämmelserna uppgår denna andel till en tiondel av inkallelsetiden (39 § TjK). Eftersom grundutbildningstiderna enligt vårt förslag är minst 150 dagar och högst 615 dagar skulle det antal dagar som den värnpliktige måste tjänstgöra för att få tillgodoräkna sig tjänstgöringstid vid avbrott eller anstånd variera mellan 15 och 61 dagar. Enligt vår uppfattning är dessa tider för korta, särskilt som den värnpliktige enligt vad vi föreslår i andra stycket inte är skyldig att fullgöra någon ytterligare grundutbildning om denna avbryts på grund av sjukdom eller skada sedan gränsen har passerats. Vi föreslår därför att de angivna tiderna fördubblas och att gränsen alltså kommer att gå vid en femtedel av den totala tiden för grundutbildningen. Vi föreslår att en bestämmelse om detta införs i paragrafens *första stycket*.

Om avbrottet eller anståndet sker när den värnpliktige har fullgjort en femtedel av det antal dagar som han är inkallad att tjänstgöra får han tillgodoräkna sig dagarna före avbrottet med ett undantag, nämligen de dagar då han skulle ha tjänstgjort men av någon anledning har varit frånvarande. Vi föreslår en bestämmelse av detta innehåll i *andra styckets första mening*.

I *andra styckets andra – fjärde mening* regleras det fallet att den värnpliktiges utbildning avbryts enligt 7 § 1 sedan han har fullgjort en femtedel av grundutbildningen och det enda skälet till avbrottet är att den värnpliktige har varit frånvarande på grund av sjukdom eller skada. Det är därvid utan betydelse om han har ådragit sig sjukdomen eller skadan i tjänsten eller på sin fritid. I dessa fall är den värnpliktige enligt vårt förslag inte skyldig att fullgöra ytterligare grundutbildning. Om han av någon anledning vill fullgöra grundutbildningen, t.ex. därför att han behöver utbildningen som en merit i det civila, har han emellertid rätt att få bli inkallad på nytt. I sådant fall får värnpliktsverket med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet bestämma i vilken mån hans tidigare tjänstgöring skall tillgodoräknas honom.

Om anledningen till frånvaron helt eller till någon del är en annan än sjukdom eller skada, är den värnpliktige skyldig att fullgöra återstoden av tjänstgöringstiden. Det är alltså endast om skälet till avbrottet uteslutande är att hänföra till den värnpliktiges sjukdom eller skada som han skall anses ha fullgjort hela grundutbildningen.

11 §

I paragrafen regleras i vad mån en värnpliktig får tillgodoräkna sig tjänstgöringstid, om repetitionsutbildningen avbryts enligt 7 eller 9 § eller om han under sådan tjänstgöring beviljas anstånd.

Vi har stannat för den lösningen att repetitionsutbildning som har avbrutits därför att utbildningsmålet inte har nåtts på grund av den värnpliktiges frånvaro inte till någon del skall få tillgodoräknas honom som fullgjord repetitionsutbildning. Detsamma bör gälla om avbrottet i utbildningen grundas på sådana omständigheter som anges i 7 § 2 och 3.

*Offentliga uppdrag***12 §**

I bestämmelsen behandlas undantag för vissa tjänstemän att fullgöra värnpliktstjänstgöring. I dag gäller om detta följande.

Enligt 4 kap. 6 § RF får den som fullgör uppdrag som riksdagsledamot eller ersättare för riksdagsledamot fullgöra uppdraget utan hinder av tjänsteuppgift eller annan sådan förpliktelse som åligger honom. Enligt 20 § TjK får en riksdagsledamot inte inkallas till tjänstgöring som kan hindra honom från att utöva sitt uppdrag. Enligt 2 § UppskovsK är statsråd och ledamöter av riksdagen undantagna från skyldigheten att tjänstgöra vid försvarsmakten under beredskapstillstånd och krig.

En värnpliktig som är tjänsteman eller sakkunnig i en internationell organisation och på grund av bestämmelse i ett internationellt avtal, till vilket Sverige har anslutit sig, är eller bör vara befriad från internationell tjänsteplikt skall enligt 20 § TjK beviljas anstånd med värnpliktstjänstgöring.

Undantagen från tjänstgöringsskyldigheten för dessa värnpliktiga bör enligt vår mening finnas kvar. Undantaget för den enskilde värnpliktige bör vara begränsad till den tid under vilken uppdraget fullgörs. Under annan tid är han underkastad samma tjänstgöringsskyldighet som andra värnpliktiga.

Vi föreslår att dessa undantag anges i en särskild bestämmelse i 4 kap. Avsikten är att värnpliktsverket skall få uppgift om vilka personer det gäller och att dessa personer sedan inte kallas in till värnpliktstjänstgöring så länge hindret för tjänstgöringen kvarstår.

*Anställda inom försvarsmakten***13 §**

Vi föreslår att tjänstgöringsskyldigheten för de värnpliktiga som är anställda vid myndigheter inom försvarsmakten regleras enligt följande.

Den som är anställd vid en myndighet inom försvarsmakten skall som regel fullgöra grundutbildning om han inte redan har gjort det. Han kan sedan på grund av sin anställning komma att bli krigsplacerad inom försvarsmakten. Genom en sådan krigsplacering upphör hans tjänstgöringsskyldighet enligt värnpliktslagen. Hans skyldighet att tjänstgöra inom försvarsmakten regleras därefter endast av anställningsavtalet.

Om den anställdes krigsplacering upphör blir han skyldig att fullgöra värnpliktstjänstgöring enligt värnpliktslagen. Han bör då emellertid få tillgodoräkna sig repetitionsutbildning i proportion till sin levnadsålder då krigsplaceringen upphörde.

Genom bestämmelsen i denna paragraf införs en sådan reglering i värnpliktslagen. Den närmare regleringen av den anställningstid som en anställd får tillgodoräkna sig som fullgjord repetitionsutbildning när krigsplaceringen upphör bör emellertid tas in i förordningen.

5 kap. Skyldigheter när tjänstgöring inte fullgörs

1 §

Bestämmelserna i denna paragraf motsvarar 34 och 35 §§ VL. De skyldigheter som åläggs den värnpliktige är straffsanktionerade enligt 6 kap. 4 §.

Enligt *första punkten* åligger det den värnpliktige att se till att myndigheter inom försvarsmakten kan nå honom med postförsändelser inom rimlig tid. Av detta följer att han skall underrätta värnpliktsverket när han byter bostadsort. Detta sker i allmänhet utan särskild åtgärd från hans sida när han hos posten begär att få sina postförsändelser definitivt eftersända till den nya adressen. När det gäller tillfällig bortovaro från den ordinarie bostaden får kraven på den värnpliktige inte ställas alltför högt. Han bör sålunda inte vara skyldig att ordna eftersändning av posten under en normal semesterresa om några veckor. Detta framgår av att han inom rimlig tid skall kunna nås av försändelserna.

Bestämmelsen i *andra punkten* överensstämmer i allt väsentligt med vad som gäller i dag. Bestämmelsen omfattar även andra försändelser än sådana som sänds med post.

Enligt *tredje punkten* skall den värnpliktige tillhandagå myndigheter inom försvarsmakten med upplysningar och handlingar även när han inte tjänstgör. Motsvarande bestämmelse om handlingar finns i dag i InsK. Den bör nu tas in i lagen. Skyldigheten är begränsad till sådana upplysningar och handlingar som är av betydelse för den värnpliktiges tjänstgöring och värnpliktsförhållanden i övrigt. Vi har inte behållit bestämmelsen att upplysningarna eller handlingarna skall ha inkommit inom åtta dagar från uppmaningen. Det får i stället ankomma på den myndighet som lämnar uppmaningen att bestämma den tid inom vilken den skall efterkommas. Självfallet skall den värnpliktige därvid få rimlig tid på sig för att fullgöra det som han åläggs.

2 §

Bestämmelsen motsvarar närmast 50 § InsK. Skyldigheten är straffsanktionerad enligt 6 kap 4 §.

Genom bestämmelsen åläggs den värnpliktige främst en skyldighet att ta emot handlingar och utrustning även då han inte är tjänstgöringsskyldig. Det kan röra sig om handlingar som har betydelse som bevis för hans kompetens eller behörighet t.ex. att föra ett militärt fordon. ID-bricka och tjänstgöringskort hör också hit. Den värnpliktige åläggs därutöver att ta emot utrustning. Det kan vara fråga om materiel som han redan under ett inledande skede av en mobilisering behöver ha tillgång till. Vapen och ammunition kan ingå i sådan utrustning. För fullständighetens skull har uttryckligen angetts att den värnpliktige även när han inte tjänstgör är skyldig att väl förvara och efter uppmaning återlämna handlingar och utrustning som han har mottagit under tjänstgöringen eller med stöd av denna paragraf.

6 kap. Straff m.m.

Straff

1 §

Bestämmelsen innebär i sak endast den ändringen att en underlåtenhet att anmäla laga förfall för utevaro från mönstringen inte längre är straffsanktionerad. Skälet till denna ändring har angetts i specialmotiveringen till 2 kap. 4 § VL.

Vi har ersatt uttrycket laga förfall med uttrycket giltigt skäl. I 6 § ger vi en definition av begreppet giltigt skäl. Den skiljer sig något från den nuvarande legaldefinitionen av uttrycket laga förfall i VL. Detta är emellertid inte anledningen till att vi ändrat uttrycket. Skälet är i stället att vi liksom CFL-utredningen i dess förslag till ny lagstiftning om det civila försvaret anser att uttrycket giltigt skäl för en större krets läsare kan vara lättare att förstå än uttrycket laga förfall (jfr SOU 1989:42 s. 92).

2 §

I sak överensstämmer bestämmelsen med 38 § VL. Bestämmelsen innebär emellertid den ändringen att en underlåtenhet att anmäla laga förfall för utevaro från värnpliktstjänstgöring inte längre är straffsanktionerad. Skälet till ändringen har vi angett i motiven till 2 kap. 4 § VL.

3 §

Frånsett språkliga ändringar överensstämmer bestämmelsen med den nuvarande 39 § VL.

4 §

Genom bestämmelsen i *första stycket* straffsanktioneras den värnpliktiges skyldigheter enligt 5 kap. Detta innebär en viss utvidgning av det straffbara området.

Skyldigheterna enligt 5 kap. 1 § motsvarar i allt väsentligt de skyldigheter som i dag åligger den värnpliktige enligt 34 och 35 §§ VL. Några smärre ändringar har dock gjorts. Skälen till dessa har angetts i specialmotiveringen till bestämmelserna i 5 kap. 1 §.

Skyldigheterna enligt 5 kap. 2 § har tidigare inte varit straffsanktionerade. Genom vårt förslag blir det nu straffbart för en värnpliktig att inte motta handlingar och utrustning även när han inte tjänstgör. När det gäller skyldigheten att återlämna mottagna föremål med förmögenhetsvärde kan den värnpliktige göra sig skyldig till brott mot bestämmelser i brottsbalken om han tillgodogör sig egendomen eller vanvårdar den så att den inte kan återlämnas. Straffansvaret bör emellertid omfatta även sådana intyg och

andra handlingar som saknar förmögenhetsvärde och därför inte kan vara föremål för förfogandebrott enligt brottsbalken. Vi föreslår därför att ett sådant straffansvar införs även för handlingar som den värnpliktige har mottagit.

I *andra stycket* har uppgiftsskyldigheten enligt lagen straffsanktionerats. Bestämmelsen överensstämmer med 37 § *andra stycket VL*.

Hämtning

5 §

Enligt förslaget får den värnpliktige hämtas till mönstringen, om han inte inställer sig enligt kallelsen. Om han uteblir från värnpliktstjänstgöring, får han hämtas genom polismyndighetens försorg. Huruvida det är nödvändigt att polisen transporterar honom hela vägen till tjänstgöringsplatsen eller om det räcker med att sätta den värnpliktige på tåg dit får bestämmas genom föreskrifter som värnpliktsverket meddelar efter hörande av rikspolisstyrelsen.

Kostnaden för hämtningen skall den värnpliktige själv stå för. Detta överensstämmer med vad som gäller i dag.

De närmare bestämmelserna om hämtning av värnpliktiga finns i dag samlade i hämtningskungörelsen (1942:840). Enligt vår mening kan dessa bestämmelser lämpligen ersättas av en överenskommelse mellan värnpliktsverket och rikspolisstyrelsen genom vilken det inbördes förfarandet mellan dessa myndigheter vid hämtning närmare regleras. Därigenom kan fortlöpande en anpassning av rutinerna göras så att förfarandet blir effektivt och så att onödigt byråkrati undviks. I förordningen behöver då endast anges att värnpliktsverket efter hörande av rikspolisstyrelsen får meddela de närmare föreskrifterna om hämtning. Därutöver kan ytterligare någon bestämmelse behövas. I 6 kap. 5–6 §§ VF har vi lämnat förslag till sådana bestämmelser.

Giltigt skäl

6 §

I denna paragraf har intagits en definition av begreppet giltigt skäl. Den motsvarar bestämmelsen i 32 kap. 8 § rättegångsbalken om vad som är laga förfall i en rättegång. Vi har funnit det lämpligt att även i värnpliktslagen införa en definition av begreppet.

I förhållande till den definition som nu finns i värnpliktslagen innebär vårt förslag att frihetsberövanden och sjukdom inte anges som omständigheter som i sig är tillräckliga för att konstituera giltigt skäl. Det krävs dessutom att de innebär hinder för den värnpliktige att fullgöra sina skyldigheter. Detta torde också överensstämma med den praxis som har utvecklats

vid tillämpningen av bestämmelsen. Att den värnpliktige är intagen i en kriminalvårdsanstalt bör inte alltid medföra att han har giltigt skäl att inte fullgöra de skyldigheter som följer av värnplikten såsom att ta del av försändelser från myndigheter inom försvarsmakten. Vidare innebär vårt förslag att sjömän inte anses ha giltig ursäkt enligt värnpliktslagen enbart därför att de är inskrivna i sjömansregistret och anställda i den svenska handelsflottan.

Vårt förslag innebär att det blir myndighetens bedömning i det enskilda fallet som avgör om de skäl som den värnpliktige uppger är sådana att han skall anses ha haft giltigt skäl att inte fullgöra skyldigheten. I sista hand kan frågan alltid komma under domstolsprövning efter överklagande av beslut om disciplinförseelse eller i en rättegång om straff för exempelvis värnpliktsbrott eller rymning.

7 kap. Förnyad prövning och överklagande

Förnyad prövning

1 §

Enligt bestämmelsen i paragrafens *första stycke* skall inskrivningsnämnder finnas vid värnpliktsverket och ha till uppgift att där göra en förnyad prövning av vissa beslut av värnpliktsverket. Inskrivningsnämnderna blir enligt vårt förslag inlemmade i värnpliktsverkets organisation och är alltså inte egna myndigheter. De beslut som vi anser att den värnpliktige bör kunna få prövade av nämnden har vi angett i 2 §. De närmare överväganden som ligger till grund för vårt förslag i denna del har behandlats i avsnitt 4.2.

I paragrafens *andra stycket* har tagits in bestämmelser om inskrivningsnämndernas sammansättning.

Ordföranden i inskrivningsnämnden bör vara väl förtrogen med verksamheten inom försvarsmakten. Han skall därför inneha en militär tjänst och ha lägst överstelöjtnants eller kommendörkaptens tjänstegrad. Vi anser det lämpligt att han utses av värnpliktsverket.

De valda ledamöterna bör liksom enligt de nu gällande bestämmelserna ha en anknytning till de geografiska områden varifrån de värnpliktiga kommer som berörs av nämndens beslut. För att åstadkomma en sådan lokal eller regional förankring och tillgodose allmänhetens behov av insyn i verksamheten bör ledamöterna därför såsom för närvarande utses av de landsting och större kommuner som omfattas av nämndens verksamhetsområde. Ledamöterna vid ett sammanträde med nämnden bör av samma skäl också kallas så att de får besluta i ärenden som avser värnpliktiga från de områden varifrån de själva är valda.

Eftersom landsting och kommuner förpliktas att utse ledamöter och ersättare i inskrivningsnämnderna, skall bestämmelserna om nämndernas sammansättning och om de organ som skall utse ledamöterna tas in i

värnpliktslagen (8 kap. 5 § RF). De närmare föreskrifterna om hur valet av ledamöter skall ske och krav för valbarhet m.m. bör meddelas av regeringen (jfr prop 1980/81:185 s 68). Regeringen bör också meddela föreskrifterna om nämndernas verksamhetsformer och om ledamöternas rätt till arvode och annan ersättning. Vi har fört in dessa bestämmelser i 3 kap. VF.

Bestämmelsen om inskrivningsnämndernas beslutförhet är av sådan vikt att den bör tas in i lagen. En bestämmelse om beslutförheten finns därför i paragrafens *tredje stycke*.

2 och 3 §§

Om den värnpliktige inte är nöjd med det beslut som värnpliktsverket har meddelat i fråga om inskrivning eller befrielse kan han enligt vårt förslag få beslutet prövat på nytt av en inskrivningsnämnd. Detta motsvarar i stort sett förfarandet såsom det fungerar i praktiken i dag. Enligt den nu gällande ordningen fattas visserligen det första beslutet om inskrivning eller befrielse formellt av inskrivningsnämnden. Förfarandet vid inskrivningsnämnden påminner emellertid i hög grad om en överprövning av mönstringsförrättarens preliminära besked till den värnpliktige vid inskrivningsprövningen. Vi föreslår därför att detta även kommer till uttryck i lagen.

Vårt förslag innebär att den värnpliktige vid mönstringen antingen skrivs in för grundutbildning eller befrias från skyldigheterna enligt värnpliktslagen. Om han skrivs in, skall beslutet innehålla sådana uppgifter om hans utbildning som anges i 2 kap. 9 §. Beslutet får fattas av en tjänsteman vid värnpliktsverket. Om den värnpliktige är missnöjd med beslutet i någon del kan han få till stånd en förnyad prövning. Han måste då inom tre veckor ge in en skrivelse till värnpliktsverket, i vilken han anger sina önskemål och skälen för dessa. Gör han det, skall frågan tas upp på nytt vid verket. Om den tjänsteman som bereder ärendet därvid kommer fram till att den värnpliktiges önskemål kan tillgodoses fullt ut, skall verket – beroende på vad önskemålet är – meddela ett beslut att den värnpliktige skall inskrivas eller befrias eller att ett tidigare inskrivningsbeslut skall ändras. Om den värnpliktige inskrivs, skall beslutet innehålla sådana uppgifter om utbildningen som anges i 2 kap. 9 §. Om den värnpliktiges önskemål kan tillgodoses endast till en del eller under vissa förutsättningar, bör han under rättas om detta och ges tillfälle att ändra sina önskemål. Gör han inte det eller finner tjänstemannen att önskemålen inte till någon del kan tillgodoses, skall tjänstemannen överlämna ärendet till inskrivningsnämnden för prövning. Inskrivningsnämndens beslut kan sedan av den värnpliktige överklagas hos totalförsvarets tjänstepliktsnämnd.

Om det senare visar sig att den tjänsteman som beredde ärendet hade missförstått den värnpliktiges önskemål och felaktigt trodde sig tillgodoses dessa men i själva verket beslutade i strid med vad den värnpliktige avsåg, måste denne kunna få väcka frågan igen hos värnpliktsverket. Det får då göras formlost och utan att någon exakt tidsfrist finns angiven inom vilken det måste ske. Det får emellertid inte ha förflutit en orimligt lång tid från

det att den värnpliktige fick del av beslutet till dess han anmäler felaktigheten. När frågan om den värnpliktiges förhållanden på detta sätt än en gång handläggs hos värnpliktsverket skall tjänstemannen hänskjuta frågan till inskrivningsnämnden, om det visar sig att den värnpliktiges önskemål i den nu uppkomna situation inte kan tillgodoses fullt ut.

Överklagande

4 §

I paragrafens *första stycke* anges de beslut enligt lagen som får överklagas. Uppräkningen är uttömmande. Enligt *första punkten* får samtliga beslut av inskrivningsnämnderna överklagas. Enligt *andra och tredje punkterna* får beslut som har meddelats efter mönstringen i ärenden om befrielse och inskrivning överklagas. Enligt *fjärde punkten* får liksom nu beslut som värnpliktsverket meddelar i ärenden om anstånd överklagas. Som en nyhet föreslår vi i *femte punkten* att överklagande även skall få ske av beslut i ärenden om avbrott i utbildningen som meddelas av en myndighet inom försvarsmakten och av beslut om tillgodoräknande av tjänstgöringstid som fullgjord grundutbildning efter avbrott och befrielse för viss tid. Dessa beslut har enligt vår mening sådan betydelse för den enskilde att han bör kunna få dem överprövade av en utomstående instans.

Enligt paragrafens *andra stycke* skall överklagandet liksom nu göras hos totalförsvarets tjänstepliktsnämnd. Formerna för överklagandet regleras närmare i förvaltningslagen. Genom att förvaltningslagens bestämmelser blir tillämpliga förlängs tiden för överklagandet från två till tre veckor från delgivningsdagen.

5 §

Vid sidan av vårt förslag om förnyad prövning i inskrivningsnämnderna bör inte bestämmelserna i förvaltningslagen om omprövning av beslut tillämpas. Ett överklagande av inskrivningsnämndens beslut bör inte få fördröjas genom ett nytt omprövningsförfarande. Detta har kommit till uttryck genom bestämmelsen i denna paragraf som förbjuder inskrivningsnämnden att ompröva sina beslut. Om nämndens beslut överklagas, vilket sker genom att en skrivelse lämnas till värnpliktsverket, skall värnpliktsverket därför efter sedvanlig prövning av att överklagandet har gjorts inom rätt tid och på rätt sätt översända handlingarna i ärendet till totalförsvarets tjänstepliktsnämnd. Förbudet mot omprövning av inskrivningsnämndens beslut bör gälla även sådan omprövning enligt 27 § förvaltningslagen (1986:223) som annars får göras trots att beslutet inte har överklagats (jfr om detta prop. 1985/86:73 s 30–33). Inget hindrar emellertid att nämndens beslut rättas med stöd av 26 § förvaltningslagen om förutsättningar för ett sådant förfarande föreligger. En rättelse skall beslutas på tjänstemannanivå.

6 §

Liksom för närvarande får enligt vårt förslag beslut av totalförsvarets tjänstepliktsnämnd inte överklagas.

6.2 Vapenfrilagen

Allmänna bestämmelser

1 §

Denna paragraf motsvarar 1 § i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst.

I *första stycket* föreslår vi att det uttryckligen anges att endast en värnpliktig som har inskrivits för grundutbildning enligt värnpliktslagen kan få tillstånd till vapenfri tjänst. I sak innebär detta inte någon ändring i förhållande till vad som gäller redan i dag enligt 3 § kungörelsen (1966:414) med vissa bestämmelser om vapenfria tjänstepliktiga. Att den värnpliktige först skall ha mönstrat och därvid inte ha befriats utan inskrivits för grundutbildning anser vi emellertid vara så grundläggande att det bör framgå av lagtexten.

Andra stycket har fått en annan språklig utformning.

Bestämmelsen i *tredje stycket* är ny. Enligt vår uppfattning bör en värnpliktig som har fått tillstånd till vapenfri tjänst inte få komma tillbaka och fullgöra värnpliktstjänstgöring. Tillståndsbeslutet bör därför vara oåterkalleligt. Vi föreslår att detta kommer till uttryck i tredje stycket av paragrafen.

2 §

Paragrafen har ändrats i förhållande till 2 § i den nuvarande lagen så att uttrycket under beredskap och krig ersätts med uttrycket under högsta beredskap. Skälet är att vi anpassar terminologin till det system för beredskapshöjningar som CFL-utredningen föreslagit i betänkandet Det civila försvaret (SOU 1989:42 Del I s.47).

3 §

Paragrafen har sin motsvarighet i 3 § i den nuvarande lagen med den skillnaden att andra och tredje styckena har överförts till 4 kap. 7 § andra stycket värnpliktslagen resp p 7 i övergångsbestämmelserna till värnpliktslagen.

4 §

Vi föreslår att begreppet uttagning slopas även i vapenfrilagstiftning. I stället förordar vi att den vapenfrie tjänstepliktige ges en placering i en

verksamhet. Någon ändring i sak är inte åsyftad. I övrigt motsvarar paragrafen 4 § i den nuvarande lagen om vapenfri tjänst.

5 §

Bestämmelsen är ny. Av ett beslut om placering av en vapenfri tjänstepliktig i viss verksamhet skall alltid framgå vissa uppgifter om tjänstgöringen. Vi har utformat bestämmelsen efter mönster av 2 kap. 9 § värnpliktslagen.

Prövning av tillståndsärenden

6 §

Denna paragraf överensstämmer i sak med 10 § i den nuvarande lagen. Bestämmelsen i 13 § andra stycket den nuvarande lagen har inte fått någon motsvarighet i den nya lagen. Tillstånd till vapenfri tjänst förutsätter alltså att den enskilde ansöker om det.

Tjänstgöringstid m.m.

7 §

I paragrafen har samlats de bestämmelser om tjänstgöringstiden för den vapenfria tjänsten som i dag återfinns i 5 § första stycket. När det gäller repetitionsutbildningen har vi frångått den nuvarande uppräknings- och antalet övningar som får åläggas och i stället beskrivit tjänstgöringstiden på samma sätt som i vårt förslag till värnpliktslag, dvs. genom att i lagen ange ett lägsta och högsta antal dagar som den vapenfrie tjänstepliktige är skyldig att tjänstgöra. Vi har även infört den regel om begränsning av repetitionsutbildningen till antal och dagar som vi föreslår skall gälla för värnpliktiga.

8 §

Till *första stycket* har vi överfört bestämmelsen i den nuvarande 15 § andra stycket vapenfrikungörelsen, eftersom denna bör återfinnas i lagen. Till skillnad mot bestämmelsen i 5 § tredje stycket i den nuvarande vapenfrilagen tillåter vårt förslag inte att vapenfri tjänst tillgodoräknas som värnpliktstjänstgöring. Detta sammanhänger med att vi har slopat möjligheten att återkalla ett tillstånd till vapenfri tjänst.

Bestämmelsen i *andra stycket* motsvarar efter en redaktionell och språklig ändring 7 a § i den nuvarande lagen.

9 §

I denna paragraf har tagits in bestämmelsen om vapenfria tjänstepliktigas tjänstgöringsskyldighet utöver utbildning. Den är utan ändring i sak överförd från 5 § andra stycket i den nuvarande vapenfrilagen.

10 §

Bestämmelsen överensstämmer i sak med den i 6 § i den nuvarande lagen.

11 §

Vi föreslår att bestämmelserna i värnpliktslagen om inkallelse till tjänstgöring och om värnpliktigas skyldigheter och förmåner i samband med tjänstgöring skall tillämpas även på de vapenfria tjänstepliktiga.

Förslaget innebär att kallelser till utbildning skall utfärdas i god tid samt att den vapenfrie tjänstepliktige förpliktas att anmäla varje hinder som han har för att inställa sig enligt kallelsen. För de närmare motiven till bestämmelsen hänvisar vi till vad vi har anfört i anslutning till motsvarande bestämmelser i VL.

Kravet på lydnad i förhållandet till arbetsledningen är många gånger lika framträdande vid vapenfri tjänst som vid värnpliktstjänstgöring. Utöver skyldigheten att lyda arbetsledares uttryckliga order skall den vapenfrie tjänstepliktige liksom hittills vara skyldig att rätta sig efter de tjänstgöringsföreskrifter som gäller för honom. Hänvisningen till bestämmelserna i värnpliktslagen omfattar därför även den bestämmelse som förpliktar värnpliktiga att rätta sig efter tjänstgöringsföreskrifter. Dessa kan vara meddelade av vapenfristyrelsen eller den myndighet där den vapenfrie tjänstepliktige tjänstgör.

Skyldigheterna att följa arbetsledares order och tjänstgöringsföreskrifterna sanktioneras genom bestämmelser om straff för vapenfribrott i 17 § och om disciplinförseelse i 21 §.

Hänvisningen till bestämmelserna om de värnpliktigas förmåner motsvarar hänvisningarna i 8 a § i den nuvarande vapenfrilagen.

Befrielse m.m.

När en värnpliktig har fått tillstånd till vapenfri tjänst är han inte längre skyldig att iakttä de föreskrifter som har meddelats i värnpliktslagen, utom såvitt avser skyldigheten att vid behov mönstra på nytt. Detta följer av 1 kap. 5 § andra stycket värnpliktslagen. Bestämmelserna i 4 kap. värnpliktslagen om bl.a. befrielse blir då inte heller tillämpliga på honom. Behov finns därför att i vapenfrilagen införa bestämmelser som ger möjlighet att befria en vapenfri tjänstepliktig på grund av omständigheter som kan ha uppkommit sedan han erhöll tillståndet till vapenfri tjänst. Det finns även ett behov av att reglera förutsättningarna för anstånd med tjänstgöringen, avbrott m.m. samt den vapenfrie tjänstepliktiges skyldigheter när han inte tjänstgör. Vi föreslår att i de sist nämnda avseendena hänvisningar görs till värnpliktslagens motsvarande bestämmelser. I fråga om befrielse måste reglerna däremot bli något utförligare.

12 §

Befrielsegrunderna motsvarar dem enligt 4 kap. 1 § 1–3 och 5 i värnpliktslagen. Befrielsegrunden i 4 kap. 1 § 4 värnpliktslagen saknar relevans för den som har fått tillstånd till vapenfri tjänst. Ärenden om befrielse av vapenfria tjänstepliktiga skall alltid prövas av vapenfristyrelsen.

Enligt *första punkten* skall den vapenfrie tjänstepliktige befrias, om han på grund av sjukdom eller skada eller av någon annan orsak har eller genom tjänstgöringen riskerar att få så nedsatt prestationsförmåga att han inte kan fullgöra den vapenfria tjänsten. Formuleringen innebär att den vapenfrie tjänstepliktiges prestationsförmåga skall relateras till den vapenfria tjänst som kan anvisas honom. Liksom enligt värnpliktslagen får befrielse enligt första punkten från skyldigheten att fullgöra tjänstgöring begränsas till viss tid. Det framgår av *andra stycket*.

Andra och tredje punkterna överensstämmer med befrielsegrunderna enligt 4 kap. 1 § första stycket 3 respektive 5 värnpliktslagen. Vi hänvisar till specialmotivering till dessa bestämmelser.

13 §

Paragrafen innehåller en motsvarighet till 4 kap. 2 § värnpliktslagen. Samma synsätt och praxis bör gälla som vid tillämpningen av den bestämmelsen. Endast domar för vapenfribrott bör dock beaktas vid bedömningen. Även ärenden om befrielse enligt denna bestämmelse prövas av vapenfristyrelsen.

14 §

Vi föreslår att bestämmelserna i värnpliktslagen om anstånd, avbrott i utbildningen och tillgodoräkande av tjänstgöringstid samt offentliga uppdrag och krigsplacering inom försvarsmakten som hinder för tjänstgöring blir tillämpliga även på de vapenfria tjänstepliktiga.

Enligt 13 § kungörelsen (1966:414) med vissa bestämmelser om vapenfria tjänstepliktiga skall i fråga om anstånd med vapenfri tjänst samma grunder tillämpas som gäller i fråga om anstånd med värnpliktstjänstgöring. I vårt förslag till värnpliktslagstiftning har vi flyttat bestämmelserna om anstånd med värnpliktstjänstgöring från TjK till värnpliktslagen. Vi anser att motsvarande bestämmelser för de vapenfria tjänstepliktiga bör finnas i vapenfrilagen och då som en hänvisning till bestämmelsen för värnpliktiga. I sak föreslår vi ingen ändring av regleringen. I motiveringen till 4 kap. 4 § värnpliktslagen har vi gjort vissa uttalanden om tillämpningen av anståndreglerna som har relevans även för de vapenfria tjänstepliktiga och den vapenfria tjänsten. Anstånd med tjänstgöring enligt 9 § kan inte beviljas.

Ärenden om anstånd med vapenfri tjänst prövas av vapenfristyrelsen. Vapenfristyrelsens beslutet får överklagas till totalförsvarets tjänstepliktsnämnd.

Enligt 25 § kungörelsen (1966:414) med vissa bestämmelser om vapenfria

tjänstepliktiga skall en vapenfri tjänstepliktig som vägrar att fullgöra vapenfri tjänst omedelbart hemförlovas. Vi har behållit bestämmelsen i princip oförändrad men tagit in den i lagen och utformat den som en hänvisning till motsvarande bestämmelse för de värnpliktiga i 4 kap 7 § 3 värnpliktslagen. I motsats till vad som gäller enligt den nuvarande bestämmelsen kommer därigenom enligt vårt förslag annan tjänstgöring än utbildning inte att kunna avbrytas på denna grund.

Ärenden om avbrott i utbildningen skall prövas av vapenfristyrelsen. Styrelsens beslut får inte överklagas.

Om den vapenfrie tjänstepliktiges grundutbildning avbryts eller om den vapenfrie tjänstepliktige under grundutbildningen beviljas anstånd, bör rätten att tillgodoräkna sig tiden före anståndet eller avbrottet inte vara förmånligare för honom än för en värnpliktig i motsvarande situation. Bestämmelserna i 4 kap. 10 och 11 §§ vårt förslag till värnpliktslag bör därför tillämpas även på den vapenfria tjänsten. Det innebär bland annat att tid före anstånd eller avbrott under grundutbildningen får tillgodoräknas endast om den vapenfrie tjänstepliktige vid anståndet eller avbrottet hade fullgjort minst en femtedel av hela grundutbildningstiden.

Skyldigheter när tjänstgöring inte fullgörs

15 §

I denna paragraf hänvisas till motsvarande bestämmelser för de värnpliktiga i 5 kap. vårt förslag till värnpliktslag. Skyldigheterna kommer liksom för de värnpliktiga att utökas något i förhållande till vad som gäller enligt 9 § den nuvarande vapenfrilagen. För motiven till de nya bestämmelserna hänvisar vi till vad vi har anfört i specialmotiveringen till 5 kap. 1 och 2 §§ vårt förslag till värnpliktslag.

Straff m.m.

16 §

Bestämmelsen är ny. Den motsvarar 6 kap. 1 § i vårt förslag till värnpliktslag. Vi anser att utevaro från tjänstgöring i princip bör behandlas lika oavsett om det är fråga om värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst. Det leder till att en vapenfri tjänstepliktig skall kunna straffas om han uteblir från tjänsten även om utevaron inte är uppsåtlig utan sker av oaksamhet. Liksom för de värnpliktiga är påföljden dagsböter.

17 §

Bestämmelsen motsvaras närmast av 14 § i den nuvarande lagen. Den har dock anpassats till det föreslagna systemet med disciplinpåföljder och därför utformats efter mönster av värnpliktsbrottet. Liksom detta är det avsett att

straffbelägga endast sådana uppsåtliga brott som är ägnade att medföra avsevärt men för utbildningen eller tjänsten i övrigt. I fråga om förutsättningarna för ansvar och gränsdragningen mot vad som bör utgöra enbart disciplinförseelse anser vi att departementschefens uttalandena i förarbetena till bestämmelsen i den nuvarande 39 § värnpliktslagen skall vara vägledande (prop. 1985/86:9 s. 138–139).

Avsikten är att vapenfribrott i fredstid skall medföra samma påföljd som om fråga var om ett värnpliktsbrott. Det innebär vid s.k. totalvägran att den vapenfrie tjänstepliktige vid första tillfället bör dömas till villkorlig dom och kännbara böter och vid nästa lagföring till ett fängelsestraff som i normalfallet inte understiger fyra månader.

I motsats till vad som gäller för värnpliktsbrottet kan ansvar för vapenfribrott ådömas även i krig, vid krigsfara och i övrigt då 21 kap. brottsbalken är tillämplig. Detta har samband med att vapenfria tjänstepliktiga i regel inte är krigsmän. Brottet skall då normalt bedömas som grovt enligt bestämmelsen i 18 §. Det kan dock förekomma att en vapenfri tjänstepliktig blir krigsman om Sverige kommer i krig, nämligen om han tjänstgör inom försvarsmakten. Bestämmelsen i denna paragraf skall i så fall inte tillämpas på den vapenfrie tjänstepliktige. Detta framgår av paragrafens *andra stycke*.

18 §

I denna paragraf behandlas vapenfribrott som är grovt. Brottet kan begås under omständigheter som gör att en strängare straffskala än i 17 § bör tillämpas. Sådana omständigheter föreligger om det råder högsta beredskap, dvs. om Sverige är i krig eller om regeringen vid krigsfara eller andra utomordentliga förhållanden har förordnat om högsta beredskap eller om brottet annars har medfört särskilt men för det svenska samhället. Även under andra förhållanden kan brottet vara att bedöma som grovt. Vikten av att i en kritisk situation följa en arbetsledares order under tjänstgöringen kan sålunda i vissa fall vara så stor att en ordervägran bör bedömas enligt den strängare straffskalan.

Straffskalan för grova brott bör ligga i paritet med den som gäller för rymning och lydnadsbrott av värnpliktiga under krigsförhållanden. Den bör dock inte överstiga fängelse fyra år.

19 §

I *första stycket* straffsanktioneras underlåtenhet att iaktta bestämmelsen i 15 §. Bestämmelsen är utan ändring i sak överförd från 17 § i den nuvarande lagen.

Enligt *andra stycket* straffbeläggs lämnandet av oriktiga uppgifter, när uppgiftsskyldigheten enligt 15 § fullgörs. I bestämmelsen har tagits in en erinran om att den är subsidiär i förhållande till straffstadganden i brottsbalken. I övrigt har vi gjort några språkliga ändringar.

20 §

I paragrafen hänvisas till de bestämmelser om hämtning och giltigt skäl som enligt 6 kap. 5 och 6 §§ VL gäller för värnpliktiga. Vi hänvisar till specialmotiveringen till dessa bestämmelser.

Disciplinförseelser*Disciplinansvar***21 §**

Bestämmelsen har utformats så att den så nära som möjligt överensstämmer med motsvarande bestämmelse för värnpliktiga i 8 § LDK. Den motsvarar närmast 16 § i den nuvarande vapenfrilagen men har ett vidare tillämpningsområde.

Tillämpningsområdet för disciplinansvaret för de vapenfria tjänstepliktiga enligt denna bestämmelse överensstämmer väsentligen med det som gäller för krigsmän enligt 8 § LDK. De uttalanden som departementschefen gjorde vid tillkomsten av den bestämmelsen kan också i allt väsentligt tjäna till ledning vid tillämpningen av denna paragraf (se prop. 1985/86:9 s. 101–103).

*Disciplinpåföljder***22 §**

Som framgår av den allmänna motiveringen i avsnitt 5.1 anser vi att disciplinpåföljderna för de vapenfria tjänstepliktiga bör var varning, extratjänst och löneavdrag. Utegångsförbud får alltså inte förekomma.

*Beslutande myndigheter***23 §**

Enligt vårt förslag skall frågor om åtalsanmälan alltid prövas av vapenfristyrelsen. Bedömningen i sådana ärenden kan i vissa fall vara komplicerad och kräva särskild erfarenhet eller sakkunskap. Dessa ärenden bör därför handläggas av den centrala myndigheten inom området.

Frågor om disciplinansvar i övrigt skall också i princip handläggas av vapenfristyrelsen. Vapenfristyrelsen får dock under vissa förutsättningar överlämna till cheftjänstemän inom myndigheten att avgöra sådana frågor på myndighetens vägnar. Förutsättningarna för detta anges i 24 §.

24 §

I bestämmelsen ges en motsvarighet till den möjlighet som finns att låta lägre militära chefer pröva frågor om disciplinansvar för krigsmän.

Enligt förslaget skall vapenfristytelsen besluta vilka chefer och andra ansvariga tjänstemän som skall pröva frågorna om disciplinansvar. Beslutet skall knytas till en bestämd person och gälla för de vapenfria tjänstepliktiga som denne är chef eller ansvarig för. Beslutanderätten bör ligga på en nivå som ger säkerhet för en tillförlitlig bedömning. Den utsedda chefen eller tjänstemannen meddelar beslutet för den myndighet där den vapenfrie tjänstepliktige tjänstgör.

Förutsättningarna för att en sådan chef som avses i bestämmelsen i det enskilda fallet skall få pröva en fråga om disciplinansvar är att förfarandet inte kan antas utgöra brott samt att förseelsen har erkänts och inte bör medföra svårare påföljd än varning, extratjänst eller löneavdrag för högst tio dagar. Detta överensstämmer med motsvarande bestämmelse i LDK sånär som att vi alltså anser att även ett mindre löneavdrag skall få påföras den vapenfrie tjänstepliktige av en sådan chef som avses i bestämmelsen. Skälet till denna utvidgning är att den motsvarar ett behov som har visat sig finnas vid tillämpningen av LDK. Vi finner inte heller att ett måttligt löneavdrag i påföljdshänseende skiljer sig nämnvärt från extratjänst, som ju innefattar inskränkning av den vapenfrie tjänstepliktiges rörelsefrihet under fritid.

*Handläggningen av disciplinärenden m.m.***25 §**

När det gäller handläggningsreglerna hänvisar vi i denna paragraf till ett antal bestämmelser i LDK. Hänvisningarna avser alla de bestämmelser som gäller vid handläggning enligt LDK utom dem som berör disciplinpåföljden utgångsförbud. Vi har funnit att de övriga bestämmelserna samtliga är relevanta i ett system med disciplinansvar för vapenfria tjänstepliktiga.

*Omprövning och överklagande av beslut om disciplinpåföljd***26 §**

Om en vapenfri tjänstepliktig har ålagts en disciplinpåföljd av en chef eller annan tjänsteman som avses i 24 § kan han få frågan omprövad hos vapenfristytelsen. Omprövningen skall alltså inte ske hos den myndighet för vilken beslutet har meddelats. Genom denna ordning uppnår vi att samtliga disciplinärenden kommer under prövning av vapenfristytelsen innan de kan föras till domstol. Saken bör då inte heller uppehållas ytterligare genom en omprövning även hos den myndighet för vilken beslutet ursprungligen meddelades.

När det gäller handläggningsordningen vid omprövning enligt bestämmelsen har vi överfört bestämmelserna från LDK. Några större krav på innehållet i den skriftliga begäran som den vapenfrie tjänstepliktige skall inge bör inte ställas. Om den inkommer för sent skall den däremot inte prövas. Beslutet av chefstjänstemannen vinner då laga kraft.

27 §

Vapenfristytelsen skall när den omprövar ett beslut att ålägga en vapenfri tjänstepliktig disciplinpåföljd tillämpa samma handläggningsregler som gäller då den själv som första myndighet prövar ett disciplinärende. Det framgår av hänvisningarna till LDK som tagits in i denna paragraf.

28 §

Vapenfristytelsens beslut att ålägga en vapenfri tjänstepliktig disciplinpåföljd får överklagas av honom. Det gäller oavsett om vapenfristytelsen har prövat ärendet som första myndighet eller omprövat en annan myndighets beslut enligt 27 §.

Överklagandet skall göras hos den tingsrätt inom vars domkrets förseelsen begicks.

29 §

I paragrafen regleras förfarandet vid överklagande. I LDK finns redan reglerat ett förfarande som lämpligen bör gälla även i detta sammanhang. Bestämmelsen innebär alltså att reglerna i LDK om överklagande blir tillämpliga även när vapenfria tjänstepliktiga överklagar ett beslut om en disciplinpåföljd.

Begreppsförklaringar

30 §

I flera av paragraferna i lagen gör vi hänvisningar till den nya värnpliktslagen och till lagen (1986:644) om disciplinförseelser av krigsmän, m.m. I denna paragraf har vi samlat den nyckel som behövs för att kunna läsa hänvisningarna.

Överklagande

31 §

Bestämmelsen motsvarar 22 § i den nuvarande vapenfrilagen. Det tredje stycket i den paragrafen, som behandlar överklagande av beslut i ärenden om omprövning av tillrättavisning, har utgått. Vidare har uttryckligen an-

getts att beslut i ärenden om anstånd med tjänstgöringen och ärenden om befrielse får överklagas till totalförsvarets tjänstepliktsnämnd. Som beslut om tjänstgöring anses bl.a. beslut i frågor om ledighet för vapenfria tjänstepliktiga.

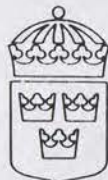
Ikraftträdande m.m.

Vi föreslår att ändringarna i lagen träder i kraft den 1 juli 1992.

Vi föreslår vidare att äldre bestämmelser skall gälla i fråga om verkställighet av beslut om tillrättavisning som har meddelats före ikraftträdandet men att i övrigt de nya bestämmelserna skall tillämpas från dagen för ikraftträdandet. Det gäller såväl de materiella bestämmelserna som förfarandereglerna. Även handlingar som har företagits före dagen för ikraftträdandet skall alltså efter den dagen bedömas enligt de nya reglerna.

Bilaga 1

Kommittédirektiv

Dir. 1988:21

Översyn av värnpliktslagstiftningen m. m.

Dir. 1988:21

Beslut vid regeringssammanträde 1988-04-28.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet R. Carlsson, anför.

Mitt förslag

En särskild utredare skall tillkallas för att se över värnpliktslagen (1941:967) och dess följdförfattningar.

Utredaren skall också lämna förslag om ändringar i disciplinsystemet för vapenfria tjänstepliktiga.

1941 års värnpliktslag

De grundläggande bestämmelserna om värnplikten finns i värnpliktslagen (1941:967). Där föreskrivs att varje svensk man är värnpliktig från och med det år han fyller 18 år till och med det han fyller 47 år.

Värnpliktslagen innehåller också bestämmelser om de värnpliktigas tjänstgöring i form av grundutbildning, repetitionsutbildning, beredskapsövning och tjänstgöring då rikets försvar annars kräver det.

I värnpliktslagen regleras också översiktligt förfarandet vid inskrivning och uttagning av värnpliktiga liksom frågor om förmåner under tjänstgöringen. Även regler om frikallelse, befrielse eller andra undantag från tjänstgöringsskyldighet finns i lagen.

Andra frågor som också behandlas i värnpliktslagen rör skyldigheten att göra adressanmälan samt att kvittera ut och ta del av postförsändelser från militära myndigheter. Bestämmelser finns också i lagen om påföljder då man inte följer föreskrifterna i den samt om laga förfall för att utebli från tjänstgöring.

Nuvarande lagstiftning är föråldrad

Den nu gällande värnpliktslagen beslutades år 1941. Bakgrunden till lagens tillkomst var ett behov av att öka de värnpliktigas tjänstgöringsskyldighet till följd av kriget. 1941 års lagstiftning innebar i övrigt inte några större förändringar i förhållande till det då gällande regelsystemet i 1901 års värnpliktslag.

Under åren efter 1941 har värnpliktslagen ändrats atskilliga gånger. Ändringarna har dock avsett enskildheter, medan grunddragen varit i stort sett oförändrade.

Detta innebär att vi till stor del haft samma rättsliga reglering av värnplikten under hela 1900-talet.

Värnpliktslagen har därigenom blivit en mycket omodern lag. Detta kommer till uttryck inte bara i ett alderdomligt språk utan även i en svåröverskådlig utformning i övrigt. Det finns t. ex. centrala bestämmelser som samlats i en enda paragraf med ett omfång över flera trycksidor. Också smärre ändringar av sådana bestämmelser blir komplicerade då stora textmängder måste tryckas om med atföljande risker för fel.

Också i andra avseenden är värnpliktslagen föråldrad. Den innehåller t. ex. i vissa delar en detaljreglering som är främmande för modern lagstiftning. I lagen finns sålunda bestämmelser om handläggningen av värnpliktsärenden som i andra motsvarande sammanhang tas in i myndighetsinstruktioner eller i motsvarande föreskrifter som regeringen meddelar. Vissa bestämmelser i värnpliktslagen är också sådana att de kanske inte alls behöver utfärdas av riksdag eller regering. Andra regler som nu finns i olika regeringsförfattningar är i stället av sådan art att de enligt regeringsformen kräver lagform.

Verkställighetsföreskrifterna till värnpliktslagen

Till värnpliktslagen hör ett stort antal regeringsförfattningar med ytterligare reglering av de värnpliktigas tjänstgöringsförhållanden m. m.

Kungörelsen (1969:379) om inskrivning och redovisning av värnpliktiga lägger närmare fast organisationen av det militära inskrivningsväsendet och reglerar förfarandet vid inskrivningen av de värnpliktiga. I kungörelsen (1969:380) om värnpliktigas tjänstgöring m. m., den s. k. tjänstgöringskungörelsen, finns bestämmelser om inkallelseförfarandet, anstånd med tjänstgöring, hemförlovning och beräkning av tjänstgöringstid. I tjänstgöringskungörelsen finns också reglerna om krigsplacering av försvarsmaktens personal och om vad som gäller i fråga om den fast anställda militära personalens tjänstgöringsskyldighet enligt värnpliktslagen.

De värnpliktigas skyldighet att genomgå utbildning regleras i värnpliktsut-

bildningsförordningen (1980:1035). I denna förordning preciseras tjänstgöringsskyldigheten inom de ramar för grundutbildning och repetitionsutbildning som anges i värnpliktslagen.

De närmare bestämmelserna om förmånerna till värnpliktiga ges i värnpliktsförmånsförordningen (1976:1008). Där finns således reglerna om dag-ersättning, dagpenning, befattningspenning, utbildningspremier och särskilda kontantersättningar.

Värnpliktsförmånsförordningen innehåller också de grundläggande reglerna om reserförmåner och om fri förplägnad, inkvartering, hälso- och sjukvård m. m.

Andra författningar som också kan anses utgå från de grundläggande föreskrifterna i värnpliktslagen är t. ex. uppskovskungörelsen (1979:939) och förordningen (1983:276) om verksamheten inom försvarsmakten. Den förstnämnda författningen ger möjlighet för andra delar av totalförsvaret än försvarsmakten att ta i anspråk värnpliktiga för tjänstgöring. Den s. k. verksamhetsförordningen innehåller instruktionsmässiga föreskrifter om värnpliktsverkets centrala och regionala delar.

Slutligen kan man nämna kungörelsen (1942:840) angående hämtning av värnpliktiga, som uteblivit från inskrivningsförrättning eller tjänstgöring, m. m. samt kungörelsen (1942:841) med vissa föreskrifter angående efterspaning av värnpliktiga m. fl. för överlämnande av order eller andra meddelanden från militär myndighet.

1983 års värnpliktsutbildningskommitté

År 1983 tillkallade chefen för försvarsdepartementet en kommitté med uppdrag att utreda värnpliktsutbildningen. I direktiven till kommittén (dir. 1983:51) angavs att denna borde klarlägga hur värnpliktssystemet skulle utformas för att tillgodose kraven på snabba insatser med olika typer av förband året runt. Kommittén skulle också överväga hur värnpliktsutbildningen skulle utformas för att man skulle kunna ta till vara de möjligheter till effektivare utbildning och besparingar som kan skapas genom att man ger de värnpliktiga ett ökat ansvar för genomförandet av olika utbildningsmoment inom ramen för deras egen utbildning. I kommitténs uppdrag ingick också att överväga hur utformningen av värnpliktsutbildningen kunde förenas med kravet på besparingar inom försvarsmaktens fredsorganisation.

Kommittén, som antog namnet 1983 års värnpliktsutbildningskommitté (VK-83), lämnade i juli 1984 betänkandet (SOU 1984:71) Värnplikten i framtiden. I betänkandet lämnades förslag om en förbättrad insatsberedskap av förband och funktioner i fred. Kommittén förordade också en ändrad veckoövningsrytm under den senare delen av värnpliktsutbildningen.

När det gällde de värnpliktigas eget engagemang i utbildningen föreslogs införandet av en konsekvent s. k. förstegsutbildning, dvs. en ordning där de befälsuttagna värnpliktiga rycker in före övriga värnpliktiga för att de skall lära sig att medverka i utbildningen av dessa.

I fråga om värnpliktslagen uttalade VK-83 att den inte ger utrymme för den flexibilitet i utbildningen som är önskvärd. VK-83 föreslog en översyn av lagen i linje med en idéskiss som bifogades betänkandet (s. 225).

VK-83:s förslag i det nämnda betänkandet har lett till åtgärder av olika slag. Här kan nämnas att den tidigare mycket utförliga regleringen av de värnpliktigas in- och uttryckningstider i värnpliktsutbildningsförordningen (1980:1035) slopades den 1 juli 1987 för att underlätta för myndigheterna att genomföra förstegsutbildning av befälsuttagna värnpliktiga.

VK-83 gavs genom tilläggsdirektiv i mars 1984 (dir. 1984:15) i uppdrag att se över dels utbildningen av vapenfria tjänstepliktiga, dels den gällande ordningen om frikallelse från värnplikt. Resultatet av det senare uppdraget presenterades i juni 1986 i betänkandet (SOU 1986:43) Befrielse från värnpliktstjänstgöring.

VK-83 föreslog att begreppen frikallelse från värnpliktens fullgörande, undantagande från tjänstgöringsskyldighet och befrielse från värnplikts-tjänstgöring skulle samlas under det gemensamma uttrycket befrielse från värnpliktstjänstgöring samt att reglerna om värnpliktigas tillhörighet till militärområde m. m. skulle slopas. Kommittén föreslog också att de bestämmelser i värnpliktslagstiftningen som undantog renskötande samer samt sjömän från tjänstgöringsskyldighet skulle slopas samt att möjligheten till inskrivning av underåriga värnpliktiga, dvs. pojkar mellan 16 och 18 år, skulle upphöra. I betänkandet upprepade VK-83 kravet på en översyn av värnpliktslagstiftningen som helhet.

En annan fråga som VK-83 behandlade var inskrivningsnämndernas funktion. I värnpliktslagen förskrivs att det skall finnas en inskrivningsnämnd och att det är inskrivningsnämnden som beslutar om de värnpliktigas inskrivning m. m. Inskrivningsnämndens beslut kan överklagas till värnpliktsnämnden. Inskrivning pågår numera under större delen av året vid värnpliktskontoren. Inskrivningsnämndens formella uppgifter har därvid i realiteten övertagits av värnpliktskontoren. VK-83 föreslog att inskrivningsnämndens beslutsfunktioner förs över till värnpliktsverket. Kommittén fann dock att det behövdes ett visst lekmannainflytande i inskrivningsprocessen. Kommittén föreslog därför att inskrivningsnämnderna med en förstärkning av lekmannainflytandet omvandlas till organ för omprövning av värnpliktsverkets beslut i inskrivningsärenden m. m.

1987 års värnpliktsproposition

På grundval av VK-83:s förslag lade regeringen i november 1987 fram en proposition (1987/88:54) om ändring i värnpliktslagen, m. m.

I propositionen föreslogs en ändrad begreppsbildning vad gäller befrielse, frikallelse etc. i huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittén föreslagit. Förslaget om att slopa möjligheten till förtida inskrivning godtogs också i propositionen.

När det gäller tjänstgöringsskyldigheten för sjömän och samer anfördes i propositionen att VK-83:s förslag krävde ytterligare överväganden och att förslagen borde ses mot bakgrund också av reglerna om uppskov för tjänstgöring inom andra delar av totalförsvaret.

Värnpliktslagen förutsätter att arméns värnpliktiga fullgör krigsförbandsövningen i en följd. För att möjliggöra en uppdelning av övningen på delövningar har det därför varit nödvändigt att lagstifta särskilt om detta. Så har också skett, senast genom lagen (1983:1080) om försök med uppdelning av krigsförbandsövningar inom armén. I 1987 års proposition föreslogs att denna möjlighet till uppdelning görs permanent och regleras i värnpliktslagen.

I propositionen ställde sig försvarsministern bakom VK 83:s krav på en översyn av värnpliktslagen och meddelade sin avsikt att ta initiativ till en sådan.

Propositionen har antagits av riksdagen (FöU 1987/88:4, rskr. 116)

Disciplinsystemet för vapenfria tjänstepliktiga

En vapenfri tjänstepliktig som av försummelse, oförstånd eller oskicklighet åsidosätter vad som åligger honom enligt reglemente, instruktion eller annan allmän bestämmelse, särskild föreskrift eller tjänstens beskaffenhet skall enligt 16 § lagen (1966:413) om vapenfri tjänst dömas till böter eller, vid grovt brott, till fängelse.

Särskilda straffbestämmelser för den som olovligen avviker eller uteblir från tjänstgöringsstället samt för den som är påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel under tjänsteutövning finns i 14 och 15 §§ lagen om vapenfri tjänst.

Om en vapenfri tjänstepliktig begår ett brott av nyssnämnt slag och brottet är att anse som ringa, kan han i stället för straff meddelas tillrättavisning i form av varning, extratjänst eller utgångsförbud (18 § lagen om vapenfri tjänst).

Befogenhet att besluta om tillrättavisning tillkommer civilförsvars-, räddnings- eller arbetschef i fråga om vapenfria tjänstepliktiga som är underställda chefen (19 §).

Beslut om tillrättavisning skall omedelbart gå i verställighet utan hinder av att omprövning av beslutet kan ha begärts (20 §).

För värnpliktiga har det sedan lång tid funnits ett straffrättsligt disciplinsystem som i huvudsak reglerats genom militära rättegångslagen (1948:472). Detta system har den 1 juni 1987 ersatts av disciplinregler som vilar på förvaltningsrättslig grund och som har åtskilliga likheter med de motsvarande bestämmelserna för vapenfria tjänstepliktiga (lag, 1986:644, om disciplinförseelser av krigsmän, m. m.). Det finns dock också vissa viktiga skillnader mellan de båda disciplinsystemen. En skillnad är t. ex. att en disciplinpåföljd som har beslutats mot en värnpliktig som huvudregel inte kan verkställas förrän beslutet har vunnit laga kraft medan disciplinbeslut mot vapenfria verkställs omedelbart.

VK-83, som enligt vad som har nämnts i det föregående också har haft till uppgift att se över utbildningen av vapenfria tjänstepliktiga, har i sitt betänkande (SOU 1986:30) Vapenfriutbildningen i framtiden föreslagit att disciplinsystemet för de vapenfria anpassas till de nya disciplinreglerna för värnpliktiga.

Detta förslag behandlas i propositionen om ändring i lagen om vapenfri tjänst m. m. (prop. 1987/88:81) som nyligen lämnades till riksdagen. Föredragande statsrådet anför att en anpassning av de vapenfrias disciplinsystem till vad som sedan år 1987 gäller för de värnpliktiga innebär en del tekniska problem som lämpligtvis bör lösas i särskild ordning.

Lagstiftning bör ses över

Som framgår av det föregående bör värnpliktslagen och dess följdförfattningar ses över.

Översynen bör också omfatta de vapenfrias disciplinsystem.

Uppdraget att göra översynen bör lämnas till en särskild utredare.

Kraven på värnpliktsförfattningarna

Syftet med översynen av värnpliktsförfattningarna skall vara att åstadkomma ett regelverk som språkligt och redigeringsmässigt fyller de krav som kan ställas på en modern lagstiftning. Eftersom detta är regler som berör en mycket stor del av befolkningen är den språkliga utformningen av dem särskilt viktig.

En ny värnpliktslag skall i princip inte vara mera detaljerad än vad som följer av regeringsformens krav på lagform för regler som innebär förpliktelser för enskilda. Lagen skall t. ex. beträffande tjänstgöringstidens längd innehålla regler som tillräckligt preciserar vad som krävs av den värnpliktige

samtidigt som behoven av flexibilitet i utbildningssystemet beaktas.

En särskild fråga är i vilken utsträckning en lag om värnplikten också bör innehålla regler som tar sikte på vad som följer med värnplikten i form av skyldighet för den värnpliktige att förläggas på andra orter än hemorten, att uppträda i militär uniform, att genomgå läkarundersökningar, att vidkännas inskränkningar i friheten att utnyttja fritiden osv. Problemställningen är alltså om grundlagen kan anses kräva eller om det av andra skäl är lämpligt att delar av det som för närvarande finns i förordningen (FFS 1983:31) med tjänsteföreskrifter för försvarsmaktens personal skall tas in i värnpliktslagen.

En annan fråga som bör klarläggas av utredaren är värnpliktens förhållande till andra tjänsteplikter, exempelvis civilförsvarsplikt och allmän tjänsteplikt.

Utredaren bör också lägga fram förslag till konsekvensändringar i andra lagar som berörs, såsom lagen (1966:413) om vapenfri tjänst och lagen (1980:1021) om militär grundutbildning för kvinnor.

Översynen skall också avse de regeringsförordningar som kan anses utgöra verkställighetsföreskrifter till värnpliktslagen. Också här bör översynen i första hand ta sikte på den språkliga och redaktionella utformningen. Utredaren bör dock pröva om bemyndiganden bör lämnas till myndigheterna under regeringen att reglera frågor där regeringens medverkan inte krävs. Över huvud taget skall utredaren sträva efter att lämna förslag som främjar delegeringen av ärenden från regeringen till myndigheterna.

Det är önskvärt med en koncentration av regeringens föreskrifter till färre författningar än för närvarande. Utredaren bör därför pröva om inte huvuddelen av föreskrifterna kan sammanställas till en författning – en värnpliktsförordning – som eventuellt i skilda kapitel redovisar föreskrifter som i dag finns i olika författningar.

Behovet av reformer

Utredaren skall utgå från de nuvarande principerna vad gäller värnpliktens innehåll och omfattning. I några begränsade avseenden bör dock reformer övervägas.

Jag har i det föregående nämnt behandlingen av sjömän och renskötande samer. Undantagsbestämmelserna har motiverats av att dessa grupper har så viktiga uppgifter inom andra samhällssektorer att värnplikten i deras fall fått stå tillbaka. Utredaren bör alltså pröva om de skäl som ligger bakom den hittillsvarande särbehandlingen i värnpliktslagen av samer och sjömän alltjämt är giltiga. Om visst undantag alltjämt bör göras, bör utredaren pröva om inte andra vägar kan finnas, exempelvis befrielse eller, som anfördes i

1987 års värnpliktsproposition, att sådant undantag provas inom ramen för uppskovsinstitutet.

Utredaren bör också pröva om det finns något behov av särskilda regler i värnpliktsförfattningarna om tillhörighet för värnpliktiga till visst militärområde m. m.

Riksrevisionsverket (RRV) genomförde år 1985 en förvaltningsrevision för att belysa försvarsmaktens förmåga att dimensionera och inrikta den tekniska utbildningen i förhållande till behovet i krigsorganisationen. RRV har under år 1987 som ett led i sin uppföljande verksamhet på nytt studerat krigsplaceringsläget inom det tekniska området. Undersökningen har därvid omfattat ett begränsat antal tekniska utbildningar för värnpliktiga inom armén och kustartilleriet. Resultatet av undersökningen redovisas i rapporten Krigsplacering av värnpliktiga tekniker (Dnr 1987:159). Undersökningen visar bl. a. att vakansläget i de studerade befattningarna inom armén genomsnittligt sett inte är tillfredsställande. RRV anser därför att det bör övervägas att öka antalet kurser med fackutbildning (s. k. teknisk repetitionsutbildning) för att i vissa fall ersätta utbildning av nya tekniker. I vissa fall torde enligt RRV även kursernas längd behöva utökas. RRV anför att en större flexibilitet i jämförelse med gällande regler skulle dock krävas vad gäller läggningen av det antal tjänstgöringsdagar som den värnpliktige kan tas i anspråk för sådan utbildning. RRV menar att denna fråga borde kunna provas i samband med den aviserade översynen av värnpliktsförfattningarna.

RRV:s överväganden ligger i linje med tankar både inom försvarsmakten och på andra håll om en mer flexibel värnpliktsutbildning. Framför allt är det den av överbefälhavaren ledda s. k. försvarsmaktsutredningen (FU 88) som kan visa på ytterligare behov av systemförändringar för värnpliktstjänstgöringen. Utredaren bör därför väga in RRV:s förslag i sina överväganden men också hålla en fortlöpande kontakt med överbefälhavaren för att få underlag för överväganden om andra förändringar av nu nämnt slag som bör göras i värnpliktsutbildningen.

Utredaren bör vidare utreda förutsättningarna för att låta värnpliktsverket (värnpliktskontoren) ta över inskrivningsnämndernas uppgifter utan att allmänhetens insyn i verksamheten därigenom försämrats.

En annan fråga som utredaren bör belysa gäller möjligheterna att få tillgodoräkna sig annan tjänstgöring som värnpliktstjänstgöring. Det är främst tjänstgöring vid svensk beredskapsstyrka för FN-tjänst som aktualiserar en sådan avräkning i förhållande till värnplikten. Regeringen har ibland att ta ställning till framställningar av detta slag varvid en viss praxis har utbildats. Utredaren bör pröva om denna praxis eller några andra principer bör författasregleras.

Ändringar i de vapenfrias disciplinsystem

Som jag har berört i det föregående finns det behov av att anpassa de vapenfrias disciplinsystem till det särskilda förvaltningsrättsliga disciplinsystem som sedan år 1987 gäller inom försvarsmakten. Behovet av reformer är här inte särskilt stort, då reglerna för de vapenfria har en modern prägel och de skillnader som finns kan motiveras av olikheter i tjänstgöringsförhållandena. I ett viktigt avseende behöver reglerna dock ändras. Föreskrifterna om omedelbar verkställighet i lagen om vapenfri tjänst kan, som jag ser det, inte längre motiveras, när motsvarande regel inom det militära försvaret har förändrats väsentligt. Också i andra delar kan ändringar behöva göras i lagen om vapenfri tjänst för att undanröja omotiverade skillnader mellan de båda disciplinsystemen.

Övriga frågor

Utredaren skall redovisa resultatet av sitt arbete före utgången av första halvåret 1990.

Utredaren skall beakta vad som anförs i direktiven (dir. 1984:5) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagens inriktning.

Utredaren skall fortlöpande hålla kontakt med företrädare för värnpliktsrörelsen (Sveriges Centrala Värnpliktsråd) och, när det gäller frågor som berör de vapenfria tjänstepliktiga, med den arbetsgrupp som centralt företräder de vapenfria.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen be-
myndigat chefen för försvarsdepartementet

- att tillkalla en särskild utredare – som skall omfattas av kommittéförordningen (1976:119) – med uppdrag att se över värnpliktslagstiftningen och delar av lagstiftningen om vapenfri tjänst,

- att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar

- att kostnaderna skall belasta fjärde huvudtitelns anslag A 2. Utredningar m. m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Försvarsdepartementet)

Bilaga 2

Sammanställning av traktater avseende värnpliktiga

1. Konvention 1933—01—31 med Amerikas Förenta Stater angående värnplikten för personer med dubbelt medborgarskap (SÖ 1935:2)

*Autentiska texter**Anslutna stater*

Svenska
Engelska

Vpl:a som berörs

– medborgare i
Sverige och USA

Traktatens reglering

– skall vara befriad
från alla militära för-
pliktelser inom det
andra landets område

samt

Sverige
USA

– vanligen är bosatt
inom det ena landets
område och faktiskt
äger närmast samhö-
righet med detta land

2. Protokoll 1930—04—12 angående värnplikt i vissa fall av dubbelt medborgarskap (SÖ 1937:6)

*Autentiska texter**Anslutna stater*

Franska
Engelska

Vpl:a som berörs

– medborgare i två
eller flera av
länderna

Traktatens reglering

– skall vara befriad
från alla militära skyl-
digheter i varje annat
av dessa länder

Belgien
Canada
Chile
Columbia
Cuba

samt

– vanligen är bosatt
i ett av dem

– sådan befrielse kan
medföra förlust av
medborgarskap i varje
annat av länderna

Danmark
Egypten
Frankrike
Grekland
Indien
Luxemburg
Mexico
Nederländerna
Nordirland

samt

– faktiskt äger när-
mast samhörighet
med det land där han
vanligen är bosatt

Autentiska texter
Anslutna stater

Peru
Portugal
Republiken Eire
Salvador
Spanien
Storbritannien
Sverige
Uruguay
USA
Västtyskland
Österrike

Vpl:a som berörs

– medborgare i två
eller flera av
staterna

samt

– enligt lagstiftning i
någon av staterna har
rätt att vid den tid-
punkt han uppnår
myndig ålder avsäga
sig eller avstå från
medborgarskapet

Traktatens reglering

– skall vara befriad
från militärtjänst i den
stat, vars medborgar-
skap han får avsäga
sig eller avstå från,
under tiden till dess
han uppnår myndig
ålder

– den som förlorat
medborgarskap i en
av staterna i enlighet
med där gällande lag

samt
– förvärvat annat
medborgarskap

– skall vara befriad
från värnplikt i den
stat, vars medborgar-
skap han förlorat

3. Överenskommelse 1956–03–03 om förhållandet mellan värnplikt och medborgarskap i Sverige, Danmark och Norge (SÖ 1956:7)

Autentiska texter
Anslutna stater

Svenska
Danska
Norska

Danmark
Norge
Sverige

Vpl:a som berörs

– medborgare i en av
staterna

Traktatens reglering

– skall i de övriga sta-
terna vara fri från
värnpliktstjänstgöring
och annan tjänstgö-
ring, som står i för-
bindelse med värn-
plikten, däri inbegri-
pen
hemvärnstjänstgöring

– medborgare i mer
än en av staterna

– skall anses ha med-
borgarskap i endast
den av staterna i vil-
ken han är stadigvar-
ande bosatt eller, om
han saknar stadigvar-
ande bosättning i nå-
gon av staterna, i den
av dem där han senast
var stadigvarande bo-
satt

Autentiska texter
Anslutna stater

Vpl:a som berörs

Traktatens reglering

Har uppehållet i en av staterna varat mer än två år och upphåller sig den värnpliktige allttjämt i samma stat, är denna under alla omständigheter berättigad att anse honom vara stadigvarande bosatt i staten.

Har den som är medborgare i mer än en av staterna överträtt de föreskrifter som gäller för honom i hans egenskap av värnpliktig i den staten, är en annan av staterna, i vilken han är medborgare, berättigad att utan hinder av vad ovan stadgas genast ålägga honom värnpliktstjänsgöring.

Var överträdelsen ouppsätlig eller ringa, skall den värnpliktige dock erhålla skäligt rådrum för att ställa sig föreskrifterna till efterrättelse.

– medborgare i mer än en av staterna

– skall han vara fri från sådan tjänstgöring i de andra staterna

samt

– som värnpliktig fullgjort första tjänstgöring (tjg i en följd) inom försvaret i en av staterna

+ bestämmelser om
 – vad som gäller efter hemförlovning
 – vapenfri tjänst och andra tjänsteplikter som fullgjorts i något av staterna

Autentiska texter
Anslutna stater

Vpl:a som berörs

Traktatens reglering

– verkan av beslut om befrielse i ett av länderna och om utredningen i ärenden om befrielse

Protokoll 1968-06-09 (SÖ 1968:09)

Danska
Finska
Norska
Svenska

– Finlands anslutning till överenskommelsen mellan Sverige, Danmark och Norge den 3 mars 1956 om förhållandet mellan värnplikt och medborgarskap i Sverige, Danmark och Norge

Danmark
Finland
Norge
Sverige

4. Militärtjänstgöringsöverenskommelse 1959-01-16 med Argentina (SÖ 1959:7)

Autentiska texter
Anslutna stater

Vpl:a som berörs

Traktatens reglering

Spanska
Svenska

– medborgare i Sverige och Argentina

– skall i fredstid vara befriade från militärtjänstgöring som må åligga dem enligt svensk lagstiftning, såvida de genom företeende av de argentinska myndigheterna utfärdat intyg styrka att de fullgjort dem enligt den argentinska lagstiftningen åvilande skyldigheter i fråga om militärtjänstgöring

Argentina
Sverige

– (motsvarande betr militärtjänstgöring i Argentina)

– ovanstående bestämmelser skall inte på något sätt inverka på de värnpliktigas medborgarrättsliga ställning

5. Konvention 1963–05–06 om begränsning av fall av flerfaldigt medborgarskap och angående militära förpliktelser i fall av flerfaldigt medborgarskap (SÖ 1969:24)

Protokoll 1977–11–24 om ändring av konventionen 1963–05–06 om begränsning av fall av flerfaldigt medborgarskap och angående militära förpliktelser i fall av flerfaldigt medborgarskap (SÖ 1978:117)

Autentiska texter

Anslutna stater

Engelska
Franska

Belgien
Danmark
Frankrike
Irland
Italien
Luxemburg
Nederländerna
Norge
Storbritannien
Sverige
Västtyskland
Österrike

Vpl:a som berörs

– medborgare i två eller flera av staterna

Traktatens reglering

– skall inte åläggas att fullgöra militärtjänst i mer än en av dessa stater

– envar skall vara skyldig fullgöra militärtjänst i den av staterna, på vars territorium han har sitt hemvist. Icke desto mindre skall han, innan han uppnått en ålder av 19 år, kunna välja att fullgöra sina militära förpliktelser i annan av staterna, i vilken han tillika äger medborgarskap, under en period som i fråga om längd och effektivitet är åtminstone likvärdig med den som krävs av den förstnämnda staten.

– den som har sitt varaktiga hemvist på territoriet till fördragsslutande stat, i vilken han inte äger medborgarskap, eller till icke fördragsslutande part

– skall kunna välja att fullgöra militärtjänst i någon av de fördragsslutande stater, i vilken han äger medborgarskap

– den som enligt reglerna ovan skall fullgöra militärtjänst i viss fördragsslutande part under förhållanden som bestäms genom den statens lagstiftning

– skall anses ha fullgjort sina militära förpliktelser gentemot varje annan fördragsslutande part i vilken han äger medborgarskap

Autentiska texter
Anslutna stater

Vpl:a som berörs

Traktatens reglering

samt

- den som har befriats från sina militära förpliktelser eller i stället har fullgjort civil tjänstgöring

- medborgare i någon av staterna som inte har obligatorisk militärtjänst

samt

- har sitt varaktiga hemvist på denna stats territorium

– skall anses ha fullgjort sina militära förpliktelser

Han skall emellertid inte anses ha fullgjort sina militära förpliktelser gentemot annan eller andra av staterna, där han också är medborgare och vilka tillämpar obligatorisk militärtjänst om han inte har bibehållit detta varaktiga hemvist upp till en viss ålder, som de berörda staterna skall ange vid undertecknandet av sitt ratifikations-, godkännande- eller anslutningsinstrument (SÖ 1978:117: "Enligt svensk lag är denna ålder 30 år.")

- medborgare i någon av staterna som inte har obligatorisk militärtjänst

samt

- har fullgjort frivillig militärtjänst under en period som i fråga om längd och effektivitet är åtminstone likvärdig med den aktiva militärtjänst som krävs av den av staterna, i vilken han också är medborgare, oavsett var han har sitt varaktiga hemvist

– skall anses ha fullgjort sina militära förpliktelser

Autentiska texter
Anslutna stater

Vpl:a som berörs

– den som, innan konventionen trätt i kraft mellan de stater i vilka han är medborgare, har fullgjort militärtjänst i en av dessa stater enligt den statens lag

Traktatens reglering

– skall anses ha fullgjort sina militära förpliktelser gentemot varje annan av staterna, i vilken han tillika äger medborgarskap

– den som fullgjort sin grundutbildning i någon av staterna, i vilken han tillika äger medborgarskap, men sedermera överflyttar sitt varaktiga hemvist till en annan av staterna, i vilken han tillika äger medborgarskap

– skall vara skyldig att fullgöra repetitionsutbildning endast i den stat dit han överflyttat sitt varaktiga hemvist

Tillämpningen av reglerna skall inte i något hänseende inverka på de enskilda individernas medborgarskap.

I händelse av allmän mobilisering i någon av staterna skall förpliktelser, som härleda sig ur reglerna inte vara bindande för den staten.

Bilaga 3

Tabell med jämförelse mellan nuvarande och föreslagna bestämmelser

Nuvarande lagrum

Värnpliktslagen (1941:967)

1 kap. 1 § 1 st
1 § 2 st
2 §
3 §
4 § 1 och 2 st
4 § 3 st
5 §
6 § 1 st
6 § 2 st
6 § 3–4 st
6 § 5 st
7 §

2 kap. 8 §
9 §
10 §
11 §
12–13 §§
14 §

15 § (upphävd)

16 §

17 §

18 §

19 §

20–24 §§ (upphävda)

25 §

26 §

3 kap. 27 §
3 kap. 3 §
3 kap. 6 §

28 §

29 §

Föreslaget lagrum

Värnpliktslagen (199x:xxx)

1 kap. 1 §
4 kap. 1 § 1 st 4 och 5

–

1 kap. 3 §
4 kap. 1 §
4 kap. 3 §
4 kap. 4–6 §§
2 kap. 9 §

–

2 kap. 8 §

2 kap. 7 §

–

–

7 kap. 1 § 1 st

7 kap. 1 § 2 st

7 kap. 1 § 3 st

–

2 kap. 4 § 1 st

2 kap. 6 §

–

2 kap. 10 §

1 kap. 3 §

2 kap. 4 § 2 st

4 kap. 1–3 §§

2 kap. 7 §

4 kap. 6 §

–

2 kap. 11 §

3 kap. 2 §

3 kap. 7 §

7 kap. 4 §

7 kap. 6 §

Nuvarande lagrum*Värnpliktslagen (1941:967)*

	30 §
	31 §
	32 §
	33 §
4 kap.	34 §
	35 §
5 kap.	36 §
	37 §
	38 §
	39 §
	40 §
	41 §
	42 §
6 kap.	43 §
	44 §
	45 §
	46 §

Föreslaget lagrum*Värnpliktslagen (199x:xxx)*

(upphävd)
3 kap. 9 §
3 kap. 10 §
3 kap. 12 §
3 kap. 13 §
3 kap. 14 §
5 kap. 1 § 1
5 kap. 1 § 2–3
6 kap. 1 §
6 kap. 4 §
6 kap. 2 §
6 kap. 3 §
6 kap. 5 §
6 kap. 6 §
—
—
4 kap. 13 §
1 kap. 5 §
—
4 kap. 2 §

*Kungörelsen (1969:379) om
inskrivning och redovisning av
värnpliktiga*

1–2 §§
3 § (upphävd)
4–5 §§
6 §
7 §
8 §
9 §
10 §
11 §
12 § (upphävd)
13 §
14 §
15 § (upphävd)
16 §
17 §
18 §
19 §
20 §
21–22 §

*Värnpliktsförordningen (199x:xxx)
(om inte annat anges)*

—
—
1 kap. 1 §
1 kap. 2 §
1 kap. 3 §
1 kap. 4 §
1 kap. 5 §
1 kap. 14 §
1 kap. 11 §
1 kap. 13 §
1 kap. 6–7 §§
1 kap. 8–9 §§
1 kap. 6–8 §§
—
2 kap. 2–3 §§ värnpliktslagen
2 kap. 1 § värnpliktslagen
2 kap. 2 §

Nuvarande lagrum

*Kungörelsen (1969:379) om
inskrivning och redovisning av
värnpliktiga*

23 § (upphävd)
24 §
25 § (upphävd)
26 §
27–28 §§
29–32 §§
33 §
34 §
35 §
36 §
37–39 §§
40 §
41 §
42 §

43 §
44 §
45 §
46 §
47 §
48 §
49 §
50 §
51 §
52–53 §§
54 §
55–56 §§
57 § (upphävd)
58 §
59 §
60 §

Föreslaget lagrum

*Värnpliktsförordningen (199x:xxx)
(om inte annat anges)*

2 kap. 6 § värnpliktslagen

2 kap. 3 § värnpliktslagen
2 kap. 7 § värnpliktslagen
—
2 kap. 4 § 2 st
5 kap. 1 § 3 värnpliktslagen
—
2 kap. 3 §
—
2 kap. 4 §
2 kap. 5 § värnpliktslagen
7 kap. 1 § värnpliktslagen
3 kap. 2 och 4 §§
3 kap. 5–6 §§
3 kap. 14–19 §§
3 kap. 9 §
3 kap. 7 och 10–11 §§
3 kap. 12 §
3 kap. 8 §
—
5 kap. 2 § värnpliktslagen
2 kap. 6 §
—
2 kap. 6 §
—
—
6 kap. 3 §
7 kap. 1 §

*Kungörelsen (1969:380) om
värnpliktigas tjänstgöring m.m.*

1–5 §§
6 §
7 §
8–13 §§
14 §
15–21 §§
22 §
23 §
24 §
25 §

26 §

*Värnpliktsförordningen (19x:xxx) (om
inte annat anges)*

—
4 kap. 1 §
3 kap. 9 § värnpliktslagen
—
4 kap. 1 § 2 st
—
4 kap. 4 § värnpliktslagen
4 kap. 5 § värnpliktslagen
—
4 kap. 6 § värnpliktslagen
4 kap. 12 §
—

Nuvarande lagrum

*Kungörelsen (1969:380) om
värnpliktigas tjänstgöring m.m.*

27 § (upphävd)

28 §

29 §

30 §

31 §

32 §

33 §

34–35 §§

36 §

37 §

38 §

39 §

40 §

41 §

42–44 §§

45 §

46–47 §§

48 §

49–50 §§

51 §

52–57 §§

58–62 §§

63–64 §§

65 §

66 §

67 §

68 §

69 §

70 §

Föreslaget lagrum

*Värnpliktsförordningen (199x:xxx)
(om inte annat anges)*

—

2 kap. 2 § värnpliktslagen

4 kap. 8 §

4 kap. 9 §

4 kap. 10 §

4 kap. 11 §

—

4 kap. 7 §

4 kap. 7 § värnpliktslagen

4 kap. 7 § värnpliktslagen

4 kap. 6 §

4 kap. 10–11 § värnpliktslagen

4 kap. 10–11 § värnpliktslagen

4 kap. 6 §

—

5 kap. 1 § 3 värnpliktslagen

—

6 kap. 3 §

—

3 kap. 5 § värnpliktslagen

5 kap. 1 §

—

4 kap. 13 § värnpliktslagen

4 kap. 13 §

—

4 kap. 7 § 2 st värnpliktslagen

7. övergångsbestämmelserna

6 kap. 1 §

—

6 kap. 3 §

6 kap. 4 §

4 kap. 2 § 2 värnpliktslagen

6 kap. 2 §

7 kap. 1 §

*Värnpliktsutbildningsförord-
ningen (1980–1035)*

1 §

2 §

3–5 §§

6 §

7 §

8–34 §§

—

3 kap. 4 § värnpliktslagen

—

4 kap. 5 §

2 kap. 5 §

—

*Värnpliktsförordningen (199x:xxx)
(om inte annat anges)*

Nuvarande lagrum*Hämtningskungörelsen (1942:840)*

*Kungörelsen (1942:841) med vissa
föreskrifter angående efterspaning
av värnpliktiga m.fl. för överläm-
nande av order eller andra medde-
landen från militär myndighet*

Föreslaget lagrum

Värnpliktsförordningen (199x:xxx)
(om inte annat anges)
6 kap. 5–6 §§

4 kap. 2 §

*Uppskovskungörelsen
(1973:939)*

5 kap. 2–11 §§

*Kungörelsen (1959:147) om viss
lots- och fyrstaten tillhörande
personals skyldighet att fullgöra
militärtjänstgöring*

—

*Lagen (1966:413) om vapenfri
tjänst*

*Vapenfrilagen (199x:xxx) (om inte
annat anges)*

1 §
2 §
3 § 1 st
3 § 2 st
3 § 3 st

4 §
5 § 1 st
5 § 2 st
5 § 3 st
6 §
7 §
7 a §
8 §
8 a §
9 §
10 §

11–12 §§ (upphävd)

13 §

14 §

15 §

16 §

1 §
2 §
3 §
4 kap. 6 § 2 st värnpliktslagen
Punkt 7 i övergångsbestämmelserna
till värnpliktslagen
4 §
7 §
9 §
8 § 1 st
10 §
14 §
8 § 2 st
11 §
11 §
15 §
6 §

—

17–18 §§; 21 §

21 §

21 §; 17–18 §§

Nuvarande lagrum*Lagen (1966:413) om vapenfri tjänst*

- 17 §
- 18 §
- 19 §
- 20 §
- 21 §
- 21 a §
- 22 §
- 23 § (upphävd)

Föreslaget lagrum*Vapenfrilagen (199x:xxx)*
(om inte annat anges)

- 19 §
- 21 §
- 23–24 §§
- 26–29 §§
- 20 §
- 13 §
- 31 §

Kungörelsen (1966:414) med vissa bestämmelser om vapenfria tjänstepliktiga

- 1 §
- 2 §
- 3 §
- 4 §
- 5 §
- 5 a § (upphävd)
- 7 § (upphävd)
- 9 §
- 10 §
- 11 §
- 12 §
- 13 § 1 st
- 13 § 2 st
- 14 §
- 15 § 1 st
- 15 § 2 st
- 16 §
- 17 §
- 18 §
- 19 §
- 20 §
- 21 §
- 22 §
- 23 §
- 24 §
- 25 §
- 26 § 1 st
- 26 § 2 st
- 26 § 3 st 13 §
- vapenfrilagen (199x:xxx)
- 27 §
- 28 § (upphävd)
- 29 §
- 30 §

Vapenfriförordningen (199x:xxx)
(om inte annat anges)

- 1 §
- 2 §
- 3 §
- 4 §
- 5 §
- 6 § 6 §
- 8 § 7 §
- 8 §
- 9 §
- 10 §
- 11 §
- 14 § vapenfrilagen (199x:xxx)
- 31 § vapenfrilagen (199x:xxx)
-
-
- 8 § 1 st vapenfrilagen (199x:xxx)
- 14 § vapenfrilagen (199x:xxx)
- 12 §
- 13 §
- 14 §
- 15 §
- 22 §
- 22 §
-
-
- 14 § vapenfrilagen (199x:xxx)
- 23 § vapenfrilagen (199x:xxx);
- 27 §
- 28 §
- 29 §
-
- 31 §

Statens offentliga utredningar 1990

Kronologisk förteckning

1. Företagsförvärv i svenskt näringsliv. I.
2. Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. S.
3. En idrotthögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. U.
4. Transportrådet. K.
5. Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. Fö.
6. Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. UD.
7. Lagstiftning för reklam i svensk TV. U.
8. Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. S.
9. Kostnader för fastighetsbildning m. m. Bo.
10. Strömgaatan 18 - Sveriges statsministerbostad. SB.
11. Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. U.
12. Meddelarrätt. Ju.
13. Översyn av sjölagen 2. Ju.
14. Långtidsutredningen 1990. Fi.
15. Beredskapen mot oljeutsläpp till sjöss. Fö.
16. Storstads trafik 5 - ett samlat underlag. K.
17. Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd. UD.
18. Lag om folkbokföringsregister m.m. Fi.
19. Handikapp och välfärd? - En lägesrapport. S.
20. Valfärd och segregation i storstadsregionerna. SB.
21. Den elintensiva industrin under kärnkrafts-avvecklingen. ME.
22. Den elintensiva industrin under kärnkrafts-avvecklingen. Bilagedel. ME.
23. Tomträttsavgäld. Bo.
24. Ny kommunallag. C.
25. Konkurrensen inom livsmedelssektorn. C.
26. Förmånssystemet för värnpliktiga m. fl. Fö.
27. Post & Tele - Affärsverk med regionalt och socialt ansvar. K.
28. Att följa upp kommunal verksamhet - En internationell utblick. C.
29. Tobakslag. S.
30. Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Ju.
31. Perspektiv på arbetsförmedlingen. A.
32. Staden. SB.
33. Urban Challenges. SB.
34. Stadsregioner i Europa. SB.
35. Storstädernas ekonomi 1982-1996. SB.
36. Storstadsliv. Rika möjligheter - hårda villkor. SB.
37. Författningsreglering av nya importrutiner m.m. Fi.
38. Översyn av naturvårdslagen m.m. ME.
39. Konstnärens villkor. U.
40. Kärnkrafts-avveckling - kompetens och sysselsättning. ME.
41. Tio år med jämställdhetslagen - utvärdering och förslag. C.
42. Internationellt ungdomsutbyte. C.
43. Förenklad statistikreglering; med förslag till lag om den statliga statistikframställningen. C.
44. Demokrati och makt i Sverige. SB.
45. Kapitalavkastningen i bytesbalansen. Fi.
46. Särskild skatt i den finansiella sektorn. Fi.
47. Beskattning av stipendier. Fi.
48. Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn, del III. S.
49. Arbete och hälsa. A.
50. Ny folkbokföringslag. Fi.
51. SÄPO Säkerhetspolisens arbetsmetoder, personalkontroll och meddelarfrihet. C.
52. Utbyte av utländska körkort. K.
53. I skuggan av de stora - De mindre partiernas villkor i kommunalpolitiken. C.
54. Arbetslivsforskning - Inriktning, organisation, finansiering. A.
55. Flygplats 2000 - De svenska flygplatserna i framtiden. K.
56. Skatt på lotterier och spel. Fi.
57. Personalutbildning inom totalförsvaret. Fö.
58. Konkurrens i inrikesflyget. C.
59. Sätt värde på miljön! Miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel. M.
60. Skada av vilt. Jo.
61. Skärpt tillsyn - huvuddrag i en reformerad datalag. Ju.
62. Konkurrensen inom bygg/bosektorn. C.
63. Svensk lönestatistik. C.
64. Ärlig revision i statsförvaltningen. C.
65. Folkhögskolan i framtidsperspektiv. U.
66. Det fria bildningsarbetet. Debattinlägg om folkbildningen och folkhögskolan i framtiden. U.
67. Återbetalning av mervärdesskatt till utländska företagare. Fi.
68. Vad kostar ett statsbidrag? C.
69. SIPRI 90 - om SIPRIs finansiering och arbetsformer. UD.
70. Lokalt ledd närradio. U.
71. Sekretess för landskapsinformation. Fö.
72. Lokalkontor. C.
73. Transportstöd. K.
74. Skuldsaneringslag. Ju.
75. Utvärdering av försöksverksamheten med treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. Andra året. U.

Statens offentliga utredningar 1990

Kronologisk förteckning

- 76. Allmän pension. S.
- 77. Allmän pension. Bilagor. S.
- 78. Allmän pension. Expert rapporter. S.
- 79. Utlänningsnämnd. A.
- 80. Förskola för alla barn 1991 - hur blir det? S.
- 81. Vapenfriprövningens effekter. En undersökning av
tillståndsärenden 1980 - 1989. Fö.
- 82. Vad kostar begravningar - vem betalar? C.
- 83. Ny budgetproposition. C.
- 84. Språkbyte och språkbevarande. Ju.
- 85. Översyn av skatten på dryckesförpackningar. M.
- 86. Finansiering av vägar och järnvägar. K.
- 87. Den nya centrala jordbruksmyndigheten. Jo.
- 88. Nya mål och nya möjligheter. M.
- 89. En ny värnpliktslag. Fö.

Statens offentliga utredningar 1990

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Strömgatan 18 - Sveriges statsministerbostad. [10]
Välfärd och segregation i storstadsregionerna. [20]
Staden. [32]
Urban Challenges. [33]
Stadsregioner i Europa. [34]
Storstädernas ekonomi 1982-1996. [35]
Storstadsliv. Rika möjligheter- hårda villkor. [36]
Demokrati och makt i Sverige. [44]

Justitiedepartementet

Meddelarrätt. [12]
Översyn av sjölagen 2. [13]
Översyn av upphovsrättslagstiftningen. [30]
Skärpt tillsyn - huvuddrag i en reformerad datalag. [61]
Skuldsaneringslag. [74]
Språkbyte och språkbevarande. [84]

Utrikesdepartementet

Förbud mot tjänstehandel med Sydafrika m.m. [6]
Organisation och arbetsformer inom bilateralt utvecklingsbistånd. [17]
SIPRI 90 - om SIPRIs finansiering och arbetsformer. [69]

Försvarsdepartementet

Svensk säkerhetspolitik i en föränderlig värld. [5]
Beredskapen mot oljeutsläpp till sjöss. [15]
Förmånssystemet för värnpliktiga m. fl. [26]
Personalutbildning inom totalförsvaret. [57]
Sekretess för landskapsinformation. [71]
Vapenfriprövningens effekter. En undersökning av tillståndsärenden 1980 - 1989. [81]
En ny värnpliktslag. [89]

Socialdepartementet

Överklagningsrätt och ekonomisk behovsprövning inom socialtjänsten. [2]
Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn. Idéskisser och bakgrundsmaterial. [8]
Handikapp och välfärd? - En lägesrapport. [19]
Tobakslag. [29]
Samhällsstöd till underhållsbidragsberättigade barn, del III. [48]
Allmän pension. [76]
Allmän pension. Bilagor. [77]
Allmän pension. Expert rapporter. [78]
Förskola för alla barn 1991 - hur blir det? [80]

Kommunikationsdepartementet

Transportrådet. [4]
Storstadstrafik 5 - ett samlat underlag. [16]
Post & Tele - Affärsverk med regionalt och socialt ansvar. [27]
Utbyte av utländska körkort. [52]
Flygplats 2000 - De svenska flygplatserna i framtiden. [55]
Transportstöd. [73]
Finansiering av vägar och järnvägar. [86]

Finansdepartementet

Långtidsutredningen 1990. [14]
Lag om folkbokföringsregister m.m. [18]
Författningsreglering av nya importrutiner m.m. [37]
Kapitalavkastningen i bytesbalansen. [45]
Särskild skatt i den finansiella sektorn. [46]
Beskattnings av stipendier. [47]
Ny folkbokföringslag. [50]
Skatt på lotterier och spel. [56]
Återbetalning av mervärdesskatt till utländska företagare. [67]

Utbildningsdepartementet

En idrottshögskola i Stockholm - struktur, organisation och resurser för en självständig högskola på idrottens område. [3]
Lagstiftning för reklam i svensk TV. [7]
Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda. [11]
Konstnärens villkor. [39]
Folkhögskolan i framtidsperspektiv. [65]
Det fria bildningsarbetet. Debattinlägg om folkbildningen och folkhögskolan i framtiden. [66]
Lokalt ledd närradio. [70]
Utvärdering av försöksverksamhet enmed treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. Andra året. [75]

Jordbruksdepartementet

Skada av vilt. [60]
Den nya centrala jordbruksmyndigheten. [87]

Arbetsmarknadsdepartementet

Perspektiv på arbetsförmedlingen. [31]
Arbete och hälsa. [49]

Statens offentliga utredningar 1990

Systematisk förteckning

Arbetslivsforskning - Inriktning, organisation, finansiering. [54]
Utlänningsnämnd. [79]

Bostadsdepartementet

Kostnader för fastighetsbildning m. m. [9]
Tomträttsavgäld. [23]

Industridepartementet

Företagsförvärv i svenskt näringsliv. [1]

Civildepartementet

Ny kommunallag. [24]
Konkurrensen inom livsmedelssektorn. [25]
Att följa upp kommunal verksamhet - En internationell utblick. [28]
Tio år med jämställdhetslagen - utvärdering och förslag. [41]
Internationellt ungdomsutbyte. [42]
Förenklad statistikreglering; med förslag till lag om den statliga statistikframställningen. [43]
SÄPO Säkerhetspolisens arbetsmetoder, personalkontroll och meddelarfrihet. [51]
I skuggan av de stora - De mindre partiernas villkor i kommunalpolitiken. [53]
Konkurrens i utrikesflyget. [58]
Konkurrensen inom bygg/bosektorn. [62]
Svensk lönestatistik. [63]
Årlig revision i statsförvaltningen. [64]
Vad kostar ett statsbidrag? [68]
Lokalkontor. [72]
Vad kostar begravningar - vem betalar? [82]
Ny budgetproposition. [83]

Miljö- och energidepartementet

Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. [21]
Den elintensiva industrin under kärnkraftsavvecklingen. Bilagedel. [22]
Översyn av naturvårdslagen m.m. [38]
Kärnkraftsavveckling - kompetens och sysselsättning. [40]

Miljödepartementet

Sätt värde på miljön! Miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel. [59]
Översyn av skatten på dryckesförpackningar. [85]
Nya mål och nya möjligheter. [88]